Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Центр досліджень прав людини
Житомирський національний агроекологічний університет

ЛІТОПИСЕЦЬ

Випуск 13

м. Житомир,
7 грудня 2017 р.

Матеріали
науково-практичної конференції

Житомир – 2018

УДК 34

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 26 січня 2018 р.).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Німко О. Б., кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету.

Шостак С. В., начальник Управління реєстрації нормативно-правових актів, правової роботи та правової освіти Головного територіального управління юстиції в Житомирській області**.**

Ярмошик І. І., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Літописець. Випуск 13: Збірник V Всеукраїнської науково-практичної конференції «**Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції**» (м. Житомир, 7 грудня 2017 року). − Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2018. − 270 с.

Адреса організаційного комітету:
10014, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, буд. 40
Ел. пошта: spec.istor@gmail.com
www.zu.edu.ua

У збірнику представлені доповіді, які були оприлюднені на V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції», що відбулася у Житомирському державному університеті імені Івана Франка 7 грудня 2017 року.

Розміщені у збірнику доповіді стосуються таких напрямків: «Права людини в процесі українського державотворення», «Конституційний статус людини і громадянина: проблеми захисту», «Причини корупції в Україні, шляхи її подолання», «Політична корупція в сучасній Україні», «Міжнародно-правові механізми та гарантії забезпечення прав і свобод людини», «Реформування українського суспільства в контексті європейської інтеграції».

Розрахована на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами прав людини.

Друкується в авторській редакції

© Колектив авторів, 2018
© Житомирський державний університет ім. Івана Франка

ЗМІСТ

Гиренко І. В. Екологічні права людини в контексті європейської інтерграції 7
Бондарчук Н. В. Поняття та види факторів забезпечення реалізації земельних правовідносин в Україні 10
Бучинська Т. В. Спеціалізований антикорупційний суд: міжнародний досвід та перспективи діяльності в Україні 13
Василенко Л. П. Перспективи створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності 16
Рудницька О. П. Правове регулювання робочого часу: особливості гармонізації із законодавством Європейського Союзу 18
Магась-Демидас Ю. І. Правове регулювання діяльності споживчої кооперації у Правобережній Україні у ІІ пол. ХІХ – на поч. ХХ ст. 21
Kovalenko Y. International recognition of hate crimes as a human rights protection guarantee 24
Бучинська А. Й. Форми діяльності територіальних громад 26
Черниш Р. Ф. Протидія механізмам незаконної легалізації іноземців на території України 29
Маркевич О. В. Волинське дворянське депутатське зібрання в системі станового самоуправління 32
Прокопенко І. П. Деякі аспекти правового врегулювання жорстокого поводження з тваринами в Україні 35
Баглай В. В. Нормативно-правове регулювання інформатизації в Україні 38
Панченко В. С. Мирова юстиція: історія та сучасні практики 42
Шабінська О. Д. Правова освіта в Україні: шляхи удосконалення 45
Глушковецький А. Л. Законодавча робота депутатів-подолян у ІІІ Державній думі Російської імперії 48
Чернов В. В. Нормативно-правові акти про вибори до Державної думи Російської імперії у фондах Державного архіву Хмельницької області: джерелознавчий огляд 52
Новик В. А. Забезпечення доступу до публічної інформації 56
Зосімович О. Ю. Професійний портрет помічника присяжного повіреного Житомирського окружного суду 61
Барабаш Ю. Р. Місце Президента України в системі органів державної влади України 63
Бахуринський М. В. Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі із застосуванням Європейського досвіду 66
Бугайчук А. Ю. Історія виникнення та розвитку медіації 69
Бунтова А. Види забезпечення виконання договірних зобов'язань 72
Весельський Я. А. Основні засади реформи органів місцевого самоврядування 76
Герасимчук О. С. Торгівля людьми: основні принципи розслідування та кримінальна відповідальність 78
Каленюк В. В. Становлення і сутність громадянства Європейського Союзу 82
Каленюк Л. А. Праця жінок в Україні 85
Карачевцев Я. Н. Философское осмысление причин коррупции 87
Козел А. С. Порядок проведення дворянських виборів в Російській імперії наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст. 91

Кравчук Є. В. Інформаційне забезпечення прав і свобод людини у роботі державного службовця 94
Куліда Н. М. Поняття гібридної (інформаційної) війни в законодавстві України ... 95
Мамчур С. М. Медіація та фасилітація в цивільному процесі: поняття, спільні риси та відмінності 98
Марішенкова Т. І. Соціальне підприємництво як спроба реформування українського суспільства в контексті європейської інтеграції 100
Наумчук В. В. Проблеми правового регулювання сільського зеленого туризму за законодавством України 102
Нестерчук Л. О. Набувальна давність в Україні 105
Ничипорчук О. В. Костянтин Іванович Острозький як військовий та релігійно-культурний діяч 107
Патей Т. І. Авторське право в Інтернеті: особливості порушення та проблеми захисту в Україні 110
Бондаренко О. С. Правове регулювання особистих і майнових прав та обов'язків подружжя в Україні 113
Грицик С. В. Проблеми укладання та розірвання шлюбного договору 115
Савицька О. І. Право дітей з особливими потребами на освіту 118
Семененко С. В. Стратегічне планування розвитку регіону в контексті європейської інтеграції 121
Сокол Я. В. Гібридна війна: сутність та зміст 123
Соколенко Д. В. Ведення морської війни. Військово-морська присутність. Міжнародно-правове регулювання 125
Кирильчук Ю. О. Проблеми визначення та нормативного закріплення четвертого покоління прав людини в Україні 128
Коломієць А. М. Проблеми соціального захисту дітей-сиріт: міжнародний та зарубіжний досвід 130
Носюк О. А. Захист прав людини 133
Бойко А. Р. Захист права інтелектуальної власності в Україні 136
Кваша К. О. Поняття колективних угод та їх види в Україні 138
Джура Н. М. Соціально-правове становище шляхти Правобережної України в XIX ст. 141
Хом'як А. О. Штучне переривання вагітності: прогалини в законодавстві 144
Юхимчук А. О. Проблеми дискримінації жінок в Україні 150
Коваленко К. Я. Види виборчих систем: порівняльний аналіз 153
Гардзель Н. В. Історія розвитку міжнародного законодавства про геноцид 156
Коцута Г. В. Охорона та захист авторських прав в Україні 159
Ліховий В. М. Сучасні європейські монархії: загальна характеристика 162
Шляга Т. С. Церемоніальна служба як спроба реформування модерного українського суспільства 164
Маринич Ю. М. Наукові підходи до визначення поняття гібридна війна 166
Сергієнко І. Г. Іміджмейкінг державних службовців як спосіб гаранту прав і свобод людини в Україні 168
Войціцька К. М. Міжнародні фонди як залучення технічної допомоги для підтримки прав і свобод громадянина України 170
Ткачук Д. Г. Молодіжна політика як спроба оновлення правового механізму в Україні 172
Тишкевич О. В. Історія виникнення і розвиток авторського права 175

Українець Н. С. Особливості регулювання шлюбно-сімейних відносин у мусульманському праві 177
Фурманова М. І. Україна та Європа у взаємодії з питань усиновлення 179
Хоронжевський Д. В. Проектно-грантова діяльність як спосіб подолання корупції в Україні 182
Шабадінова С. Н. Місцевий референдум як провідна форма діяльності територіальної громади 184
Шумакова Н. О. Шлюбний договір: деякі проблеми в українському та міжнародному законодавстві 186
Ястреб М. М. Міждержавне усиновлення: проблеми та шляхи вирішення 188
Опанасюк В. О. Деякі аспекти службового етикету або дрес-коду в юридичній діяльності 192
Марчук Б. І. Громадянство Латвії 193
Мельник Л. Ю. Правові засади етичної культури юриста 195
Савченко О. В. Джерела правової системи Великого князівства Литовського XIV–XVI ст. 197
Туровська О. О. Деякі аспекти правового регулювання опіки та піклування у Литовських статутах 199
Калінчук В. В. Актуальні питання правової культури юриста 201
Ілюченко А. С. Соціальні параметри Іспанської конституції 203
Стоцька І. А. Судова система Німеччини 206
Гордієнко Л. М. Історія розвитку інституту шлюбного договору 209
Цимбалюк Т. П. Особливості правового регулювання сімейно-шлюбних відносин в Україні 212
Баранчук А. В. Особливості конституційного процесу в УРСР 214
Борисюк Т. П. Розбудова правової держави в Україні: проблеми та перспективи 217
Грищенко О. П. Сімейне право в законах Хаммурапі 220
Кравчук С. В. «Руська правда» як одна з найдавніших пам'яток правової думки в Україні 223
Осадчик К. Л. Права дитини в умовах війни 226
Слободяник Ю. В. Політичні умови розвитку та державне регулювання у освітній сфері 230
Магалецький А. М. Особливості нормативно-правового регулювання військово-цивільних адміністрацій на Сході України 232
Бордюг І. О. Права потерпілих в кримінальному судочинстві 234
Кравчук А. С. Прояви корупції в Україні 238
Негер А. В. Об'єднання територіальних громад 240
Нижник Н. М. Роль прокурора в господарському процесі 242
Хамраєва К. М. Система адміністративних стягнень за законодавством Україні та Польщі 245
Якубовський О. О. Становлення європейського парламентаризму 247
Цимбалюк К. П. Основні аспекти правового регулювання авторського права в Україні 249
Галіцька І. Л. Предводителі дворянства Волинської губернії та їх роль в системі місцевого управління 252
Хмельницька О. Б. Класифікація підстав припинення права власності та їх правове регулювання 254

Ярошук М. М. Зарубіжний досвід регулювання відшкодування моральної шкоди 256
Хомин О. А. Правове регулювання трансплантації та донорства в законодавстві України 260
Степанченко О. С. Доцільність встановлення кримінальної відповідальності за використання примусової та рабської праці 262
Веремій Д. В. Сучасна правова система Німеччини як класичний зразок романо-германського права 264
Нікитчин В. С. Проблеми збереження культурної та історичної спадщини в Україні: правовий аспект 266

Гиренко Інна Володимирівна
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Екологічні права людини в контексті європейської інтерграції

На сучасному етапі розвитку суспільства приділяється значна увага охороні навколишнього природного середовища, а також правам людини на безпечне існування у навколишньому середовищі.

В науковій літературі ми можемо бачити як поняття «екологічні права людини», так і «екологічні права громадянина». Перш за все необхідно визначитись з вищезазначеними поняттями.

Відтак, Бринчук М. М. визначає, що екологічні права людини – це визнані та закріплені в законодавстві права індивіда, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини під час взаємодії з природою [1, с. 136–138].

Екологічні права громадян – це закріплена в законі і гарантована правом сукупність юридичних можливостей та засобів, які дають змогу задовольняти потреби та інтереси громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки [2, с. 46].

З одного боку, науковці використовують дані поняття, як тотожні. З іншого, екологічні права людини – це ширше поняття, оскільки поняття «людина» є ширшим від поняття «громадянин».

Можна надати певну класифікацію екологічних прав громадян України.

Одна з класифікацій екологічних прав громадян надає наступний поділ: 1) фундаментальні екологічні права – право на сприятливе навколишнє середовище; 2) похідні екологічні права, які слугують одночасно гарантіями реалізації й захисту фундаментального екологічного права; 3) суміжні екологічні права, а також конституційні та інші права, суміжні з екологічними правами [3, с. 294].

Можна погодитись з думкою Морозовської Т. В., що нормативне закріплення екологічних прав громадян України здійснюється на трьох рівнях: 1) міжнародному універсальному; 2) міжнародному регіональному і 3) національному, а нормативні джерела можна поділити на три групи: 1) універсальні та регіональні міжнародно-правові акти, присвячені правам людини, де екологічні розглянуто в контексті інших прав – політичних, соціальних, економічних; 2) міжнародні документи про охорону навколишнього середовища в рамках міжнародного екологічного права, які містять відомості про екологічні права громадян (міжнародно-правові договори та угоди і «м'яке міжнародне право») і 3) національне законодавство стосовно екологічних прав громадян [4].

Відповідно до «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [5] антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу; а тривалість життя в Україні становить у середньому близько 66 років (у Швеції 80).

Україна, у зв'язку з взятими на себе зобов'язаннями, передбаченими Угодою про

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [6], визнала за необхідне впровадження екологічних принципів Європейського Союзу.

У 2013 р. ЄС було ухвалено Загальну програма дій ЄС з охорони навколишнього середовища до 2020 року «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» (Рішення № 1386/2013/EU Європейського парламенту та Ради від 20 листопада 2013 р. про Загальну програму дій Союзу з охорони навколишнього середовища до 2020 року «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети», далі «Сьома програма дій»[7]), якою було передбачено низку принципів, які також необхідно взяти до уваги при впровадженні екологічних принципів ЄС та їх правового закріплення.

Сьомою програмою дій прямо екологічні права громадян країн-членів ЄС не вказані, але виділено низку напрямків щодо охорони громадянина у сфері несприятливого антропогенно-забрудненого навколишнього середовища.

Так, статтею 2 Сьомої програми дій передбачено серед інших і такі пріоритетні цілі, як оберігати громадян ЄС від пов'язаних із навколишнім середовищем навантажень і ризиків для здоров'я та добробуту.

Програма дій зазначає, що істотна частка населення ЄС досі піддається впливу забруднення повітря, зокрема забруднення повітря всередині помешкань, рівні якого перевищують рекомендовані норми ВООЗ. Наприклад, місцеві вугільні опалювальні прилади, двигуни та установки внутрішнього згоряння є істотним джерелом мутагенних і канцерогенних поліароматичних вуглеводнів (ПАВ) та небезпечних викидів атмосферних забруднювачів (із діаметром частинок 10 мкм, 2,5 мкм і 1 мкм). Особливо необхідними є заходи на тих територіях, як-от міста, де люди, особливо чутливі або вразливі категорії населення, та екосистеми піддаються високим рівням забруднення. Щоб забезпечити здорове навколишнє середовище для всіх, заходи місцевого рівня повинні доповнятися відповідною політикою як на національному рівні, так і на рівні ЄС [7].

Також окремо виділяється право громадян країн-членів ЄС на забезпечення високою якістю води та забезпечення належних стандартів якості повітря та води. Також окремо виділено таку категорію, як забезпечення включення до 2020 р. всіх відповідних особливо небезпечних речовин, зокрема речовин із ендокринно-руйнівними властивостями, у перелік речовин-кандидатів за REACH. Для цього вбачається необхідність вживати заходи для реагування на виклики (стосовно небезпечних речовин), особливо якщо ЄС хоче досягти мети, погодженої на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку 2002 р., підтвердженої на Конференції Ріо+20 та прийнятої також як ціль Стратегічного підходу до міжнародного управління хімічними речовинами – забезпечити до 2020 р. «мінімізацію значного негативного впливу» хімічних речовин на здоров'я людини та навколишнє середовище і реагувати на нові та виникаючі проблеми й виклики у ефективний, дієвий, узгоджений та скоординований спосіб.

Також окремо виділяється необхідність вживання цілеспрямованих заходів для забезпечення належної готовності ЄС до реагування на навантаження й тиски в результаті зміни клімату, а також для зміцнення його екологічної, економічної та суспільної стійкості. Зазначається, що оскільки багато секторів зазнають – і зазнаватимуть у дедалі більших масштабах – впливу зміни клімату, то необхідно й далі інтегрувати фактори адаптації та управління ризиками стихійних лих у політику Союзу.

Для того, щоб оберігати громадян Союзу від пов'язаних із навколишнім середовищем навантажень і ризиків для здоров'я та добробуту, у Сьомій програмі дій передбачено досягнення до 2020 р. наступних результатів: 1) значне покращення якості зовнішнього повітря у Союзі з наближенням до рівнів, рекомендованих ВООЗ, а також покращення якості повітря всередині приміщень; 2) значне зниження шумового забруднення у ЄС; 3) отримання громадянами всього ЄС користі від високих стандартів на безпечну питну воду і воду для купання; 4) ефективне усунення комбінованого впливу хімічних речовин і проблем безпеки, пов'язаних з ендокринними руйнівниками, у всьому відповідному законодавстві ЄС, оцінка та мінімізація ризиків для навколишнього середовища і здоров'я, зокрема здоров'я дітей, через використання небезпечних речовин; визначення довгострокових заходів для досягнення мети щодо створення нетоксичного середовища; 5) відсутність шкідливих наслідків застосування засобів захисту рослин для здоров'я людини або неприйнятного впливу на навколишнє середовище, з раціональним використанням таких засобів; 6) ефективне вирішення у законодавстві проблем безпеки, пов'язаних із наноматеріалами та матеріалами з аналогічними властивостями, у рамках узгодженого підходу та інші. переконливого прогресу в адаптації до наслідків зміни клімату.

Також вбачається доречним при врахуванні екологічних принципів стосовно прав людини в законодавстві України взяти до уваги еколого-правовий механізм Петрова [Більш детально можна ознайомитись за посиланням: 8, с. 60–63].

Аналізуючи вищезазначене, можна прийти до висновку, що хоча і наведене законодавство ЄС прямо і не визначає екологічні права людини, але можна виділити основні напрями охорони громадянина у сфері несприятливого антропогенно-забрудненого навколишнього середовища, які детально регламентовані, а також, відповідно і права громадянина країни-члена ЄС відповідно. Завдання, що ставляться перед Україною у контексті євроінтеграції стосовно законодавчого забезпечення основних екологічних прав людини, є надзвичайно актуальними та важливими.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бринчук М. М. Экологическое право (Право окружающей среды) : [учебник для высших юр. учебн. заведений] / М. М. Бринчук. – М., 1999. – С. 136–138.

2. Екологічне право України. Загальна частина : [навч. посібн.] / [за заг. ред. В. І. Курила]. – К. : Алерта, 2015. – С. 46.

3. Морозовська Т. В. Теоретико-концептуальні проблеми екологічних прав громадян в Україні та та країнах-членах ЄС / Т. В. Морозовська // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 294.

4. Морозовська Т. В. Екологічні права громадян в Україні та ЄС: порівняльний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.06. «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Тетяна Володимирівна Морозовська. – К., 2012. – 21 с.

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21. 12. 2010 р. [Електронний ресурс]. – URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в редакції від 30. 11. 2015 р. [Електронний ресурс]. – URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.

7. Рішення № 1386/2013/EU Європейського парламенту та ради від 20 листопада 2013 р. про Загальну програму дій Союзу з охорони навколишнього середовища до 2020 року «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» [Електронний ресурс]. – URL : https://menr.gov.ua/documents/2002.html.

8. Гиренко І. Основні етапи оцінки ефективності еколого-правового механізму у сфері охорони та використання рослинного світу / І. Гиренко // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 11 – С. 60–63.

Бондарчук Наталія Валеріївна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Поняття та види факторів забезпечення реалізації земельних правовідносин в Україні

Земельні відносини відіграють надзвичайно важливу роль в розвитку України. В Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» земельну реформу віднесено до вектору розвитку нашої держави [1]. Відповідно до Стратегії національної безпеки України основним змістом економічних реформ є створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві, наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи – членів ЄС, досягнення економічних критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в ЄС [2]. Належним чином врегульовані відносини власності на землю як на основний економічний ресурс сприяють оптимізації всіх напрямків економічного розвитку.

До факторів, що впливають на реалізацію земельних правовідносин слід віднести правові, політичні, соціальні, економічні та екологічні. Проте дані чинники не завжди позитивно впливають на земельні правовідносини. Взагалі, як від позитивного, так і негативного впливу відповідних факторів залежить безпосередньо й сам процес здійснення таких відносин.

До правових факторів забезпечення реалізації земельних правовідносин в Україні відносяться: повнота та точність правового регулювання земельних відносин, дієвість правових норм, належний рівень державного управління використанням та охороною земель, високий рівень функціонування правоохоронних органів та судової системи, ступінь невідворотності правових санкцій до осіб, розвиток інститутів громадянського суспільства, достатня правова освіта населення. До політичних факторів впливу на забезпечення реалізації земельних правовідносин в Україні слід віднести нестабільну політичну ситуацію, зловживання та маніпуляції думкою населення щодо ринку земель, та, безперечно, гібридна війна в Україні. Серед факторів, які безпосередньо впливають на процес реалізації земельних правовідносин виділяють також і соціальні чинники. Такими факторами впливу на земельні правовідносини є стиль життя народу, вплив осіб на реалізацію земельних правовідносин, рівень правової культури населення. Взаємозв’язок земельних відносин і економічних факторів є дуже тісним. Це пояснюється тим, що саме від зазначених чинників залежить певною мірою ефективність використання та підвищення цінності земельних ресурсів, які є предметом земельних правовідносин; створення найбільш оптимальних умов, необхідних для значного підвищення інвестиційного потенціалу землі, тобто іншими словами перетворення її у вигідний

чинник економічного зростання; результативність поєднання високого рівня економічної ефективності і екологічної безпеки, пов'язаної з раціональним використанням земель, що є одним із головних принципів земельних правовідносин. До екологічних чинників забезпечення реалізації земельних правовідносин варто віднести екстенсивне використання земельних ділянок, їх забруднення, виснаження, недотримання суб'єктами земельних правовідносин екологічних та агрономічних нормативів.

При розробленні земельних правових норм, що регулюють конкретний вид правовідносин, недостатньо констатувати наявність у сторін прав, обов'язків та предмета їх майбутніх дій. Важливо також з'ясувати, чи достатні умови для того, щоб права та обов'язки сторін здійснювались добровільно. Колізійність, суперечливість та неточності земельного законодавства є негативними правовими факторами, що впливають на забезпечення реалізації земельних правовідносин. Вже зі ст. 2 Земельного кодексу України (далі ЗКУ) ми бачимо недоліки законодавчого регулювання земельних відносин, починаючи з самого їх визначення. Так, законодавець визначає земельні відносини як суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [3], звузивши їх, по суті, до відносин власності на землю, та не включивши до даного визначення ні відносин з охорони та відтворення земель, ні відносин з державного управління земельним фондом та застосування юридичної відповідальності.

До правових факторів забезпечення реалізації земельних відносин в Україні слід віднести і належне функціонування судової системи, оскільки захист прав суб'єктів земельних правовідносин є важливою складовою їх належної реалізації. Сьогодні відбувається реформування судової системи в Україні. Таким чином можна вважати, що країна впевнено йде до покращення саме цього фактору впливу на забезпечення реалізації земельних правовідносин. На етапі завершення земельної та розпалу судової реформ актуалізується питання спеціалізації судів і суддів. В історичному аспекті питання спеціалізації судів із земельних спорів вирішувалось позитивно. Зокрема в XVI–XIX ст. ст. на території України діяли підкоморські суди, які розглядали межові земельні справи. На сьогодні вважаємо за доцільне якщо не створювати спеціалізовані земельні суди, то принаймні впроваджувати спеціалізацію суддів, зокрема щодо земельних спорів. Така можливість передбачена Законом України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема у ч. 2 ст. 18 вказано, що у випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ [4].

Сьогодні не лише питання охорони та захисту земельних правовідносин, а й питання самої їх реалізації великою мірою залежить від діяльності судів. Останнім часом масовими є звернення до адміністративних судів з позовами про визнання протиправними та скасування рішень Головних управлінь Держгеокадастру про відмову в наданні дозволу на розробку проекту землеустрою та зобов'язання повторно розгляну заяву про надання такого дозволу та прийняти відповідне рішення. Як правило, відмови вище зазначеного державного органу судом визнаються мотивованими не належним чином (в основному це не ті підстави, що передбачені в земельному законодавстві), суд визнає такі рішення протиправними та скасовує їх. Проте зобов'язати управління Держгеокадастру прийняти рішення про надання згоди на розробку проекту землеустрою суд не в змозі. Оскільки у рішеннях по справах «Клас та інші проти Німеччини», «Фадєєва проти Росії», «Єрузалем проти Австрії»

Європейський суд з прав людини зазначив, що суд не повинен підміняти думку національних органів будь-якою своєю думкою [5]. Таким чином, і звернення до суду з позовом не гарантуватиме реалізацію земельних правовідносин, а саме реалізацію права на отримання земельної ділянки у власність чи користування.

Також доречною є думка О. С. Снідевич щодо застосування превентивних позовів у сфері земельних правовідносин. Такі позови спрямовані на запобігання порушенню прав, а не на захист вже порушеного права [6]. Думка автора цілком узгоджується з земельним законодавством, яке передбачає можливість прийняття подібних рішень при вирішенні земельних спорів. Зокрема ч. 3 ст. 152 ЗКУ вказує, що захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється шляхом запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав.

До правових факторів забезпечення реалізації земельних відносин слід віднести і розвиток інститутів громадського суспільства у питаннях захисту прав власників земельних ділянок тощо. Зокрема, діяльність правозахисних організацій. Варто також зазначити і позитивний вектор розвитку діяльності державних установ щодо надання правової допомоги. Так, відповідно до ст. 3 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» в редакції від 5 січня 2017 р. право на безоплатну правову допомогу – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом [7]. Безоплатна первинна правова допомога полягає в інформуванні особи про її права і свободи, їх відновлення у випадку порушення, порядок їх реалізації, та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування та державної влади, їх посадових і службових осіб. Така допомога є різновидом забезпечення державою реалізації земельних правовідносин. За статистикою кількість звернень громадян до центрів правової допомоги з земельних питань становить у містах близько 10 %, а сільській місцевості – 50 % від загальної кількості звернень.

Реалізація земельних правовідносин – це процес перетворення, втілення в життя земельно-правових норм. Земельні правовідносини можуть бути реалізовані суб'єктами самостійно під час здійснення ними прав та дотримання обов'язків або із залученням правозатосовуючих суб'єктів. Належним чином врегульовані відносини власності на землю як на основний економічний ресурс сприяють оптимізації всіх напрямків економічного розвитку. Для покращення забезпечення реалізації земельних правовідносин необхідно чітке визначення правового режиму земель всіх категорій, основний акцент необхідно робити не на реагування держави на неправомірну поведінку суб'єктів земельних відносин, а на формування такого сприйняття правової дійсності, за якого у зазначених не виникатиме умислу для скоєння земельних правопорушень, належне функціонування судової системи та запровадження спеціалізації суддів з вирішення земельних спорів, покращення правової освіти населення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про Стратегію Сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. // Офіційний вісник України від 23.01.2015 р. – № 4. – Ст. 67.

2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від

26 травня 2015 р. // Офіційний вісник України від 09.06.2015 – 2015 р. – № 43. – Ст. 1353.

3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України в редакції від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

5. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66993590

6. Снідевич О. С. Позов у цивільних справах, що виникають із земельних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Олександр Станіславович Снідевич. – К., 2011. – 206 с.

7. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577.

Бучинська Тетяна Володимирівна
заступник начальника Управління реєстрації нормативно-правових актів,
правової роботи та правової освіти
Головного територіального управління юстиції у Житомирській області

Спеціалізований антикорупційний суд: міжнародний досвід та перспективи діяльності в України

Зневіра в спроможності традиційного механізму правосуддя належним чином долати корупцію спонукає багато країн створити спеціалізовані антикорупційні установи. Найбільш поширеним аргументом на користь створення спеціалізованих антикорупційних судів є потреба у більш ефективному та швидкому розгляді справ про корупцію та пов’язана з нею потреба подати сигнал національній та міжнародній спільності про те, що країна розпочала серйозну боротьбу з корупцією. Існуючі спеціалізовані антикорупційні суди відрізняються за низкою критеріїв, включаючи їх розмір, місце в ієрархії судових органів, механізми обрання та відсторонення суддів, обсяг юрисдикції судів, процедури розгляду та оскарження, а також їх зв’язки з антикорупційними прокурорами.

Хоча у більшості країн, в яких створені спеціалізовані антикорупційні суди, вони були винятково «доморощеними», в інших випадках значну роль відігравала міжнародна спільнота донорів. Це було найбільш очевидним у випадку Афганістану, де міжнародна спільнота (зокрема Сполучені Штати і Об’єднане Королівство) тиснули на уряд Афганістану, щоб він швидше створив антикорупційні суди – як через те, що корупція вбачалася серйозною перешкодою економічному розвитку та безпеці в Афганістані, так і через те, що міжнародні донори були розчаровані тим, наскільки неналежно були розтрачені кошти, які вони надали афганському уряду. Подібним чином, створення Спеціального суду Непалу видається щонайменше частково відповіддю на тиск з боку міжнародних донорів, занепокоєних значними «просоченнями» в програмах, що фінансуються донорами. В обох випадках донори – переважно уряди США та Великобританії у випадку Афганістану та переважно Азіатський банк розвитку у випадку Непалу – надавали також значну фінансову та технічну підтримку судам, як під час, так і після їх створення.

На сьогодні у світі створено спеціалізовані антикорупційні суди створено у таких країнах як: Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Болгарія, Бурунді, Камерун, Хорватія,

Індонезія, Кенія, Малайзія, Непал, Пакистан, Палестина, Філіппіни, Сенегал, Словаччина, Уганда, Мексика, Танзанія і Таїланд.

В Україні останнім часом все частіше лунають заклики підвищити ефективність у напрямку боротьби з корупцією. Ці заклики стають актуальнішими на тлі конфлікту між українськими антикорупційними органами, які в першу чергу мають забезпечити боротьбу з корупцією у вищих ешелонах влади, а не між собою. Міжнародні донори занепокоєні такою ситуацією в Україні і не дарма, адже ті кошти, які вони спрямовують на фінансування реформ мають бути освоєні за цільовим призначенням, а головне має бути наявний результат таких реформ, і як наслідок все частіше лунають заклики якнайшвидше створити антикорупційний суд в Україні.

Існування в Україні антикорупційного суду передбачено статтею 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема передбачено існування Вищого антикорупційного суду в системі судоустрою – спеціалізованого суду як суду першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.

У більшості країн, де є спеціалізовані антикорупційні суди, ці суди було створено законом, хоча є й винятки. Найстаріший такий суд, на Філіппінах, було створено в 1970-х рр., жодний з інших спеціалізованих антикорупційних судів, визначених у цьому дослідженні, не розпочав свою роботу раніше 1999 р., а більшість із них було створено впродовж останнього десятиліття.

Спеціалізація суду є звичним явищем у всьому світі. Прихильники зазвичай наголошують на тому, що спеціалізовані суди можуть сприяти більшій ефективності, часто завдяки добре налагодженим процедурам, а також вищій якості та більш послідовним рішенням у складних галузях права.

Імовірно, найбільш поширеною мотивацією створення спеціалізованих антикорупційних судів є бажання підвищити ефективність судової системи при вирішенні справ про корупцію. Це відзначалося, наприклад, у Ботсвані, Камеруні, Хорватії, Малайзії, Палестині, на Філіппінах та в Уганді.

По-перше, частково логіка полягає в тому, що спеціалізований суд, який розглядає лише справи про корупцію або подібні правопорушення, матиме більш сприятливе співвідношення кількості суддів до кількості справ, що розглядаються, а відтак, зможе швидше вирішувати справи.

По-друге, антикорупційні суди можуть налагоджувати процедури розгляду справ про корупцію багатьма шляхами. Наприклад, деякі антикорупційні суди є судами першої інстанції, апеляційні заяви на оскарження рішень яких ідуть одразу до верховного суду країни, відтак оминаючи звичайні проміжні апеляційні суди.

По-третє, для пришвидшення обробки справ про корупцію багато юрисдикцій встановлюють спеціальні кінцеві терміни для своїх антикорупційних судів. Кінцеві терміни значною мірою відрізняються у різних країнах частково через інші відмінності в структурі, функціях та організації судів. Суд із розгляду справ про корупцію в Палестині славиться своїми особливо жорсткими кінцевими термінами: щонайменше в рамках формального статутного права цей суд має розглянути будь-яку справу, що надходить до нього, впродовж 10 днів та видати рішення впродовж 10 днів після слухання, з дозволеним перенесенням не більше ніж на 7 днів. А, наприклад, на момент запровадження спеціалізованих антикорупційних судів у Малайзії середній час розгляду справи про корупцію з часу її надходження до винесення остаточного рішення складав 8,5 років. Відтак, Малайзія встановила правову вимогу розгляду справ антикорупційними судами впродовж одного року (вимога, що не поширюється на суддів звичайних судів). У Малайзії дослідники прийшли до висновку, що розгляд близько 75 % справ у 2012 р. фактично

завершувався впродовж одного року. Разом з тим, на Філіппінах спеціальний антикорупційний суд, відомий як Sandiganbayan, мав вирішувати кожну справу впродовж трьох місяців, але на практиці розгляд цих справ міг займати десятиліття. У Непалі Спеціальний суд має вирішити кожну справу впродовж шести місяців з часу її надходження, а будь-яке оскарження рішення Спеціального суду має розглядатися Верховним судом впродовж трьох місяців; на практиці, однак, розгляд справ триває значно довше, іноді до 11 років. У Пакистані Суди національної підзвітності мають вирішувати справи впродовж 30 днів, але в середньому вирішують їх за 500 днів.

Другою мотивацією створення спеціалізованих антикорупційних судів є забезпечення того, щоб справи про корупцію розглядалися безстороннім і незалежним судом, вільним від корупції та неналежного впливу політиків або інших впливових діячів, наскільки це можливо.

Третім обґрунтуванням створення спеціалізованого антикорупційного суду, тісно пов'язаним, але відмінним від інтересу в підвищенні ефективності, є бажання створити трибунал із більшою компетентністю. Зрештою, багато справ про корупцію, особливо тих, в яких залучені складні фінансові операції або ретельно продумані схеми, можуть бути складнішими, ніж пересічні справи, які знаходяться на розгляді багатьох суддів звичайних судів.

Під час створення антикорупційного суду важливим питанням є обрання організаційної структури цієї установи. Антикорупційні суди можуть функціонувати в різних формах: деякі створюються як спеціалізовані відділення або підрозділи існуючих судів, а інші створюються як окремі, самостійні одиниці в межах ієрархії судів. А ще в інших випадках окремим суддям надаються спеціальні повноваження розглядати справи про корупцію, але за відсутності явної антикорупційної структури, одиниці або підрозділу. У цих категоріях призначені судді можуть працювати винятково над справами про корупцію або можуть продовжувати розглядати також інші справи.

Вирішуючи, чи потрібно створювати спеціалізований суд, і якщо так, то за якою організаційною моделлю, слід ретельно розглянути конкретні проблеми, які може спричинити спеціалізація, а також інші аспекти політичного, правового й інституційного середовища в країні, які можуть накласти обмеження чи іншим чином вплинути на роботу суду.

Ще одним важливим питанням є питання добору кадрів у такі спеціалізовані антикорупційні суди.

Отже, лише правильний вибір форм, методів і способів формування антикорупційного суду в України може призвести його ефективної діяльності та стати дієвим механізмом у боротьбі з корупцією у першу чергу серед топ чиновників нашої держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 (із мінами та доповненнями) // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».

2. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».

3. Метью К. Стівенсон, Софі А. Шютте «Спеціалізовані суди. Порівняльна картографія» / Метью К. Стівенсон, Софі А. Шютте [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.u4.no/assets/publications/U4Issue-2017-5-UKR.pdf

Василенко Леся Павлівна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Вищий суд з питань інтелектуальної власності: необхідність та перспективи створення

Охорона та захист прав на об'єкти інтелектуальної власності сьогодні є пріоритетним напрямком діяльності Української держави. Це продиктовано рядом об'єктивних факторів. По-перше, Конституція України гарантувала громадянам захист прав інтелектуальної власності, який має здійснюватися саме державою; по-друге, держава сама зацікавлена у належній правовій охороні інтелектуального капіталу, оскільки останній є найважливішою передумовою забезпечення подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни; по-третє, необхідність виконання зазначеного завдання обумовлена також міжнародними зобов'язаннями держави у сфері інтелектуальної власності.

Для України характерним є те, що норми її національного законодавства у сфері права інтелектуальної власності за оцінками багатьох експертів відповідають кращим світовим стандартам. Коли ж йдеться про процес правозастосування, ситуація є майже плачевною. Рівень піратства, плагіату та інших порушень є настільки високим, що до нашої держави вже вдруге застосовуються санкції у зв'язку з перебуванням її в так званому «Списку 301». І хоча норми національного законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності постійно вдосконалюються та еволюціонують, видимого позитивного результату в боротьбі з правопорушеннями все ж не спостерігається. Проблема боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності продовжує залишатися однією із найскладніших для судового вирішення. Законодавство України про інтелектуальну власність хоча й розроблене з урахуванням вимог міжнародних конвенцій у цій сфері, відповідає їхнім принципам та адаптоване до вимог ринкової економіки, однак свою охоронну та превентивну функцію виконує погано. У зв'язку з цим Україна взяла курс на побудову дієвого механізму гарантування та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Перед державною системою охорони інтелектуальної власності стоять спрямовані на подальше поширення міжнародних та європейських стандартів завдання оптимізації правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, необхідність проведення державної політики, спрямованої на поширення відповідних знань у цій сфері серед різних верств населення. Також надзвичайно важливу роль у розбудові економічно незалежної держави, формування культури та поваги до прав інтелектуальної власності відіграють державні органи та впровадження ними різних заходів як у середині держави, так і на її міжнародному рівні.

Важливим завданням розвитку України на сучасному етапі проведення судової реформи є створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що буде діяти як суд першої інстанції у справах щодо захисту інтелектуальної власності. Спеціалізовані суди з інтелектуальної власності успішно функціонують, зокрема, у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Великобританії тощо. Це позитивно вплинуло на якість та строки розгляду справ такої категорії у згаданих країнах [1].

Згідно із статистикою, кількість судових спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності в Україні збільшується. Це зумовлено стрімким розвитком

інновацій у сфері інтелектуальної власності. Отже, створення спеціалізованого суду як окремої ланки в судовій системі вбачається досить актуальним.

Завдяки широкій юрисдикції майбутнього Вищого суду з питань інтелектуальної власності та спеціалізації суддів повинна підвищуватися якість судочинства, мають скорочуватися строки розгляду справ. Сьогодні справи з інтелектуальної власності розглядаються судами різних юрисдикцій, що призводить до різного застосування одних і тих самих норм законодавства, тобто породжує різну судову практику, часто абсолютно протилежну.

Затягування розгляду справ відбувається і через неабияку завантаженість суддів. Хоча в судах різних юрисдикцій була введена спеціалізація суддів у справах з інтелектуальної власності, ті судді, як і раніше, перевантажені розглядом інших справ і не мають можливості глибоко вникати у досить специфічні питання. Це призводить до затяжного розгляду справ з інтелектуальної власності – від 2 до 5 років. Для порівняння, строки розгляду справ патентними судами іноземних держав складають в середньому рік. Так, Патентний суд Великобританії, як правило, розглядає подібні справи за 12–14 місяців, Федеральний патентний суд Швейцарії та Суд з інтелектуальних прав Російської Федерації – за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимум за 18 місяців [2].

Отже, створення таких судів дасть можливість забезпечити ефективніше вирішення спорів із захисту прав інтелектуальної власності. Практика спеціалізованого суду сформує єдиний уніфікований підхід у вирішенні справ щодо захисту прав інтелектуальної власності. Послідовність у прийняття рішень суддями знизить кількість судових проваджень, оскільки позивачі матимуть змогу наперед оцінювати наскільки виграшною є дана справа. Це також надасть впевненості суб'єктам господарювання в тому, що їх інвестиції в об'єкти інтелектуальної власності будуть захищені. І в результаті, це сприятиме покращенню інвестиційної привабливості України.

Отже, забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в циклі реалізації свободи творчості та забезпечення реалізації майнових прав в умовах ринкової економіки є глобальною проблемою та задачею, яку необхідно вирішувати. Це вимагає приведення національного законодавства у відповідність до положень міжнародних договорів та адаптації з законодавствами країн ЄС. А також не менш важливим та незаперечним аспектом є необхідність як найшвидшого створення спеціалізованого суду з розгляду справ з інтелектуальної власності для забезпечення ефективного та швидкого судового розгляду відповідних справ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Пашковська Т. Вищий «інтелектуальний» суд: на фінішній прямій [Електронний ресурс] / Т. Пашковська // Юридична газета onlin. – 2017. – Режим доступу : http://yur-gazeta.com/publications/actual/vishchiy-intelektualniy-sud-na-finishniy-pryamiy.html.

2. Коваль М. Чим буде корисний Вищий суд з питань інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / М. Коваль // Україна Forbes. – 2016. – Режим доступу : http://forbes.net.ua/opinions/1419572-chem-budet-polezen-vysshij-sud-po-voprosam-intellektualnoj-sobstvennosti.

Рудницька Ольга Павлівна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Правове регулювання робочого часу: особливості гармонізації із законодавством Європейського Союзу

Україна прагне стати повноцінним учасником інтеграційних процесів. Проте входження України до європейського політичного, економічного і правового простору можливе за умов гармонізації джерел національного, зокрема, трудового законодавства до європейських стандартів. З ратифікацією 16 вересня 2014 р. Україною Угоди про асоціацію з ЄС в нашій державі розпочався новий етап адаптації законодавства, а також й інших інтеграційних процесів. Гармонізація трудового законодавства України до законодавства ЄС є результатом діяльності інститутів держави щодо дослідження нормативно-правових актів Європейського Союзу, які регулюють трудові відносини. Крім того, дані органи здійснюють порівняльну оцінку українського законодавства на відповідність європейським стандартам, надають висновки та пропозиції щодо їх поступової адаптації.

Проблеми правового регулювання робочого часу у країнах Європейського Союзу досліджувались у роботах В. Я. Бурака, З. Я. Козака, Н. М. Хуторян, П. Д. Пилипенка та ін. Метою даної публікації є дослідження проблем гармонізації законодавства про робочий час України та країн ЄС.

Важливий вплив на соціальну політику та розвиток трудового законодавства України має врегулювання відносин у сфері праці міжнародними нормами. Дані норми можуть мати як пряме застосування після їх ратифікації, так і включатися до текстів українського законодавства. Так, окремі положення Загальної декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [1] та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. [2] прямо відтворені в тексті Конституції України від 28 червня 1996 р. [3], зокрема, закріплене в ч. 1 ст. 43 Основного закону право на працю сформульоване відповідно до ст. 23 Декларації (кожен має «можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується»). Стаття 44 Конституції України встановлює право працюючих на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Дана норма відповідає ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні и культурні права. Основний закон посилює конституційні гарантії соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина, а також встановлює умови їх реалізації. Конституцією закріплено право на відпочинок, право на належні, безпечні й здорові умови праці, право на соціальний захист у разі безробіття, право на заробітну плату не нижчу від визначеної законом, захист від незаконного звільнення тощо. Стаття 24 вищезазначеної Декларації закріплює право кожної працюючої особи на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку. Дане право закріплене у статті 45 Конституції України.

Конвенція № 1 Міжнародної організації праці (далі – МОП) від 29 жовтня 1919 року «Про обмеження тривалості робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день та 48 годин на тиждень» [4] встановлює тривалість робочого часу для осіб, зайнятих на промислових підприємствах (за винятком сімейних). Дана конвенціє застосовує комбінований підхід, при якому використовуються обидва максимуму – і денний (8:00), і тижневий (48 годин). Така сама тривалість робочого часу була

визначена Конвенцією МОП N 30 про регулювання робочого часу в торгівлі та установах [5]. У 1935 р. МОП прийняла Конвенцію №47 [6] про скорочення робочого часу до сорока годин на тиждень.

Важливим аспектом соціальної політики Євросоюзу є регламентація робочого часу та часу відпочинку, закріплення мінімальних стандартів у цих сферах, уніфікація юридичної термінології. Визначення поняття «робочий час» в законодавстві країн Європи має спільні та відмінні риси. Так, в Іспанії дане поняття трактується як «час, що проводиться на робочому місці», у Франції воно означає – «ефективний робочий час», а в Бельгії – «час, коли персонал перебуває в розпорядженні роботодавця». Тому проводити порівняльний аналіз понятійного апарату необхідно з урахуванням загальноєвропейських норм, особливо це стосується нешаблонних режимів робочого часу, зокрема, щодо неповного робочого часу тощо.

У європейській правовій практиці тривалість максимального робочого часу визначається двома засобами: законодавством або колективним договором. Середня тривалість робочого часу у європейських країнах за законодавством складає 40 годин, а за колективними договорами коливається в межах 35–40. Доцільно зауважити, що при будь-якому врегулюванні, обов'язково діє принцип сприяння, відповідно до якого забороняється погіршувати положення працівника порівняно із закріпленим у законодавстві. Даний принцип відображений у п. 2 ст. 31 Хартії основних прав ЄС від 7 грудня 2000 р. [7] (кожен працівник має право на обмеження максимальної тривалості робочого часу, на щоденний та щотижневий відпочинок, а також на щорічну оплачувану відпустку).

Більш детально вказане положення врегульоване Директивою Європарламенту та Ради 2003/88 ЄС «Про деякі аспекти організації робочого часу» [8]. Відповідно до ст. 2 Директиви 2003/88 ЄС «робочий час» означає будь-який період, під час якого працівник працює, будучи у розпорядженні роботодавця, та виконує свою діяльність або обов'язки відповідно до національного законодавства та/або практики.

Директива 2003/88 ЄС закріплює мінімальні вимоги щодо тривалості робочого часу. Тривалість робочого тижня не повинна перевищувати 48 годин (ст. 6). Такі стандарти є жорсткішими порівняно з Європейською соціальною хартією, прийнятою в рамках Ради Європи, хоча й не відповідають вимогам Конвенції Міжнародної організації праці № 47 про скорочення робочого тижня до 40 годин. Так, Тривалість робочого тижня у Франції встановлюється у розмірі 35 годин (за загальним правилом, тиждень починається в 0 годин в понеділок і закінчується о 24 годині в неділю). У деяких галузях, де в робочий час працівник не зайнятий постійно, і допускається час пасивності з боку працівника (медицина, соціальні сфери), може бути встановлена інша тривалість робочого тижня. Польща, Чехія, Угорщина, Болгарія встановили у трудовому законодавстві норму щодо організацію робочого часу, тривалість нормального робочого часу в цих країнах встановлено у межах 40-годиннного робочого тижня.

Необхідно звернути увагу на те, що універсальний стандарт щодо 40-годиного робочого тижня не включає можливу надурочну роботу. Директива не передбачає можливості скорочення тривалості робочого тижня та не регламентує надурочні роботи. Правове регулювання надурочних робот регулюються законодавством держав-членів. Так, у Франції діє положення, відповідно до якого такі роботи вимагають згоди профспілки або інспекції праці, а також компенсуються більшою оплатою. У Бельгії надурочні роботи можуть компенсуватися відгулом. У Данії не

встановлено жодних обмежень щодо надурочних робіт, а у Великобританії не встановлено максимальну тривалість для працівників чоловічої статі [9].

Недоліком чинного законодавства про працю України є відсутність правових дефініцій «робочий час», «позмінна робота», «мобільний працівник» та ін. Позитивним є визначення у статті 132 проекту ТК України [10] поняття «робочий час». Останній визначається як час, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку і умов трудового договору повинен виконувати трудові обов'язки. Нормальна тривалість робочого часу в Україні становить 40 годин на тиждень, що відповідає нормам Конвенції МОП № 47. Крім того, види робочого часу, передбачені чинним законодавством про працю та проектом ТК України, також відповідають як міжнародним нормам, так і стандартам ЄС.

Можна зробити висновок, що законодавство України про працю з питань правового регулювання робочого часу вцілому відповідає міжнародним та європейським стандартам. Позитивні результати процесу гармонізації залежать від ефективної діяльності інститутів держави і самого українського суспільства до впровадження та контролю за застосуванням нового законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
4. Про обмеження тривалості робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день та 48 годин на тиждень: Конвенція №1 МОП від 29 жовтня 1919 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_155
5. Про регулювання робочого часу в торгівлі та установах: Конвенція МОП N 30 від 10 червняч 1930 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_152
6. Про скорочення робочого часу до сорока годин на тиждень: Конвенція МОП № 47 від 22 червня 1935 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_145
7. Хартії основних прав ЄС від 7 грудня 2000 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524
8. Про деякі аспекти організації робочого часу: Директива Європарламенту та Ради 2003/88 ЄС 18 листопада 2003 р. / UA Офіційний вісник Європейського Союзу L 299/1 // Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : https://minjust.gov.ua/npa
9. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право : [учебник для вузов] / И. Я. Киселев. – М. : Дело, 1999. – 728 с.

10. Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27 грудня 2014 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

Магась-Демидас Юлія Іванівна
кандидат історичних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Правове регулювання діяльності споживчої кооперації у Правобережній Україні у ІІ пол. XIX – на поч. XX ст.

Кооперативний рух у Російській імперії був ефективним засобом надання соціально-економічної допомоги населенню. Широкого розмаху він набув і на українських землях, зокрема, на Правобережжі. Однією з форм кооперації була споживча: за кількістю споживчих товариств губернії Правобережної України посідали лідируючі позиції в імперії. Успішність їхнього функціонування у значній мірі залежала від законодавчої бази, на основі якої діяли кооперативи. Ступінь врегульованості даного питання у правовому полі та зміст відповідних законодавчих норм відображали ставлення самодержавної влади до самоврядних структур.

Вивченням указаної проблеми займався ряд учених як початку XX ст., так і сучасних: М. Хейсін [9], А. Лозовий [7], Л. Файн [8], А. Корелін [6] тощо. Окремого розгляду потребує практика застосування загальноросійського кооперативного законодавства на Правобережжі та її особливості.

Кооперативний рух, що почав розвиватися у Російській імперії у другій половині XIX ст., викликав на своєму початковому етапі негативне ставлення збоку властей: установи, які базувалися на засадах громадської ініціативи, сприймалися як загроза існуванню самодержавства. З іншого боку, уряд розумів, що кооперативи можуть відіграти позитивну роль у покращенні матеріального становища населення, а отже, у знятті соціальної напруги.

У березні 1867 р. було видано указ про заборону будь-яких товариств, в тому числі й кооперативних [9, с. 40]. Наступними нормативно-правовими актами губернаторам було надано право закривати всі товариства, які у своїй діяльності відхилялися від затверджених статутів або вчиняли дії, які суперечили державному ладу, громадській безпеці та моралі [6, с. 183].

Проте в 90-х рр. XIX ст. позиція уряду щодо кооперативних установ дещо змінилася. Неврожаї і голод, характерні для цього періоду, посилили соціальну напругу, й влада побачила, що подібні самодіяльні організації можуть відіграти позитивну роль, сприяючи покращенню матеріального становища населення. Тому було прийнято нормативно-правові акти, що прямо стосувалися окремих видів кооперації, які, однак, переслідували подвійну мету: з одного боку – офіційно дозволити та врегулювати діяльність товариств, проте, з іншого – обмежити її таким чином, щоб не допустити переростання кооперативного руху у значну суспільну силу (як це вже сталося в ряді західноєвропейських країн).

На той час кооператив можна було організувати двома способами: на основі статуту і на підставі письмового договору. Жоден зі способів не був оптимальним. Статути товариств не були уніфікованими, крім того, вони підлягали затвердженню безпосередньо найвищою урядовою інстанцією – Радою міністрів, тому процедура

створення нової кооперативної установи затягувалася на тривалий строк. З часом затвердження статутів було передано міністерствам, у віданні яких перебували ті чи інші види кооперативів: споживчі товариства – міністерству внутрішніх справ [6, с. 182].

Недоліком договірної форми було те, що створені в такий спосіб кооперативи не мали статусу юридичних осіб, а також таке товариство могло бути представлене одним із членів лише за наявності довіреності від усіх інших учасників (їх могло бути кілька сотень із різних населених пунктів) – що ускладнювало процес прийняття рішень. Крім цього, якщо до статутного кооперативу можна було вступити вільно, то в договірному в разі вступу чи виходу хоча б одного з учасників необхідно було укладати новий договір. Прийняття нового учасника вимагало згоди всіх діючих членів.

Оскільки статутна форма все ж була більш гнучкою, вона використовувалася ширше, а нотаріальний договір на Правобережжі застосовувався переважно для організації кооперативних союзів, статути яких влада затверджувала дуже неохоче [5, с. 9–10].

13 травня 1897 р. урядом було здійснено важливий крок у сприянні розвитку споживчої кооперації – прийнято Типовий статут споживчих товариств. Спрощувалася процедура відкриття кооперативів: клопотання про відкриття подавалося вже не до міністерства, а до губернатора [8, с. 39]. Таке спрощення було позитивним, хоча й відкривало шлях до зловживань з боку місцевої адміністрації. Будь-які заходи, що проводилися споживчими товариствами (з'їзди, збори), вимагали дозволу місцевої влади [6, с. 185–186]. Типовий статут встановлював мінімальну кількість засновників споживчого товариства (3 особи) [4, с. 11–12] та максимальний розмір паю (10 руб.), який дозволялося вносити частинами. Вступний внесок не мав перевищувати 3 руб. [8, с. 79].

Якщо основний капітал споживчого товариства становив менше 10 тис. руб., воно звільнялося від промислового податку, сплачувало тільки податок із нерухомості та за патент на торгівлю тютюном. Якщо товариство мало більший капітал, воно прирівнювалося до акціонерних компаній і платило всі необхідні податки. Це положення не було справедливим, оскільки спільним між споживчими та акціонерними товариствами було тільки те, що вони зобов'язувалися давати публічні звіти про результати діяльності [3, с. 10].

Серед споживчих товариств особливою організацією відрізнялися фабрично-заводські. Вони не могли відкритися без дозволу адміністрації й часто організовувалися за ініціативою останньої: це був для неї додатковий спосіб заробітку. Робітники розплачувалися за товари через контори підприємств, брали кредит у споживчій крамниці, і потім контора вираховувала відповідну суму із зарплати. Керівництво надавало кооперативним установам приміщення, втручалося в діяльність товариства, могло користуватися кооперативними грошима. Часто залежність крамниць закріплювалася умовами статуту [9, с. 43].

Під тиском робітничого руху в 1886 р. уряд легалізував право робітників на самостійні кооперативи. Було прийнято закон, який забороняв розплачуватися з робітниками товаром. У документі йшлося про те, що товариські крамниці могли відкриватися за згодою адміністрації підприємства, а інші – тільки з дозволу фабрично-заводської інспекції [7, с. 263]. Ці нововведення не наділяли товариства повною свободою, але стали кроком назустріч кооператорам.

Революційні події 1905–1907 рр. дали ширші перспективи для створення робітничих товариств. Зокрема, закон від 4 березня 1906 р. надавав легальну можливість для існування профспілок. Одним зі своїх завдань вони могли ставити розвиток робітничої кооперації [7, с. 269].

Найменше прав мали залізничні товариства. Їх типовий статут було складено з порушенням кооперативних принципів. Зокрема, пайовий капітал у них формувався не шляхом подання внесків, а відрахуванням із заробітної плати працівника. Розмір паю був високим – 25 руб., допускалося придбання необмеженої кількості паїв. Придбати кілька паїв міг дозволити собі тільки представник начальства. Таким чином, ці норми відкривали адміністрації залізниці шлях до визиску робітників, давали можливість вводити в кооператив своїх представників, щоб диктувати його членам свою волю. Замість загальних зборів у залізничних товариствах діяли збори уповноважених. З одного боку, цю міру можна вважати виправданою, оскільки, відповідно до специфіки роботи залізничників, зібрати кворум для загальних зборів було практично неможливо. Проте недемократичним був спосіб формування зборів: їх обирали шляхом подання записок за місцем роботи. Такий порядок дозволяв легко сфальсифікувати результати. Голова зборів і третина наглядового комітету призначалися начальником залізниці [7, с. 264–265].

Зазначені положення давали можливість управлінням залізниць цілком контролювати створені в їх відомствах кооперативні установи. Позицію законодавців із цього питання можна пояснити тим, що залізниці мали стратегічне значення і уряд особливо побоювався їх політизації та виходу з-під контролю.

Суттєвим гальмом у розгортанні кооперативного руху була відсутність єдиного кооперативного закону. Кооператори неодноразово піднімали питання про його необхідність, однак уряд зволікав із вирішенням цього питання: законодавча розрізненість полегшувала процедуру контролю над товариствами [8, с. 76]. Остаточне затвердження проекту закону закону відбулося в серпні 1913 р. на другому Всеросійському кооперативному з'їзді в Києві. Передбачалася демократизація процедури створення та діяльності товариств. [2, с. 8–10]. Проте прийнято такий закон було лише Тимчасовим урядом у 1917 р. [8, с. 77].

Отже, діяльність споживчих кооперативів Правобережної України в означений період регламентувалася спеціальним законодавством. Воно було не систематизоване, містило численні обмеження, що стало одним із факторів гальмування розвитку споживчої кооперації. Разом із тим, наявність нормативно-правової бази дозволяла товариствам легально існувати, затвердження типового статуту спрощувало процедуру їх створення, завдяки чому кооперативний рух Російської імперії загалом, та Правобережної України зокрема, набув значного розмаху.

Список використаних джерел та літератури:

1. ЦДІАК України. – Ф. 274. – Оп. 4. – Спр. 480. – 86 арк.

2. В-он. Л. Собрание уполномоченных Киевского союза учреждений мелкого кредита / Л. В-он // Киевская земская газета. – 1913. – № 18. – 17 мая – С. 18–21.

3. Кр-вий Я. Які податкові льготи мають товариські крамниці / Я. Кр-вий // Наша кооперація. – 1913. – № 7-8. – С. 10-12.

4. Правила для составления устава Общества Потребителей и представления его на утверждение правительства // Почаевский листок. – 1911. – № 37–38. – 15 октября. – С. 11–12.

5. Бородаєвський С. В. Теорія і практика кооперативного кредиту. – Подєбради: Видання «Видавничого товариства при Українській Господарській Академії в Ч.С.Р.» – 367 с.

6. Корелин А. П. Кооперативное законодательство в России и западный опыт / А. П. Корелин // Отечественная история. – 1996. – № 2. – С. 180–189.

7. Лозовый А. Курс кооперации. Очерки истории и теории кооперации / А. Лозовый. – Б.м.: Пролетарий, 1927. – 308 с.

8. Файн Л. Е. Отечественная кооперация: исторический опыт / Л. Е. Файн. – Иваново, 1994. – 276 с.

9. Хейсин М. Л. Исторический очерк кооперации в России / М. Л. Хейсие. – Пг: Изд. т-во кооперативных союзов «Кооперация», 1918. – 184 с.

Kovalenko Yevheniia
Master student of International law in
Mykolas Romeris University

International recognition of hate crimes as a human rights protection guarantee

During human history, our world has faced a huge amount of battles. One of them remains for already more than thousands of years. It is the fight for human rights. Their recognition, protection and enforcement. There are plenty manifestations of human rights. The development of particular human right always reflected the level of advancement of society in general. The level of protection of human rights within particular country is one of the main indicators of democracy within it.

Nowadays, with the intensive raise of diversity of human rights, they were divided into several groups. One of them was the first to get the international recognition. It is, so called, fundamental or basic human rights. Formulated firstly in the Universal Declaration of Human Rights 1960 and duplicated or expanded in other international documents.

In the Universal declaration of Human Rights (hereinafter UNDHR) the first article is devoted to the right of equality. «All human beings are born free and equal in dignity and rights» [1, p. 1].

This right from the first sight seems clear for general understanding. However, usually the most necessary human rights require more means for their protection and during their enforcement become much more complicated than they seem. Especially including the intrinsic to our world diversity. That is why right to equality got it's expansion in article 7 of UNDHR. «All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination» [1, p. 1].

The mechanisms of protection of human right within the legislation usually includes it's formulation in some legislative act and the possibility for a person to claim for responsibility in case of its infringement and indemnity of its consequences.

One of the ways to protect the equality of people is to confirm discriminative attitude from other members of society and stop the violation of the right to equal treatment. It becomes extremely important when a criminal violation of non-discrimination is committed. That's why perception of the concept of hate crimes into the legislation is important in the fight against discriminatory behaviour of certain individuals.

Hate crimes usually defined by scientists as a social concept, rather than a group of crimes. Due to the importance of the consequences for society as a whole. However, for the better understanding of hate crime concept and its importance, it is necessary to determine what is a hate crime.

When someone is asked to characterize hate crimes, the most often answer is an assumption that this concept belongs to the crimes motivated by hatred. However, hate crimes are not crimes in which the offender simply hates the victim, actually crimes not always need to be motivated by hatred as a feeling of offender in order to be classified as a hate crime.

There are a lot of different ways to the define a hare crime. But the core similarity among all of them is used by the OSCE and states that «Hate crimes are criminal acts committed with a bias motive».

In this definition, we can distinct two separate elements of hate crimes. An acts, that can be determined as a criminal offense, prescribed by a criminal code. The prejudiced attitude by which the offender is guided during the commission of crimes. It is also called a bias motive.[2, p. 16–17].

To be qualified as a hate crime both elements should be presented in the actions of the offender. First element can be called a basic one. This element can be provided in any act that fall under a definition of a criminal offence prescribed by criminal law. If no criminal offence is committed, there is no hate crime. Therefore, any other breach of law will not constitute a hate crime, even with a feature of prejudicial treatment.

Hate crimes are bias motivated crimes because of an element of prejudicial attitude of offender to his victim. Therefore, if a person commits a hate crime, the victim is chosen due to the accessory or direct belonging to a certain group.

Bias attitude that causes hate crime can be different. People can be attacked due to their «racial» belonging, sexual orientation or other factors. Often hate crimes are committed against people with mental or physical disabilities, as well as migrants. In addition, it is important to remember that the motives of hate crimes can be combined, the same crime, for example, may have signs of racism and material enrichment. [2, p. 18]

An act of hate crime does not necessarily involve feeling of «hatred» and not every crime caused by a biased attitude, is considered a hate crime.

Hate crimes and incidents often leave victims' fear in subsequent attacks and even more violence. This fear is caused by the refuse to perceive the victims' identity, which is implicitly present in the crimes on the grounds of hate. In addition, hate crimes are sending signal, that the victim is not accepted as a part of the society in which he lives. This means that victims can feel extraordinary isolation and fear longer than victims of other crimes.

Studies show that victims of hate crimes feeling more negative emotions than victims of other crimes. Inaction to the crime or reaction that degrades the dignity of the victim of a hate crime, can cause even more damage to an already injured person. Such type of a second victimization may occur, in particular, when public (law enforcement, social workers, doctors or judges) deny or diminish the seriousness of the crime. For many victims of hate crimes secondary victimization leads to even greater humiliation, degradation and isolation.

If hate crimes are not investigated with a great care and are not prosecuted, it can become a signal for offenders that they can freely continue their prejudicial behavior, which, in its turn, can encourage others to commit similar crimes.

Impunity of those who commit hate crimes increases the general level of crime. In the absence of protection from hate crimes, minorities lose their trust in law-enforcement and

public authorities, which makes these groups more marginalized. In the worst cases, hate crimes can cause the attacks of the victims and generate a new wave of violence.

Recognition of hate crimes important not only for victims, but for the society as a whole. It is a protection guaranty for both minorities and majority within the society.

International treaties contain a number of developed general and regional standards that impose clear obligations on states regarding response to hate crimes. The UN Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination requires that states impose laws on the punishment of crimes based on racism. Framework Decision of the European Union on Racism and Racial Crime Xenophobia and the EU Crime Victims Directive concern all countries that are members of the EU or are seeking to acquire such membership [3, p. 36].

European Court of Human Rights Having determined that States are required to investigate properly all possible racial motives of crimes. The OSCE participating States have committed themselves ensure the adoption of appropriate legislation, the collection of statistical data, thorough investigation and prosecution of crimes on the ground hatred and, if necessary, appropriate educational activities

It is hard to talk about international policy struggling hate crimes. Due to the controversial approaches to the application of anti-hate crimes policies in different countries.

However, when something is recognized internationally as an unlawful behavior, it creates some kind of pressure on countries, law enforcement representatives thereby embittering the level of protection of human rights. As we can see now, from the above mentioned international documents, some forms of bias motivated crimes are recognized internationally unlawful. But not the whole concept of hate crimes.

Hate crimes endanger both victims and society due to their discriminative nature. If hate crime offenders hasn't been punished with additional severity, it may lead to the raise of massive movements of marginalized groups. That is why from my point of view, recognition of hate crime concept on the international level can create additional legal protective mechanism for victims of hate crimes. Moreover, for the society that will monitor all the discriminatory behavior against the groups seeking protection from the state.

List of sourses:

1. Universal Declaration of Human Rights, 1960.
2. OSCE Hate Crime Laws: A Practical Guide (OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights(ODIHR) (2009)).
3. OSCE Prosecuting hate crimes: practical guide (OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2014)).

Бучинська Анна Йосипівна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Форми діяльності територіальних громад

На сьогоднішній день, в умовах проведення адміністративної реформи в Україні, невідмінним атрибутом якої є децентралізація державного управління, посилюється роль і значення територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого

самоврядування. Адже, як зазначено в Конституції України, саме територіальна громада покликана самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Серед можливих форм участі територіальної громади у вирішенні публічних завдань на місцевому рівні законодавець розрізняє як загальні форми безпосередньої демократії, до яких відносяться місцеві вибори і місцевий референдум, так і форми діяльності властиві лише територіальній громаді, зокрема загальні збори громадян, місцева ініціатива та громадські слухання.

Розглядаючи таку форму безпосередньої демократії як місцеві вибори варто зазначити, що в сучасних умовах, дана форма діяльності територіальної громади має достатнє нормативне закріплення, оскільки маємо Закон України «Про місцеві вибори», положення якого реалізуються під час місцевих виборів, де жителі мають право реалізувати як активне так і пасивне виборче право [1]. Дана форма участі є досить важлива в житті територіальної громади, оскільки завдяки ній, відбувається формування органів місцевого самоврядування, які фактично реалізують завдання місцевого самоврядування, а в кінцевому результаті забезпечують соціально-економічні та культурні потреби жителів на місцях.

Іншою формою безпосередньої демократії є місцевий референдум, за допомогою якого територіальна громада може вирішувати будь-яке питання місцевого значення [2, ст. 7]. По-своїй суті, як зазначається в науковій літературі, місцевий референдум являє собою безпосереднє (пряме) волевиявлення територіальних громад щодо прийняття рішень з питань місцевого значення шляхом голосування членів цих громад [3, с. 296], а також є найвищою нормативною формою безпосереднього волевиявлення територіальної громади щодо вирішення питань місцевого значення, та основним актом локальної нормотворчості територіальної громади, який дозволяє їй брати участь в управлінні місцевими справами [4, с. 279].

Аналіз діючого законодавства дає підстави стверджувати, що так насправді скористатись своїм правом на проведення місцевого референдуму жителі територіальних громад навряд чи зможуть, оскільки на даний час відсутній Закон про місцевий референдум, який мав би визначати порядок реалізації права територіальної громади на проведення місцевого референдуму.

І хоча, як зазначалось вище, місцеві вибори є найбільш дієвою формою участі територіальної громади, однак вони відбуваються один раз на п’ять років, тому варто звернути увагу на інші форми участі територіальної громади у вирішенні публічних завдань на місцевому рівні, оскільки ці форми можуть використовуватись в будь-який час, реагуючи оперативно на потреби територіальної громади, хоча на відміну від попередніх форм участь в них приймають, як правило, не всі члени територіальної громади.

Так, однією з форм діяльності територіальної громади, відповідно до ст. 8 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» є загальні збори громадян за місцем проживання, які являють собою форму їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення [2]. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається Законом та статутом територіальної громади. Однак, на законодавчому рівні порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання є відсутній, що створює необхідність такого врегулювання в статутах територіальних громад. Але в цьому питанні, маємо деякі законодавчі неузгодженості, адже прийняття статуту територіальної громади носить факультативний характер.

Загальні збори громадян за місцем проживання скликаються сільськими, селищними, міськими головами, виконавчими органами відповідних рад, органами територіальної самоорганізації населення для обговорення найважливіших питань, що зачіпають інтереси громадян, формування органів місцевого самоврядування та інші питання місцевого життя, такі як: а) самооподаткування; б) запровадження місцевих зборів на засадах добровільного самооподаткування; в) реорганізації або ліквідації діючих комунальних дошкільних навчальних закладів; г) щодо ініціативи про створення органу самоорганізації населення; д) переобрання органу самоорганізації населення, відкликання, тощо [5, с. 181–182]. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності, а для органів самоорганізації населення є обов'язковими.

Необхідно підкреслити, що загальні збори громадян є однією з найбільш масових форм безпосередньої демократії. Вони доступні для громадян і є одним із ефективніших засобів їх самоорганізації [4, с. 281]. В умовах відсутності Закону про місцевий референдум, дана форма діяльності територіальної громади, на наш погляд, є найбільш впливовою у прийнятті рішень життєво важливих для територіальної громади.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (у порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування [2]. Це можуть бути питання соціально-економічного і культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, управління комунальною власністю, будівництва, регулювання земельних відносин, охорони навколишнього природного середовища, соціального захисту населення тощо [5, с. 184]. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради в установленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи. Порядок розгляду місцевої ініціативи може регулюватися також регламентом місцевої ради.

На підставі ст. 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальна громада має право проводити громадські слухання, що являють собою зустрічі з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування [2].

Предметом обговорення на громадських слуханнях можуть бути: а) проекти нормативних та ненормативних актів місцевих рад, їх виконавчих органів, посадових осіб місцевого самоврядування; б) чинні рішення органів та посадових осіб місцевого самоврядування; в) питання місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування; г) звіти депутатів міської ради, районних у місті рад, міського голови, голови районної в місті ради та інших посадових осіб місцевого самоврядування [5, с. 185].

Відповідно до Закону про місцеве самоврядування громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого

самоврядування. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади [2].

Отже, аналіз діючих норм, що регулюють форми участі територіальних громад при здійсненні місцевого самоврядування дають підстави стверджувати, що, з одного боку, законодавець передбачив достатні форми для реалізації жителями свого права на управління місцевими справами, зокрема місцеві вибори і референдум, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання, але з іншого боку, відсутність порядку реалізації цього права, а саме Закону про місцевий референдум та факультативність прийняття територіальною громадою статуту, дещо нівелює наявне право.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про місцеві вибори : закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 37–38. – Ст. 366.
2. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
3. Конституційне право України : [підруч.] ; [за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського]. – К. : «Ін Юре», 2002. – 544 с.
4. Муніципальне право України : [підруч.] / [В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов та ін. ; за заг. ред. М. О. Баймуратова]. – [2-е вид. доп.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 720 с.
5. Любченко П. М. Муніципальне право України : [навч. посіб.] / П. М. Любченко. – Харків : ФІНН, 2012. – 496 с.

Черниш Роман Федорович
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Протидія механізмам незаконної легалізації іноземців на території України

Як свідчать реалії сьогодення, протягом останнього часу зросла кількість випадків використання громадянами інших держав, в тому числі функціонерами терористичних і релігійно-екстремістських організацій країн Північної Африки, Близького та Середнього Сходу, Центральної і Південно-Східної Азії (у т. ч. «Ісламська держава», «Аль-Кайда», «Хізбаллах» тощо), окремих недоліків чинного законодавства для легалізації на території України з метою набуття в подальшому громадянства України [1].

Нелегальна міграція становить загрозу національній безпеці будь-якої держави, оскільки вона спричиняє різке погіршення криміногенної ситуації в регіонах, де виникають слабко контрольовані зони з компактним проживанням мігрантів, де активного поширення набувають наркоманія та проституція, небезпечні інфекційні хвороби тощо. За відсутності законних джерел існування нелегальні мігранти можуть удаватися до створення етнічних кримінальних угруповань [2].

Що ж до способів протиправної легалізації іноземців, то, за наявними даними, найбільш поширеними з них є:

– незаконне переправлення вищевказаної категорії осіб через державний кордон з подальшою їх легалізацією на території України шляхом використання підроблених документів;

– легальне прибуття іноземця на територію України (навчання, туризм тощо) з подальшою адаптацією;

– укладання фіктивного шлюбу з громадянами України тощо.

На думку фахівців, до факторів, які сприяють вищевказаному негативному явищу, можливо віднести:

– незавершеність формування державного механізму та нової системи господарювання в Україні;

– колізії національного законодавства;

– недотримання імміграційного або прикордонного контролю;

– корупція на різних рівнях у правоохоронних та владних структурах тощо.

На нашу думку, з метою недопущення легалізації на території України осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій і в подальшому залучатися до вчинення проявів терористичного характеру, важливо забезпечити баланс між інтересами держави та інтересами людини.

Для України, наразі, вкрай важливо виробити цілеспрямовану продуману політику, дієву систему протидії нелегальній міграції, контрабанді людей, протиправній легалізації іноземців тощо. Зазначене обумовлено необхідністю подальшої інтеграції нашої держави до ЄС, а також перекриттям каналів прибуття іноземців з метою участь в складі НЗФ на території ОРДЛО.

Враховуючи результати експертних досліджень, вважається за доцільне виділити такі напрями запобігання нелегальній міграції та протиправній легалізації іноземців на території України:

– зважаючи на те, що близько 90 % майбутніх нелегальних мігрантів потрапляють в Україну законним шляхом, необхідно впровадити жорсткіші правила в'їзду, удосконалити візову політику. В першу чергу окреслене повинно стосуватися громадян тих країн, які постачають в Україну найбільшу кількість нелегальних мігрантів та тих, які перебувають в «групі ризику». Зокрема, мають бути встановлені певні гарантії щодо перебування іноземця в державі та його повернення на батьківщину: умовою видачі в'їзної візи має бути грошова застава, переконливі докази платоспроможності іноземця, його здатності оплатити своє перебування в державі, зворотний квиток, медична страховка тощо (наприклад, аналогічно з тими правилами, які діють до Українців, що виїздять до країн ЄС);

– створення окремих структурних підрозділів в штаті Державної міграційної служби України, які матимуть коло широких повноважень, в т.ч. й право на власне розслідування в разі затримання нелегальних мігрантів, а також з метою перевірки реальності шлюбів укладених між громадянами України і іноземцями (за аналогією з тим, як діють аналогічні структури в іноземних державах, наприклад, в США). Адже, станом на січень 2018 р. співробітники органів Державної міграційної служби не наділені оперативно-розшуковими та слідчими повноваженнями. Тобто, у них відсутні правові підстави для перевірки справжності намірів іноземців, які уклали шлюб з громадянами України;

– посилення контролю за перебуванням іноземців у країні шляхом створення єдиної інформаційної системи про іноземців від моменту звернення за в'їзною візою до виїзду з України;

– вдосконалення правил перебування на території держави іноземців, які приїздять з метою навчання в українських вищих навчальних закладах.

У тому випадку, коли іноземці приїздять нібито для навчання у ВУЗах України, передбачити необхідність подачі документів, складання вступних іспитів тощо безпосередньо в країні проживання. Крім того, необхідно ввести єдиний період в'їзду в Україну з метою навчання за списками, наданими Міністерством освіти, попередньо погодженими зі Службою безпеки, Службою зовнішньої розвідки, Адміністрацією Державної прикордонної служби та Міністерством внутрішніх справ України. Доцільно запровадити систему попередньої депозитної передоплати навчання в Україні з боку іноземців, які укладають угоди про навчання з вищими навчальними закладами, до моменту їх в'їзду на територію України.

– посилення координації зусиль різних відомств, органів місцевого самоуправління; налагодження інформаційного обміну як між міністерствами та відомствами всередині України, так і аналогічними зарубіжними інституціями; розвиток міжнародного співробітництва в галузі запобігання нелегальній міграції;

– вдосконалення відповідної нормативно-правової бази.

ЇЇ недосконаліть призводить до того, що відсоток доведених до суду кримінальних проваджень чи адміністративних справ є низький, порівняно з кількістю таких злочинів чи порушень.

Поряд з тим, необхідно, щоб явище «нелегальної міграції», «незаконного транспортування мігрантів», «протиправної легалізації мігрантів», «фіктивного шлюбу» тощо знайшло чітке юридичне закріплення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Причетні до ІДІЛ: в Україні спіймали організаторів каналу нелегальної міграції до Європи // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.5.ua/suspilstvo/prychetni-do-idil-v-ukraini-spiimaly-orhanizatoriv-kanalu-nelehalnoi-mihratsii-do-yevropy-160228.html.

2. Смутчак З. В. Нелегальна міграція в Україні: передумови, особливості та можливі наслідки [Електронний ресурс] / З. В. Смутчак // Режим доступу : yur-gazeta.com/publications/actual/vishchiy-intelektualniy-sud-na-finishniy-pryamiy.html.

3. Черниш Р. Ф. Щодо окремих аспектів протидії інформаційному тероризму в сучасних умовах / Р. Ф. Черниш, І. М. Осауленко // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2016 року). – К. : Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 367–369.

4. Черниш Р. Ф. Протидія зловживанням з боку вимушених переселенців в ході отримання соціальних виплат [Електронний ресурс] / Р. Ф. Черниш // Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Режим доступу : http://pap.in.ua/2_2016/27.pdf.

5. Черниш Р. Ф. Соціальні мережі, як один із інструментів накопичення та протиправного використання персональних даних громадян / Р. Ф. Черниш // Проблеми законності : зб. наук. праць / [відп. ред. В. Я. Тацій]. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. – Вип. 136. – С. 205–214.

Маркевич Оксана Валентинівна
кандидат історичних наук, старший викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Волинське дворянське депутатське зібрання в системі станового самоуправління

Питання забезпечення прав людини відноситься до пріоритетних у будь-які історичні періоди. Однак не в усіх (мається на увазі історичних періодах) проголошувалась рівність прав людей від народження. У Російській імперії, до складу якої входили території сучасної України, наприкінці XVIII ст. такими актами як «Дарована грамота дворянству» (1785 р.), «Дарована грамота містам» (1785 р.), «Установи для управління губерніями» (1775 р.) та іншими монаршими указам формувався становий поділ суспільства. Найширшими правами у Російській імперії користувалися дворяни, які формували владу, володіли землею, кріпаками, не сплачували подушного, не відбували рекрутської повинності та інше. Більше того, вважалося, що вони від народження володіють особливими вимірами честі, гідності, свободи тощо.

Держава наділила дворянський стан правом формувати корпоративні органи самоврядування, які включали: дворянські зібрання, інститут предводителя дворянства, дворянську опіку та дворянське депутатське зібрання. Завданням цієї розвідки є висвітлити діяльність Волинського депутатського зібрання в системі станового самоуправління, проаналізувати його повноваження в першій половині XIX століття.

Дворянські депутатські зібрання створювалися у кожній губернії. Їх очолював губернський предводитель дворянства. Туди входили представники від повітів – депутати, які обиралися місцевою елітою на дворянських зібраннях. Головним напрямком діяльності був розгляд справ про дворянське походження роду або конкретної особи. Осіб, які довели своє привілейоване походження, дворянське депутатське зібрання вносило до Родовідної книги. Депутатські зібрання контролювали весь процес нобілітації місцевої еліти, починаючи від розгляду доказів дворянства і закінчуючи видачею дворянських грамот.

Після створення Волинської губернії розпочало свою діяльність депутатське зібрання. Шляхта, яка присягнула на вірність імперії, отримала такі ж права, якими користувалися дворяни в Російській імперії за умови доведення шляхетного походження. Однак місцева еліта не була лояльною до імперії і це внесло зміни у повноваження та структуру депутатського зібрання.

Розпочавши роботу, Волинське дворянське депутатське зібрання почало включати до дворянської еліти безземельних шляхтичів. Правомірність надання дворянства ні в кого не викликала сумніву, коли йшлося про власників нерухомості та спадкових землевласників, однак внесення до родовідної книги безземельних, занепокоїло верховну владу. Окрім того, більшість внесених в родовідні книги датується 1802 р., протоколи та журнали Волинського дворянського депутатського зібрання добре збережено у Державному архіві Житомирської області (Ф. 146). Аналіз їх засвідчив, що документування справ велося польською мовою. Волинські депутати до доказів дворянського походження ставилися не прискіпливо, вважаючи одним з таких свідчення дванадцяти осіб. Фактично на цей час припадає зарахування до еліти величезної чисельності безземельної шляхти. Щоб якимось чином виправити

ситуацію, центральна влада почала створювати спеціальні установи – ревізійні комісії на повітовому та губернському рівні. В свою чергу частим явищем було, коли депутати, які спочатку входити у дворянське депутатське зібрання, зараховувались у місцеві ревізійні комісії і повинні були переглядати свої ж рішення. У зверненні до влади шляхта запитувала, як же мають переглядатися рішення. Якщо виносити протилежне, то на яких підставах суперечити собі ж. Зрозуміло, що діяльність цих комісій не увінчалася успіхом, а діяльність Волинського депутатського зібрання була визнана незадовільною на найвищому рівні [2, с. 116].

Після польського Листопадового повстання ситуація змінилася, Волинське дворянське депутатське зібрання втратило найголовнішу зі своїх повноважень – зараховувати у дворянство. Це перейшло у компетенцію Тимчасового присутствія Герольдії, яка остаточно виносила рішення, повідомляючи зібрання. Відтак між Герольдією і Волинським дворянським депутатським зібранням відбувався новий рівень оформлення діловодства, коли депутати відправляли всі необхідні відомості. Якщо не вистачало певних документів, то вимагала їх представлення Герольдія через волинських депутатів, які вже на місці звертались до повітових предводителів дворянства. Справа ускладнювалась ще й тим, що шляхта, яку не зарахували до дворян, не поспішала відмовитись від дарованих привілеїв і раз за разом зверталась з вимогою розглянути документи.

Київський генерал-губернатор Д. Г. Бібіков вирішив пришвидшити розгляд справ і створив для цього ще одну додаткову установу – Центральну ревізійну комісію з розгляду справ дворянських депутатських зібрань для Київської, Волинської і Подільської губерній. Комісія повинна була закінчити свою роботу 1 січня 1844 р. На думку Д. Г. Бібікова це мало пришвидшити розгляд справ. Натомість, державна скарбниця тільки втрачала від ускладненої бюрократії. Прикладом є справа Федора Бельського, який проживав у Житомирському повіті селищі Луки. Він звернувся до Волинського дворянського депутатського зібрання у січні 1846 р. з тим, щоб воно надало остаточне письмове рішення Герольдії про зарахування у дворянство. Була розпочата над судова справа з приводу смерті селянина Злата Цимбалюка. Так, як Бельський вважав себе дворянином, то бажав вирішити справу у суді «рівному собі». Сам же у зверненні вказав, що згідно рішення 1802 і 1832 рр. він був визнаний у дворянстві, але потім справу передали Центральній комісії, далі в Герольдію, тож остаточний вердикт йому невідомий. Варто зазначити, що всі ці роки (44 !) він користувався правами дворянства. Герольдія відповіла позитивно і Волинське дворянське депутатське зібрання внесло його та дітей, братів і племінників до родовідної книги [3].

На Волинське дворянське депутатське зібрання покладалося документування справ, ведення журналів, оформлення протоколів, складання реєстрів. Ця установа не лише відповідала за ведення родовідної книги, а й робила опис справ, складала алфавітні книги, для цього постійно розширювався службовий апарат, жалування яким виділялося не з державної скарбниці, а з дворянських коштів. Попри це губернатор та губернські установи постійно скаржились на довготривале вирішення справ. Навіть губернатор міг звертатися декілька разів з одного і того ж питання, що було неприпустимо з огляду на його службове становище. Для прикладу, Г. С. Лошкарьов, який у лютому 1839 р. прибув для виконання губернаторських обов’язків, вимагав відомостей про дворян з колишньої околичної шляхти. Предводитель не поспішав відправляти інформацію новоприбулому чиновнику до тих пір, аж поки не отримав наказ генерал-губернатора. Варто додати, що вимоги

останнього виконувались надзвичайно оперативно і в журналах Волинського депутатського зібрання не знаходимо відомостей, щоб генерал-губернатор двічі вимагав інформації по одній і тій же справі, на відміну від губернатора, де затяжне листування було звичним явищем [4, арк. 284].

Аналіз журналів Волинського депутатського зібрання засвідчив, що губернатор особисто чи через губернське правління тісно взаємодіяли з цією установою. Зокрема, правління зверталось за інформацією щодо шляхетного походження при зарахуванні чиновників та канцелярських службовців. Лише за жовтень 1833 р. таких було шість [5, арк. 820–843]. Свідоцтва для заняття дворянами вакантних військових та цивільних посад у губернії видавалась губернатором на основі записів у родовідній книзі. Подільський маршалок Пржездзецький навіть звернувся до графа О. Бенкендорфа з законодавчою ініціативою дозволити зараховувати у військову та цивільну службу дворян на основі свідоцтв з депутатського зібрання за підписом губернського маршалка, без залучення губернатора. Мовляв, затяжна процедура підтвердження спадкового дворянського походження відбиває бажання у молодих шляхтичів до служби. Прочитавши це звернення, імператор власноруч написав, що спочатку треба перевірити родовідну книгу, перш ніж довіряти атестатам предводителів [8, с. 598]. Недовіра верховної влади до справ депутатських зібрань приєднаних губерній зумовлювалося доносами на їх незадовільну діяльність.

Цікавий казус стався у Волинському дворянському депутатському зібранні, за участі губернських предводителів Граціана Ленкевича та Януша Ілінського, які атестували шляхтича Костянтина Бересневича, який жодного дня не перебував на службі зібрання, а виконував господарські доручення самих предводителів. Обурило державну владу те, що шляхтич був атестований і отримав перший обер-офіцерський чин за те, що «вчасно прибирав тарілки з обіднього столу, слідкував за чистотою в маєтку, послужливо виносив тютюн для куріння і трубки гостям предводителів». Як з'ясувалося губернським прокурором, на державній службі цей чиновник не пробув і дня. Однак про це службове недбальство стало відомо не завдяки контролю з боку місцевої адміністрації, а тому, що була розпочата інша судова справа проти цього «горе чиновника», де фігурувала інформація, що він рахується на службі Волинського дворянського депутатського зібрання. Видається, що якби не розпочате судове слідство, то за бездоганну камердинерську службу при предводителях він і далі отримував державні нагороди [6, арк.179 зв.]. Тим не менше указом від 13 серпня 1836 р. атестація депутатів від дворянства і чиновників канцелярії дворянських депутатських зібрань покладалась не на місцеву адміністрацію, а на губернських предводителів [7, с. 882].

Отже, Волинське дворянське депутатське зібрання в системі станового самоуправління виконувало першорядне завдання зараховувати у дворянство. Складнощів у роботу додавало те, влада не була задоволена чисельністю осіб з колишньої безземельної шляхти, які не сплачували податків, не несли повинностей. Згодом цю функцію перебрала Герольдія. За зібранням залишалося ведення Родовідної книги, документування справ, видача свідоцтв. Ваги цій корпоративні установі додавала надана можливість самостійно формувати кадровий склад, який фінансувався коштам зібрання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бовуа Д. Гордиев узел Российской империи: Власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793–1914) / Д. Бовуа [пер. с французского Марии Крисань]. – М. : Новое литературное обозрение, 2011. – 1008 с.
2. Гаращук Т. Діловодні документи Волинського дворянського депутатського зібрання: видовий зміст, склад, оформлення (перша пол. XIX ст.) / Т. Гаращук // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. – Випуск 10. – 2009. – С. 116–129.
3. Держархів Житомирської області – Ф. 146. – Волынское дворянское депутатское собрание – Оп. 1., Спр. 144. Журналы Волынского дворянского депутатского собрания 1846 год., арк. 273–274 зв.
4. Держархів Житомирської області – Ф. 146. – Волынское дворянское депутатское собрание – Оп. 1., Спр. 64. Журналы Волынского дворянского депутатского собрания 1839 год., арк. 284–284 зв.
5. Держархів Житомирської області – Ф. 146. – Волынское дворянское депутатское собрание – Оп. 1., Спр. 52. Журналы Волынского дворянского депутатского собрания 1833 год., арк. 820–843.
6. Держархів Житомирської області – Ф. 146. – Волынское дворянское депутатское собрание – Оп. 1., Спр. 79. Журналы Волынского дворянского депутатского собрания 1840 год., арк. 179 зв.
7. Об атестовании уездных предводителей дворянства в послужных их списки. 1836. Август 13 // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1836. – Т. XI. – № 9474.
8. О принятии дворян Подольской губернии в военную и гражданскую службу по одним аттестатам Предводителя. 1829. Август 13 // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. IV. – №3092.

Прокопенко Ірина Петрівна
кандидат історичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Деякі аспекти правового врегулювання жорстокого поводження з тваринами в Україні

Формування української держави в даний історичний період відбувається в складних політичних та економічних умовах. Суспільство прийшло до розуміння того, що без утвердження верховенства права в суспільному житті, правових принципів справедливості і гуманізму; захисту прав і свобод людини, її честі і гідності не можливо без захисту тварин від жорстокого поводження.

Отже, Піфагор, Леонардо да Вінчі вважали, що жорстокість до тварин недопустима, що прийде той час, коли на вбивцю тварин будуть дивитися так, як і на вбивцю людини.

1 серпня 2014 р. Україна приєдналася до Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1987 р., у якій було підкреслено, що у людини є моральний обов'язок перед тваринами, також підкреслено цінність домашніх тварин для суспільства. Ці відносини повинні базуватись на таких принципах: заборона на заподіяння страждань тваринам і залишання їх напризволяще. Конвенція передбачає

охорону здоров'я тварин, захист їх від експлуатацій при дресируванні, комерційному розведенні. Ніхто не має права покинути домашню тварину напризволяще [1].

Стаття 2 Всесвітньої Декларації прав тварин від 15 жовтня 1978 р. передбачає, що всі тварини мають право існувати в межах умов біологічної рівноваги; життя будь-якої тварини має право на повагу; тварини не повинні піддаватися поганому ставленню або жорстоким діям; якщо тварину необхідно вбити, це повинно бути безболісно і не спричиняти ніяких попередніх страждань для тварини; з мертвими тваринами необхідно поводитися пристойно [2].

Тваринний світ є одним з компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України. Відповідно до ст. 6. Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» підкреслює, що виховання гуманного ставлення до тварин передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури громадян.

Законодавче врегулювання жорстокого поводження з тваринами вивчали такі юристи-науковці: Р. В. Вереша, С. Б. Гаврик, А. Гетьман, І. А. Головко, Н. І. Зубко, А. М. Оніщенко, В. О. Турська.

Жорстоке поводження з тваринами – це не пов'язані з самообороною дії людини, що наносять шкоду тваринам, викликають у них фізичні або психічні страждання. Жорстокість полягає не лише в заподіянні тварині болю, але і у залякуванні, поставленні тварин у небезпеку, залишенні їх у ситуації, що викликає надмірні чи невиправданні страждання, залишенні домашніх тварин без нагляду. У ряді країн, у тому числі в Україні, знущання над тваринами, що відносять до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або із хуліганських мотивів, а також нацьковування цих тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, чи у присутності неповнолітніх становить склад злочину.

Можна погодитися з науковцем Н. І. Зубко, що в Україні добробут тварин та їх захист від жорстокого поводження – це розвиток доктрини міжнародного права.

З кінця XIX ст. в Україні відбувається імплементація українського законодавства до європейського. Розроблені та прийняті такі нормативно-правові акти: Закони України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про тваринний світ», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про мисливське господарство та полювання», «Про Про племінну справу у тваринництві».

Зміни в законодавстві 2017 р. посилюють покарання за негуманне поводження з тваринами.

2017 р. ввійде у історію правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження такими змінами в законодавстві: 22 червня 2017 р. Верховна Рада ухвалила у другому читанні і в цілому законопроект №5119-1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин). Закон, зокрема, істотно посилює покарання за знущання над хребетними тваринами, зокрема бездомними. Законом доповнено Кримінальний кодекс та Кодекс про адміністративні правопорушення статтею «жорстоке поводження з тваринами». Відповідно до цього закону,жорстоке поводження визначається як «знущання над тваринами, в тому числі бездомними, що спричинило муки, що завдало їм фізичні страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі». Також мова йде про на цькування тварин одна на одну і на інших тварин, залишення домашніх і

сільськогосподарських тварин напризволяще, в тому числі порушення правил утримання тварин.

До Кримінального кодексу внесено поправки, що передбачають для правопорушника арешт на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років. За ці ж дії, скоєні у присутності малолітнього, будуть карати обмеженням або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Ці ж діяння, скоєні з особливою жорстокістю, або якщо вони призвели до каліцтва чи загибелі, або скоєні групою осіб, каратимуть позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Раніше ст. 299 Кримінального кодексу України передбачала як максимальне покарання за знущання над тваринами два роки позбавлення волі.

Згідно зі змінами до кодексу законів про адміністративні правопорушення, жорстоке поводження з тваринами будуть карати штрафом від 200 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 3400 до 5100 грн) із конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя чи здоров'я.

Ті ж дії, скоєні повторно, або щодо двох і більше тварин, або групою осіб, пропаганда жорстокого поводження з тваринами тягнуть за собою накладення штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 5100 до 8500 грн) або адміністративний арешт до 15 діб із конфіскацією тварини.

До ухвалення закону ця стаття передбачала штраф у розмірі від дев'яти до 21 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (від 153 до 357 грн).

Крім того, згідно з ухваленим законопроектом, насильницькі дії щодо тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті, тягнуть накладення штрафу від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 3400 до 8500 грн) із конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя чи здоров'я [3].

Виходячи з викладеного вище,слід зазначити, що в Україні у зв'язку з внесеними змінами жорстоке поводження з тваринами є обтяжуючими обставинами відповідно до статті 12 Кримінального кодексу України є тяжким злочином. Ця норма повинна підкреслити, що жорстокі дії по відношенню до тварин є тяжким злочином. Кожен з нас може навести приклади жорстокого відношення до тварин. На жаль, не всі в українському суспільстві розуміють, що жорстокість до тварин – це пролог до злочину проти особи. Ніяка тварина не буває так небезпечна, як підліток вихований у жорстокості.

Список використаних джерел та літератури :

1. Європейська конвенція про захист домашніх тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_a15.

2. Всесвітня Декларація прав тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин : закон України від 22.06.2017 №34,ст. 371) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2120-19.

Баглай Віктор Васильович
аспірант
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Нормативно-правове регулювання інформатизації в Україні

Сучасна цивілізація вступила в період глобальної інформатизації суспільства. Її рівень сьогодні є одним з основних критеріїв ступеня розвитку держави, найважливішим чинником економічної, політичної й військової могутності. У зв'язку з цим багато країн світу надають особливого значення створенню інформаційної індустрії та використанню сучасних засобів інформаційних технологій у різних галузях. Інформатизація є одним з пріоритетних напрямків України [2]. Масова комп'ютеризація, впровадження і розвиток новітніх інформаційних технологій призвели до змін у сферах освіти, бізнесу, промислового виробництва, наукових досліджень і соціального життя. Інформатизація перетворилася в найважливіший ресурс розвитку країни, відповідно застосування державою потребує нормативно-правового регулювання. Насамперед гостра необхідність виникає в сфері освіти [10], так зокрема теорія та практика використання сучасних технічних пристроїв та програмного забезпечення в історичних дослідженнях зумовили виникнення нової спеціальної дисципліни – історичної інформатики.

Слід зауважити, що нормативно-правове регулювання інформатизації в Україні розглядалось частково в окремих сферах: інформаційній безпеці [9], національній економіці [10], силових структур [12], освіті (фізична культура і спорт) [13] на шляху формування в Україні інформаційного суспільства [15] та вцілому [7]. Попри те, що є низка українських істориків, які активно використовують методи історичної інформатики для дослідження конкретно-історичних проблем, вивчення нормативно-правового супроводження процесу зародження та впливу на становлення історичної інформатики в нашій державі дотепер не ставало предметом спеціального дослідження.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення ґенези, основних етапів розвитку та характерних рис історичної інформатики в Україні через призму нормативно-правового регулювання інформатизації.

Усвідомлення зазначених проблем, а також якісні зміни в області розвитку сучасних інформаційних технологій і засобів передачі даних привели до необхідності пошуку нових підходів і рішень проблем створення сховищ інформаційних ресурсів, їх організації, засобів і способів доступу до них користувачів. Складність реалізації програм інформатизації України, як вхожої держави СРСР полягала в тому, що існувало значне відставання у розвитку обчислювальної техніки в мережі і використанні програмного забезпечення. Зокрема: обсяг розробок програмних засобів в 1990 р в СРСР був в 20 разів менше, ніж в США; обсяг продажів комп'ютерної техніки в США склав 69 млрд., в той час як в СРСР обсяг продажів на внутрішньому ринку склав 6 млрд. рублів; якщо в США налічувалося 60 млн. персональних комп'ютерів, то в СРСР – 1 млн; якщо в США було задіяно понад 25 тис. приватних і державних мереж, то у нас функціонували лише академічна і деякі виробничі мережі [16].

Стрімкий розвиток процесу інформатизації європейських країн призвів до створення в 1986 р. Міжнародної асоціації «History and Computing» (AHC), яка

координує діяльність істориків різних країн, які застосовують у своїй дослідницькій практиці та навчальному процесі комп'ютерні методи і технології. З 1992 р до складу АНС входить Асоціація «Історія і комп'ютер» (АІК), яка об'єднує фахівців з історичної інформатики країн СНД [8].

Слід зазначити, що розвиток історичної інформатики аж до 1992 р. проходив в Україні як і інших пострадянських республіках «паралельним курсом», майже не перетинаючись з розвитком цього напрямку за кордоном. Три конференції та школи-семінару з новим методам історичних досліджень, що відбулися в 1991 р в Підмосков'ї, Україні і Білорусії, виявили певний застій у розвитку нового дослідницького інструментарію та інформаційних технологій аналізу джерел.

Вживання заходів по комп'ютеризації країни прискорило «мікрокомп'ютерну революцію». Так 2 жовтня 1992 року в Україні було прийнято Закон України «Про інформацію». Він дає поняття «інформації», визначає цілі та завдання в цій галузі, основні принципи інформаційних відносин, державну інформаційну політику [1]. «Державна інформаційна політика, – говорить закон, – це сукупність основних напрямів і спосіб діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації. Серед основних напрямів державної інформаційної політики було також визначено сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

В Україні почали створюватися умови для здобуття професійної освіти в галузі інформаційної діяльності через систему навчальних закладів: в області журналістики, статистики, бібліотечної та архівної справи, науково-інформаційної діяльності, інформатики, обчислювальної техніки тощо. Для забезпечення успішного функціонування і розвитку національних систем інформації в Україні здійснюються фундаментальні наукові та прикладні дослідження в галузі інформаційної діяльності. З цією метою створюються наукові установи, науково-виробничі підрозділи, об'єднання, асоціації, центри нових інформаційних технологій та інші формування, в тому числі за участю зарубіжних партнерів.

У червні 1992 р. в Ужгороді відбувся Міжнародний семінар «Нові комп'ютерні технології в історичних дослідженнях та освіті». Ужгородський семінар зібрав фахівців з історичної інформатики з 13 країн. Вперше вчені Східної і Західної Європи обмінялися досвідом своїх розробок в галузі історичної інформатики. На семінарі в Ужгороді була створена ініціативна група по створенні Асоціації «Історія і комп'ютер». І вже 17 вересня 1992 р. в Москві відбулися Установчі збори, які обрали тимчасову Раду Асоціації «Історія і комп'ютер» (АІК), який організував підготовку документів до реєстрації АІК. 11 листопада 1992 року було отримано реєстраційне посвідчення Асоціації. Від України серед засновників Асоціації «Історія і комп'ютер» був доктор історичних наук В. В. Підгаєцький [14].

1998 р. прийнятий Закон України «Про Національну програму інформатизації» [2] де, втому числі був визначений поточний стан та основні напрямки інформатизації в Україні, серед яких «Інформатизація науки, освіти і культури».

Статут же Асоціації в останній редакції, зареєстровано 20 червня 2000 р. відзначає, що «громадська організація Міжрегіональна асоціація« Історія і комп'ютер» є громадським об'єднанням, створеним на основі спільної діяльності для захисту спільних інтересів об'єдналися громадян і досягнення статутних цілей Організації. Повне найменування Організації: Громадська організація Міжрегіональна асоціація «Історія і комп'ютер». Скорочена назва Організації: АІК» [17]. Статут визначив цілі та завдання організації. Створення організації відбувалося в

умовах активного розвитку міжнародних зв'язків України і країн ближнього і далекого зарубіжжя, входження вітчизняної історичної науки в світову. Основною формою діяльності Асоціація «Історія і комп'ютер» обрала створення тимчасових дослідницьких груп з вітчизняних і зарубіжних фахівців для виконання науково-дослідних робіт. Крім того, Статут визначає права і обов'язки організації, права і обов'язки членів АІК, керівні органи і т. д.

Фінансування пошукових і фундаментальних наукових досліджень, наукових програм, проектів державного значення у науково-дослідних установах і навчальних закладах згідно закону здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, власних коштів та коштів замовників. Фінансування прикладних досліджень, розробок здійснюється, як правило, на договірній або контрактній основі [2]. АНС ініціювала в останні роки ряд міжнародних проектів по історичній інформатиці, в яких беруть участь західно- і східно-європейські дослідницькі групи. Так у міжнародному проекті, координованого М. Таллером, приймали участь дослідницькі групи з шести університетів країн СНД, в тому числі Дніпропетровського.

Отже, Закон України «Про інформацію» встановив правові основи та основні напрямки розвитку інформації та комп'ютерних технологій в країні.

З кінця 1990-х рр. в Україні ведеться активна політика з розвитку телекомунікацій та Інтернету. 31 липня 2000 р. був виданий Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»[4].

18 листопада 2003 р. Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про телекомунікації» [3]. Закон установлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу і суспільство від неправдивої інформації.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 року №360-р: утворений за сприяння Міжнародного фонду «Відродження» на базі державного підприємства «Державний центр інформаційних ресурсів» «Національний центр підтримки електронного урядування». На сайті якого, починаючи з 2002 р. опубліковані «Щорічні доповіді Кабінету Міністрів України про стан та розвиток інформатизації в Україні» [6].

Отже, в Україні, в тому числі завдяки законодавчій базі, створюється технічна та інтелектуальна основа для формування інформаційного суспільства. Однак інформаційні технології ще не глибоко проникли в окремі сфери суспільної діяльності, включаючи науку і освіту. Реалізація національної програми в області інформатизації передбачає не тільки модернізацію економіки і системи державного управління, а й розвиток науки, культури і освіти. Як бачимо в нашій країні зроблено перші кроки на законодавчому рівню по впровадженню комп'ютерних технологій у тому числі в історичну науку і освіту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

2. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80

3. Закон України «Про телекомунікації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15

4. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928/2000

5. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 р. № 1153 [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-%D0%BF

6. Щорічні доповіді Кабінету Міністрів України про стан та розвиток інформатизації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nc.gov.ua/menu/publications/materials

7. Бєляков К. І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні : проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. І. Бєляков. – К., 2009. – 41 с.

8. Историческая информатика / [Белова Е. Б., Бородкин Л. И., Гарскова И. М., Изместьева Т. Ф., Лазарев В. В.; под редакцией Л. И. Бородкина, И. М. Гарсковой]. – М. : Мосгорархив, 1996. – 400 с.

9. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія / А. Ю. Нашинець-Наумова. – К. : Гельветика, 2017. – 168 с.

10. Колодійчук А. В. Процесійне нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в національній економіці / А. В. Колодійчук. – Ужгород., 2015. – № 10.

11. Офіційний сайт Асоціації «История и компьютер». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://aik-sng.ru

12. Парубін К. О. Нормативно-правове забезпечення інформатизації міліції України. / К.О. Парубін. – Х., 2012.

13. Пітин М. Нормативно-правове забезпечення інформатизації фізичної культури і спорту. / М. Пітин. – Львів, 2012. – Т.1. – С. 209–215.

14. Рада Асоціації «История и компьютер». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://aik-sng.ru/content/%

15. Ромащенко В. Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні / В. Ромащенко. – 2016. – С. 100–104.

16. Советов Б. Я. Информационная технология : [учеб. для студентов вузов по спец. «Автоматизир. системы обраб. информ. и упр.»] / Б. Я. Советов – М. : Высш. шк. 1994. – 368 с.

17. Статут Асоціації «История и компьютер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://aik-sng.ru/content/%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2

Панченко Вікторія Сергіївна
кандидат історичних наук, викладач
Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

Мирова юстиція: історія та сучасні практики

У сучасному українському суспільстві обговорюються питання демократизації та подальшої децентралізації місцевого управління в усіх його аспектах. Цікавою і дієвою формою прояву місцевої ініціативи у справах правосуддя є мирова юстиція, яка хоча й має глибокі історичні корені, проте не втратила актуальності і на сьогодні.

Мировий суд сучасними юристами розглядається як особливий вид місцевої судової чи адміністративно-судової установи обмеженої юрисдикції, призначеної для розгляду малозначимих (з юридичної точки зору) кримінальних та цивільних справ за спрощеною процедурою. Вітчизняні традиції мирового або «полюбовного» вирішення конфліктів беруть свій початок ще від княжих часів, проте найбільш повного та законодавчо закріпленого виразу вони набули у ІІ пол. XIX ст. разом із опублікуванням Судових статутів 1864 р.

Запровадження мирових судів у Російській імперії було обґрунтованим реакцією на виклики тогочасної дійсності та перебувало у руслі політики самодержавства. Аби забезпечити населенню право на судовий захист з оскарженням вироків і водночас встановити чіткий і всебічний контроль над мировими судами законодавець виокремив у ієрархії мирових установ три логічно пов'язані рівні: одноосібний суд – з'їзд – Сенат [6, с. 47]. Судочинство у мировому суді здійснював дільничний суддя у межах визначеної території (мирової дільниці). Зібрання почесних, дільничних і додаткових суддів утворювало вищу інстанцію – мировий з'їзд, який складався із багатьох підструктур, як-от: суддівського корпусу, канцелярії, бібліотеки, архіву, господарської частини, повірених та судових приставів, консультаційних бюро. При цьому до його повноважень належало: остаточне з'ясування апеляційних справ, касаційних протестів, розв'язання суперечок про підсудність, ревізування, ухвалення рішень про притягнення до відповідальності, укладання наказів мировим суддям. З'їзди задумувались як установи, покликані діяти сесійно, однак через значну завантаженість справами вони перетворились на постійно діючі. Роль вищої касаційної інстанції відігравав Сенат, який також проводив ревізії, розглядав справи про кримінальну відповідальність мирових суддів [4, с. 9].

Розглянемо показники ефективності мирового суду на прикладі Волинської губернії. Від початку свого існування мирові інституції були дуже завантажені справами. Приміром, у 1873 р. один мировий суддя за рік вирішував 3341 справу, у 1897 р. – 13497, а у 1913 р. – 15470. У середньому ж щорічно один суддя вирішував по 11132 справи. При цьому, як видно із аналізу архівних справ, мирове судочинство на Волині було досить оперативним. Справи розглядались суддями протягом одного-двох місяців (66 %) і лише в окремих випадках через півроку (14 %). Серед проваджень 84% вирішувались у тому ж році, а 16 % з незалежних від суддів причин переносились на наступний рік. Репресивність мирового суду була не надто високою (на 100 обвинувачуваних лише 55 були засуджені), що свідчить про прагнення суддів до об'єктивності. У якості покарання найчастіше використовувались грошове стягнення (54 %) та арешт (34 %), значно рідше позбавлення волі (10 %) і оголошення догани (2 %). Рівень оскарження вироків був низьким: щорічно подавались апеляції на 12 % прийнятих рішень і при цьому тільки 4 % клопотань задовольнялись мировим

з'їздом. Це свідчить про прагнення правосуддя до справедливості, якість наданої юридичної допомоги [8, с. 14].

Разом із тим, встановлено, що мирові судді на Волині не лише розглядали судові справи, а й намагались попереджувати скоєння нових правопорушень. Превентивна робота провадилась за кількома напрямками: інформування жителів, оптимізація правоохоронних структур, збір і систематизація відомостей про злочинців та методи їх дій, боротьба із соціальними причинами росту злочинності. Цю діяльність можна визнати успішною, оскільки кількість злочинів наприкінці XIX – початку XX ст. помітно зменшується. Якщо у 1873–1889 рр. посягання на честь і здоров'я особи становили 48 %, а порушення громадського порядку та непокора владі – 17 %, то у 1890–1919 рр. – 32 % і 14 % відповідно. Лише показники майнових злочинів у 1871–1919 рр. стабільно трималися на одному рівні 45–50 %. Оскільки причини, що штовхали людей до їх скоєння, лежали у соціально-економічній площині і судді не могли на них впливати. Свідченням ефективності превенції правопорушень є і порівняно невисокий рівень рецидиву злочинів (15 %) [7, с. 17].

З огляду на подібну ефективність і дієвість мирової юстиції, а також на потребу демократизації правосуддя, мирова юстиція на пострадянському просторі була відроджена в Російській Федерації. Федеральним законом «Про мирових суддів в Російській Федерації» (1998 р.) її визнано нижньою ланкою судів загальної юрисдикції Росії, а процесуальним законом до підсудності мирових суддів віднесені кримінальні справи про злочини, за вчинення яких максимальне покарання не перевищує трьох років позбавлення волі, за винятком кримінальних справ про злочини, прямо передбачені в КПК (ч. 1 ст. 31 КПК РФ) [3]. За оцінкою Голови Верховного суду РФ, у компетенції мирових суддів опинилось 70 % цивільних і 20 % кримінальних справ. Та не дивлячись на завантаженість та труднощі матеріально-технічного плану практика показала, що мирова юстиція надійно увійшла в правове життя сучасного російського суспільства і держави, довівши правильність політичного вибору на користь відродження місцевого правосуддя як самостійного інституту судової влади, здатного суттєво розширити сферу судового захисту прав та свобод громадян [13, с. 62]. Крім цього, нині мировий суд під тією чи іншою назвою успішно функціонує в Англії, Ізраїлі, Італії, Швейцарії, США, Канаді та багатьох інших державах світу [9].

Питання про відродження мирового інституту в Україні було поставлено тільки на сучасному етапі судово-правової реформи. Перші пропозиції щодо розробки теоретичних засад подібної новації надійшли від юристів-практиків на початку 2000-х рр. Так, В.М. Кампо у 2006 р. сформулював проект запровадження перехідної форми – громадських мирових судів, які б поєднали кращі ідеї західноєвропейської практики і багатий вітчизняний досвід. На його думку, така інституція мала стати «дійсно народними судами, які близькі до громадян і вирішують справи з урахуванням рівня масової правосвідомості, моралі та культури» [5, с. 88]. На підтримку цих наукових висновків, деякі територіальні громади навіть розробили проекти відповідних рішень [11], а у 2008 р. до Верховної Ради України внесено законопроект, який мав врегулювати дане питання [2]. Поряд із цим, знайшлись і скептики, що стверджували нашій державі не слід бездумно переймати досвід інших, а необхідно передусім вжити всіх можливих заходів для вдосконалення вже існуючих судів [12; 10]. Хоча абсолютизувати думку останніх не варто, оскільки, по-перше, пріоритети і функціональна спрямованість інституцій загальної і мирової юстиції зовсім відмінні,

а по-друге, багатосотрічний вітчизняний досвід переконливо довів затребуваність та ефективність мирового суду.

Таким чином, мирова юстиція у сучасній світовій юридичній практиці є важливим та невід'ємним елементом правової держави, що сприяє демократизації суспільства, залученню громадян до державного управління і, як наслідок, утвердження законності та правопорядку. Наведені факти та виклики українського сьогодення обумовлюють необхідність запровадження мирових судів і в Україні. Насамкінець, слід зазначити, що подібна потреба вже усвідомлена на урядовому рівні, про що свідчить прийнята «Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», затверджена указом Президента України, яка передбачає створення можливостей для розвитку альтернативних, позасудових способів вирішення спорів [1].

Список використаних джерел та літератури:

1. Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 95; Орієнтир. – 2006. – № 17. – С. 1–8.
2. Проект Закону «Про мирових суддів територіальних громад» №3291 від 10 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.w1.c1.rada.gov.ua
3. Федеральный закон от 17 декабря 1998 г. № 188_ФЗ «О мировых судьях в Российской Федерации» // Кампо В. М. Мирові судді та громадські мирові судді в Україні: проблеми та перспективи впровадження / В.М. Кампо. – К. : [Ін-нт громадян. сусп-ва: ТОВ «ІКЦ Леста»], 2007. – 40 с. – С. 29–34.
4. Азарова Е. С. Мировая юстиция в России : [монография] / Е. С. Азарова, М. Л. Репкин. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2009. – 128 с.
5. Кампо В. Судово-правова реформа / В. Кампо // Український юрист, 2006 – № 7. – С. 87–96. – 88.
5. Лонская С. В. Мировая юстиция в России : [монография] / С. В. Лонская. – Калининград, 2000. – 215 с.
6. Панченко В. С. Злочин і покарання у практиці мирових суддів у 1871–1919 рр. (на прикладі Волинської губернії) / В. С. Панченко // Волинські історичні записки. – 2013. – Т. 10. – С. 55–64.
7. Панченко В. С. Мирові суди на Волині (1871–1919 рр.): повноваження, структура, склад: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук; спец. 07. 00. 01 «Історія України» / В. С. Панченко. – Житомир, 2014. – 23 с.
8. Попелюшко В. О. Мирові суди: міжнародний та вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / В. О. Попелюшко. – Режим доступу : http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11pvotvd.pdf
9. Решота В. Проблеми та перспективи запровадження інституту мирових суддів в Україні / В. Решота // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2009. – Вип. 4. – С. 10–17.
10. Рішення Новоселицької міської ради 55го скликання 20 червня 2006 р. // Кампо В. М. Мирові судді та громадські мирові судді в Україні: проблеми та перспективи впровадження / В. М. Кампо. – К. : [Ін-нт громадян. сусп-ва: ТОВ «ІКЦ Леста»], 2007. – 40 с. – С. 34–38.
11. Хавронюк М. Чи потрібні Україні мирові суди? / М. Хавронюк, С. Мироненко // Дзеркало тижня. – 2009. – № 24 (27 червня) – С. 3.

12. Хаматова Е. В. Мировые судьи в судебной системе России / Е. В. Хаматова // Арбитражный и гражданский процесс. – 2002. – С. 62.

Шабінська Олена Дмитрівна
заступник начальника відділу систематизації законодавства,
правової роботи та правової освіти
Головного територіального управління юстиції у Житомирській області

Правова освіта в Україні: шляхи удосконалення

Правова освіта – це складова частина системи освіти, що полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.

Становлення демократичної правової держави, безумовне дотримання та ефективне забезпечення визнаних міжнародною спільнотою стандартів прав людини, домінування права в усіх сферах суспільного життя потребує підвищення правосвідомості та правової культури як суспільства в цілому, так і кожної посадової особи, кожного громадянина України.

На визначення основних завдань щодо набуття правових знань, навичок та вмінь громадянами та посадовими особами державних органів, установ та громадських об´єднань, шляхів їх вирішення, організаційне та методичне забезпечення спрямована «Національна програма правової освіти населення», яка затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001.

Правова освіта і виховання є широким комплексом освітніх і виховних зусиль. Україна – держава молода, її правові норми ще тільки встановлюються.

Діючи у суспільстві, людина виявляється суб'єктом багатьох типів правових відносин – цивільних, адміністративних, трудових, сімейних і т. п.

Правова освіта – обов´язковий елемент навчально-виховного процесу в усіх дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Вона спрямовується:

– на підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику;

– створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;

– широке інформування населення про правову політику держави та законодавство;

– забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації;

– вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері.

Правова освіта здійснюється із застосуванням сучасних інформаційних технологій, зокрема елементів дистанційного навчання, і забезпечується:

– органічним поєднанням правової освіти із загальною середньою і професійною освітою, культурою, політичним, економічним, моральним, естетичним та іншими формами виховання;

– відкритістю і доступністю інформації про державу і право, про процеси у правовій сфері;

– систематичністю і безперервністю поширення й набуття знань про державу і право;

– участю юристів та їх об'єднань у поширенні правових знань;

– організаційними та методичними заходами міністерств та відомств, місцевих органів державного управління і самоврядування, закладів освіти та наукових установ, підприємств і організацій.

Надання початкових правових знань про норми поведінки, звички щодо їх виконання, виховання поваги до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку та інших осіб починається у дошкільних виховних закладах, а продовжується й поглиблюється у загальноосвітніх школах, професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, в яких правознавство викладається як низка обов'язкових навчальних дисциплін, здійснюється широка позакласна і позааудиторна правовиховна робота, до якої залучаються практикуючі юристи, вчені-юристи, працівники правоохоронних органів, інші фахівці.

Для кваліфікованої правової освіти населення у засобах масової інформації створюють спеціальні правові теле- і радіопередачі, випуски, журнали, через які громадяни систематично інформують про прийняті законодавчі та інші нормативні правові акти, діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади, стан правопорядку, боротьбу з правопорушеннями, їх профілактику тощо.

У культурно-виховних установах, на підприємствах, в організаціях, при громадських об'єднаннях організують юридичні консультації на громадських засадах, центри правової допомоги, університети правових знань, лекторії, кінолекторії, проводять виставки юридичної літератури, читацькі конференції та інші заходи.

До цілей правової освіти можна віднести:

– підвищення рівня правової культури суспільства;

– виховання громадянина, здатного відстоювати і захищати свої і чужі законні інтереси, формування його активної громадянської позиції;

– формування навичок правомірної поведінки, поваги до законів країни і міжнародного права;

– формування нетерпимості до насильства, злочинів.

Важливою складовою правової освіти є самоосвіта громадян з питань держави і права.

Правова компетентність людини (стосовно вікового рівня) передбачає:

– знання про значення, основні сфери і механізми правового регулювання суспільного життя;

– уміння виділяти правові аспекти життєвих ситуацій, що виникають, і визначати доцільність їх дозволу правовими засобами;

– здатність аналізувати правову ситуацію, що склалася, з різних позицій і з урахуванням змагальності юридичних процедур;

– визначення оптимального обсягу (або достатнього мінімуму) правової інформації;

– уміння бачити правові наслідки схвалюваних рішень і скоєних дій;

– готовність і уміння використовувати механізми і засоби правового дозволу.

У 2017 р. Міністерством юстиції України ініційований загальнодержавний правопросвітницький проект «Я маю право!», основною метою якого є просвітницька робота, адже багато українців не знають своїх прав і не вміють скористатися тими можливостями, які гарантовані законодавством.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 №638-р «Про реалізацію правопросвітницького проекту «Я маю право!» у 2017-2019 роках» [1] підтримано пропозицію Міністерства юстиції щодо реалізації проекту.

Сьогодні потрібні чималі зміни не тільки в законодавстві та його реальному виконанні, а й у самому усвідомленні громадянами шляхів захисту своїх прав та інтересів.

Одним із чинників, що породжують неспроможність ефективного засобу захисту прав людини, є несформованість громадянського суспільства, низький рівень правової обізнаності громадян, особливо жителів сіл та селищ. Громадяни здебільшого не володіють знаннями реального захисту своїх прав.

Задля формування нової правової свідомості громадян, підвищення рівня знань про свої права у різних сферах життя, в Україні стартував загальнонаціональний проект Міністерства юстиції України «Я маю право!» в усіх містах України, включаючи віддалені селища.

Проект реалізується Міністерством юстиції у співпраці з системою безоплатної правової допомоги (далі – БПД) та територіальними органами юстиції за підтримки USAID «Нове правосуддя» та іншими донорами.

Проект «Я маю право!» є так званою «дорожньою картою» для громадян. Він передбачає навчання конкретних категорій українців щодо їх прав, якими вони володіють, механізми захисту порушених прав.

Органи юстиції, реалізуючи проект «Я маю право!», виступають насамперед партнерами для громадян у захисті їх прав та інтересів.

Основна увага приділяється роз'ясненню громадянам, яким чином можна самостійно та без додаткових витрат врегулювати юридичний конфлікт (спір) без звернення до суду; як слід поводитись і що робити, коли забирають бізнес або відбирають майно; що слід робити, якщо вимагають хабара за іспит чи навчання.

Зазначений проект триватиме до 2019 р., й основним у його реалізації є активне інформування громадян про їхні права та механізми захисту прав – як захистити свої права та де шукати допомоги.

З метою сприяння формуванню правової культури та свідомості у суспільстві, підвищенню рівня знань громадян щодо механізмів захисту своїх прав Указом Президента України від 14.11.2017 №361/2017 2018 рік оголошений роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!».

Також у розряд загальнонаціональних перейшов проект «Онлайн будинок юстиції». Це платформа, де кожен українець може в електронному форматі без контакту з чиновником отримати адміністративні послуги Міністерства юстиції.

Головним територіальним управлінням юстиції у Житомирській області з метою реалізації проекту започатковано роботу юридичних майданчиків «Мої права» для надання правової допомоги членам трудових колективів, представникам громадських організацій та ін.

До основних напрямів удосконалення правової освіти в Україні належать:

– наукове, методичне та організаційне забезпечення розвитку правової освіти;

– наявність галузевих та регіональних програм правової освіти;

– сприяння створенню та діяльності недержавних фондів підтримки правової освіти населення;

– розширення мережі закладів юридичної освіти, зокрема юридичних ліцеїв, коледжів, шкіл (класів, груп) з поглибленим вивченням правознавства, підготовка висококваліфікованих наукових та науково-педагогічних кадрів;

– забезпечення населення та посадових осіб необхідною нормативною та іншою правовою інформацією (текстами законів, кодексів, науково-практичними коментарями тощо);

– створення мережі спеціалізованих видавництв правничої літератури, юридичних журналів наукового та практичного спрямування, газет та інших періодичних видань;

– організація ступеневої системи правової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації юридичних кадрів;

– проведення конференцій, семінарів, симпозіумів з питань підвищення рівня правової культури громадян, соціологічних досліджень з питань ефективності правоосвітньої діяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про реалізацію правопросвітницького проекту «Я маю право!» у 2017–2019 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 №638-р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-2017-%D1%80

Глушковецький Анатолій Леонідович
кандидат історичних наук, доцент
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Законодавча робота депутатів-подолян у III Державній думі Російської імперії

Державна Дума третього скликання розпочала свою роботу 1 листопада 1907 р. Зміна виборчого законодавства, після «третьочервневого перевороту», яскраво виявилася у соціальному і партійному складі депутатів Подільської губернії. Поділля у III Думі, як і у двох попередніх, представляли 13 депутатів. Однак її склад був повним антиподом до складу депутатів перших двох Дум, які обиралися під час революційних подій 1905–1907 рр. Тоді, за невеликим виключенням, до парламенту були обрані звичайні селяни. За нашими підрахунками, до III Думи Подільська губернія відправила 6 дворян, 3 священиків та 4 селян. За професійним складом вони розподілялися так: 2 повітові предводителі дворянства, 2 державні службовці губернського масштабу, 2 волосні писарі, 3 землевласники [7, с. 6].

Про активну законодавчу роботу подільських послів у III Державній Думі свідчить той факт, що лише протягом V сесії (жовтень 1911 р. – червень 1912 р.) 5 із них були обрані до складу особливих (погоджувальних) комісій, які займалися розглядом суперечностей, що виникали між Державною Радою та Державною Думою з конкретних законопроектів. Причому О. О. Потоцький та Д. М. Чихачов були членами відповідно 6 та 3 таких комісій [6, с. 48–58].

Уже на перших засіданнях Думи, при вироблені зворотного адресу цареві, окремі подільські депутати чітко окреслили свої політичні вподобання. Так, П. М. Балашов та І. І. Балаклєєв гаряче відстоювали підкреслення в адресі самодержавності російського царя. Суть дискусії полягала не у термінології, а у тому, чи існує у Російській імперії конституційна монархія. Зазначені подільські депутати відповідали на це питання негативно [1, с. 33; 2, с. 44–45]. П. М. Балашов висловив своє бачення реформування державного ладу Російської імперії після 3 червня 1907 р. так: «Ми не можемо не відзначити, що конституції в сенсі західноєвропейському у нас не існує, і тому ми під словами "оновлений державний лад" конституції не визнаємо» [1, с. 33].

Незабаром, при розгляді питання про свободу слова, досить красномовно висловився І. І. Балаклєєв. «Я думаю, – заявляв оратор, – що завдання Державної Думи й уряду полягає у приборканні неприборканої преси. Необхідно приборкати цю нічим неприборкану проповідь невір'я і безбожжя, приборкати наругу над святими почуттями російського народу» [3, с. 101-102].

Одним із головних питань, що розглядалися у ІІІ Думі, було аграрне. Головним предметом обговорення став закон 9 листопада, виданий на основі ст. 87 Основних Законів. Дискусії стосовно цього закону зайняли одинадцять засідань ІІІ Державної Думи [9, с. 3].

Аналіз джерел дозволяє простежити аграрні погляди більшості подільських послів. Одним із найактивніших депутатів ІІІ Державної Думи при розгляді аграрних питань був представник Подільської губернії І.І. Балаклєєв. Так, подолянин був противником столипінського закону 9 листопада про вільний вихід селян із общини. З цього приводу він зазначав: «Як відомо, в цьому Указі (законі 9 листопада. – А. Г.) говориться тільки про вільний вихід із общини, про недоторканість же общинного ладу селянського землеволодіння не говориться нічого. Крім того, сам спосіб виходу з общини обставлений так, що справді полегшується цей вихід, передбачаються всі вигоди виходу із общини, а також виділу землі з неї на користь окремих осіб, але інтереси самої общини залишаються на другому плані» [12, с. 420]. Тому депутат пропонував доопрацювати механізм виходу селян із общини [12, с. 421].

Зовсім на інших позиціях у питанні надання права селянам виходу із общини стояв Г. Є. Червінський. У відповідь на побоювання окремих членів Думи про те, що ця акція може призвести до розтрати селянами своїх господарств унаслідок п'янства, він зауважував, що в Подільській губернії, як і на території всього Південно-Західного краю, ідея, покладена в основу законопроекту 9 жовтня про вихід із общини, вже давно почала здійснюватися на практиці. Тому цей закон лише може зафіксувати реальний стан справ у краї. Підтримуючи такий спосіб земельного користування, депутат також зазначав: «Протягом 45 років, із того часу, як припинилися тимчасово-зобов'язальні відносини, селянам цього краю (Південно-Західного краю. – А. Г.) видані десятки тисяч окремих ділянок, тобто те, що тепер передбачає законопроект, і однак, хоча там теж п'ють, можливо, не менше ніж в інших краях, але розуму не пропивають, землю не пропивають і своїх членів сім'ї не обездолюють. Навпаки, вони придбали зверх наділу більше 200 тис. десятин землі, ціною біля 40 млн. карбованців» [11, с. 322–323].

Разом із тим, Г. Є. Червінський був непримиренним противником примусового відчуження землі селянам, навіть за викуп. Подолянин вбачав у цьому порушення права приватної власності та недалекоглядність багатьох членів Думи, які пропонували фінансувати викуп землі приватними банками, оскільки це, на його думку, перетворило би селян у вічних платників, а у випадку несплати – у звичайних

батраків, котрі будуть змушені працювали на користь цих приватних банків [12, с. 463–434]. Підсумовуючи свій виступ із цієї проблеми, депутат висловився з великою експресією: Я стверджую, що вся ідея примусового відчуження заснована на заздрості, жадібності й класовій ненависті – ніяких інших мотивів немає, тобто на семи смертних гріхах, на началах аморальних, і я вважаю, що законопроекти, засновані на началах аморальних, не можуть бути предметом розгляду законодавчого зібрання» [12, с. 465].

Дієву участь у розгляді аграрного законопроекту П. А. Столипіна брав ще один подільський депутат селянського походження – Г. А. Андрійчук. Він, зокрема, гостро критикував дії царського уряду у сфері цінової політики на землю переселенців із аграрно перенаселених губерній. У зв'язку з цим депутат зауважував, що ціна надільної землі переселенців вдвічі нижча від приватновласницької землі. Такий стан справ, на його погляд, був спричинений діями уряду, спрямованими на обмеження купівлі надільної землі. Подільський посол у зв'язку з цим наводив такий приклад: «Припустимо, утворення хутора з 7 наділів: кілька років тому при общині й тепер його існування можливе. Я просив би Товариша Міністра і нашого доповідача відповісти мені: що я, власник цього хутора, при необхідності його продати маю робити, куди з ним подітися, якщо навколо мене прийнята норма шести наділів, а в мене хутір із семи наділів, і ніхто з селян не має права його купити, а іншому суспільному станові вже раніше заборонено купляти надільну землю» [12, с. 682].

Г. А. Андрійчук був рішучим противником відміни смуги осілості євреїв. Так, він першим підписав запит голові Ради міністрів і МВС з приводу видання циркуляра про її скасування. Депутат від імені своїх виборців «викривав» експлуататорську роль євреїв на Поділлі: «Не можна продати пари волів, не заплативши єврею 5 карбованців. Земля через них подорожчала… Жити, через євреїв, стало неможливо: селяни почали виселятися до Сибіру» [10, с. 119].

У дебатах із приводу закону про видачу Селянським поземельним банком позик під заклад надільних земель брав участь подільський селянський депутат П. Є. Ніколенко. Представник Поділля був прихильником цього законопроекту. Він указував, що селяни, які прагнуть придбати землю, позичають гроші у євреїв під великий відсоток, тому для них краще було б закласти землю в банку для отримання позики під менший відсоток. Крім того, депутат піддавав гострій критиці фракцію трудовиків, котрі були противниками цього законопроекту [12, с. 894].

Д. М. Чихачов був доповідачем із питання про виділення Холмської губернії зі складу Царства Польського. Сутність цього законопроекту полягала в тому, що зі східних частин Седлецької та Люблінської губерній утворювалася нова – Холмська губернія у складі Белгорайського, Бельського, Влодавського, Грубешовського, Томашовського і Холмського повітів [8, с. 126]. Таким адміністративним поділом царський уряд намагався обмежити вплив представників польської національності.

У своїй доповіді він, зокрема, звертав увагу на те, що російське (українське) селянство зазнавало постійних утисків у складі Речі Посполитої і навіть на початку XX ст. продовжує зазнавати сильної полонізації. Тому утворення Холмської губернії є необхідним [4, с. 704–706]. Ще одним аргументом на користь виділення Холмщини, на думку доповідача, було те, що чисельність російського населення в краї необхідно визначати не за релігійною ознакою, як цього вимагали поляки, а за етнографічною, оскільки не кожен католик є поляком. Тому, посилаючись на перепис населення 1897 р., подолянин заявив про перевагу «руської народності» в Холмському краї [8, с. 128].

Депутат також подав детальний нарис історії краю від дулібів та волинян, Романа Мстиславича і Данила Галицького до визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Козацтво, на його думку, було справжнім захисником православ'я. Д. М. Чихачов обґрунтовував необхідність приєднання майбутньої губернії до Київського генерал-губернаторства, оскільки тут «…духовенство, як вище, так і парафіяльне, відрізняється від духовенства Віленської римо-католицької єпархії (до якої була б включена Холмська губернія у разі приєднання до Північно-Західного краю. – А. Г.) порівняною поміркованістю та меншим національним фанатизмом» [13, с. 16].

Д. М. Чихачов також був доповідачем комісії з місцевого самоуправління стосовно законопроекту про введення земства в шести західних губерніях [5, с. 2593] (у тому числі й Подільській. – А. Г.). Суть проблеми полягала в тому, що земське самоуправління було введено в епоху Великих реформ лише в 34 центральних губерніях імперії, де переважали дворяни російського походження. В західних губерніях, де переважало польське дворянство, вводити земське самоуправління царський уряд не поспішав. Восени 1909 р. уряд усе ж таки подав законопроект про введення земства в шести західних губерніях. Система виборів у земства була розроблена таким чином, щоб надати значні переваги представникам великих землевласників російського походження. Д. М. Чихачов у цьому питанні проявив себе прихильником урядового курсу. Він уміло обґрунтовував необхідність збереження законопроекту в його первісному вигляді та вказував на недоцільність будь-яких поправок депутатів Думи, які могли лібералізувати закон. Зокрема за його ініціативи була відхилена поправка подільського селянського депутата С. О. Галущака про збільшення числа селян до половини складу земського зібрання [5, с. 2593].

Ще один подільський депутат, священик В. І. Подольський, домагався збільшення кількості земських гласних від представників духовенства. Свою пропозицію він обґрунтовував тим, що в Південно-Західному краї серед інших категорій населення дуже мало кваліфікованих спеціалістів, а залучення працівників із середовища духовенства дало б земству «працівників добре обізнаних із місцевим побутом, із потребами народу, його турботами і відданих йому» [5, с. 2593].

Отже, до III Думи в Подільській губернії були обрані переважно представники заможних верств населення. Депутати-подоляни Державної думи третього скликання відзначалися активною участь у законотворчій діяльності. Окремі з них були доповідачами з найважливіших думських законопроектів та енергійно відстоювали свої законотворчі переконання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Государственная Дума. Стенографический отчет Санкт-Петербургского телеграфного агентства. // Россия. – 1907. – № 606.

2. Государственная Дума. Стенографический отчет Санкт-Петербургского телеграфного агентства // Россия. – 1907. – № 607.

3. Государственная Дума. Стенографический отчет Санкт-Петербургского телеграфного агентства // Россия. – 1907. – № 614.

4. Государственная Дума. Третий созыв. Стенографические отчеты. Сессия пятая. Часть II. Заседания 42–83 (с 10 января по 3 марта 1912 г.). – СПб. : Государственная типография, 1912. – 3823 с.

5. Государственная Дума. Третий созыв. Стенографические отчеты. Сессия третья. Часть IV. Заседания 95–131 (с 26 апреля по 17 июня 1910 г.). – СПб. : Государственная типография, 1910. – 3781 с.

6. Государственная Дума. Указатель к стенографическим отчетам (Части I-IV). Третий созыв. Сессия V. 1911–1912 гг. Заседания 1–153. – СПб. : Государственная типография, 1912. – 686 с.

7. Указатель к стенографическому отчету о заседаниях первой сессии 3-й Государственной Думы // Россия. – 1908. – № 838.

8. Аврех А. Я. Столыпин и Третья Дума / А. Я. Аврех. – М. : Наука, 1968. – 520 с.

9. Герье В. Второе раскрепощение. Общие прения в 3-ей Государственной Думе по указу 9 ноября 1906 г. / В. Герье. – М.: Т-во «Печатня С. П. Яковлева», 1910. – 69 с.

10. Зорин В. Ю. Национальный вопрос в Государственных Думах России: опыт законотворчества / В. Ю. Зорин, Д. А. Аманжолова, С. В. Кулешов. – М. : Информационно-издательское агентство «Русский мир», 1999. – 520 с.

11. Националисты в 3-ей Государственной Думе. – СПб. : Типография А. С. Суворина, 1912. – 326 с.

12. Ососов А. Земельный вопрос в III-ей Государственной Думе / А. Ососов. – СПб. : Труд и Польза, 1912. – 900 с.

13. Чихачев Д. Н. К образованию Холмской губернии. Доклад в Государственной Думе / Д. Н. Чихачев. – СПб., 1912. – 181 с.

Чернов Вадим Вікторович
аспірант
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Нормативно-правові акти про вибори до Державної думи Російської імперії у фондах Державного архіву Хмельницької області: джерелознавчий огляд

Успішне дослідження будь-яких фактів, процесів чи подій, виявлення їх певних закономірностей та особливостей значною мірою залежить від доступу до історичних джерел. Для об’єктивного висвітлення та критичного аналізу виборів до Державної думи надзвичайно важливим є наукове обсервування нормативно-правових актів, що їх регламентували. Фонди Державного архіву Хмельницької області містять копії законів, інструкцій та розпоряджень що тією чи іншою мірою визначали організацію та перебіг думських виборчих процесів.

6 серпня 1905 р. імператором були затверджені Маніфест і Положення про вибори до Державної думи, яку назвали «Булигінською» за ім’ям міністра О. Г. Булигіна, який розробив проект її скликання. Копія такого документу міститься у ф. 71 «Справа Рахнівецького волосного правління Ушицького повіту» [1, арк. 4]. Перший пункт Маніфесту проголошував: «Державна дума запроваджується для попередньої розробки і обговорення законодавчих пропозицій, які мають силу Основних Законів і передаються через Державну Раду до Верховної Самодержавної Влади». Термін повноваження депутатів Думи становив 5 років, але у законі зазначалося, що вона може бути розпущена достроково, указом царя [1, арк. 4].

Згідно Положення про вибори до Державної думи, виборче право не надавалося жінкам, чоловікам до 25 років, військовослужбовцям, студентам, іноземцям. Крім того, не допускалися до виборів робітники, особи, що були засуджені за злочини, ті,

хто не володів російською мовою тощо [1, арк. 5]. Брати ж участь у виборах могли лише чоловіки, які володіли відповідним майновим цензом. Декларувалося проведення виборів за мажоритарною системою, шляхом таємного голосування [1, арк. 5–6].

17 жовтня 1905 р. було видано Маніфест «Про вдосконалення основ державного правління». Він містив три основних пункти: «дарувати» народові «непорушні основи громадянської свободи», недоторканість особи, свободу совісті, слова, зборів і союзів; залучити («в міру можливості») до виборів у Державну думу ті верстви населення, які були позбавлені виборчих прав (головним чином робітники, міська інтелігенція); «…встановити як непорушне правило, щоб ніякий закон не набирав сили без схвалення Державної думи, і щоб обраним від народу була забезпечена можливість дійсної участі в нагляді за законністю дій поставлених від Нас (імператора. – В.Ч.) представників влади» [1, арк. 10].

Отже, згідно з Маніфестом 17 жовтня Російська імперія мала перетворитися у парламентську монархію. Водночас проголошувалися окремі демократичні права і свободи. Однак такі перетворення не зупинили революційну боротьбу, а навпаки – вона розгорілася з ще більшою силою.

Наступним думським виборчим законом був указ від 11 грудня 1905 р. «Про зміни Положення про вибори в Державну думу і виданих в доповнення до нього законів». Його копії було розіслано усім губернаторам імперії, зокрема подільському. Типографські примірники указу збереглися у ф. 78 «Маківське волосне правління» (спр. 845) [2, арк. 5–8] та ф. 117 «Подільське губернське по міських справах присутствіє» (спр. 12) [3].

Закон 11 грудня містив 15 пунктів, які в свою чергу поділялися на підпункти. За новим виборчим законодавством значні переваги отримали поміщики. Це помітно з того, що в цієї електоральної категорії один виборщик припадав на 2 тисячі виборців, в той час як у міщан – на 7 тисяч, а у селян – на 30 тисяч [3]. Для поміщиків і міщан вибори були двоступеневими. Вони обирали виборщиків безпосередньо на губернські виборчі збори. Селяни голосували за чотирьохступеневою системою. Всі селяни-господарі обирали членів волосного сходу, кожен волосний сход обирав двох уповноважених на повітовий з'їзд, а повітовий з'їзд обирав виборщиків на губернські виборчі збори, де вже обирали членів Державної думи.

Оскільки найбільш революційно налаштованими верстами населення були саме робітники, то уряд особливо прагнув не допустити їх до участі у виборах. Так, працівники і великих, і малих підприємств обирали однакову кількість уповноважених. Цим уряд обмежував участь у виборах найреволюційнішої частини робітників, які працювали переважно на великих промислових підприємствах [3].

Важливі матеріали для вивчення виборчого законодавства акумульовано у ф. 117 «Подільське губернське по міським справам присутствіє». Серед справ цього фонду зберігається «Зведення головних указів щодо застосування Положення про вибори в Державну думу від 6 серпня 1905 р.». Воно складається з 32 пунктів. Головними з них були такі: священнослужителі, які володіли відповідним майновим цензом, брали участь у виборах по цьому цензу як у з'їздах міських виборців, так і в з'їздах повітових землевласників; євреям дозволялося брати участь у виборах; особи жіночої статі могли надавати своїм чоловікам і синам право користуватися для участі у виборах їхнім нерухомим майном, але тільки якщо кількість майна відповідала встановленому цензу; селянські товариства, які придбали землю у власність, визнавалися не юридичними особами, а союзами співвласників спільного майна, а

тому кожний з членів селянського товариства вважався власником майна і мав право голосу на виборах тощо [3].

17 грудня цього ж року до подільського губернатора надійшла інструкція про порядок складання додаткових списків виборців. Вона складалася з 12 пунктів. Серед них найголовнішими були: після опублікування указу 11 грудня 1905 р., всі установи, функціонально уповноважувалися здійснювати організацію виборів, повинні негайно розпочати складання виборчих списків; особи, які були платниками податків, мали вноситися в додаткові виборчі списки без окремих заяв. Збір інформації про таких осіб покладався на установи, які складали виборчі списки; особи, які мали право на участь у виборах за правом оренди квартири, мали вноситися в додаткові списки на основі поданих ними заяв про бажання взяти участь у виборах; за два тижні до оприлюднення списків виборців, установи, які складали списки, зобов'язувалися оголосити час і місце їх розміщення, шляхом публікації про це в місцевих виданнях та іншими способами, що найбільше забезпечували гласність списків [3].

Також вищезазначений фонд містить інструкцію від 4 лютого 1906 р., у якій детально описано виборчі правила щодо робітників. Відповідно до неї, брати участь у виборах могли лише робітники фабрично-заводських, гірничих, гірничозаводських підприємств; у тимчасово закритих або таких, що припинили роботу підприємствах фабрично-заводської, гірничої та гірничо-заводської промисловості мали право брати участь у виборах лише ті робітники, котрі ще не розрахувалися та перебували на службі в цих підприємствах [3].

У ф. 300 «Кам'янецька повітова у справах про вибори комісія» зберігається «Інструкція про порядок складення списків осіб, які мають право брати участь у виборах до Державної думи» від 9 жовтня 1906 р. [4, арк. 33]. У ній, зокрема, проголошувалося: «Списки осіб, які мають право на участь у виборах в Державну думу, як на підставі Положення про вибори затвердженого 6 серпня 1905 р., так і на підставі Височайших указів 11 грудня 1905 р., складаються і публікуються до загального відому спільно і одночасно на загальних підставах, викладених у ст. 30–32 Положення про вибори до Державної думи, із застосуванням відносно оскарження та перевірки цих списків загальних нормальних строків та порядку, зазначених у ст. 33–36 того ж Положення» [4, арк. 33].

На звороті інструкції міститься доповнення до неї, написане від руки. Серед іншого, в ньому зазначалося, що для підтвердження оренди землі не менше року чи управління маєтками повинні бути надані свідчення місцевого дільничного земського начальника, мирового посередника, селянського начальника або комісара по селянських справах, а в місцях, де їх немає, – місцевого поліційного управління [4, арк. 33 зв].

Оцінюючи виборче законодавство за яким відбувалися вибори до Державної думи першого та другого скликання, можна сказати, що воно не змогло задовольнити суспільство. Реформування державного управління Російської імперії було явно запізнілим, викликаним революційною ситуацією. Тому розробка нового виборчого законодавства була лише питанням часу.

3 червня 1907 р. було прийнято новий виборчий закон. Незабаром з'явилася Інструкція про порядок провадження виборів до Державної думи. Така інструкція зберігається у ф. 707 «Старокостянтинівська повітова у справах про вибори до III Державної думи комісія».

Згідно з цим нормативним актом, вибори до Думи мали відбуватися у таких куріях – землевласників, міських виборців та селян. Міська курія мала складатися із

двох з'їздів виборців. У першому з'їзді мали право брати участь ті громадяни, які відповідали таким критеріям: володіли не менше року майном, що коштувало в містах губернських, обласних чи тих, які входили до складу градоначальства, а також в тих, населення яких перевищує 20 тисяч осіб – не менше 1000 рублів, а в решті міських поселень – не менше 300 рублів або володіли в межах міських поселень повіту торгово-промисловим підприємством, з якого сплачувалося податку не менше 50 рублів на рік [5, арк. 4].

До другого з'їзду входили:

1) Особи, що володіли не менше року майном, що коштувало в містах губернських, обласних чи тих, які входили до складу градоначальства, а також в тих, населення яких перевищує 20 тисяч осіб – менше 1000 рублів, а в решті міських поселень – менше 300 рублів.

2) Особи, що не менше року проживали в межах повіту і не менше року отримували певне утримання чи пенсію по службі в земських, міських установах або на залізниці.

3) Особи, що сплачували не менше року основний промисловий податок на особисті промислові заняття. [5, арк. 5].

Таке розмежування призводило до того, що до першого розряду потрапляла невелика група найзаможніших жителів міст, а до другого – в десятки разів більша кількість незаможного населення міст і містечок. Причому на першому з'їзді міських виборців обиралося більше виборщиків ніж на другому. Наприклад, у Подільській губернії обиралося відповідно 16 та 14 представників від міщан.

Отже, за матеріалами Державного архіву Хмельницької області можна детально дослідити нормативно-правові акти, за якими відбувався виборчий процес до Державної думи Російської імперії. Слід зазначити, що нормативно-правова система виборів до Державної думи Російської імперії зазнавала неодноразових змін. Зважаючи на події в країні, вона пройшла шлях від лібералізації та ставки на селянство до поступового обмеження у виборчих правах незаможних верств населення. Остаточно виборча законодавча база була сформована з прийняттям закону 3 червня 1907 р.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХмО). – Ф. 71. Дело Рахновецкого волостного правления Ушицкого уезда. – Оп. 1. – Спр. 653. Указ Правительствующего сената, инструкция, обьявления, циркуляры уездной земской управы, уездной по делам выборов в Государственную Думу комиссии, мирового посредника о проведении виборов в Государственную Думу. – 38 арк.

2. ДАХмО. – Ф. 78. Маковское волостное правление. – Оп. 1. – Спр. 845. Указ императора о проведении выборов в Государственную Думу; список населения городов Каменецкого уезда, имеющего право принимать участие в выборах в Государственную Думу. – 183 арк.

3. ДАХмО. – Ф. 117. Подольское губернское по городским делам присутствие. – Оп. 2. – Спр. 12. Указы правительствующего Сената, циркуляры, инструкции, телеграммы МВД, свод главнейших указаний по применению положення о выборах в Государственную Думу от 6 августа 1905 г., о порядке виборов в нее; правила о применении к губерниям и областям Кавказского края, к Акмолинской, Семиналатинской областям Положения о выборах в Государственную Думу. – [аркуші не пронуменуровано].

4. ДАХмО. – Ф. 300. Каменецкая уездная по делам о выборах в Государственную Думу комиссия. – Оп. 1. – Спр. 1. Копии указов Правительственного Сената о порядке проведения выборов. – 113 арк.

5. ДАХмО. – Ф. 707. Староконстантиновская уездная по делам о выборах в III Государственную думу комиссия. – Оп. 1. – Спр. 1. Инструкция, утвержденная министром внутренних дел, о порядке проведения виборов в Государственную Думу на сьездах и в отделениях сьездов городских избирателей. Распоряжения волынского губернатора о назначении дня созыва предварительного сьезда мелких землевладельцев, сьездов уездных землевладельцев, городских избирателей, уполномоченных от крестьян и робочих. – 8 арк.

Новик Валерій Анатолійович
старший викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Забезпечення доступу до публічної інформації

Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон) стало важливим кроком у сфері дотримання конституційних прав і свобод людини в Україні. Особливістю доступу до публічної інформації є набуття органами влади більшої відкритості та прозорості для громадян, що значно зменшує можливість зловживань та порушень.

Даний Закон України набув чинності 9 травня 2011 року. Громадяни України отримали вільний доступ до інформації, яка перебуває у володінні органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, органів контролю та становить суспільний інтерес.

Сьогодні понад 90 країн світу прийняли закони щодо доступу до публічної інформації. З-поміж 56 держав-членів Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) право на доступ до інформації про діяльність влади на рівні Конституції закріпила 21 країна, 45 держав-членів ОБСЄ мають спеціальні закони про доступ до інформації [1].

Проголошення права на доступ до інформації на рівні конституції країни, а також ухвалення закону про доступ до інформації – це переломний момент в історії утвердження права знати в кожній державі та визначальна перемога громадянського суспільства.

Надзвичайно важливим є основне питання, доступ до якої інформації гарантує цей Закон, яка інформація вважається публічною і чи завжди вона є відкритою за режимом доступу.

Відповідно до ст. 1 Закону публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, яка була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим законом [2].

В частині другій цієї статті зазначено, що публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом. Тобто, запитувачі інформації можуть запитувати будь-яку інформацію, яка є в розпорядженні суб'єктів владних повноважень, інших

розпорядників публічної інформації, і яка не віднесена до інформації з обмеженим доступом.

Відповідно до ст. 19 Закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації з запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Інформація вважається публічною, оскільки вона створюється, збирається, обробляється, зберігається в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків передбачених чинним законодавством, та за рахунок бюджетних коштів, призначених на забезпечення діяльності відповідного органу влади, іншого розпорядника інформації.

Відкритою повинна бути інформація, яка становить суспільний інтерес.

Для того, щоб зрозуміти, яка інформація становить суспільний інтерес, необхідно звернутися до ст. 29 Закону України «Про інформацію (в редакції 01.01.2017)», відповідно до якої: «Інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення».

В цій же статті закріплено, що предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо [3].

Цей перелік предметів суспільного інтересу не є вичерпним – це випливає з уживання сполучника «тощо». Наведені в Законі «Про інформацію» приклади інформації, що становить суспільний інтерес, ґрунтуються на оціночних категоріях, що може створювати різночитання при застосуванні на практиці.

Інформація є публічною, адже вона пов'язана з діяльністю публічних інституцій, однак це не означає, що така інформація є завжди відкритою відкритою за режимом доступу.

Види інформації з обмеженим доступом, вимоги до обмеження доступу, окремі категорії відомостей, доступ до яких не може бути обмежено, а також інші положення щодо інформації з обмеженим доступом визначає ст. 6 Закону.

Стаття 6 є однією з головних у Законі, оскільки визначає критерії, яким має відповідати будь-яке обмеження доступу до інформації, – незалежно від того, на підставі якого закону чи яким розпорядником публічної інформації здійснюється таке обмеження.

Відповідно до даної статті інформацією з обмеженим доступом є:

1) конфіденційна інформація;

2) таємна інформація;

3) службова інформація.

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до Закону при дотриманні сукупності таких вимог:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Закон не містить перелік інформації, яка не може бути надана, але натомість визначає критерії, на підставі яких може бути обмежено доступ – залежно від конкретних обставин ситуації та інформації, що запитується.

Отже, більш детально розглянемо яка ж інформація являється конфіденційною, таємною чи службовою.

Конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [4].

У процесі своєї діяльності фізичні та юридичні особи можуть створювати або накопичувати різноманітну інформацію, і самостійно визначати умови її зберігання та поширення (якщо вона не є суспільно важливою).

Одним з різновидів конфіденційної інформації є, відповідно до Закону України «Про інформацію» (в ред. від 01.01.2017р.), інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу. До конфіденційної інформації про фізичну особу зокрема належать дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

До цього виду інформації ст. 15 Закону України «Про інформацію» встановлюється особливий режим: не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини.

Інформація про особу надається та використовується лише з обов'язковим додержанням вимог ст. 10 Закону. Не підлягає оприлюдненню та наданню на запити інформація, якщо при цьому будуть порушені вимоги Закону України «Про захист персональних даних».

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Крім вказаної, до конфіденційної інформації Конституційний Суд відніс також і відомості про майновий стан та інші персональні дані.

Перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація не є вичерпним, узагальнивши ряд нормативно-правових актів, слід відмітити що конфіденційною є:

1) будь-яка інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою (крім інформації, обмеження доступу до якої заборонено законом). Суб'єкти владних повноважень не можуть відносити інформацію до конфіденційної;

2) інформація про фізичну або юридичну особу, конфіденційність якої встановлено законом, якщо сама особа не оприлюднила таку інформацію або не надала згоду (дозвіл) на її розголошення іншим чином.

Наступним видом інформації доступ до якої обмежено є таємна інформація. Таємна інформація – це інформація розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом

таємницю [5].

Державна таємниця – відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою [6].

До професійних таємниць слід віднести адвокатську таємницю, лікарську таємницю, нотаріальну таємницю, аудиторську таємницю, таємницю сповіді та таємницю журналістських джерел. Обов'язок не розголошувати довірену їм інформацію належить до професійних (тобто пов'язаних з певною професією) обов'язків і є складовою етики (внутрішніх правил) певної професії. Важливим у цьому відношенні є питання довіри – особа, яка потребує певної професійної допомоги, погоджується надати чутливу для себе інформацію, очікуючи збереження її в таємниці. Вона також очікує, що надана нею інформація може бути розголошена лише за її згоди. При цьому така інформація надається під час реалізації (захисту) особою своїх прав і свобод (наприклад, право на здоров'я, на правову допомогу, на свободу віросповідання). Тому розголошення довіреної інформації матиме наслідком обмеження прав осіб, які не зможуть вільно користуватися послугами відповідних професій, якщо не матимуть впевненості у захищеності інформації, яку вони передають.

Предметом адвокатської таємниці є питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, суть консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних адвокатом при здійсненні своїх професійних обов'язків. Забороняється будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. З цих питань вони не можуть бути допитані як свідки. (Статті 9–10 Закону України «Про адвокатуру»).

Нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо

Професійною таємницею слід вважати і таємницю журналістських джерел, хоча чинне законодавство прямо і не містить такого поняття. Відповідно до частини другої ст. 25 Закону «Про інформацію» журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

Третім видом інформації, доступ до якої обмежено, являється службова.

Відповідно до ст. 9 Закону до службової може належати така інформація:

1) що міститься у документах суб'єктів владних повноважень, що становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування».

Отже, законодавством чітко визначено доступ до якої інформації обмежується. Точно так же Закон «Про інформацію» в ст. 21 визначає інформацію доступ до якої не може бути обмежено.

Відповідно до частини четвертої ст. 21 Закону України «Про інформацію» до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості :

1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;

2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

6) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно (частина п'ята ст. 6 Закону).

Не належать до інформації з обмеженим доступом переліки відомостей, що становлять службову інформацію – документ, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Хоча частиною 5 ст. 6 Закону встановлено заборону на обмеження доступу до певної інформації, ця заборона не є абсолютною – з неї можливі винятки. Такими винятками є обмеження доступу до цієї інформації, коли її розголошення може завдати шкоду інтересам, національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобігання злочину.

Проаналізувавши деякі норми Закону про види та обсяг інфрормації , що являється публічною, слід зазначити, що ухвалений Закон України «Про доступ до публічної інформації» містить реальні механізми, що здатні зробити діяльність влади прозорішою. Закон створив нормативну основу для забезпечення гарантій права на інформацію, а саме: були детально прописані всі способи доступу до інформації, які сприяють найбільшій поінформованості громадськості та максимальній відкритості інформації та звужено можливості обмеження на вільний розсуд чиновника доступу до інформації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Waiting for Transparency in Luxembourg: Eleven Years and Counting, режим доступу-http://www.access-info.org/ en/european-union/176-luxembourg-transparency-eleven-years-and-counting.

2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – С. 314.

3. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – С. 650.

4. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – С. 650.

5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – С. 314.

6. Закон України «Про державну таємницю» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – С. 93.

Зосімович Олена Юріївна
старший викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Професійний портрет помічника присяжного повіреного Житомирського окружного суду

Судовими реформами 1864 р. у Російській імперії було створено інститут присяжних повірених, якого раніше в державі не існувало. Одночасно оформився прошарок помічників адвокатів, який став одним із шляхів поповнення професійних кадрів в адвокатурі. Проте, статути не встановлювали ніяких правил вступу у помічники, їх прав та обов'язків, відповідальності за професійні зловживання [1]. За думкою російської дослідниці Т. Іллініої, способи практичного стажування помічників присяжних повірених були вироблені радами присяжних повірених в ході судової практики. Основною формою стажування були заняття під керівництвом присяжних повірених. На практиці це призвело до того, що помічники стали самостійно вести цивільні та кримінальні справи. Вперше їх діяльність була регламентована Постановою Петербурзької ради присяжних повірених 11 травня 1868 р., яка зобов'язала адвокатів кожні півроку повідомляти про хід справ, які знаходились у впровадженні їх помічників. В 1871 р. було видано правила, які ввели деякі обмеження для помічників, а саме: впроваджувався термін для вступ в корпорацію помічників: шість місяців для ведення кримінальних справ, рік – для цивільних справ, дворічний термін для ведення цивільних справ в тих судах, де кількість присяжних повірених була достатньою. Участь помічників у судовому представництві в цивільному процесі була дещо обмежена законом від 25 травня 1874 р. за яким помічник присяжного повіреного мав право участі у судовому процесі тільки за умови отримання свідоцтва приватного повіреного, сплативши при цьому фіксований грошовий збір. Цікаво, що планувалось, що введення плати не повинно було стати значною перепоною для здійснення судового представництва – воно коштувало 75 карбованців на рік. Проте, російських губерніях, вочевидь, це була занадто велика платня, тому що за 1875 р. з 250 помічників, які стажувалися при Петербурзькій Раді, тільки 104 мали свідоцтво приватного повіреного [1]. Позитивним у необхідності оформлення та купівлі свідоцтва була можливість бути фактично незалежним від патрона та Ради. Воно дозволяло протягом всього п'ятирічного терміну стажування займатися адвокатською практикою.

Житомирський окружний суд входив до юрисдикції Київської судової палати разом із Київським, Луцьким, Могильовським, Ніжинським, Стародубським, Уманським, Черкаським та Чернігівським судами. Його було відкрито 29 червня 1880 р. Із звітної документації суду дізнаємося, що штат присяжних повірених та їх помічників було сформовано протягом першого року роботи. Чисельність помічників присяжних повірених не була сталою. У 1880 р. їх було шестеро, в 1886 –двое, в 1904 – 18 осіб [3, арк. 9]. Таке коливання простежується на фоні зростання кількості стажерів в цілому у Київській судовій палаті. За даними українського дослідника О. Сєрякова, в 1886 р. в Київській судовій палаті нараховувалося 54 помічника, в 1913 р. – 417 [2].

Частина помічників займалась юридичною практикою в якості приватних повірених. В документах суду знаходимо списки приватних повірених, які мали звання помічників присяжних повірених. Для того, щоб отримати свідоцтво вони писали прохання голові суду видати свідоцтво на право ведення чужих справ, яке обговорювалось на засіданні суду, та надавали квитанцію про сплату грошового внеску в розмірі 75 рублів.

Оцінюючи станову приналежність помічників, зазначимо, що переважна більшість з них були дворянами, причому в іменному списку помічників на 1 січня 1898 р. знаходимо навіть графа Романа Адольфовича Олізара, прізвище якого в подальших документах зникає. Він мав практику в суді з 13 жовтня 1993 р., займаючи одночасно посаду помічника та приватного повіреного [4, арк. 4, 16, 16 зв.]. Згодом, поряд із дворянами, помічниками стають міщани (Павло Леонідович Рашкович, Йосип Васильович Гінсбург), купці (Дмитро Андрійович Хаботін) і, навіть, в списках з`являється виходець із селян – помічником адвоката Я. І. Дробиш-Дробишевського був селянин Варфоломій Іванович Пухкой, який закінчив університет з дипломом другого ступеню [5, арк. 6].

Дехто з помічників, а згодом і адвокатів перебували раніше на цивільній або військовій службі і мали класні чини відповідно до російської «Табелі про ранги». В іменних списках зустрічаємо прізвища губернського секретаря Василя Леонідовича Бржестовського, колезького секретаря Юлія-Олександра Діонісійовича Яницького, колезького асесора Владислава Гнатовича Яновського, надвірного радника Павла Семеновича Должанського. Двоє захисників (Олександр Петрович Білецький та Фавстин Андрійович Мошинський) були колишніми військовими у відставці [6, арк. 17].

Релігійна приналежність присяжних повірених обмежувалась в основному представниками католицького та православного віросповідань. В іменних списках за 1903 р. знаходимо прізвище представника іудейської віри – Йосипа Хаимовича Перельмутера, який розпочав свою юридичну діяльність ще в 1898 р. Взагалі наявність євреїв в судових установах була під контролем уряду і всіляко обмежувалась.Так, 8 листопада 1889 р. був виданий указ, у якому вказувалося, що євреї можуть бути зараховані до адвокатури лише з дозволу міністра юстиції, а з 12 березня 1912 р. прийняття їх взагалі заборонялося [7, с. 22].

Більшість помічників мали вищу юридичну освіту або були студентами в університету і поєднували навчання з практичною діяльністю.

За списками присяжних повірених можна простежити початок формування «адвокатських династій», таких як Прусіновські, Палецькі, Дробиш –Дробишевські, Волкенштейни [4, арк.14 зв.].

Як правило, в майбутньому помічники планували пов’язати свою кар’єру з адвокатською практикою, тому по закінченні стажувального терміну поповнювали ряди присяжних повірених, і їх імена знаходимо у списках захисників суду. Проте, деякі з них не продовжили практики захисника в суді. Так, помічник присяжного повіреного Жураковського Вітольд Богданович Бржостовський спочатку успішно розпочав адвокатську діяльність, але згодом припинив практику і був виключений з числа помічників рішенням суду. Частина стажерів переїхала до інших судових округів, доля деяких невідома. В зв’язку з початком Першої світової війни військовозобов’язані взяли участь у військових діях. Трагічно закінчилося життя помічника, а згодом присяжного повіреного Івана Михайловича Дробиш-Дробишевського, який пішов на фронт, був поранений та помер у госпіталі [8].

Загалом, інститут помічників присяжних повірених, впроваджений в Російській Імперії Судовими статутами 1864 р. був справжньою школою для майбутніх

адвокатів. Протягом п’яти років стажери набували практичного досвіду ведення справ, правозахисту, професійної майстерності і згодом формували численний прошарок присяжних повірених в Російській імперії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ильина Т. Становление и развитие способов стажировки помощников присяжних поверенных в Российской империи / Т. Ильина [Электронний ресурс]. – Режим доступа : http://naukarus.com/stanovlenie-i-razvitie-sposobov-stazhirovki-pomoschnikov-prisyazhnyh-poverennyh-v-rossiyskoy-imperii

2. Серяков О. Формування прошарку помічників присяжних повірених в Російській імперії за реформою адвокатури 1864 р.: історіографія / О. Серяков //Гілея: науковий вісник : Збірник наукових праць / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ), Українська Академія Наук (Київ). – К., 2013. – Вип. 78(11). – С. 145–147.

3. Держархів Житомирської області, Ф. 24. Житомирський окружний суд, Оп. 1. – Спр. 701. – 48 арк.

4. Держархів Житомирської області, Ф. 24. Житомирський окружний суд, Оп. 1. – Спр. 576. – 157 арк.

5. Держархів Житомирської області, Ф. 24. Житомирський окружний суд, Оп. 1. – Спр. 708. – 107 арк.

6. Держархів Житомирської області, Ф.24. Житомирський окружний суд, Оп. 1. – Спр. 610. – 176 арк.

7. Святоцький О. Адвокатура України : [навч. посібн.] / О. Святоцький, М. Михеєнко. – К. : ІН Юре, 1997. – 222 с.

8. Держархів Житомирської області, Ф.24. Житомирський окружний суд, Оп. 1. – Спр. 72. – 176 арк.

Барабаш Юлія Романівна
студентка Інституту прокуратури і кримінальної юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Місце Президента України в системі органів державної влади України

Згідно з ч. 1 ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову [1]. Не викликає сумніву важливість участі у здійсненні державної влади Президента України. З цього постає питання: до якої з названих гілок влади належить Президент України? Яке місце займає він у системі вищих органів державної влади?

Щонайперше слід з’ясувати конституційно-правовий статус Президента України. За ст. 102 Конституції України Президент України є главою держави і виступає від її імені. Він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Що розуміється під терміном «глава держави»? Основою терміну є органічна теорія походження держави Г. Спенсера. Англійський філософ порівнює державу з біологічним організмом. У державі всі її частини (органи) виконують певні функції, як у людському організмі: уряд – функцію мозку (регулятор суспільного організму); хлібороби і ремісники – функцію органів травлення (забезпечують життєдіяльність

суспільного організму); працівники торгівлі, транспорту та інших засобів сполучення є кровоносною системою; панівні класи відповідають за оборону держави тощо. Незважаючи на наївність і високий рівень критики теорії Г. Спенсера, в ній є дещо раціональне. Так, визнається зв'язок законів суспільства і законів природи; визнається, що людина, насамперед, біологічна істота, а вже потім член суспільства. Зважаючи на певну раціональність теорії Г. Спенсера, термін «глава держави» спочатку був застосований у ст. 14 «Французької Конституційної хартії» від 4 червня 1814 р., яка проголошувала, що «Король – верховний глава держави», а потім і в конституціях інших європейських держав. Наразі багато високорозвинених зарубіжних країн відмовились від терміну «глава держави».

Досліджуючи статус Президента України, як глави держави, слід вказати не лише на застарілість такого визначення, але й на те, що термін «глава держави» не відображає сутності статусу цього органу державної влади. Очевидно, в подальшому до Конституції Україні необхідно внести зміни і замінити термін «глава держави» на інший термін, який би відображав функції та повноваження Президента України.

Вчені-конституціоналісти стверджують, що президент – це конституційний орган і водночас вища посадова особа держави, що представляє державу ззовні і всередині країни. З твердженням про те, що Президент України є конституційним органом варто погодитись. Віднесення ж Президента України до посадових осіб викликає сумніви. Як зауважила С. Г. Серьогіна, державно-службова посада – це частина організаційної структури державного органу, обособлена і закріплена в офіційних документах, з відповідною частиною компетенції цього органу. Якщо визнати главу держави лише посадовою особою, то залишається незрозумілим, в якому ж органі він займає посаду? [2, с. 9]

По-друге, розглянемо місце Президента України серед органів законодавчої, виконавчої та судової влади України. А саме: як Президент України взаємодіє з іншими органами влади?

Насамперед, з'ясуємо як Президент співпрацює з Верховною Радою України. Президент має право законодавчої ініціативи. Законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово (ст. 93 Конституції України). Президент України підписує закони, прийняті Верховною Радою України, та має право вето щодо них (окрім законів про внесення змін до Конституції) (ст. 94 Конституції України). Згідно зі ст. 106 Конституції України Президент України здійснює і інші повноваження, які так чи інакше пов'язані з діяльністю Верховної Ради України:

– припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених Конституцією;

– вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до ст. 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністраУкраїни;

– вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;

– призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора;

– вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

– вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

– приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації – з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України.

Що стосується взаємодії з органами виконавчої влади, то Президент України:

– зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;

– скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

В окремих випадках акти Президента України скріплюють підписами Прем'єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт та його виконання (згідно зі ст. 106 Конституції України).

Повноваження Президента України у сфері судової гілки влади визначено п. 22 ст. 106 Конституції України призначає на посади третину складу Конституційного Суду України. Суд утворюється, реорганізовується і ліквідовується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя (ч. 2 ст. 125 Конституції України). Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом (ч. 1 ст. 128 Конституції України).

Розглянувши взаємодію глави держави з кожною з гілок влади, можна стверджувати, що Президент має значні повноваження в кожній з них, але його не можна віднести до жодної гілки влади. Президент покликаний виконувати стабілізуючу роль у функціонуванні державного механізму країни в режимі конституційної законності. По суті він виконує арбітражну функцію в системі стримування і противаг. У конституціях деяких зарубіжних розвинених країн арбітражна функція глави держави знаходить нормативне закріплення на конституційному рівні. Так, ст. 5 Конституції Франції, зокрема, вказує: «Президент Республіки слідкує за дотриманням Конституції. Він забезпечує своїм арбітражем нормальне функціонування публічних влад, а також правонаступництво держави». Прерогатива забезпечення належного функціонування державних органів закріплюється і за Президентом Румунії. Саме з цією метою «він наділений правом посередництва між владами держави». Ст. 80.2 Конституції Румунії зазначає: «Президент забезпечує дотримання Конституції і нормальне функціонування публічної влади. З цією метою Президент діє в якості посередника між органами державної влади...». Сама ідея «президентського арбітражу» знайшла відображення і в основних законах таких посткомуністичних держав зі змішаною формою правління як Білорусь, Вірменія, Казахстан, Росія.

Проблема арбітражу Президента України є неопрацьованою не лише у практичній, але й у теоретичній площині [3]. Арбітражна функція Президента України не знайшла свого безпосереднього закріплення в Конституції України. Опосередковано на арбітражну функцію Президента України вказує положення ст. 102 Конституції України, яка стверджує: «Президент України є гарантом додержання Конституції України». Фактично це означає, що одним з найважливіших обов'язків

Президента України є забезпечення узгодженого функціонування в конституційних рамках усіх гілок влади, що і є, по суті, функцією політичного арбітражу. Однак безпосередніх формулювань щодо арбітражу Президента України, а так само виконання ним «узгоджувальної», «врівноважуючої», «інтегруючої» функції чи кореспондованих такій функції повноважень Основний Закон не містить [4, с. 4].

Отож, насамкінець слід зазначити наступне: 1) Визначення Президента України як «глави держави» є застарілим та потребує заміни на більш юридично раціональний термін. 2) У державному механізмі України Президент є одним з органів державної влади, який взаємодіє з органами законодавчої, виконавчої та судової влади. Президент не підпорядковується жодній з гілок влади. В той же час він не стоїть над гілками влади. Його місце між вищими органами державної влади (Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Верховним Судом України, Конституційним Судом України). На нашу думку, треба внести зміни до Конституції України, доповнивши статтю 102, де чітко вказати, що Президент здійснює свої повноваження як арбітр України. Це допоможе розмежовувати повноваження, приходити до спільного компромісу та узгодженню при взаємодії Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Верховним Судом України, Конституційним Судом України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові аспекти, автореф. дис. … канд. юрид. наук. – Х., 1998. – 20 с.

3. Оніщук М. Президент України як конституційний гарант і політичний арбітр у відносинах Парламенту та Уряду / М. Оніщук // Формування парламентської більшості: стан, проблеми, перспективи. Матеріали круглого столу. – К. : Юридична книга. – 2000.

4. Мартинюк Р. С. Положення Президента України в системі поділу влади: політико-правовий аспект / Р. С. Мартинюк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. – 2005. – Вип. 5. – С. 113–120.

Бахуринський Максим Вікторович
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі із застосуванням Європейського досвіду

Конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами та службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих йому службових повноважень;

Подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Термін «конфлікт інтересів» в публічних органах влади є досить частим явищем, так чи інакше будь-яка особа, що перебуває на держаній службі потрапляє в ситуації, які пов'язані безпосередньо з конфліктом інтересів на робочому місці. Данної проблеми не завжди вдається уникнути, тому що державний службовець, під час прийняття рішення, не завжди може діяти неупереджено, без урахування своїх особистиих інтересів чи інтересів різних груп, а саме: соціальних, політичних, підприемницьких тощо, в успішній діяльності яких він може позиціонувати, як зацікавлена особа.

Поняття «конфлікт інтересів» є відносно новим в українському законодавстві, а тому питання врегулювання наявної перешкоди на державній службі було, є і залишається актуальним. Оскільки, данне негативне явище притаманне кожній країні світу, спостерігається поява шляхів його викорінення на глобальному рівні.Цілком імовірно, що відповідні ефективні механізми запобігання виникненню і врегулювання конфлікту інтересів на державній службі вже існують в практиці інших країн. Присутнє прагнення України увійти до європейського, співтовариства робить необхідним доцільне вивчення цього досвіду, з ціллю його подальшого впровадження в управління. Проблема конфлікту інтересів на державній службі спонукає багатьох учених сьогодення долучитися до вивчення цього явища, опираючись на закордонний досвід.

Мета статті полягає у визначенні методів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в Україні на прикладі зарубіжних країн, та їх прийомів подолання данного явища.

Насамперед, передбачається потреба в проведенні аналізу вітчизняного та закордонного досвіду подолання явища конфлікту інтересів. Опираючись на здобутий досвід в сфері протидії данної проблеми, спостерігається наявність існуючих механізмів врегулювання конфлікту інтересів. На сьогоднішній день головною протидією конфлікту інтересів в Україні є Закон «Про запобігання корупції» який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції, та врегулювання конфлікту інтересів в країні.

Тривалий час навіть у розвинених країнах при управлінні конфліктом інтересів застосовувався підхід, спрямований лише на усунення наслідків конфлікту інтересів, що припускає управління конфліктом інтересів, який уже виник. Наразі відбувається трансформація підходів до управління конфліктом інтересів на державній службі: традиційний підхід змінюється випереджувальним, спрямованим на профілактику конфлікту інтересів і включає навчання, консультації, розробку інструкцій та підготовку персоналу публічної служби. Акцент при цьому зосереджується не на контролі та судовому переслідуванні за порушення відповідно до кримінального законодавства, а на встановленні чітких стандартів поведінки і виявленні та вирішенні потенційних конфліктів інтересів за допомогою використання звітів про доходи.

Ведеться робота, спрямована на чітку регуляцію таких «делікатних» сфер, пов'язаних з діяльністю державних службовців, як отримання подарунків, робота за сумісництвом, працевлаштування після звільнення зі служби, використання службової інформації, політична активність.

В європейській законодавчій практиці досить поширеною є запропонована в Рекомендаціях ОЕСР характеристика конфлікту інтересів як конфлікту між державними обов'язками та приватними інтересами державної посадової особи, в якому пов'язаний з приватними можливостями інтерес державної посадової особи може негативно впливати на виконання нею своїх посадових обов'язків і функцій.

Таке визначення конфлікту інтересів відображене в законах Чехії, Латвії, Молдови, та Хорватії. Перечислені країни, мають окремі засади які врагельовують конфлікт інтересів, прикладом є «Закон про конфлікт інтересів», що діє на території Молдови, де поняття конфлікту інтересів трактується як поступок державного службовця, що тягне за собою перевищення службових повноважень в своїх інтересах, або в інтересах близьких йому осіб.

При проведенні аналізу явища зазначеного вище, основними характеристиками конфлікту інтересів є:

– загроза об'єктивності державного службовця під час реалізації ним посадових обов'язків;

– суперечність між особистим інтересом державного службовця та інтересами інших суб'єктів;

– можливість завдання шкоди законним інтересам інших суб'єктів.

Причинами виникнення конфлікту інтересів на державній службі можуть бути такі:

1) неповага до свобод та інтересів інших громадян, юридичних осіб, державних та суспільних норм;

2) недосконала система звітності, контролю та аудиту діяльності;

3) відсутність норм і правил вирішення виниклого конфлікту інтересів.

Європейський досвід показує, що узгоджені, системні зусилля із вирішення ситуацій конфлікту інтересів вкладаються у рамки трьох стратегій:

1. Виявлення (в т. ч. потенційного) конфлікту інтересів.

2. Попередження виникнення конфлікту інтересів.

3. Запобігання негативним наслідкам конфлікту інтересів.

Запобігання в Україні негативних наслідків конфлікту інтересів може бути пов'язано з такими рішеннями як:

а) відсторонення (тимчасове або постійне) державного службовця від виконання обов'язків, якщо його дії створюють конфлікт інтересів;

б) покращення контролю за виконанням державним службовцем обов'язків, якщо його дії створюють конфлікт інтересів;

в) винесення на колегіальне обговорення, рішення тієї проблеми, з якою пов'язаний конфлікт інтересів.

Та заходами, що спрямовані на запобігання та попередження конфлікту інтересів, а саме: політична неупередженість; декларування особистих доходів; декларування сімейних доходів; декларування особистого майна; декларування сімейного майна; декларування подарунків; декларування приватних інтересів, пов'язаних з контрактними зобов'язаннями; публічне розкриття декларацій про доходи та майно; загальне посилення відповідальності конкретних осіб.

Отже, правильно підібрані комплекси заходів, стануть важелями, що допоможуть врегулювати таке негативне явище як конфлікт інтересів. Насамперед, Україна потребує використання особливих, специфічних методів вирішення данної проблеми, та обов'язкового долучення до досвід Європейських країн. Запровадження

належних механізмів буде потребувати використання належних затрат та проходження певного проміжку часу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баюк М. І. Запобігання проявам корупції та конфлікту інтересів на державній службі (міжнародний досвід). Інформаційно-довідковий матеріал / М. І. Баюк, В. В. Міщишин. – Хмельницький : Центр перепідгот. та підвищ. кваліф. працівн. органів держ. влади, органів місц. самовряд., держав. підприємств, установ і організацій. – 2011. – 33 с.

2. Васильев В. П. Государственное управление : [учеб. пособ.] / В. П. Васильев, Н. Г. Деханова, Ю. А. Холоденко. – М. : Дело и Сервис, 2009. – 362 с.

3. О конфликте интересов [Электронный ресурс] : Закон Молдови от 15.02.2008 г. № 16. – Режим доступа : http://lex.justice.md.

Бугайчук Анастасія Юріївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Історія виникнення та розвитку медіації

Дедалі частіше у судовій практиці найрозвинутіших країн світу, таких як США, Великобританія, Японія, Німеччина та ін. зустрічається один із різновидів альтернативного судочинства – медіація. Медіація з латині перекладається як «бути посередником». У правовому ж аспекті медіація – це процес, в якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи виробленню добровільної угоди між конфліктуючими сторонами [1]. В медіації існує три головних принципи, на яких вона базується: конфіденційність, добровільність, незалежність медіатора.

Конфіденційність означає, що будь-яка інформація про процедуру медіації є закритою для всіх, окрім конфліктуючих сторін і медіатора. Розголошення інформації можливе лише при письмовому закріпленні цього пункту у договорі. Добровільність виражається у тому, що участь у цьому процесі всіх його членів є виключно добровільною. Будь-хто із учасників і, навіть, сам медіатор можуть припинити медіацію як на ранніх, так і на пізніх її етапах. Незалежність медіатора полягає у тому, що медіатор не підтримує жодну зі сторін і не піддається впливу конфліктуючих. Він лише виконує функцію певного «перекладча» між сторонами, пояснюючи одній стороні бачення конфлікту іншою у більш доступній формі.

Метою роботи є дослідження історичного аспекту медіації. На нашу думку, періодизувати історію виникнення та розвитку медіації можна наступним чином:

І період: зародження медіації. Медіація існує так само давно, як існують конфлікти. Але ми не можемо стверджувати, що раніше вона застосовувалась в тому вигляді, у якому вона сформувалась та існує сьогодні. Ми можемо говорити лише про застосування методів примирення сторін за участю посередника.

Намагаючись знайти згадку про перше застосування медіації в історії, багато авторів цитують Біблію, а також указують, на вирішення спорів вождями племен в Африці, медіацію в Китаї або систему вирішення спорів рабинами в єврейській культурі.

Історично склалося три основних підходи до вирішення спорів і конфліктів: з позиції сили, з позиції права, а також з позиції інтересів. У стародавній період переважала насильницька форма. На додержавному й доправному етапах розвитку конфлікти, як правило, вирішувались на користь сильнішого. Водночас ситуація, коли будь-який спір у племені зумовлював насильство та каліцтво підривав життєздатність племені [2, с. 31]. На цьому етапі в ролі медіатора і водночас арбітра виступав вождь або старійшина племені. Назвати цей процес повноцінною медіацією ми не можемо, оскільки, найчастіше, так званий медіатор приймав позицію однієї із сторін конфлікту і впливав на іншу.

ІІ період: становлення та розквіт медіації у стародавньому світі. Одне з перших законодавчих згадок про врегулювання правових спорів за допомогою примирення ми зустрічаємо ще у римському праві. Найбільш поширеною процедурою для примирення сторін спору була світова угода. Transactio (світова угода) представляла собою угоду про взаємні поступки, до якого вдавалися у випадку, коли сторони зазнавали труднощів у доведенні своїх вимог. Розуміючи вимоги претора чи судді щодо надання доказів, сторона, щоб не втратити грошові кошти, чи майно, відносно якого відбувається спір, пропонувала іншій стороні укласти мирову угоду за рахунок певних уступок. Таким чином мирова угода як спосіб вирішення спірних питань набула популярності і доволі широко застосувалась в ті часи [3, с. 43].

У Стародавній Греції також існував схожий важливий суспільно-правовий інститут – проксенія, що походить від слова «гостинність». Під ним розумілося звернення до посередника з метою встановлення й підтримки зв’язків, ведення переговорів і взаємодії між окремими громадянами, сім’ями, родами, племенами й навіть містами-державами. Такий посередник іменувався proxenetas. Посередник у силу звичаю ніс обов'язки як перед довірителем, так і перед приймаючою стороною. Він мусив піклуватися про інтереси обох сторін і всіляко сприяти їх здійсненню.

ІІІ період: медіація часів Київської Русі. На теренах сучасної України перша згадка про інститут медіації закріплена в найдавнішому руському літописі «Повість минулих літ», до складу якого входять положення договору 911 р. між Київською Руссю й Візантією. Елементи інституту медіації були закріплені в більшості варварських правових актах, зокрема, в Правді короля Іне, Салічній правді, Рипуарській правді, які є аналоговою інтерпретацією Руської правди. Процедура медіації в Київській Русі зводилася до князівських з’їздів, княжих судів, які провадилися за посередництвом авторитетних державних діячів, котрі сприяли вирішенню конфліктних міжусобницьких війн князів. Тогочасні правові акти інституту медіації в публічних спірних правовідносинах передбачали синтез правових і релігійних норм, що виявилося в процедурі хресного цілування, яким завершувалося й скріплювалося укладення угод у системи відновного правосуддя та інституту медіації зокрема [4, с. 272].

ІV період: медіація Середньовіччя. У середньовіччі, зокрема у Франції, примирні процедури були головним способом урегулювання спорів. У містах, і особливо в селах, широко застосовувалось посередництво. Процедура була повністю усною. Посередниками могли бути представники духовенства, дворян, нотаблі. У XVII ст. посередництво стало попередньою процедурою перед зверненням до суду, мало найширшу сферу застосування. Зокрема, мирова угода за участю третіх осіб застосовувалась у спорах із заподіянням шкоди та насильницьких правопорушень.

V період: медіація новітнього часу. До революції 1917 р. в системі російських комерційних судів також достатньо високо цінувались процедури примирення. Арбітрами, як правило, виступали не професійні судді, а купці.

У радянські часи також існували альтернативні способи вирішення конфліктів і стосувались вони різних галузей права. У сімейних справах та процесах про розірвання шлюбу обов'язковою вимогою закону була досудова процедура примирення. Спори між підприємствами перед тим, як потрапити до Державного арбітражу, також повинні були пройти обов'язкові досудові процедури претензійного порядку. Трудові конфлікти розглядалися спеціальними комісіями з представників трудових колективів та адміністрації підприємств. Більшість побутових суперечок розглядались товариськими судами [5, с. 160–161].

VI період: становлення сучасної медіації. У її сучасному розумінні медіація почала розвиватись у другій половині XX ст. Рух за альтернативне вирішення спорів має конкретне місце народження – Сполучені Штати Америки, а можливо, навіть і дату народження – 1976 р., час проведення національної конференції імені Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США», відомої як Паундська конференція. Два документи з числа матеріалів Паундської конференції становлять політичну платформу руху альтернативного вирішення спорів у США та інших країнах світу. У своїй доповіді Верховний Суддя У. Бергер попереджав, що американське суспільство певною мірою невдоволене системою судочинства. Він виділив найсерйозніші проблеми судової системи: дуже високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірна легалізація та формалізація процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян і запропонував звернутися до неформальних альтернатив.

Другим основним документом була доповідь професора Ф. Сандера, який представив ідею «будинку правосуддя з багатьма дверима». Відповідно до цієї концепції, суд США розглядається як установа, яка надає можливість вирішення спорів шляхом відкривання різних «дверей». Особа, яка звертається до суду, спочатку викладає всі обставини консультантові суду, який проводить ґрунтовний аналіз справи й рекомендує найбільш слушний варіант вирішення спору («наступні двері»), один із яких може бути укладенням угоди про примирення.

Наступні 30 років ознаменувалися нестримним зростанням кількості медіацій, арбітражних процедур, міні-судів, процедур експертної оцінки та інших схем альтернативного вирішення спорів практично в усіх галузях права в США, у тому числі й у сфері публічних правовідносин.

Перші спроби застосування медіації, як правило, мали місце у сфері родинних, сімейних стосунків. Згодом медіація розширила сферу своєї діяльності від сімейних конфліктів і до складних багатосторонніх конфліктів у комерційній та публічній сферах.

З кінця XX ст. медіація й інші процедури альтернативного вирішення спорів почали активно поширюватися в усьому світі. Найбільш активну у цьому участь взяли країни прецедентного права, котрі створили інститути альтернативного судочинства подібні до США.

Отже, прослідкувавши усі етапи розвитку медіації, ми можемо зробити висновок, що медіація є явищем відносно давнім і має глибоке історичне коріння. Цей вид альтернативного судочинства застосовувався різними народами у різних країнах, не оминувши і Київську Русь. З часом, медіація, а саме її процедура та принципи,

еволюціонували, але головна мета цієї процедури – примирення залишалася незмінною.

Список використаних джерел та літератури:

1. Прибутько П. С. Конфліктологія: навчальний посібник / П. С. Прибутько. – К. : КНТ, 2010. – 136 с.

2. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції / І. Г. Ясиновський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-2. – Т 1. – 195 с.

3. Ясинюк М. М. Мирова угода у цивільному судочинстві: історико-правовий аспект та перспективи розвитку / М. М. Ясинок // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 5. – С. 46–52.

4. Аркелян Р. Ф. Генезис інституту медіації в кримінальних справах на теренах сучасної України / Р. Ф. Аракелян // Юридичний вісник. – 2015. – № 1 – С. 272–278.

5. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів / О. В. Белінська // Вісник Вищої ради юстиції. – № 1 (5). – 2011. – С. 160–163.

Бунтова Анна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Види забезпечення виконання договірних зобов’язань

Формування бізнес середовища в будь-які часи вимагало неабиякої уваги до специфіки своєї сфери застосування. В підприємницькій діяльності доводиться приймати рішення в умовах невизначеності, коли необхідно вибирати напрям дій із декількох можливих варіантів, здійснення яких складно передбачити.

Законодавчо встановлено, що підприємницька діяльність є ризиковою, тобто дії учасників підприємництва в умовах сформованих ринкових відносин, конкуренції, функціонування всієї системи економічних законів не можуть бути з повною визначеністю розраховані і здійснені [7].

Саме інститут забезпечення виконання зобов'язань, в теперішній час, відіграє неабияку роль у зниженні ризику підприємницької діяльності та має подвійну мету: підвищення захисту майнових інтересів кредитора у зобов'язанні шляхом запобігання можливим негативним наслідкам порушення обов'язків боржником або хоча б мінімізації розміру таких наслідків, а також стимулювання боржника до належного виконання власних обов’язків.

Згідно зі ст. 509 Цивільного кодексу України договірним зобов’язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов’язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов’язку [10].

Зобов’язання виникають з підстав, встановлених статтею 11 цього ж кодексу. Види (способи), забезпечення виконання зобов’язань – це сукупність заходів, за допомогою яких сторони цивільно-правових відносин впливають одна на одну з метою належного виконання передбаченого договором економічного завдання під загрозою вчинення певних дій, які зумовлять настання негативних наслідків

майнового характеру для боржника, незалежно від того чи понесе кредитор збитки фактично.

Способи забезпечення виконання зобов'язання мають на меті виконання наступних завдань:

1) попередження потенційного правопорушника про негативні наслідки, які можуть настати при невиконанні чи неналежному виконанні договірного зобов'язання;

2) створення для кредитора можливості щодо задоволення його інтересів у разі невиконання зобов'язання;

3) усунення негативних наслідків, які можуть настати для кредитора у зв'язку з невиконанням зобов'язання [9].

Цивільне законодавство України, регулюючи ринкові відносини в сфері приватного права, основу якого складають договірні зобов'язання, передбачає цілий ряд засобів забезпечення виконання зобов'язань. Класифікуючи забезпечення за підставами встановлення відповідно до ч. 1 ст. 546 Цивільного Кодексу виділяють такі види як неустойка, порука, гарантія, застава, притримання, завдаток. Наведені вище способи забезпечення виконання зобов'язань мають спільну мету: надати кредитору додаткову можливість отримати належне йому за зобов'язанням.

Забезпечення виконання зобов'язання покликані охороняти інтереси менш захищеної сторони за договором, а саме кредитора шляхом покладення додаткового зобов'язального обтяження на боржника або на третю особу.

Під неустойкою розуміється визначена законом або договором грошова сума у вигляді штрафу чи пені або інше майно (рухоме чи нерухоме), яке боржник повинен сплатити кредиторові у разі невиконання або неналежного виконання свого зобов'язання. Неустойка та її розмір може встановлюватися договором або актом цивільного законодавства. Цей вид забезпечення виконання договірного зобов'язання регулюється паралельно ЦК та ГК, причому її регулювання істотно відрізняється. Наприклад, відповідно до ЦК предметом неустойки можуть бути як гроші, так й інше майно[ст. 549], загальним правилом є штрафна неустойка (ст. 624), тоді як за ГК – тільки грошові кошти [ст. 230] та заліковий вид неустойки(ч. 1 ст. 232); відповідно до ЦК розмір законної неустойки може бути змінено в договорі (ч. 2 ст. 551), тоді як за ГК він є імперативним (ч. 1 ст. 231). Водночас, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 199 ГК «до відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України», що практично виключає дію положень ГК про неустойку, що суперечать нормам Цивільного кодексу, а інші норми робить непотрібними у світлі існування ЦК.

Найбільш врегульованим видом забезпечення в Україні на сьогоднішній час є завдаток (застава), котрим згідно з ч. 1 ст. 570 ЦК виступає грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторові боржником у рахунок належних з нього за договором платежів на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання.

Важливе значення для обрання законодавчих норм та правильного їх застосування на практиці має також поділ способів забезпечення на: ті, що є засобами відповідальності, які орієнтують боржника на виконання зобов'язання в натурі під загрозою застосування цивільно-правової відповідальності. Це неустойка та завдаток, що нами розглянуто попередньо. Та ті, які не є засобами цивільно-правової відповідальності, а лише підвищують для кредитора вірогідність задоволення його вимог у разі порушення боржником забезпеченого зобов'язання. До цієї групи належать застава, притримання, порука та гарантія.

За договором поруки поручитель зобов’язується при порушенні боржником основного зобов’язання, забезпеченого порукою, нести повну або часткову відповідальність перед кредитором поряд із боржником за основним зобов’язанням. Договір поруки починає свою дію з одночасним підписанням основного договору і закінчує свою дію зі строком виконання основного зобов’язання. В цьому аспекті він виконує охоронну роль при добросовісності виконання договірних зобов’язань боржником, а при порушенні договірних зобов’язань – відіграє роль компенсаційного характеру, оскільки він компенсує кредитору його потенційні втрати, захищаючи таким чином кредитора від майнових збитків.

Цивільний Кодекс України встановлює солідарну відповідальність поручителя і боржника перед кредитором, якщо інше не передбачене в договорі. У цьому випадку до пред’явлення вимоги поручителю кредитор повинен пред’явити вимогу до основного боржника і, якщо останній відмовиться її задовольнити або кредитор не одержить в розумний строк відповіді на пред’явлену вимогу, може пред’явити вимогу в повному обсязі до поручителя. А також поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, а саме – за сплату основного боргу, відсотки, неустойки, збитки, витрати по стягненню боргу тощо.

Поруч з порукою виступає гарантія, як спосіб забезпечення, який не потребує наявності будь-якого майна у боржника. Гарантія – це двосторонній договір, сутність якого полягає в тому, що банк, фінансова установа, страхова організація (гарант) поручається перед кредитором (бенефіціаром) за виконання боржником (принципалом) свого обов’язку. Іншими словами, гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов’язання боржником (ст. 560 ЦК). Норми, які регулюють договір поруки, поширюються і на договір гарантії, якщо інше не передбачене законодавством.

Отже, гарантія, як і порука, має на меті залучення до зобов'язання інших осіб, майно яких поряд із майном боржника теж могло би слугувати меті задоволення вимог кредитора за основним зобов’язанням, а тому є надійним, твердим забезпеченням виконання зобов’язань. Інтерес кредитора забезпечується за допомогою залучення третіх осіб, майнове становище і ділові якості яких не викликають сумнівів у кредитора.

З точки зору забезпечення інтересів кредитора помітні переваги має застава. При застосуванні цього виду зобов’язання поряд з правом кредитора-заставодержателя отримати задоволення за основним зобов’язанням переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (ст. 572 ЦК) існує право вимагати звернення стягнення на певну наперед визначену річ, що належить боржникові або третій особі (майновому поручителю). Проте застава не може бути використана у тих випадках, коли у боржника відсутнє майно. Крім Цивільного кодексу України (статті 572–593) заставні відносини регулюються Законами України: «Про заставу», «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» та ін.

Застава виникає на підставі договору, закону чи рішення суду. Предметом застави може бути будь-яке майно, окрім того, що за законодавством не може бути відчужене заставодавцем і на яке не може бути звернене стягнення. У заставу можна передавати й очікуване майно, наприклад, майбутній урожай, приплід худоби, плоди та інші прибутки, якщо це передбачене договором. Безповередньо у договорі застави

визначається сутність, розмір і строк виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, та подається опис предмета застави.

Принципово новим видом забезпечення є притримання. Ст. 594 ЦК, встановлюючи право притримання кредитора, є загальною нормою, яка дозволяє стимулювати боржника до виконання простроченого ним зобов'язання.

Зокрема, законним притриманням забезпечуються вимоги: підрядника за договором підряду (ст. 856), комісіонера за договором комісії (ст. 1019). Предметом притримання за змістом закону можуть бути лише рухомі індивідуалізовані речі.

Правова природа притримання згідно зі ст. 594 ЦК зумовлена тим, що кредитор, виконавши власний обов'язок за договором і чекаючи виконання зустрічного обов'язку від боржника, строк виконання якого порушено останнім, має право притримати у себе річ, яку належить передати боржникові і якою правомірно володіє на підставі укладеного між сторонами договору, до виконання боржником зобов'язання.

Єдиною підставою виникнення права притримання є невиконання боржником в строк зобов'язання: 1) щодо оплати речі та відшкодування кредиторові пов'язаних з річчю витрат та інших збитків; 2) щодо інших вимог кредитора. Перша група зобов'язань – це грошові зобов'язання, пов'язані з річчю, яка притримується кредитором. Друга група – інші вимоги кредитора, тобто вимоги, не пов'язані з оплатою речі, що притримується, відшкодуванням пов'язаних з нею витрат та інших збитків.

Згідно зі ст. 597 ЦК, якщо притримання не забезпечило стимулюючого ефекту на боржника, вимоги кредитора задовольняються з вартості речі, яка притримується.

Крім названих способів забезпечень договором або законом можуть бути встановлені й інші види забезпечення виконання зобов'язання. Згідно з ч. 2 ст. 546 ЦК договором або законом можуть встановлюватися інші способи забезпечення виконання зобов'язань; так само відповідно до ст. 199 ГК, крім видів забезпечення, прямо передбачених законом, за погодженням сторін можуть застосовуватися і такі види забезпечення виконання зобов'язань, які зазвичай застосовуються у господарському (діловому) обігу та не суперечать закону. До таких «інших» способів відносять річні проценти за невиконання грошових зобов'язань, договір факторингу; положення про субсидіарну відповідальність учасників повного та командитного товариств, продаж із правом зворотного викупу, резервні акредитиви, умовна видача векселя тощо. Тобто, чітких критеріїв щодо визначення видів забезпечення виконання договірних зобов'язань законодавство не містить.

Такий «відкритий для вибору перелік» видів забезпечення, попри очевидну зручність, може створити і практичні проблеми, оскільки законодавство не містить жодних критеріїв, за яким договір про забезпечення можна з упевненістю відрізнити від інших схожих правочинів, це створює ситуацію правової невизначеності, коли будь-який правочин, спрямований на мінімізацію підприємницьких ризиків може бути за бажанням визнаний недійсним через, нібито, недодержання обов'язкової форми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бажанов В. О. Договірні правовідносини в авторському праві України : [монографія] / В. О. Бажанов. – Львів, 2014. – 174 с.

2. Договірне право в умовах ринкової економіки : [конспект лекцій] / [за ред. : І. В. Жилінкова, В. І. Борисова] ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2008. – 116 с.

3. Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» N 543/96-ВР від 22 листопада 1996 року. – Комп'ютерна правова бібліотека «Ліга: Закон».

4. Пучковська І. Й. Неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава та притримання як способи захисту прав кредитора в договірному зобов'язанні : [навч. посіб.] / І. Й. Пучковська. – Х., 2013. – 144 с.

5. Нижний С. В. Застава майнових прав як спосіб забезпечення виконання зобов'язань: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2007. – 16 с.

6. Михальнюк О. В. Порука у цивільному праві: теорія та практика : [монографія] / О. В. Михальнюк. – К. : КНТ, 2008. – 268 с.

7. Організація підприємницької діяльності : [підручник] / [Чумаков А. А., Баранников М. М, Боків В. І., Дреев Р. А., Пронченко А. Р., Поспівати Р. Р. ; за ред. професора А. С. Пелиха]. – [вид. 2-ге, виправ. і доп]. – Вид. центр «Березень», 2003 – 256 с.

8. Карнаух Т. М. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 19 с.

9. Перунова О.М., Селезень С.В. Цивільне право : [конспект лекцій] / О. М. Перунова, С. В. Селезень. – Харків, ХНАД, 2009 – 256 с.

10. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. станом на 19.07.2007 р. : (відповідає офіц. текстові, зі змістом). — К. : Скіф, 2008. – 143 с.

Весельський Ярослав Анатолійович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Основні засади реформи органів місцевого самоврядування

Метою статті є аналіз процесу децентралізації влади в Україні, виявлення основних правових механізмів здійснення реформи органів місцевого самоврядування, огляд можливих перспектив розвитку органів місцевого самоврядування в нашій державі, та відповідні перешкоди при здійсненні реформи.

На сьогодні, одним з найактуальніших завдань для українського суспільства є питання реформи органів місцевого самоврядування. Децентралізація місцевої влади полягає в наданні більших прав та певної автономії у вирішенні ряді питань саме органам місцевого самоврядування, які також підлягають структурованим змінам. Сучасна Україна по суті перебуває в кризовому економічному та політичному становищі, де одним з негативних чинників відіграє недостатня ефективність органів державної влади, адміністративно-територіального устрою.

Питанням децентралізації державної влади в Україні, займались такі відомі дослідники-юристи, як: К. Линьов, В. Ковальова, А. Ткачук.

Обрання європейського вектору розвитку нашої держави, спонукає суспільство, до проведення якісних змін в вигляді політичних реформ. Децентралізація, має суттєві демократичні переваги в управлінні державою, та за зразками

західноєвропейських держав, наявні плани на передачу значної кількості повноважень на виконання зацікавленим в цьому особам або їх представникам.

Сама сутність поняття «децентралізація влади в системі державного управління», означає цілеспрямований процес, який є орієнтованим на покращення державного управління, включає в себе переміщення влади від вищих рівнів органів державної влади до місцевого самоврядування [2, с. 269]. Тобто це є певна політична ідея, яка за своєю сутністю визначає отримання субнаціональними органами допустимої автономії у вирішенні місцевих питань з новими ресурсами та набором функцій.

Керуючись соціологічними опитуваннями, підтримку процесу децентралізації виразили близько 75 % громадян України [3, с. 169].

Однією з головних цілей реформи місцевого самоврядування визнається відміна поділу на райони, та створення в області по 4–6 повітів замість кількох десятків повітів. Кількість і компактність населення виступає найголовнішим критерієм формування територіальної одиниці – Повіт (від 150 до 400 тисяч осіб). Планується загальний поділ від 120 до 130 повітів. Об'єднання ланки міст, селищ або сіл, визнається нижчою територіальною одиницею – Громада. Громади обирають Старост за умови наявності населення в понад 50 осіб [1].

Щодо правового поля проведення реформи, вже перебувають в дії наступні нормативно-правові акти:

– Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Із змінами, внесеними згідно із Законом № 163-XIV від 06.10.98, ВВР, 1998, № 48, ст.292. Цей Закон відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

– Розпорядження КМУ №333-р від 01.04.2014 р. «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» – документ, який визначає план заходів щодо проведення децентралізації влади в Україні.

– 28 грудня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України. Внесені зміни визначили нову фінансову основу органів місцевого самоврядування, встановили новий розподіл загальнодержавних податків та запровадили нові місцеві податки, а також запровадили нову систему бюджетного вирівнювання.

– Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (№ 157-VIII від 5 лютого 2015 р.) – основний документ, що дозволяє провести укрупнення громад без внесення змін до Конституції України.

– 8 квітня 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив Постанову №214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад».

– 31 серпня 2015 р. в першому читанні ВРУ схвалила Зміни до Конституції щодо децентралізації влади. Ці зміни потрібні для запровадження повноцінного самоврядування на регіональному рівні – створення виконавчих комітетів районних та обласних рад, чиї функції зараз виконують районні та обласні державні адміністрації[4, с. 452].

На нашу думкую, реформоване місцеве самоврядування, в правильному розумінні, має стати фундаментом для формування повноцінного громадянського суспільства, є демократичною формою управління державою, є однією з умов виходу з економічної та політичної кризи, покращує управління на місцях за рахунок певної

автономності та можливості прийняття важливих функцій. Проте, досить важко стоїть сьогодні питання впровадження реформи на все державному рівні одночасно. Звертаючи увагу на досвід зарубіжних країн, перед проведенням реформ децентралізації, проводилися експериментальні дослідження з переходом на нову форму управління лише в деяких окремо взятих регіонах держави, з ціллю дослідити позитивні або негативні тенденції в проведенні реформи, досконало приготувати нормативно-правову базу для подальшого впровадження змін на загальнодержавному рівні. Ще однією з можливих негативних тенденцій є наявність на території України, депресивних регіонів, по суті не здатних до самостійного впровадження стратегії розвитку регіонів. Власне в таких депресивних регіонах є неможливим створити фінансові структури управління, які будуть задовольняти потреби власного населення без втручання вищих державних органів [2, с. 135]. Однією з проблем проведення реформи – є невизначеність в стратегії розвитку місцевого самоврядування, яка має бути обговорена з представниками місцевих бізнес-еліт, з урахуванням особливостей політичної культури, методів роботи з місцевим населенням. Варто зауважити, що процес децентралізації є багатогранним, тривалим, досить складним та на пряму залежить від політичної та культурної свідомості місцевого населення, саме від якого залежать результати проведення реформи, так як вища державна влада, тут позбавлена всеохоплюючого впливу. Україна на сьогодні, стоїть лише на початку дороги формування дієздатних територіальних громад.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ковальова В. Реформа місцевого самоврядування: замість держадміністрацій створять виконкоми обласних і рай- онних рад / В. Ковальова // Урядовий кур'єр, 27 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/reforma-miscevogo-samovryaduvannyazamist-derzhadm.

2. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування : [навч. посібн. для посадовців органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування]. – К. : ПРООН/МПВСР, 2016. – 269 с.

3. Кіщевський С. Оновлення Конституції як завершення революції / С. Кіщевський // Центр перспективних досліджень. – 2015. – № 1. – С. 169–170.

4. Мінченко Р. М. Проблеми децентралізації державної влади і їх взаємодія з місцевим самоврядуванням в Україні / Р. М. Мінченко // Держава і право. – № 39. – С. 452.

Герасимчук Олексій Сергійович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Торгівля людьми: основні принципи розслідування та кримінальна відповідальність

Актуальність теми обумовлюється і набуває значення в умовах сучасної складної економічної ситуації, що склалася в нашій державі, адже через високий рівень безробіття та низький рівень життя населення громадяни змушені шукати роботу за кордоном. За статистикою, найуразливішою категорією людей, які страждають від

цього злочину, є саме жінки та діти. Найпоширенішими злочинами такого роду для України є насильство, сексуальна експлуатація, жорстоко поводження з дітьми та використання праці дітей.

За оцінками ООН, проблема транснаціональної злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми має глобальний характер і стоїть на 3-му місці після торгівлі зброєю та наркотиками. Також варто наголосити, що на сьогодні за даними Міжнародної організації з міграції, в Україні зростає кількість жертв саме по трудовій експлуатації.

Згідно з ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю, забезпечення й утвердження права на які є головним обов'язком держави. Разом з тим, торгівля людьми як у світі, так і в Україні є поширеним злочином, об'єктом якого є суспільні відносини, які забезпечують особисту волю людини [3].

Зважаючи на суспільну небезпеку зазначених злочинів, міжнародна спільнота приділяє багато уваги боротьбі з ними, про що свідчить низка міжнародних правових актів (Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про заборону торгівлі людьми та експлуатації проституції третіми особами (1949 р.), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.), Додаткова Конвенція про скасування рабства, работоргівлі й інститутів та звичаїв, подібних до рабства (1956 р.), Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дівчатами, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) та ін.). Відповідно до цих міжнародно-правових актів та у зв'язку з необхідністю посилення боротьби з торгівлею людьми в Україні ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» ККУ Законом України від 12.01.2006 р. № 3316-IV була прийнята в новій редакції [7, с. 216].

Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини – злочин досить поширений, особливо щодо молодих жінок та дівчат, які вербуються для роботи за кордоном і там використовуються злочинцями у своїх корисливих інтересах.

Стаття 149 ККУ (Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) встановлює кримінальну відповідальність за даний вид злочину:

Частина 1 ст. 149 КК передбачає позбавлення волі на строк від 3 до 8 років за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Частина 2 ст. 149 КК передбачає позбавлення волі на строк від 5 до 12 років з конфіскацією майна або без такої за дії, передбачені частиною 1 цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких або з погрозою застосування такого насильства. Частина 3 ст. 149 КК говорить, що дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від 8 до 15 років з конфіскацією майна або без такої [4].

В даному виді злочину об'єктом виступає воля й гідність людини, додатковим факультативним об'єктом можуть виступати здоров'я людини, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, встановлений порядок перетинання державного кордону України. З об'єктивної сторони злочин може виражатись в таких формах: 1) продаж людини; 2) інша оплатна передача людини; 3) здійснення стосовно людини будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди державний кордон України. Суб'єкт злочину – загальний, тобто будь-яка осудна особа, що досягла 16 років. Це може бути покупець і продавець, а також посередники операції. Суб'єктивною стороною злочину виступає прямий умисел при наявності мети продажу потерпілого, інша оплатна передача його іншій особі (особам). В даному виді злочину мотиви зазвичай є корисливі.

Кваліфікованими видами торгівлі людьми (ч.2 ст. 149) є вчинення цього злочину: 1) щодо неповнолітнього; 2) щодо кількох осіб; 3) повторно; 4) за попередньою змовою групою осіб; 5) з використанням службового становища; 6) особою від якої потерпілий у матеріальній або іншій залежності. Особливо кваліфікованими видами торгівлі людьми (ч.3 ст. 149) визначається вчинення тих самих дій: 1) організованою групою; 2) пов'язаних із незаконним вивезенням за кордон дітей чи неповернення їх в Україну; 3) з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації; 4) з метою насильницького донорства; 5) якщо це спричинило тяжкі наслідки [6, с. 161].

Тяжкими наслідками вчинення цього злочину можуть бути смерть потерпілого, його самогубство, тяжка хвороба, в тому числі психічна, залишення потерпілого після використання в небезпечному для життя стані тощо. До тяжких наслідків, які є обставино., що обтяжує відповідальність, можна віднести лише ті, щодо яких винний, який скоює передбачені в ч.1 ст. 149 КК дії, має умисну або необережну форму вини.

Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини можу супроводжуватися або мати своїм наслідком вчинення інших злочинів, що виходять за межі складу злочину, передбаченого ст. 149 КК. У таких випадках дії особи слід кваліфікувати за сукупністю злочинів [5, с. 468–469].

Розслідування кримінальних справ за фактами торгівлі людьми на початковому етапі починається з відомостей, які отримують від жертв торгівлі (2,3 % кримінальних справ), з матеріалів інших кримінальних справ (8,7 % кримінальних справ), від близьких та рідних жертви торгівлі (9 % кримінальних справ), в результаті проведення ОПЗ оперативними підрозділами, а також діяльності дільничних інспекторів міліції (79 % кримінальних справ). Цей факт легко пояснюється латентністю, складністю злочинного ланцюга операцій винних осіб, ретельно продуманою багатоетапністю, значною часовою та територіальною протяжністю злочину, який нерідко сягає за межі однієї країни. Загальноукраїнська статистика МВС свідчить, що до суду доходить близько 85 % від числа зареєстрованих справ за фактами торгівлі людьми.

Найбільш оптимальний комплекс початкових слідчих дій загалом може виглядати наступним чином: допит потерпілих, свідків, співучасників (якщо такі є); допит осіб, що можуть дати відомості про злочинця та його спосіб життя (родичів, товаришів по службі, знайомих); пред'явлення для впізнавання, освідування потерпілих, затримання й особистий пошук підозрюваного; обшук за місцем роботи,

проживанням підозрюваного (підозрюваних) та за місцем його «зв'язків»; виїмка та огляд документів за місцем роботи та проживання підозрюваного, і при необхідності призначення по них експертизи; виїмка та огляд лазерних дисків, магнітних дискет і комп'ютерних вінчестерів за місцем проживання підозрюваного; накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію.

Паралельно зі слідчими діями здійснюються оперативно-розшукові й організаційні заходи, до числа яких належать: переслідування злочинця, який зник, по «гарячих слідах»; виявлення можливих свідків та їх допит; складання (або постановлення завдання про складання) композиційного портрета особи, яка вчинила торгівлю людьми; складання розшукових орієнтувань злочинця; накладення арешту на поштову-телеграфну кореспонденцію; оперативне спостереження у місцях вірогідної появи злочинця; блокування можливих місць відходу або перебування злочинця тощо [1].

Складність розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми полягає в наступному:

– торгівля людьми порівняно «молодий» вид злочину (на початку 90-х рр. XX ст. після розпаду Радянського Союзу і падіння «залізної завіси» на території країн колишнього СРСР починаються неконтрольовані міграційні процеси);

– злочини, пов'язані з торгівлею людьми є різновидом організаційної злочинності і мають транснаціональний характер, тобто специфіка цього злочину у тому, що розпочинається він в одній країні (процес вербування, оформлення документів), а закінчується в іншій (продаж або інша оплатна передача людини);

– злочини вчиняються організованими групами з чітко розподіленими злочинними обов'язками, що значно ускладнює процес розслідування та доведення справи до кінця (дії злочинців мають конспіративний характер);

– відсутність чітко розробленої методики розслідування даного виду злочину, в якій би передбачався порядок взаємодії слідчих органів країн-постачальників так званого «живого товару» із слідчими органами країн-транзиту і призначення цього товару [2].

Отож, під час подорожі, навчання чи роботи за кордоном особа маєте подбати про власну безпеку. Саме через легковажність та недостатню поінформованість про реалії працевлаштування за кордоном громадяни нашої держави можуть потрапити в скрутне становище. Тому, за кордоном найперше про що потрібно дбати – це власний паспорт, який у руках злодіїв може стати предметом маніпулювання, якщо ви загубили паспорт або ж його забрали у вас силою, потрібно одразу звертитися до посольства або консульства України у відповідній країні; не варто виїздити із країни, доки не отримаєте чіткої контактної інформації про місце, де ви будете працювати та про безпечне надійне місце проживання; варто зробити ксерокопії всіх документів; завжди будьте готові до надзвичайних ситуацій (варто знати місце розташування посольства чи консульства України в країні, до якої збираєтесь їхати).

Список використаних джерел та літератури:

1. Горбасенко П. В. Загальні положення методики розслідування торгівлі людьми / П. В. Горбасенко // Наше право. – 2012. – № 1, ч. 1. – С. 126–135.

2. Карпов Н. С. Кримінальна характеристика торгівлі людьми / Н. С. Карпов // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3 (15). – С. 268–273.

3. Конституція України. – К. : ТОВ «ВВП Нотіс», 2014. – 48 с.

4. Кримінальний кодекс України: від 05.04. 2001 р., № 2341-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=2341-14.

5. Кримінальний кодекс України : [науково-практичний коментар] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

6. Кузнєцов В. О., Гіжевський В. К. Кримінальне право України (повний курс у схемах та таблицях) : [навч. посібн.] / В. О. Кузнєцов, В. К. Гіжевський. – К. : Кондор, 2005. – 469 с.

7. Набруско М. С. Значення криміналістичної характеристики торгівлі людьми для розслідування злочинів цього виду / М. С. Набруско // Форум права. – 2014. – № 4. – С. 216–223 [Електоронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_4_39.pdf.

Каленюк Вікторія Вікторівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Становлення і сутність громадянства Європейського Союзу

Громадянство Європейського Союзу – унікальний для міжнародного та конституційного права інститут. Воно було запроваджене Маастрихтським договором 1992 р. як засіб захисту прав та інтересів громадян держав-членів (ст. 2 Договору про ЄС).

Дослідженням питання громадянства на сучасному етапі займаються такі західні вчені, як К. Хаас, Дж. Кохен, Дж. Каренс, Е. Лінклейтер та ін. Щодо вітчизняних вчених-дослідників даного питання слід відзначити О. М. Гладенко, І. В. Яковюк, Ю. Л. Подаєнко, Ю. А. Лепешков, П. А. Калиниченко та багато інших.

Необхідність запровадження європейського громадянства виникла у зв’язку з вільним рухом осіб, який закріплювався в установчих договорах Європейських співтовариств, із чітко визначеними правами та обов’язками, що тривав з 1960-х рр. У Маастрихтському договорі (1992 р.) було визначено головною метою в діяльності Союзу – посилити захист прав та інтересів громадян своїх держав-членів шляхом запровадження громадянства Союзу. Громадянству тоді було присвячено нову частину (розділ ІІ) Договору про заснування ЄС.

Зміст громадянства Європейського Союзу полягає у правовому зв’язку громадян держав-членів ЄС з цією організацією, яка знаходить свій прояв у взаємних правах і обов’язках, встановлених Маастрихтським договором – Договором про створення Європейського Союзу, підписаним 7 листопада 1992 р.

В становленні громадянства ЄС можна виділити п’ять наступних етапів:

1. Паризький Саміт (1974 р.) – спеціально створена робоча група досліджувала за яких умов і протягом якого терміну громадяни держав-членів могли б отримати особливі права як громадяни Співтовариства. Розроблена за результатами цього дослідження доповідь «Європа для громадян» містила інформацію про політичні права громадян, а саме, активне і пасивне право на вибори, а також право на доступ до офіційних служб;

2. Саміт Європейської Ради у Фонтенбло (1984 р.) – прийняття принципового рішення про створення Європейського Союзу і початок роботи зі складання Єдиного Європейського Акта.

До найсуттєвіших положень Єдиного Європейського Акта належать юридичне закріплення за Європейською Радою статусу вищого органу політичного керівництва ЄС; розширення практики застосування принципу більшості при голосуванні в Раді Міністрів ЄС та встановлення переліку питань, щодо яких рішення мають прийматися одностайно; розширення компетенції ЄС на сферу зовнішньої політики та політичних аспектів безпеки, створення постійного Секретаріату системи міжурядових консультацій з питань зовнішньої політики; розширення можливостей для Європейського Парламенту брати участь у процесі прийняття рішень органами ЄС, надання цьому представницькому інститутові деяких законодавчих функцій, насамперед у питаннях приєднання до ЄС нових членів та укладання угод про асоціацію.

3. Підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз (1992 р.);

4. Підписання Амстердамського договору (1997 р.);

5. Підписання Договору про Конституцію для Європи (2004 р.).

В Маастрихтському договорі вказано, що кожен громадянин держави-члена є громадянином Союзу, натомість, в Амстердамському договорі вже уточнено те, що воно має доповнювати, а не замінювати національне громадянство, тобто європейське громадянство є субсидіарним. Вказівка на субсидіарність загальноєвропейського громадянства була відтворена згодом у Конституції для Європи і включена в текст Ліссабонських угод [1, с.111].

Важливе значення для уточнення співвідношення між європейським та національним громадянством відіграє спосіб його набуття та припинення. Що стосується національного громадянства, то кожна держава самостійно визначає у своєму законодавстві, порядок набуття громадянства.

Набуття загальноєвропейського громадянства не може перешкоджати особі реалізовувати в повному обсязі свої права і свободи як громадянина конкретної держави-члена ЄС і разом з тим гарантує їй отримання комплексу додаткових прав і свобод. На думку О. М. Гладенко до таких додатково набутих прав і свобод можна віднести:

– вільне переміщення і постійне проживання на території держав-членів ЄС (ст. 18);

– активне і пасивне виборче право по відношенню до муніципальних органів і Європейського парламенту на території будь-якої держави-члена нарівні з громадянами даної держави, незалежно від громадянства особи того, що наділяється цим правом (ст. 19);

– право на захист з боку дипломатичних або консульських представництв будь-якої держави члена на території третьої держави (ст. 20);

– право звернення до Європейського парламенту, Омбудсмана, а також будь-якого інституту або органу на одній з офіційних мов ЄС і отримання відповідні на тій самій мові (ст. 21) [2, с. 36].

У кожній країні Європейського Союзу існують особливі способи набуття громадянства, їх можна розділити на дві групи: натуралізація і репатріація (відновлення громадянства).

Процес натуралізації в Європі зазвичай займає 10 років. Після проживання в країні зі статусом тимчасового жителя 5 років, виникають законні підстави подавати документи на постійне місце проживання. Через 5 років проживання із статусом постійного жителя країни (у Великобританії через 1 рік) виникає право подати заяву на отримання громадянства, підтвердивши особливими тестами і процедурами свої глибокі пізнання в мові і традиціях країни проживання. Тільки після цього можна стати власником європейського паспорта.

Репатріація – це процес відновлення громадянства на підставі етнічної приналежності. Подібні програми діють у більшості європейських країн. Для отримання громадянства на підставі репатріації необхідно представити докази родинного зв'язку з громадянами країни призначення або особами, які коли-небудь постійно проживали на території цієї країни. Подібними доказами можуть служити свідоцтва про народження родичів, якщо вони підтверджують приналежність до європейського громадянства або проживання на етнічній території країни.

І. В. Яковюк зауважує, що про права і свободи,які розкривають правовий статус громадян ЄС, свідчить практика звітування Європейської комісії перед Європейським парламентом, Радою й Економічним і соціальним комітетом про застосування статтей 20–25 Договору про функціонування Євросоюзу. Такі звіти готуються кожні 3 роки й повинні враховувати темпи розвитку інтеграційного процесу в Союзі. У свою чергу, Рада за згодою Європейського парламенту відповідно до спеціальної процедури одноголосно може постановити рішення, згідно з яким буде розширення прав. Свідченням можливості цієї процедури потрібно вважати доповнення правами, що розкривають зміст європейського громадянства, а також новим колективним правом громадян ЄС – громадянською ініціативою, під якою розуміють адресовану Європейській комісії пропозицію одного мільйона громадян Європейського Союзу стосовно розробки законопроекту з метою прийняття на рівні Союзу нового нормативного акта [3, с. 20].

Отже, запровадження поняття «громадянин ЄС» не означає скасування національного громадянства. Воно доповнює його і дозволяє людині краще усвідомити свою приналежність до Європейського Союзу. Зміст громадянства Європейського союзу полягає в нормативному оформленні безпосереднього зв'язку між останнім і громадянами країн-членів ЄС. Аналіз становлення громадянства ЄС дозволив виділити п'ять етапів, але основними є Маастрихтський договір (1992 р.) та Амстердамський договір 1997 р., які визначили ключові аспекти даного інституту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Подаєнко Ю. Л. Європейське громадянство: від національного до космополітичного / Ю. Л. Подаєнко. – К. : Політологія, 2010. – Т. 122, № 109. – С. 110–114.

2. Гладенко О. М. Громадянство Європейського Союзу в контексті питань безпеки / О. М. Гладенко. – К. : Науковий вісник Академії муніципального управління, 2009. – № 2. – С. 35–40.

3. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством / І. В. Яковюк. – Львів : Проблеми законності, 2010. – № 107. – С. 13–22.

Каленюк Людмила Анатоліївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Праця жінок в Україні

Відповідно до Конституції України жінка та чоловік мають рівні права. При здійсненні цих прав їм надають рівні можливості у здобутті освіти і професійної підготовки, також у праці та винагороді за неї, у громадянсько-політичній і культурній діяльності. Також спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок створюються умови, які дають можливість поєднати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям.

Опрацювавши Кодекс законів про працю України та інші джерела можна сказати наступне: що з метою фактичного забезпечення рівноправності жінок з чоловіками та з урахуванням фізіологічних особливостей, трудовим законодавством передбачено спеціальні правила охорони праці жінок, пільги і додаткові гарантії їх трудових прав. Так, у ст. 186 КЗпП України вказується, що на підприємствах, організаціях, де широко застосовується жіноча праця створюються дитячі ясла, дитячі садки, кімнати для годування грудних дітей, а також кімнати особистої гігієни жінок. Також забороняється застосування праці жінок на важких роботах, і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці. Варто зазначити, що перелік важких робіт із вищезазначеними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, затверджений наказом міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 р. № 256 (Законодавство України про охорону праці: збірник нормативних актів. – К., 1995. – Т. 3. – С. 32)

Забороняється також застосування жіночої праці на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному або побутовому обслуговуванню).

Забороняється залучення жінок до підіймання і переміщення важких речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Законодавством обмежується застосування праці жінок у нічний час. Така праця допускається тільки в тих галузях народного господарства, де це зумовлюється особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід. До роботи у нічний час можуть залучатися жінки: медичні працівники, робітниці підприємств харчової промисловості та ін. Таке залучення жінок до роботи у нічний час викликано особливою необхідністю, але має постійний, а не тимчасовий характер. Існують випадки, коли ці правила (про обмеження застосування праці жінок у нічний час) порушуються, як правило, на підприємствах приватно форми власності.

Згідно зі ст. 178 КЗпП вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із забезпеченням середнього заробітку за попередньою роботою.

Жінки, які мають дітей віком до 3 років, у разі неможливості виконання попередньої роботи переводяться на іншу роботу зі збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку 3 років.

Також вагітні жінки та жінки, які мають дітей віком до 3 років, не можуть залучатися до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні, а також не допускається направлення їх у відрядження. Жінки, які мають дітей віком від 3 до 14 років або дітей-інвалідів, не можуть залучатись до надурочних робіт або направлятись у відрядження без їх згоди (статті 176, 177КЗпП). Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до 3 років, а одиноким матерям за наявністю дитини віком до 14 років або дитини-інваліда. При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок власник або уповноважений ним орган зобов'язаний повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. Відмова у прийнятті на роботу може бути оскаржена у судовому порядку.

Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років (за наявністю медичного висновку – до 6 років), одиноких матерів при наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства. Але і в цьому випадку звільнення допускається з обов'язковим працевлаштуванням.

Жінкам надаються оплачувані відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ненормальних пологів або народження двох чи більше дітей – 70) календарних днів після пологів, які обчислюються сумарно і надаються жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.

У разі, коли дитина потребує домашнього догляду, жінці надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більше, як до досягнення дитиною 6-річного віку.

У разі надання жінкам відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за заявою жінки приєднати до неї щорічні основну і додаткову відпустки незалежно від тривалості її роботи на даному підприємстві, в установі, організації в поточному робочому році (ст. 180 КЗпП).

Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку та відпустка без збереження заробітної плати зараховується як до загального, так і до безперервного стажу роботи і до стажу роботи за спеціальністю. Однак до стажу роботи, що дає право на щорічну відпустку, не зараховується.

Таким чином, все вище сказане є актуальною проблемою в наш час, адже держава має гарантувати жінкам право на працевлаштування, створювати безпечні умови праці для кожного громадянина, в тому числі і жінкам, які в свою чергу попри працю стають матерями, тому держава гарантує забезпечити громадян фактом захищеності у своїх правах, які ми вище розглядали.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12

2. Винокурова Л. Е. Основи охорони праці : [підруч.] / Л. Е. Винокурова, М. В. Васильчук, М. В. Гаман. – К., 2001. – 348 с.

3. Дріжчана С. В. Удосконалення законодавства про працю неповнолітніх // Удосконалення трудового законодавства в умовах ринку / [відп. ред. Н. М. Хуторян]. – К. : ІнЮре, 1999. – С. 82–88.

4. Севастьяновым С. В., Штефанов Б. И. Охрана труда. Труд женщин. Труд молодежи / С. В. Севастьяновым, Б. И. Штефанов. – М., 1990. – 347 с.

5. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 12.

Карачевцев Ярослав Николаевич
помощник адвоката, член антикоррупционного комитета
общественного совета при Харьковской областной государственной администрации

Философское осмысление причин коррупции

В работе «Влияние размера средней заработной платы на величину взятки» [3], из общедоступных источников средств массовой информации на примере анализа размера взяток за совершение различных действий в Украине, России, Казахстане, США было выявлено, что размер взятки в каждой стране устанавливается по единообразной схеме: размер тарифа в долларовом выражении умножается на паритет покупательной способности среднемесячной заработной платы страны.

Систематизируя данные, приведенные в статье [3], и дополнив их ново выявленными тарифами, построим следующую таблицу:

	Украина	**Россия**	**США**
Среднемесячная заработная плата	6008 грн. (на 01.01.2017) [6]	35 369 р. [1]	3 630 долл.
Курс доллара	1 долл. = 27 грн.	1 долл. = 59,6 р.	
Средняя зарплата в долл. США в мес.	223 долл.	593	3 630 долл.
Соотношение к зарплате Украины	1	2,7	16,3
Освобождение от 1 года тюремного заключения	1000 долл.	2 700 долл.	16 300 долл.
Судебная экспертиза	1000 долл.	2 700 долл.	16 300 долл.
Свидетельские показания	500 долл.	1 400 долл.	8 000 долл.
Минимальная взятка врачу за 10 дней больничного листа	125 долл.	340 долл.	2 000 долл.
Роды	300 долл.	800 долл.	5 000 долл.
Кесарево сечение	500 долл.	1 400 долл.	8 000 долл.
Юридический диплом	10 000 долл.	27 000 долл.	163 000 долл.
Защита в аспирантуре	100 000 долл.	270 000 долл.	1 630 000 долл.
Написание студенческого диплома фирмой	200 долл.	500 долл.	3 260 долл.
Написание кандидатской диссертации фирмой	1000 долл.	2 700 долл.	16 300 долл.
Адвокатское свидетельство	5 000 долл.	14 000 долл.	80 000 долл.
Стоимость должности судьи	100 000 долл.	270 000 долл.	1 630 000 долл.
Стоимость депутатского мандата в Верховной Раде Украины *	500 тыс. долл.	5 млн. долл.	60 млн. долл.
Постановление во священники *	10 000 долл.	100 000 долл.	1,2 млн. долл.

** - расчет производится с помощью формулы тарифа на душу населения (формула приведена ниже).*

Табл. 1. *Таблица основных ценообразующих составляющих размера взятки по различным странам.*

Формула расчета взятки за депутатский мандат:

Взятка, долл. США = 0,015 долл. * количество чел., на которых распространяется юрисдикция совета * количество депутатов совета / 450

Взятка за постановление во священники = 1/10 от размера взятки, рассчитываемой по формуле для депутата = 0,0015 долл. * количество паствы * количество священников округа / 450. Примечательно, что данная формула практически совпадает с рангом священника среди сословий современного общества. Так, в статье «Сословия в современном обществе» было показано, что ранг священника по отношению к депутату – на три порядка меньше [5]. При понижении ранга, расходы, и как, правило, доходы, уменьшаются в два раза. Для разницы трех рангов – разница в расходах составляет 8 раз.

Приведем Таблицу 1 в условных единицах – в количестве среднемесячных заработных плат (далее сокращенно, – СМЗП)

	Украина	**Россия**	**США**
Освобождение от 1 года тюремного заключения	4 СМЗП	4 СМЗП	4 СМЗП
Судебная экспертиза	4 СМЗП	4 СМЗП	4,5 СМЗП
Свидетельские показания	2 СМЗП	2 СМЗП	2 СМЗП
Минимальная взятка врачу за 10 дней больничного листа	0,5 СМЗП	0,5 СМЗП	0,5 СМЗП
Роды	1,3 СМЗП	1,3 СМЗП	1,3 СМЗП
Кесарево сечение	2 СМЗП	2 СМЗП	2 СМЗП
Юридический диплом	40 СМЗП	40 СМЗП	40 СМЗП
Защита в аспирантуре	400 СМЗП	400 СМЗП	400 СМЗП
Написание студенческого диплома фирмой	1 СМЗП	1 СМЗП	1 СМЗП
Написание кандидатской диссертации фирмой	4 СМЗП	4 СМЗ	4 СМЗ

		П	П
Адвокатское свидетельство	20 СМЗП	20 СМЗП	20 СМЗП
Стоимость должности судьи	400 СМЗП	400 СМЗП	400 СМЗП
Стоимость депутатского мандата в парламенте *	2000 СМЗП	8 500 СМЗП	17 000 СМЗП
Постановление во священники *	40 СМЗП	170 СМЗП	330 СМЗП

** - расчет производится с помощью формулы тарифа на душу населения.*

Табл. 2. *Таблица взяток в среднемесячных заработных платах по различным странам.*

Как было показано в работе [2], по состоянию на 1 января 2017 г. реальный прожиточный минимум, который бы обеспечивал право каждого на сохранение здоровья, составляет 7500 грн в мес. в Украине (278 долл. США) и равен 1,25 СМЗП. Как было показано в работе [4], 1 году лишения свободы соответствует 0,11 условных единиц компенсации морального вреда по методике А. М. Эрделевского, или 23 балла стресса по шкале Холмса и Раге или 110 ПМ (прожиточных минимума), что равно 44 СМЗП. Из данного равенства, мы видим, что размер взятки равен 9% от размера компенсации, которая может быть номинально назначена судом. Если сравнить размер взятки за 1 год тюремного заключения со стрессом, вследствие лишения денежной суммы потраченной на взятку (виновная сторона меньше покупает продуктов питания товаров и услуг), то размер стресса равен: 4 * 6000 грн / (12 мес. * 7500 грн.) * 11 = 3 балла стресса ~ 13 % от размера компенсации, которая может быть назначена судом. Таким образом, мы приходим к выводу, что взятка – это плата правоохранительному органу в размере 10 % от величины ущерба, который причинен потерпевшей стороне. Таким образом, дача взятки обусловлена желанием виновного обойти требование закона о выплате моральной компенсации потерпевшей стороне, размер которой как правило в 10 раз больше, чем величина взятки. Это своеобразная «десятина» правоохранительной системе за нарушение закона. «Еще один вывод – расчеты, приведенные выше, являются подтверждением концепции, предложенной в работе [4].

В связи с тем, что взятка привязывается к СМЗП, то наиболее вероятными лицами, которые совершают данное преступление, являются среднезажиточные и богатые слои населения. Бедным не из чего платить взятку, поэтому они наказываются «по полной».

Второй вывод данной работы: взятка – это необходимость удержания своего статусного положения, которое дано занимаемой должностью и не обеспечивается официальной заработной платой или доходами. Согласно данным работы [5], судья занимает в нашем обществе 10 сословие, которому должен соответствовать доход от 500 тыс. до 1 млн. грн. в мес. В связи с тем, что в 2017 г. составляла 32 607 грн., необходимую разницу в размере 468 тыс. грн. (17 тыс. долл. США), они были

вынуждены брать в виде взяток. Поэтому оправданным является обещанное повышение зарплаты судьям.

Как нами установлено, размер взятки за получение должности равен 4 среднемесячным расходам чиновника соответствующего уровня по таблице сословий, предложенной в работе [5]. Как правило, размер этой взятки окупается за 2 года, т.е. размер доходов от взяток составляет 1/6 от общего дохода. А рынок услуг на взятки – 1/3 от ежемесячного дохода (так как половину взятки следует отдавать «на верх» за «крышу»). Зная среднюю нагрузку на чиновника, его официальную зарплату, можно оценить рынок взяток в данной сфере. При средней загруженности в суде 50 дел в мес. и величине средней взятки 4 тыс. долл., необходимую разницу судья должен отбить с 17% рассмотренных дел.

Интересно отметить взятка за адвокатское свидетельство равна 5 % от взятки за назначение на должность судьи (10 % которые адвокат берет как вознаграждение за услуги / 2, так как адвокат работает на себя).

Поэтому с целью искоренения коррупции необходимо заработную плату установить в таком размере, который полагается по статусу чиновника. В связи с тем, что невыполнение этой рекомендации обусловлено необоснованно завышенным присвоением валового внутреннего продукта самыми богатыми, то следует ввести плавающий налог на прибыль и роскошь (чем больше прибыль, тем больше налог), побороть теневую экономику.

И третий вывод данной работы: учитывая то, что размер взятки привязан к среднемесячной заработной плате и его размер одинаков во всех странах в условных единицах, можно прийти к выводу, что ценообразование в области взяток носит транснациональный характер. Закономерно возникают вопросы: кто устанавливает эти суммы, и кто является конечным получателем взятки. Эти вопросы требуют дальнейшего исследования.

Список использованых источником и литературы:

1. Зарплаты в РФ по специальностям и регионам 2017. Куда пойти учиться, чтобы хорошо зарабатывать? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://reconomica.ru/

2. Карачевцев Я. Н. Бедность как нарушение права на жизнь / Я. Н. Карачевцев // European Journal of Humanities and Social Sciences (Special Issue for Ukraine). – 2017. – № 1 – С. 6–12.

3. Карачевцев Я. Н. Влияние размера средней заработной платы на величину взятки / Я. Н. Карачевцев // IX МНПК «Научный диспут: вопросы экономики и финансов», 31.07.2017. Режим доступу: www.inter-nauka.com/uploads/public/15015867649738.pdf

4. Карачевцев Я. Н. Определение размера презюмируемого морального вреда в свете адаптации методики А. М. Эрделевского к законодательству Украины / Я. Н. Карачевцев // Право и безопасность, 2017. – № 2(65). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – С. 6–12.

5. Карачевцев Я. Н. Сословия в современном обществе / Я. Н. Карачевцев // Актуальные научные исследования в современном мире: XXXI Междунар. научн. конф., 26–27 ноября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сб. научных трудов – Переяслав-Хмельницкий, 2017. – Вып. 11(31), ч. 8 – 146 с. – С. 72–79.

6. Средняя зарплата в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kriza.com.ua/srednyaya-zarplata-v-ukraine/

Козел Анна Сергіївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Порядок проведення дворянських виборів в Російській імперії наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст.

Сучасне політичне життя демократичного суспільства важко уявити без виборів. Вони є формою прямого народовладдя, яка закріплена, як в українському законодавстві, так і в міжнародних нормативно-правових актах. Зацікавлення дослідженнями владних інституцій дворянства, а особливо дворянськими виборами, виникло наприкінці минулого століття і зростає у контексті досліджень виборчих традицій, станового місцевого самоврядування тощо. Метою статті є висвітлення особливостей проведення дворянських виборів в Російській імперії наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст. Дослідження з даної проблематика знайшло відображення в працях В. Шандри, І. Кривошеї, М. Кияна, О. Маркевич.

Царизм ретельно регулював проведення дворянських виборів. Детальне регламентування пояснюється прагненням верховної влади підібрати таке коло осіб, якому вона могла б довірити владу на місцях. Порядок проведення дворянських виборів регулювався катеринінськими указами «Учреждением об управления губерний Российской империи» [6] та «Жалуваною грамотою дворянству» [7]. Перший документ визначав чіткий адміністративний поділ та вводив нову систему державної влади та місцевих установ. Другий документ визначав статус українського дворянства та вимоги до проведення виборів та кандидатів на обрання виборних посад [3].

Вибори проводилися раз на три роки під час дворянських зібрань в зимовий період. До учасників виборів висувалися вікові та майнові вимоги: приналежність до спадкового дворянства; вік не менше 25 років; наявність нерухомості в даній губернії; річний прибуток мав становити не менше 100 рублів [5, с. 81–87].

Активного виборчого права позбавляли дворян, яких було виключено міською громадою з числа міських жителів на підставі вироку суду, який набрав чинності, або ж вчинення ним дій, які принижують честь і гідність інших. Але поруч з тим закон робив виключення для тих, хто «заслуговує на особливу увагу і має довіру дворянського стану». Відповідно до «Учреждения об управления губерний Российской империи» участь в дворянських зібраннях була обов'язковою, на відсутніх без поважної причинити накладався штраф до 75 рублів. На практиці ж відсоток явки на зібрання був не великим, а до відсутніх не застосовувалися жодні санкції.

Законними підставами відсутності на виборах вважались:

- вік більш ніж 60 років;
- зайнятість на службі;
- хвороба;
- участь у судовому процесі за межами повіту;
- смерть або тяжка хвороба близьких родичів;
- надзвичайна подія у господарстві, маєтку [1, с. 402–407].

Учасники всіх дворянських зібрань зобов'язані були одягати мундир, а ті хто не перебували на жодній службі, носили дворянський мундир губернії.

Вибори наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст. проводилося урочисто з використанням великої кількості пишнот. Виборча процедура тривала до 15 днів. Дворянські вибори розпочиналися з святкової ходи всіх дворян на літургію, яка супроводжувалася передзвоном церковних дзвонів, по закінченню церковної служби відбувалася стрільба з гармат. Далі дворяни поверталися до зали зібрань, обов'язковими атрибутами, якої були трон з балдахіном, великий килим, крісла покриті оксамитом. На першому етапі обирали секретаря зібрання, розглядали питання про списки виборців та кандидатів, виголошували заяви дворян, які були відсутні, але висували свої кандидатури заочно, також заслуховували звітність по губернським дворянським сумам за минулий період. Після цього члени зібрання були вільними, «вільний час» вони проводили на святкових обідах, балах, театральних виставах та інших урочистостях. При Павлі I обряд виборів було спрощено. Розкішні атрибути було ліквідовано, натомість вимогою часу стала діловитість, скромність, що диктувалася економією значних коштів [1, с. 402–407].

Другим етапом дворянських зібрань було засідання по повітовим секціям (столам). Кандидатами були всі учасники виборів, які не зняли свою кандидатуру до початку виборів, а також відсутні кандидати, які подали письмову заяву. Закон визначав такий порядок голосування. У залі дворянського зібрання, зосереджувалися всі дворяни, які брали участь у голосування. Їх розсаджували по кріслах один за одним, по старшинству чинів, що вони займали. По ліву та праву від діючого дворянського предводителя знаходилися дворяни, які балотувалися. В залі стояло декілька столів, застелених зеленим сукном, один із столів вважався губернським, інші – повітовими. На столах стояв ящик, який був поділений на дві половини та обтягнутий усередині сукном, з метою поглинання звуків падаючих кульок. На його трьох зовнішніх сторонах було зображання гербу повіту, на четвертій стороні було два отвори з надписами: «Избираю» та «Не избираю». Поруч стояла таця із дерев'яними кульками, на кожній з яких був зображений герб губернії. Кількість кульок збігалася з числом дворян, що брали участь у виборах. Голосували за кожного кандидата окремо, розпочинав дану процедуру предводитель, потім – решта присутніх, в порядку зменшення зайнятих ними чинів. Для того, щоб не було видно за кого віддається голос, а за кого – ні, кожний голосуючий прикривав отвір сукном. Той, чия кандидатура висувалась, участі у голосуванні не брав. Після закінчення голосування повітовий предводитель привселюдно проводив підрахунок кількості кульок «за» і «проти» й оголошував результат присутнім. В першу чергу обирали повітового предводителя, далі повітового суддю, земського справника, депутатів дворянства, засідателів повітових і земських судів, попечителя повітової дворянської опіки. У випадку, коли балотувався попередній предводитель дворянства, підрахунок голосів здійснював старший по чину. А коли кандидати набирали рівну кількість голосів, діючий предводитель зобов'язувався кинути жереб. Уже складені та підписані списки обраних передавалися губернатору. Вибори губернського предводителя та губернських посадовців відбувалися через три місяці після повітових, спочатку обирали голову карної та цивільної палати (кожного окремо), совісного суддю, почесного попечителя гімназій, засідателів палат і засідателів совісного суду; членів комісії народного харчування, секретарів дворянства. Процедура голосування та оголошення результатів відбувалася аналогічним способом [4]. Всі сформовані та підписані списки подавалися губернатору. Дворян у західних губерніях змушували підписуватися не польською мовою, а – російською. У Північно-Західному краї після Січневого повстання з метою боротьби переважання

при владі дворян польського походження, предводителі дворянства призначалися урядом [2, с. 82–91].

По завершенню виборів відбувалася урочиста хода до церкви, де новообрані посадовці давали присягу, потім знову поверталися до будинку дворянських зібрань, де губернатор урочисто оголошував про закриття зібрання. Наступним етапом було офіційне оформлення новообраних посадовців, внесення їх до ієрархічної системи влади, присвоєння їм високих класів відповідно до «Табеля про ранги». Після перебування трьох років на одній посаді, дворянин наступного разу не міг займати нижчу посаду [1, с. 402–407].

Отже, службі по виборам в Російській імперії надавали вагоме значення. Так, за підрахунками історика М. В. Клочкова в останній чверті XVIII ст. в Харківській губернії дворянство обирало 94 особи. Російської дослідниці Л. Ф. Писарькова зазначає, що чисельність виборних посад у загальноімперському апараті влади становила від 11 до 12 тис. осіб, що складало майже 1/3 усіх державних посадовців. Уже на початку XIX ст. указом Олександра I від 1 серпня 1801 р. виборна дворянська служба була прирівняна до державної. А з 1818 р. губернський предводитель дворянства зараховувався до V класу «Табелі про ранги», а депутати дворянських зібрань – до IX класу. Остаточно виборна служба стала різновидом державної указом Миколи I від 6 грудня 1831 р.

Список використаної літератури та джерел:

1. Киян М. Ш. Історичний досвід становлення виборчих технологій в українських землях у XVIII столітті / М. Ш. Киян // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 402–407.
2. Кривошея І. І. До питання про інкорпорацію та юридичну легітимацію шляхти Правобережної України в Російській імперії (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / І. І. Кривошея, Ір. І. Кривошея // Південний архів: Збірник наукових праць. Історичні науки. – Випуск 16. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2004. – С. 82–91.
3. Маркевич О. В. Законодавче регулювання дворянських виборів у Російській імперії (1775–1831 рр.) [Електронний ресурс] / О. В. Маркевич – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/16580 /1/Маркевич _Оксана_Валентинівна.pdf.
4. Шандра В. С. Дещо про механіку влади. Вибори в Україні: історичний вимір [Електронний ресурс] / В. С. Шандра. – 2008. – Режим доступу : https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/deshcho-pro-mehaniku-vladi.
5. Шумляк О. Еволюція інституту реєстрації виборців в аспекті становлення і розвитку виборчого процесу в Україні (дорадянський період) / О. Шумляк. // Вісник центральної виборчої комісії. – 2007. – № 3. – С. 81–87.
6. Благочестивейшия самодержавнейшия великия государыни имп. Екатерины Вторыя. Учреждения для управления губерний Всероссийския империи [Электронный ресурс] / Сенат тип. – 1775. – Режим доступа : http://www.runivers.ru/bookreader/book 187015/#page/1/mod e/1up.
7. Индова Е. И. Жалованная грамота дворянству [Электронный ресурс] / Е. И. Индова // Юридическая литература. – 1987. – Режим доступа : http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/dv_gram.htm.

Кравчук Євгеній Олександрович
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Інформаційне забезпечення прав і свобод людини, у роботі державного службовця

Інформаційні права людини – це гарантовані державою можливості людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації.

Гарантоване Конституцією України право на інформацію стає все більш важливим для існування демократичного суспільства. Та не варто ототожнювати право на інформацію й інформаційні права людини.

Проблема інформаційних прав людини набуває дедалі більшого значення у зв'язку зі зміною чинного інформаційного законодавства, зокрема набранням чинності з 1 січня 2011 р. Закону України «Про захист персональних даних», а з 9 травня 2011 р. – Законів України «Про доступ до публічної інформації» і «Про внесення змін до Закону України «"Про інформацію"»·

Інформаційний зв'язок держави зі своїми громадянами є однією з умов побудови правової та демократичної держави.

В Україні для формованого інформаційного суспільства, становлення електронного урядування, забезпечення відкритості та прозорості діяльності державних установ необхідна належна кваліфікації державних службовців у сфері ІКТ (ІКТ-компетентності, комп'ютерної грамотності, інформаційної культури) для виконання фахових завдань, надання електронних послуг громадянам, підтримувати зв'язки з громадськістю.

В зазначених умовах державний службовець стає інформаційним посередником між суспільством і інститутами державної влади і повинен володіти необхідними навичками та знаннями при використанні сучасних інформаційних систем. Відповідність кваліфікаційних вимог до державних службовців сучасним реаліям є важливою гарантією реалізації основних прав і свобод людини і громадянина при взаємодії з органами державної влади.

Головним завданням інформатизації останнім часом в Україні було створення технічної інфраструктури, постачання комп'ютерів, прокладка мереж і розробка програмних рішень щодо електронного документообігу, розробка контенту порталів і сайтів.

Управління в цілому, в тому числі в органах державної влади, потребує постійного інформаційного (інформаційно-аналітичного) забезпечення, яке виконує наступні основні функції:

– постійне інформування про наявний стан і тенденції зміни об'єкта управління;
– формування обєктивної картини зовнішнього середовища;
– поточний та ретроспективний аналіз та прогнозування;
– підготовка варіантів (проектів) управлінських рішень;
– інформаційний обмін (управління інформаційними процесами) в системі управління і між нею та зовнішнім середовищем.

На практиці ці функції виконують наступні структурні підрозділи:

– прес-служби;
– служби (управління) інформації та громадських зв'язків;
– інформаційні та інформаційно-аналітичні управління (відділи);
– апарати консультантів (експертів, помічників);
– управління (відділи) інформатизації.

Інформаційне забезпечення управлінської діяльності – це комплекс робіт з надання своєчасної, достовірної та повної інформації суб'єкту управління із заданою періодичністю.

На державне управління в цілому та його інформаційне (інформаційно-аналітичне) забезпечення впливають в сучасних умовах наступні фактори:

– геополітичні процеси, в першу чергу глобалізація як інтеграційний процес;

– інформатизація;

– демократизація та розвиток громадянського суспільства;

– прогрес в сфері управління і технологій інформаційної діяльності тощо.

Використання інформаційних технологій в управлінні державою потребує створення адекватної правової бази. Полем правового регулювання діяльності органів державної влади при цьому є:

– забезпечення достатніх та достовірних джерел інформації для органів державної влади у відповідності з їх компетенцією;

– встановлення єдиного інформаційного простору для органів державної влади і місцевого самоврядування;

– забезпечення безперервного інформаційного обміну між органами державної влади федерального, регіонального рівней та місцевого самоврядування в режимі on-line;

– забезпечення згідно законодавства особливого режиму доступу до відомостей, які віднесені до державної таємниці, і до іншої інформації обмеженого доступу;

– забезпечення інноваційної діяльності в структурах державного апарату для перегляду форм і методів регулювання соціальних процесів;

– посилення реальних зв'язків держави з громадянами та громадськими організаціями, вирішення завдання створення правового суспільства, а не тільки правової держави.

Отже, важливим напрямом досягнення високої ефективності функціонування державних органів є належна організація праці державних службовців з метою встановлення відповідностей між запитами держави на сучасному етапі державотворення та з врахуванням потреб персоналу державних органів, що дозволить підвищити зацікавленість державних службовців працювати ініціативно й активно, розкривати та реалізовувати свій трудовий потенціал.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти. / І. В. Арістова ; [за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М.] : [монографія]. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. – 368 с.

2. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : [навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів]. – [2-ге вид., стер.] / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – К., 2008. – 663 с.

Куліда Наталія Миколаївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Поняття гібридної (інформаційної) війни в законодавстві України

Поняття гібридної війни виявилося теоретично й практично найбільш придатним для визначення характеру російської агресії проти України. Для опору та

стримування агресора Україні разом з її міжнародними партнерами необхідно мати чітке розуміння природи й характеру цього конфлікту.

Розуміння категорії «інформаційної війни» як боротьби, протистояння, конфліктних відносин між державами, в умовах яких сторони використовують ІКТ як засоби впливу, розкривається в запропонованій концепції через визначення основних загроз, які призводять до порушення миру і безпеки в інформаційному просторі.

До їх кола включено [3]: використання інформаційних технологій і засобів для здійснення ворожих дій і актів агресії; цілеспрямований деструктивний вплив в інформаційному просторі на критично важливі структури іншої держави; дії в інформаційному просторі з метою підриву політичної, економічної та соціальної систем іншої держави, психологічна обробка населення, що дестабілізує суспільство; транскордонне поширення інформації, що суперечать принципам і нормам міжнародного права, а також національним законодавствам держав; маніпулювання інформаційними потоками в інформаційному просторі інших держав, дезінформація та приховування інформації з метою викривлення психологічного та духовного середовища суспільства; інформаційна експансія, набуття контролю над національними інформаційними ресурсами іншої держави.

Так звана «гібридна війна» на Донбасі постійно супроводжується інформаційно-психологічними атаками з боку терористів та російських військових, а також передбачає блокування трансляції українських телерадіомовників. Російські інформаційні операції для забезпечення медійної переваги в Україні набувають нових форм. Залежно від особливостей розвитку військово-політичної обстановки Росії використовує будь-який привід, щоб розпочати чергову інформаційну атаку.

На практиці, незважаючи на значну кількість документів, що тією чи іншою мірою регулюють інформаційну сферу, більшість із них залишається не надто дієвими в умовах реального виклику.

Тому національне законодавство з питань інформаційної безпеки має бути кардинально переглянуте. Законодавче забезпечення розвитку держави в інформаційній сфері базується на низці документів, що, на жаль, мають переважно декларативний характер.

У чинній редакції Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26.05.15 р. № 287/2015, серед загроз інформаційній безпеці визначено: ведення інформаційної війни проти України; відсутність цілісної комунікативної політики держави, недостатній рівень медіа-культури суспільства.

Загрозами кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів є: уразливість об’єктів критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів до кібератак; фізична і моральна застарілість системи охорони державної таємниці та інших видів інформації з обмеженим доступом.

Отже, у чинній Стратегії національної безпеки України характеристику загроз кібербезпеці обмежено, а фактично зведено до кібератак та застарілості системи охорони інформації з обмеженим доступом. З іншого боку визначення як окремої загрози ведення інформаційної війни проти України розширило поле, яке характеризує загрози у кіберпросторі.

У подальшому основні напрями державної політики забезпечення саме кібербезпеки було окреслено у Стратегії кібербезпеки України, яку затверджено Указом Президента України від 15.03.16 р. № 96/2016.

Метою цієї Стратегії визначено створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Як

показує аналіз пріоритетів та напрямів державної політики щодо забезпечення кібербезпеки, які визначені у розділі 4 Стратегії кібербезпеки, переважна більшість з них стосуються організаційних заходів, що є взаємопов'язаними і повинні складати відповідну систему забезпечення кібербезпеки. У питанні вжиття заходів правового регулювання забезпечення кібербезпеки Стратегією визнано за доцільне необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність до вимог НАТО та ЄС, комплексне вдосконалення правової основи кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, подальший розвиток кримінально-правової охорони суспільних відносин у цій сфері, боротьба з кіберзлочинністю.

На виконання Стратегії кібербезпеки України розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.16 р. № 440-р було затверджено план заходів на 2016 р. з реалізації зазначеної Стратегії. У цій статті неможливо провести аналіз стану здійснення державними органами положень зазначеного плану.

Скоріше за все його виконання було незадовільним.

Тому рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.16 р., уведеним в дію Указом Президента України від 13.02.17 р. № 32/2017, акцентовано увагу на необхідності термінової підготовки законодавчих пропозицій щодо кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, посилення відповідальності за невиконання вимог законодавства стосовно захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах та законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також щодо запровадження відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб Служби безпеки України розробки низки правових новел у сфері кібербезпеки.

Слід зазначити, що більшість з перелічених питань є предметом правового регулювання у проекті Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який було прийнято Верховною Радою України за основу 20.09.16 р. Проте, зазначений проект далекий від досконалого.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351. зі змінами, внесеними згідно із Законом № 3200-IV (3200-15) від 15.12.2005. ВВР. – 2006. – № 14. – Ст. 116.

2. Бондаренко В. О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В. О. Бондаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.crime-research.iatp.org.ua/library/strateg.htm

3. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2015/04/20.pdf

4. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Почепцов. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2015. – 497 с.

5. Марутян Р. Р. Рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України / Р. Р. Марутян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=198%3A2014-08-13-12-55-48&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk.

Мамчур Світлана Миколаївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Медіація та фасилітація в цивільному процесі: поняття, спільні риси та відмінності

Сьогодні, виходячи із статистичних даних, показник звернень громадян до суду є надзвичайно високим. Внаслідок цього завантаженість суддів досить значна, адже на одного суддю припадає вдвічі більша кількість справ, у порівнянні з минулим 2016 р.. Тому постала нагальна потреба вирішити питання щодо здійснення «розвантаження» суддів, одними зі способів якого є застосування медіації та фасилітації.

Відповідно до ст. 15 Цивільного кодексу України (ЦКУ) кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. У ч. 1 ст. 20 ЦКУ зазначається, що право на захист особа здійснює на свій розсуд [1]. Тобто, спираючись на вище зазначені норми, особа може захищати свої права та інтереси будь-якими засобами, у тому числі і альтернативними (позасудовими), зокрема, шляхом здійснення посередництва. Одним із видів посередництва є медіація.

Медіація – це метод позасудового вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам цивільно-правового спору проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони змогли самостійно обрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім інтересам і задовольнить їхні потреби [2]. Даний метод позасудового вирішення спорів можна вважати певною процедурою, яка за своєю суттю є добровільною та неформальною. Разом з тим, вона дає досить непогані і плідні результати у процесі розв'язання конфліктів. Слід зазначити, що «ідеальної» моделі медіації не існує, а тим паче якихось особливих схем чи правил. Однак виділяють основні принципи, які є характерними для цієї процедури, зокрема це: добровільність, конфіденційність, неупередженість, прозорість, а також гнучкість, інформативність та нейтральність.

Головною ознакою медіації, яка характеризує її перевагу, є спонукання до добровільного виконання рішення, прийнятого при врегулюванні цивільно-правового спору. На практиці, на жаль, досить часто судові рішення не виконуються. Як пояснюють психологи, людина опирається будь-яким примусовим заходам через свою природу. В той же час, коли людина бере активну участь у прийнятті та формулюванні рішення, ступінь опору значно зменшується, тобто людина добровільно виконує погоджене рішення. Зокрема, для наочного прикладу щодо переваг медіації можна привести декілька цифр: в США 95 % справ, що були направлені на медіацію не дійшли до судового розгляду; в Німеччині 90 % медіацій завершуються мировою угодою; у Великобританії показник результативності медіації становить 90–95 %; загальноєвропейський показник результативності медіації – 40–80 % [2]. В Україні дані показники є невисокими, оскільки процедура медіації починає лише впроваджуватись. Проте робляться вже перші кроки, які спрямовані на закріплення даного виду позасудового вирішення спорів на законодавчому рівні, і тим самим сприяння широкому застосуванню цієї процедури на практиці. Вже розроблено проект Закону України «Про медіацію» № 3665, яким пропонується

запровадити інститут медіації в Україні та визначити правові основи позасудового вирішення спорів [3].

Отже, спираючись на світовий досвід, можна зробити висновок, що медіація є не лише своєрідною процедурою примирення, яка передбачає обговорення наявної правової проблеми, що сталася, без будь-якого психологічного загострення, а й універсальним засобом при вирішенні конфліктів і може застосовуватися у багатьох сферах, починаючи від сімейних суперечок та закінчуючи конфліктами, які виникають безпосередньо за участі громади, а також в міжнародних конфліктах.

Фасилітація – це організація процесу колективного розв'язання проблем у групі, який керується фасилітатором (ведучим, головуючим). Це одночасно процес та сукупність навичок, які дозволяють ефективно організовувати обговорення складної проблеми без втрат часу та за короткий термін виконати усі заплановані дії із максимальним залученням учасників процесу [4]. Необхідно зауважити, що «головуючий» – це лише формальна роль, а «фасилітатор» – безпосередня характеристика змісту даної діяльності. Головуючий не є фасилітатором, якщо він не організовує ефективного обговорення проблеми та не намагається сприяти її розв'язанню групою. Фасилітатор – це фахівець, який не зацікавлений у підсумках обговорення; жодним чином не може представляти інтереси однієї з груп-учасників; безпосередньо не бере участі в обговоренні. Однак, ця особа несе відповідальність за якісне виконання поставленого перед нею завдання. Існують певні ситуації, які вимагають невідкладної участі фасилітатора, зокрема за умови, коли: у групі знаходяться незнайомі один одному люди; наявні різні позиції та погляди на проблему, яка виникла; проявляється загальна пасивність групи; є необхідність вирішення нових та досить нестандартних завдань; між усіма членами групи існує недовіра чи страх маніпулювання.

Взагалі, слід зазначити, що фасилітація значно відрізняється від простого управління. В першу чергу, така відмінність полягає у тому, що даний процес не має директивного характеру. Тобто, якщо при традиційних формах управління суб'єкт шляхом застосування примусу, у тому числі психологічного, змушує учасників групи виконувати його власні, чітко продумані інструкції та різноманітні розпорядження, то у випадку з фасилітацією її суб'єкт вміло поєднує у собі якості як керівника і лідера, так й учасника самого процесу.

На сьогодні, фасилітація поділяється на декілька видів, зокрема:

1. Психологічна фасилітація – своєрідний процес управління та водночас конструкції чи реконструкції певної керованої системи. Дана фасилітація обумовлена контролем над процесом, який пов'язаний з динамікою системи особистості.

2. Педагогічна фасилітація – специфічний вид педагогічної діяльності вчителя, метою якої є допомога дитині навчитися усвідомлювати себе як особистість, підтримання її прагнення до саморозвитку, самореалізації та самовдосконалення, сприяння особистісному зростанню дитини, розкриттю її здібностей, пізнавальних можливостей, тощо.

3. Соціальна фасилітація – це поліпшення якості виконання не лише простих, а й добре засвоєних операцій в присутності інших людей.

4. Спортивна фасилітація – це пошук, підтримка, а також ефективне посилення процесів організації як усієї команди в цілому, так і окремих її спортсменів.

5. Екофасилітація – це процес, за допомогою якого здійснюється управління динамічною системою особистості з метою підтримання її у стабільному стані постійного саморозвитку.

Отже, фасилітація – це процес, за допомогою якого здійснюється вирішення тієї чи іншої проблеми шляхом колективного обговорення у певній групі людей.

Необхідно звернути увагу на те, що поняття медіації та фасилітації є досить близькими за своїм змістом, проте, разом з тим, вони мають і певні відмінності, зокрема: 1) метою медіації є досягнення згоди між сторонами, а фасилітації – здійснення пошуків найкращого рішення; 2) характер відносин: процедура медіації застосовується у ситуації, коли має місце спір, суперництво чи ворожість, а для застосування фасилітації необхідна наявність проблеми, при цьому незгоди між сторонами може й не бути; 3) процедура медіації вимагає повної конфіденційності, а фасилітація – ні; 4) медіація зазвичай стосується двох сторін, хоча, в рідких випадках, вона може бути і багатосторонньою, натомість фасилітація застосовується здебільшого тоді, коли у справі бере участь група осіб, тобто три і більше.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що медіація та фасилітація відіграють велике значення при урегулюванні конфліктів між сторонами у цивільному процесі. Це альтернативні (позасудові) засоби вирішення спорів, які направлені, в першу чергу, на досягнення компромісу шляхом здійснення цивілізованого та мирного обговорення усіх хвилюючих аспектів проблеми, що виникла між особами. Окрім цього, медіація та фасилітація допоможуть, в майбутньому, не лише знизити показники завантаженості суддів, а й взагалі зменшити кількість звернень громадян до суду.

Список використаних джерел та літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 435-IV. – Ст. 356.

2. Кільдюшкіна О. О. Медіація як засіб захисту цивільних прав: сутність та переваги / О. О. Кільдюшкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.reallook.com.ua/4831/mediaciya-yak-zasib-zaxistu-civilnix-prav-sutnist-ta-perevagi/

3. Про медіацію: проект Закону України // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558

4. Фасилітація. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

Марішенкова Таїсія Ігорівна
студентка магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Соціальне підприємництво як спроба реформування українського суспільства в контексті європейської інтеграції

Українське суспільство потребує реформування в усіх сферах життєдіяльності – економіки, політики, соціального та культурного життя. У нових умовах реформування українського суспільства важливим питанням постає соціальне підприємництво, як механізм вирішення гострих суспільних проблем. Однак слабке

нормативно-правове забезпечення, нерозуміння до кінця явища соціального підприємництва визначає потребу у розгляді даного питання.

Важливий внесок у розробку та аналіз проблем, пов'язаних з розвитком соціального підприємництва внесли українські вчені та автори З. Галушка [2], О. Кірєєва [3], В. Удодова, В. Шаповал [4].

Українське законодавство не дає визначень соціального підприємства. Але в наукових джерелах існує безліч понять соціального підприємства. Найбільш поширене визначення соціального підприємництва належить Грегорі Дізу, який виділив п'ять факторів, які його визначають:

1) прийняття на себе місії створення і підтримки соціальних цінностей та блага;

2) виявлення і використання нових можливостей для реалізації обраної місії;

3) здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації та навчання;

4) рішучість дій яка не обмежена певними ресурсами;

5) висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності – як перед клієнтами, так і перед суспільством [5].

Залежно від розуміння призначення та суті соціального підприємництва можна виділити декілька підходів що склалися стосовно його змісту в світі. В американському контексті Social Enterprise Alliance (USA) визначає соціальне підприємництво як діяльність НПО (неприбуткової організації), що використовую бізнес – стратегії або засновує підприємництво задля отримання доходу та направляє його на підтримку соціальної місії. У Великобританії воно визначається як діяльність кредитних спілок, комунальних підприємств, товариств власниками яких є працюючі там робітники, фонди розвитку, благодійні організації, соціальні компанії та житлові кооперативи. Організація Social Enterprise London (SEL, UK) визначає такі риси соціального підприємництва: орієнтація на ринкові умови та спроможність функціонувати в цих умовах; наявність соціальної спрямованості та етичних принципів діяльності; «соціальна власність» підприємства, автономність та незалежність, за якої прибуток йде на потреби соціальних груп – власників або на потреби громади.

Досягнення соціального ефекту діяльності соціальних підприємств відбувається через:

– залучення цільових груп до виробництва товарів чи надання послуг (розв'язання проблем ресоціалізації, адаптації, працевлаштування тощо);

– надання якісних послуг та товарів представникам цільової групи на пільгових умовах (тим самим задовольняючи їх потреби та покращуючи якість життя);

– здійснення підприємницької діяльності без залучення цільової групи та спрямування доходів від такої діяльності на підтримку певної соціальної місії;

– застосування інноваційних підходів до розв'язання соціальних проблем;

– знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг;

– залучення громадян до участі в соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем;

– поява нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;

– більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем;

– зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів) [1].

Ми вважаємо, що соціальне підприємництво є спробою реформування українського суспільства в контексті європейського суспільства. Є підстави вважати , що соціальне підприємництво допомагає надавати державні послуги в новий спосіб та задовольняти потреби громади; створювати нові робочі місця; збагачувати та розвивати професійний досвід людей, які працюють у соціальних підприємствах, задля подальшого працевлаштування; розвивати громади; залучати до громадського життя соціально незахищені та маргіналізовані групи населення, забезпечуючи їх роботою; розширювати активність громадян, які можуть самостійно розв'язувати свої проблеми та брати відповідальність за своє життя; посилювати увагу до соціально вразливих груп населення, не стільки надаючи їм фінансову допомогу, скільки забезпечуючи їх корисною соціально значущою роботою; відроджувати сільські та міські території та поліпшувати їх соціальну інфраструктуру тощо.

Таким чином, проведений аналіз підтверджує, що соціальне підприємництво є доцільним способом реформування українського суспільства в контексті європейської інтеграції. В Україні соціальне підприємництво може ставити за мету трудотерапію, соціальну реабілітацію, запровадження нових механізмів вирішення наявних гострих соціальних проблем. Головну роль у цьому процесі має відігравати саме держава, яка через засоби стимулювання повинна визначити стратегію розвитку соціального підприємництва та його взаємодію з суспільством та соціумом.

Список використаних джерел та літератури

1. Арапетян А. Соціально-відповідальний бізнес: переваги та обмеження / А. Арапетян, О. Архипчик, Л. Пан // Практика управління. – 2008. – № 7. – С. 12–18.

2. Галушка З. І. Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні / З. І. Галушка // Вісник серія Економіка. – К. :ВПЦ «Київський національний університет». – № 148. – 2013. – С. 15–17.

3. Кірєєва О. Б. Соціальне підприємництво як інструмент соціальної політики [Електронний ресурс] / О. Б. Кірєєва // Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: зб. наук. пр. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ. – 2010. – Вип. 3(6). – Режим доступу : http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf

4. Удодова В. І. Дослідження досвіду функціонування національних моделей соціального підпріємства / В. І. Удодова, В. І. Шаповал // Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 1964. – №1042: Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. Вип. 1. – 2013. – С. 105–108.

5. Dees, J.G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, 2001 (revised vers.) . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf

Наумчук Віктор Володимирович
студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Проблеми правового регулювання сільського зеленого туризму за законодавством України

Останні десятиліття у всьому світі відбувається неймовірно стрімкий розвиток новітніх технологій, стає все більше електронних пристроїв, автомобілів, заводів, а

через що і світлового та звукового шуму. Через надмірний розвиток технічних галузей людство потребує більше спокою і шукає альтернативи, особливо популярним при цьому стає приставка «Green» чи «Eco», тобто зелений, екологічно чистий, саме через це ми бачимо перспективи у розвитку такої галузі, як зелений туризм, особливо враховуючи рекреаційні можливості нашої країни.

Питаннями регіонального розвитку та туризму займались такі вітчизняні вчені, як Ю. П. Лебединський, Б. М. Данилишин, І. М. Потравний, В. К. Євдокименко та інші.

Оскільки все відчутніше даються взнаки наслідки сучасних світових та внутрішньоукраїнських процесів, логічною є поява нових вимог до змістового наповнення функцій регіонального управління рекреаційною сферою, потреби використання нових механізмів, інструментів та алгоритмів її комплексного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності і ефективності [1, с. 229]. Одним з варіантів розвитку регіонів є розвиток сільського зеленого туризму. По-перше, ця сфера зараз цікавить іноземців, по-друге, працюючи в цьому напрямку є велика вірогідність відновлення інфраструктури Українського села та збільшення кількості сільських жителів в Україні, що в свою чергу допоможе вирішити демографічні проблеми багатьох районів по всім областям України. Особливо цінним в розвитку сільського зеленого туризму є досвід таких найближчих зарубіжних країн, як Польща, Угорщина, Румунія та Болгарія. За неофіційними даними кількість громадян цих країн, які віддають перевагу відпочинку у селі, з комфортними умовами і свіжим повітрям, перевищує 35 %, що є доволі значною часткою. А якщо використати не тільки рекреаційні можливості нашої країни, але і культурну спадщину, то велика вірогідність того, що це зацікавить іноземців з точки зору естетичного розвитку. Зелений туризм має безліч аспектів, які грають на користь розвитку цієї сфери в Україні, визначимо основні з них:

– створення робочих місць у селах;

– розвиток сільської інфраструктури, що, як наслідок, забезпечить збільшення мешканців даних сіл;

– зберігання української народної культури та популяризація її серед іноземців та міських жителів нашої країни;

– відновлення флори та фауни в українських селах;

– залучення іноземних інвестицій, особливо при ознайомленні іноземців з продукцією сільського господарства в селах їхнього перебування;

– підвищення рівня життя в Україні загалом.

Тобто, розвиток зеленого туризму в Україні може призвести до розвитку багатьох інших галузей нашої країни та залучити іноземний капітал, що є стратегічно важливим моментом. Загалом, найкраще розвинений вид обговорюваної діяльності на заході України. На даний момент допомога у цьому поступає тільки від різних іноземних фондів. Зокрема, проект TACIS, який зараз працює в Україні як «Підтримка місцевого розвитку і туризму Карпатського регіону». За допомогою різних кредитних ліній з мінімальними ставками кредитування можна отримати до 100 тисяч євро на побудову належного місця для проживання і відпочинку туристів.

Але, зважаючи на такі переваги напрошується питання, чому в Україні ця галузь залишається на низькому рівні розвитку? За даними Всесвітньої туристичної організації, щороку у світі здійснюється близько 1 млрд. подорожей, понад 52 % з яких у межах країн Європи. В країнах ЄС туризм сприяє підвищенню сукупного валового внутрішнього продукту на 8 %, економічному зростанню на 11 %, а

кількість робочих місць в туристичній індустрії становить близько 12 % загальної чисельності [2].

Тобто, в розвинених країнах ЄС кожне 9 робоче місце надає саме туризм. Тому, зважаючи на досвід зарубіжжя в нашій країні з великою кількістю рекреаційних ресурсів і культурних пам'яток можна надати значний об'єм робочих місць майже по всім областям України.

Досліджуючи Закон України «Про туризм» та «Стратегію розвитку курортів та туризму на 2016–2020 роки» можна зробити висновок, що про підтримку фізичних чи юридичних осіб, які хочуть займатись цією діяльністю йдеться тільки в розробці напрямків для впровадження або при співвласності держави та підприємця об'єкту, на якому будуть надаватись туристичні послуги. Якщо звернутись до «Стратегії розвитку курортів та туризму на 2016–2020 роки», то бачимо наступне: реалізація Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, коштів суб'єктів туристичної діяльності, коштів міжнародної технічної допомоги, інших міжнародних донорів, фінансових організацій (установ) коштів інвесторів та інших джерел, не заборонених законом. Обсяг фінансування Стратегії визначається щороку з урахуванням конкретних завдань і реальних можливостей [3]. Але, при цьому, ніякого фактичного фінансування для заснування туристичного бізнесу чи його розвитку, як в Європейських програмах, не спостерігається. І ми наголошуємо на тому, що треба створювати саме державне інвестування наших підприємців, які хочуть розвивати сільський зелений туризм в Україні. Як варіант можна обрати хоча б створення спеціальних кредитних ліній під 1 %, чи хоча б під європейські відсотки (Німецький банк DKB надає своїм громадянам звичайні кредити під 3–4 % ставку).

Ураховуючи підвищення кількості міського населення і відтік жителів села, а також підвищення рівня середньорічного шумового фону у містах до рівня, який перевищує норму для звичайних людей, багато туристів зараз цікавиться саме зеленим туризмом, «подалі від цивілізації», де можна відпочити психологічно та фізично. Тому, запровадження цільового фінансування програми з розвитку туризму допоможе залишати туристів нашої країни в середині України і заохочувати до нас іноземних туристів, тим самим підвищуючи рівень ВВП і загальний рівень життя в Україні. Крім цього, молодь буде бачити перспективи розвитку на сільській території і тим самим ми зможемо налагодити інфраструктуру села, що знову ж таки є значною перевагою розвитку зеленого туризму на селі.

Враховуючи викладене вище, правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні не можна вважати достатнім. На нашу думку, необхідним є прийняття Закону України «Про сільський зелений туризм». Нагальним також є удосконалення Стратегії розвитку туризму в Україні, зокрема, урегулювання питання фінансової допомоги суб'єктам, які розвивають в нашій країні напрямок сільського зеленого туризму. Зокрема, пропонуємо закріпити положення щодо забезпечення фінансування суб'єктів господарювання у сфері сільського зеленого туризму під 0 % на строк до 5 років та під 3 % на строк до 10 років. Такі заходи сприятимуть сталому розвитку українського села, збільшенню кількості іноземних туристів в Україні та забезпечать залучення іноземних інвестицій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Євдокименко В. К. Рекреація і туризм: управління ендогенно орієнтованим розвитком в умовах глобальних взаємовпливів / В. К. Євдокименко // Вісник

Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – Вип. 4. – С. 228–237.

2. Концепція державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-р

3. Стратегія розвитку курортів та туризму на 2016–2020 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.knteu.kiev.ua/file/NjY4NQ==/e1227acdf34bb4a1da39d384139b9d7a.pdf

Нестерчук Людмила Олександрівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Набувальна давність в Україні

У сучасному світі нашої держави кожна людина повинна знати загальні аспекти законів, особливо ті закони, які стосуються права власності для того, щоб розуміти правильність своїх дій. Досить часто люди оволодівають різним майном, який є чужим, вважаючи, що воно відразу буде їх. Саме для таких випадків потрібно вивчати набувальну давність, котрій, нажаль, присвячена невелика кількість праць.

Питанням про набувальну давність в Україні займались такі науковці як: О. Головкін, В. Маковій, О. Яворська, Д. Касілова та інші.

«Придбання в результаті користування» – саме так ще у римському праві називалася набувальна давність. Та, слід відзначити, що сама набувальна давність для українського законодавства є відносно новою. Тільки у 2004 р. був введений інститут набувальної давності в Україні. Встановлений він був для того, щоб встановити повну рівноправність всіх форм власності та збільшити права людей. З набуттям чинності Цивільним кодексом України стало можливим набувати права власності на чуже майно за способом набувальної давності (ст. 344 ЦК) [3].

О. Головкін визначає, що набувальну давність можна розглядати як один із первісних способів набуття права власності, оскільки права набувача залежать не від волевиявлення попереднього власника, а від сукупності обставин, зазначених у ч. 1 ст. 344 ЦК України. Отже, з вищезазначеного визначаємо, що набувальна давність – це один із спосіб набуття права власності на майно [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 344 ЦК України особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном - протягом п’яти років, набуває право власності на це майно (набувальна давність), якщо інше не встановлено цим Кодексом [8, с. 111].

Суб’єктом набувальної давності може бути як фізична, так і юридична особа. Об’єктом набувальної давності за ст. 344 ЦК України є нерухоме або рухоме майно. До нерухомого належать земельні ділянки, а також об’єкти, розташовані на земельній ділянці (житлові будинки, майнові комплекси, насадження) та рухомими речами є такі, які можна вільно переміщувати в просторі. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 344 ЦК України право власності на нерухоме майно, що підлягає державній реєстрації, виникає за набувальною давністю після державної реєстрації [8, с. 111].

Набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю регулюється законом. Право власності на нерухоме майно, що підлягає державній

реєстрації, виникає за набувальною давністю з моменту державної реєстрації. Так, слід відмітити, що Земельний кодекс України передбачає набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю. Тому, згідно ч. 1 ст. 119 Земельного кодексу України, громадяни, які добросовісно, відкрито і безперервно користуються земельною ділянкою протягом 15 років, але не мають документів, які б свідчили про наявність у них прав на цю земельну ділянку, можуть звернутися до органу державної влади з вимогою отримати право власності [2].

Варто відзначити умови набувальної давності, які були зазначені у ч. 1 ст. 344 ЦК України:

– добросовісність;

– відкритість;

– безперервність;

– строк користування майном.

В. А. Рясенцев визначив набувальну давність як встановлений законом строк, зі спливом якого право власності на чуже майно виникає в особи, яка володіла ним добросовісно та відкрито як власник. Тобто, якщо людина тривалий час користувалася річчю – вона має право отримати офіційне право на її володіння. Відмічена умова добросовісті означає те, що особа при заволодінні майном діяла без думки завдати школи іншій людині [4]. У разі появи суперечки встановлювати характер володіння (його добросовісність або недобросовісність) має тільки суд з урахуванням обставин справи [6].

В. П. Маковій набувальну давність визначив як спосіб набуття речового права на майно суб'єктами, які ним володіють, у випадках, коли вони не мають можливості за певних обставин підтвердити підстави виникнення прав, а також в інших ситуаціях [5].

Важливою частиною набувальної давності є ч. 2 ст. 344 ЦК України, за якою особа, яка заявляє про давність володіння, може приєднати до часу свого володіння увесь час, протягом якого цим майном володіла особа, чиїм спадкоємцем (правонаступником) вона є [8, с. 111]. Саме ця частина є позитивним явищем для особи, яка подає заяву, адже вона виступає певною гарантією позитивного рішення заяви, підставою її застосування та відповідає умові набувальної давності – строк користування [7].

Ч. 3 ст. 344 ЦК України містить положення: якщо особа заволоділа майном на підставі договору з його власником, який після закінчення строку договору не пред'явив вимоги про його повернення, вона набуває права власності за набувальною давністю на нерухоме майно через 15 років, а на рухоме майно – через 5 років після закінчення терміну позовної давності [8, с. 111].

Наступною важливою умовою набувальної давності в Україні є відкритість та безперервність. Так володіти не своїм майном необхідно відкрито та безперервно. Адже приховування та своєрідна перерва користування може свідчити про відсутність умови добросовісності.

Відповідно до ч. 4 ст. 344 ЦК України право власності за набувальною давністю на майно, зокрема на транспортні засоби, цінні папери, набувається за рішенням суду [8, с. 111]. Як випливає з цієї статті, право набувальної давності на основі рішення суду поширюється виключно на транспортні засоби і цінні папери та ймовірно, що це пов'язано з їх відносно високою вартістю в порівнянні з іншими видами рухомого майна.

На підставі вище зазначеного можна зробити висновок, що набувальна давність – це один із спосіб набуття права власності на майно. В Україні вона регулюється ЦК

України ст. 344. Виділяють такі умови набувальної давності як: добросовісність, відкритість, безперервність та тривалість володіння (для рухомого майна – п’ять років, нерухомого майна – десять років, земельної ділянки – п’ятнадцять років). Кожна з цих умов є важливою для виконання особою, яка буде мати справу з набувальною давністю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Головкін О. Набувальна давність як спосіб набуття права власності на майно / О. Головкін // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2014. – № 3(36). – С. 42–48.

2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14.

3. Касілова Д. Ю. Володіння за набувальною давністю як особливий вид володіння / Д. Ю. Касілова // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 56. – С. 311–317.

4. Луспеник Д. Д. Спори про набувальну давність: проблеми теорії і судової практики // Юридичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 114–119.

5. Маковій В. П. Набувальна давність у цивільному праві: автореф. дис. канд. юрид. наук / В. П. Маковій. – Харків, 2007. – 20 с.

6. Рясенцев В. Приобретательная давность / В. Рясенцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lawlibrary.ru/article1068373.html.

7. Саяпіна І. Коротко про набувальну давність та підстави її застосування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?m=archive&y=2011&mag=82&art=179.

8. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 7 лют. 2015 р. : (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2015. – 380 с.

Ничипорчук Олексій Вячеславович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Костянтин Іванович Острозький як військовий та релігійно-культурний діяч

Із двох синів Івана Васильовича Острозького, Михайла і Костянтина, найбільшої слави як у сучасників, так і в нащадків домігся молодший Костянтин. Великі здібності й справжній військовий талант уславили його не тільки у Великому Князівстві Литовському, але й зробили його ім’я широко знаним далеко поза межами своєї держави. Сучасні йому хроністи називали його Ганнібалом і волинським або руським Сципіоном. Не помилимося, коли зазначимо, що з усіх князів Острозьких Костянтин Іванович зробив найблискучішу кар’єру, ставши одним з найславетніших гетьманів Великого Князівства Литовського й улюбленцем Ягеллонів [1, с. 22].

Проте стосовно життя й діяльності Костянтина Івановича Острозького маємо тільки нечисленні фрагментарні документальні дані. Навіть з приводу дати його народження існує кілька гіпотез (1436 р., 1460 р., 1461 р., 1463 р.). Проте більшість дослідників все ж схиляється до думки, що найімовірнішим роком його народження є 1460 р. Початки військово-політичної діяльності майбутнього гетьмана теж достеменно невідомі, що не дає можливості поступово, крок за кроком простежити його сходження до найвищої військової посади в державі. Щаблі його службової

кар'єри прослідковуються лише від 1486 р., коли він уже перебував на службі при королівському дворі, тобто приблизно з 26 років. Однак, очевидно, щоб потрапити на службу до королівського двору, потрібно було, по-перше, вже проявити себе якимись вагомими вчинками. По-друге, за тогочасних умов шляхта взагалі, а тим більше князі, залучалися до військово-політичної діяльності мало не з юнацьких років, тобто, як мінімум з 18–20 років. Тож, коли він стає помітною особою при королівському дворі, треба думати, що за його плечима був уже чималий послужний список. Майже все своє свідоме життя Костянтин Іванович Острозький провів у військових походах, тобто всю свою енергію, хист і здібності віддав ратній справі [3, с. 29–35].

Під час литовсько-московської війни 1492–1494 рр. разом із братом Михайлом Костянтин був активним учасником воєнних дій. За визначні ратні успіхи брати отримали від великого князя Олександра м. Полонне (квітень–травень 1494 р.), а 10 червня 1496 р. – Глинське та Здолбицю.

Він розробив і застосував нову тактику ведення бою з татарами: на ворога нападали, коли той повертався, обтяжений здобиччю і бранцями, втративши мобільність та маневреність. 10 серпня 1497 р. за перемогу над Мехмет-Гіреєм під Очаковим Костянтин Острозький був удостоєний звання Великого гетьмана, начальника всіх воєнних сил Великого Князівства Литовського. Після цього він неодноразово очолював литовське військо у боротьбі проти татар та московитів. Це був переломний момент у кар'єрі князя. Того ж року за суттєві військові заслуги К. Острозький отримав численні земельні надання. У Луцькому повіті набув двори Здолбиців і Глинсько, а також села Дермань, Урвенна, Лебеді, Кунин, Ведчу, Коршів, Лєдову, Богдашов, Долгунов; у Кременецькому повіті: двір Красилів разом із Чечановцями, Дубищами (два села з такою ж назвою), Черленовим, Колчином, Баймаковим [2, с. 125–127].

У 1500 р. розпочалася нова московсько-литовська війна. Війська Івана III захопили Брянськ, Дорогобуж, Путивль, Радогощ, Гомель і підійшли до Смоленська. Супроти 20-тисячного московського війська було направлене 11–14-тисячне литовське на чолі з великим гетьманом К. І. Острозьким. Незважаючи на незначну чисельність своїх військ, гетьман К.Острозький пішов на сутичку з московською армією. Вирішальна битва сталася у 1500 р. над Ведрошою. Вона закінчилася поразкою литовців, а К. Острозький потрапив у московський полон. Історія перебування Костянтина Івановича у московському полоні до кінця не з'ясована. Відомо, що, достойно поцінувавши військовий хист і здібності литовського гетьмана, Москва вирішила схилити його на свою службу. Проте, пов'язуючи з таким визначним воєначальником якісь свої таємні плани і надії, Москва, підписавши 1503 р. перемир'я з ВКЛ і звільнивши інших полонених, не погодилася відпустити з полону литовського гетьмана. Зрозумівши, очевидно, що іншим шляхом з неволі не визволитися, Костянтин Іванович 18 жовтня 1506 р. підписав «заручний лист», тобто склав письмову присягу на вірність великому московському князю. Тільки в такий спосіб, отримавши нарешті волю, він, як тільки трапилася нагода, 25 вересня 1507 р. повернувся до Вільна разом зі своїм загоном. Повернення К. І. Острозького надало йому ще більшої популярності в суспільстві і принесло нові земельні пожалування.

Зигмунт I знову вручив йому гетьманську булаву і повернув всі колишні уряди, а за вірність обдарував князя ще й новими земельними пожалуваннями. Вже у 1507 р. він одержав привілей на місто Чуднів. У 1507–1508 рр. К. І. Острозький бере участь у новій московсько-литовській війні, пов'язаній з відомим заколотом князя Михайла Глинського. Завдяки швидким діям, К. І. Острозський за допомогою

польського війська звільнив від облоги Мінськ і змусив противника відступити з-під Орши. Завдяки старанності з якою він це зробив, К. Острозькому було надано частину майна конфіскованого у М. Глинського, а саме м. Турів, і села Сторожовець та Динилевичі а також кам'яницю (будинок) у Вільно (1508 р.) [4, с. 26–29].

Наступного року князь Костянтин отримав іще маєтки Пельча, Птича, Повірське. Завдяки наступним, вдало проведеним війнам з татарами і особливо гучній перемозі під Вишневцем у квітні 1512 р (точна дата битви все ж залишається не визначеною в історіографії), гетьман отримав від короля замок і місто Степань з околицями, Мокре, Костениці, Большевичі, Щестовичі, Коптєвичі.

Перемога під Вишневцем остаточно закріпила за князем К. І. Острозьким славу видатного полководця. Його перемоги оспівували найвідоміші поети, а славою з ним не міг зрівнятися жоден із тогочасних воєначальників. Після цієї битви 21 вересня 1513 р. Костянтин Острозький одержав офіційне призначення на пост віленського каштеляна. Незважаючи на те, що цю посаду могли обіймати лише католики, а Острозький сповідував православ'я. Наступними подіями, що дозволили йому знову проявити себе перед королем, стали військові дії проти Москви у 1513–1514 рр., які завершилися здобуттям у Московської держави м. Смоленська. Для К. Острозького вони виявилися особливо вдалими, оскільки принесли йому велику славу за перемогу під Оршею у 1514 р., яка набула розголосу по всій Європі. Завдяки цьому князь отримав замок Дорогобуж над Горинню. У 1519 р. стався новий великий ворожий напад, у котрому, за літописними відомостями, взяли участь майже 80 тисяч татар. Жорстока битва, що відбулася під м. Сокаль, закінчилася страшною поразкою польсько-литовського війська, залишки якого заховалися у Сокальському замку. Цей розгром значно менших від напасників за своєю чисельністю об'єднаних польсько-литовських сил був результатом неузгодженості дій між польськими і литовськими воєначальниками та невдалого вибору місця битви. План битви, запропонований К. Острозьким, був відкинутий польською стороною. Результати цього непорозуміння були трагічними: з великим ясиром і здобиччю татари через Волинь повернулися до Криму. Наступний великий похід, здійснений татарами у 1524 р., приніс велике розорення населенню Поділля, Волині та руських земель, розташованих вздовж річок Сяну і Бугу. Через малочисельність польсько-литовського війська К. Острозький разом з великим коронним гетьманом М. Фірлеєм не змогли відбити у ворога полонених. Останньою великою кампанією гетьмана була переможна битва над татарами на початку 1527 р. Ця татарська експедиція була спрямована проти планів Польщі надати допомогу Угорщині у війні з Туреччиною [1, с. 76–79].

Великого значення князь К. Острозький надавав спорудженню оборонних укріплень. На початку XVI ст. він зміцнив оборонні споруди Дубно, Острога, Рівного, Дорогобужа, Звягеля, Чуднова, створивши таким чином своєрідний суцільний оборонний рубіж. Свої військові заслуги князь Костянтин використовував в інтересах православної церкви та місцевого населення. Значні власні кошти Костянтин Іванович витрачав на церкву. Однак зауважимо, що у цій сфері діяльності Острозького, як і його сучасників загалом, гроші лише «позначали» суть видатків, бо насправді йшлося про духовну потребу та релігійну свідомість у цілому. Ним були побудовані храми у Турові, Дятлові, Смолевичах, Вільно, Дермані, Острозі, інших населених пунктах. Поставив дві церкви в Вільні, у самому Острозі заснував монастир Святої Тройці. Князь Костянтин щедро опікувався і своїм Дерманським монастирем. У 1507 р. подарував йому ж рукописну Євангелію в срібному окладі, коштовний церковний посуд та Хрест. Окрім того, він часто виступав оборонцем

православ'я перед польським королем Зигмунтом І. Завдяки Острозькому фактично втратили чинність попередні заборони на будівництво церков та відправлення православних обрядів, зменшився тиск світських урядників на церковні структури, активізувався рух на піднесення християнської моралі й дотримання канонічних норм монастирського життя. Окремі уривчасті дані свідчать про те, що князь Острозький виступав поборником культурно-освітнього розвитку на підвладних йому землях [1, с. 110–118].

Отже, наведені факти дають підстави вважати Костянтина Івановича не лише видатною постаттю української історії. Це був діяч міжнародного масштабу. Більше того – це людина, завдяки якій історія центрально-східної Європи дещо змінилася.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кемпа Т. Костянтин Василь Острозький (бл. 1524/1525–1608) воєвода Київський і маршалок землі Волинської / Т. Кемпа. − Хмельницький, 2009. − 342 с.

2. Огієнко І. І. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця / І. І. Огієнко. – Вінніпег, 1958. − 399 с.

3. Ульяновський В. І. «Славний для всіх часів чоловік»: князь Костянтин Іванович Острозький : [монографія] / В. І. Ульяновський. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – 168 с.

4. Ульяновський В. І. Відоме і невідоме з біографії та діяльності князя К. І. Острозького / В. І. Ульяновський // Острозька давнина. – Львів, 1995. – Т. 1 – 24–31 с.

Патей Тетяна Іванівна
учениця 11 класу
КЗ «Житомирський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей»

Авторське право в Інтернеті: особливості порушення та проблеми захисту в Україні

Сьогодні Інтернет є найпопулярнішим і найважливішим джерелом інформації. Ми маємо можливість ознайомлюватися з книгами, журналами, газетами, телепередачами за допомогою глобальної мережі. Як наслідок, численними є правопорушення щодо авторського права в Інтернеті. За останнє десятиліття значно зросла увага правоохоронних органів до різних інтернет-ресурсів, які використовують об'єкти інтелектуальної власності. Актуальність питання визначається тим, що велика частина всіх авторських творів, наявних в Інтернеті, опинилась там з порушенням авторських прав, тобто на незаконних підставах. Тому наша держава повинна приділити особливу увагу охороні та захисту авторських прав в мережі Інтернет та розробити принципово нове законодавство.

Більшість користувачів Інтернету є необізнаними із системою охорони авторських прав і порушують їх не з майнових міркувань, а через необізнаність, але як ми знаємо «незнання закону не звільняє від відповідальності». Серед причин масового порушення авторських прав є технічна простота здійснення операції копіювання твору в Інтернеті, а також відсутність легальних варіантів за наявності різноманітних нелегальних. Автор або інша особа, яка є власником авторських прав, розміщуючи свій твір в Інтернеті, цим самим надає право на його використання. Як

вказує доктор юридичних наук П. С. Ріппа, через особливості функціонування Інтернету, а саме: анонімності користувачів, екстериторіального характеру, свобод та швидкості поширення інформації – порушення авторських прав стало настільки буденним і поширеним явищем, що особа, вчиняючи протиправні дії, просто не усвідомлює їх сутності, а навпаки гадає, що діє в рамках закону [5].

Авторське право в Україні регулюється Цивільним кодексом та Законом України «Про авторське право та суміжні права». У 2000 р. був виданий Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31.07.2000 р. Цей документ визначає основні напрями правового регулювання використання Інтернету в Україні. Передовсім, це захист авторського права в глобальній мережі [7].

26 квітня 2017 р. набув чинностіЗакон України № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Даним законом внесено ряд важливих змін щодо захисту авторських прав в мережі Інтернет до інших законів України, зокрема, до Закону України «Про авторське право і суміжні права», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України [2].

З прийняттям Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» Закон України «Про авторське право і суміжні права» було доповнено статтею 52-1. Відповідно до цієї статті, при порушенні будь-якою особою авторського права і суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і суміжних прав (далі – заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та веб-сторінки, на яких розміщена або в інший спосіб використана відповідна цифрова інформація, із заявою про припинення порушення. Така заява надсилається власнику веб-сайту з одночасним направленням її копії постачальнику послуг хостингу, який надає послуги або ресурси для розміщення відповідного веб-сайту [1].

У свою чергу, новою ст. 164-17 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність у вигляді накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет [4]. Згідно нової ст. 164-18 Кодексу України про адміністративні правопорушення наведення особою завідомо недостовірної інформації щодо наявності авторського права і суміжного права у заяві про припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет, направленій відповідно до законодавства про авторське право і суміжні права, тягне за собою накладення штрафу від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4].

І. Римаренко у своїй роботі «Захист авторських прав та творів, розміщених в Інтернеті», визначає два шляхи для захисту авторських прав у мережі Інтернет. Захист на етапі до порушення:

1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера;

2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим;

3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований;

4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту;

5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів;

6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій;

7) клірингові центри – автор надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав.

Захист на етапі після порушення:

1) агенти – це комп'ютерні програми, які автоматично виконують попередньо визначені команди, наприклад, пошук у мережі контрафактних примірників творів;

2) стенографія – процес приховування інформації у файлах, наприклад «водяного знаку» автору твору, що буде доказом авторства цієї особи щодо цього твору;

3) «маячок» – це особлива мітка, яка розміщується в творі і спрацьовує під час несанкціонованого використання, надаючи можливість знайти порушника авторських прав;

4) використання кодових слів [6].

Більшість країн Європи вже займаються цими питаннями і частково можуть контролювати процеси і забезпечити захист прав авторів в мережі Інтернет.

Франція, перша країна, яка оголосила боротьбу з піратством в мережі Інтернет, шляхом прийняття Закону «Про три кроки», який був розроблений за ініціативою президента Франції Ніколя Саркозі і вступив у дію з 1 жовтня 2010 р. Завдяки цьому влада отримала право на повне прослуховування трафіку, а також на сповіщення по електронній пошті тих, хто активно викачує з мережі піратські програми та мультимедійний контент у файлообмінних мережах. Закон передбачив, що «пірати», які ігнорують попередження електронною поштою, втрачають доступ до мережі терміном на рік, крім того в ряді випадків передбачений штраф до 300 тис євро або навіть тюремне ув'язнення. Закон також зобов'язав місцевих інтернет-провайдерів перехоплювати і передавати владі дані про людей, які займаються розповсюдженням піратських матеріалів. Щодо цих осіб в подальшому порушуються кримінальні справи [3].

Українське суспільство ще не адаптувалося до значних досягнень науково-технічної революції в сфері використання мережі Інтернет. Тому наша держава повинна розробити відповідне законодавство щодо захисту авторських прав в світовій павутині, адже на сьогодні нормативно-правова база України в цій сфері є недосконалою і потребує значного доопрацювання. Ми можемо побачити певний прогрес в цій справі, але не такий значний як в іноземних країнах. В той самий час здійснюваний контроль за дотриманням авторських прав в Інтернеті не повинен перешкоджати розвитку культури, освіти, науки та інших потреб народу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 11 липня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

2. Закон України № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні» 26 квітня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

3. Закон Республіки Франції «Про три кроки» від 1 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://livresfrancaisgratuit.narod.ru

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

5. Ріппа П. С. Забезпечення авторських прав у мережі Інтернет / П. С. Ріппа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua

6. Римаренко І. В. Захист авторських прав та творів, розміщених в Інтернеті / І. В. Римаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua

7. Указ Президента №928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31.07.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/928/2000

Бондаренко Олександр Станіславович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Правове регулювання особистих і майнових прав та обов'язків подружжя в Україні

Правове регулювання майнових та немайнових прав і обов'язків подружжя є одним з найактуальніших питань сімейного законодавства, що потребує постійного вивчення та удосконалення. У зв'язку з прийняттям Сімейного кодексу України 10 січня 2002 р., було встановлено нові положення, що стосуються не тільки особистого та спільного майна, він ввів поняття шлюбного договору, який додатково регулює права та обов'язки подружжя.

Першочергове завдання полягає у роз'ясненні понять шлюбу та сім'ї. Шлюб – це добровільний союз чоловіка і жінки з метою створення сім'ї. Стаття 4 Сімейного кодексу України (далі – СК України) наголошує, що особа, яка досягла шлюбного віку, має право на створення сім'ї. В окремих випадках, передбачених СК України, сім'ю може створити особа, яка не досягла шлюбного віку або яка народила дитину, незалежно від віку. Майнові та особисті права та обов'язки подружжя породжуються після укладання шлюбу.

Особисті права та обов'язки подружжя складають 6 главу СК України. До них належить обирати за власним бажанням прізвище одного із подружжя як їх загальне, або кожен з подружжя має право зберігати своє дошлюбне прізвище, або приєднати до свого прізвища інше тощо. Виховання дітей та інші побутові ситуації подружжям вирішуються спільно. Також кожний з партнерів вільний у виборі професії, занять та місця проживання [1, с. 400]. Всього немайнові відносини регулюються статтями 49–56 СК України. Більше уваги у цьому правовому акті приділено саме майновим відносинам.

За загальним правилом дружина та чоловік має право на набуття спільного майна, але також кожен із подружжя має право на своє власне майно. Майно, що належало кожному з подружжя до вступу у шлюб, а також одержане їм під час шлюбу в подарунок або в порядку спадкоємства, є роздільною власністю подружжя, тобто власністю кожного з них. Роздільним майном кожного з подружжя є також речі індивідуального користування (взуття, одяг та ін.), навіть якщо вони були придбані під час шлюбу за рахунок спільних засобів подружжя (за винятком цінностей і

предметів розкоші). Кожний з подружжя самостійно володіє, користується і розпоряджається роздільним майном, що належить йому [3].

Одним із додаткових та актуальних способів регулювання майнових відносин подружжя є шлюбний договір. Про це говориться у ст. 92 «Право на укладення шлюбного договору СК України» [3]. Він (тобто шлюбний договір) може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. На укладення шлюбного договору до реєстрації шлюбу, якщо його стороною є неповнолітня особа, потрібна письмова згода її батьків або піклувальника, засвідчена нотаріусом.

Ст. 93 СК України акцентує увагу, що шлюбним договором визначаються майнові права та обов'язки подружжя, та регулюються майнові відносини між подружжям. Він укладається у письмовій формі і, як правило, нотаріально посвідчується. Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу, а коли його укладено подружжям, то він набирає чинності у день нотаріального посвідчення. В шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків. Він може встановлювати чинність договору або окремих його положень і після припинення шлюбу [1, с. 215].

У різних країнах цей інститут має свою специфіку, але суть його усюди одна: надання особам, що укладають шлюб можливостей відступити від того режиму подружнього майна, який передбачений у законодавстві даної країни та автоматично починає діяти з моменту укладення шлюбу.

Шлюбний договір в країнах Західної Європи та США має давню традицію, натомість в українському законодавстві він з'явився лише в 1993 р. як «шлюбний контракт». При цьому відповідна норма мала значні недоліки. Так, шлюбний контракт не міг укладатися подружжям, хоча, можливо, саме особи, які вже перебували у шлюбі і мали відповідний досвід у «регулюванні» майнових відносин, у першу чергу були готові до укладення шлюбного контракту. По-різному тлумачилось положення, щодо змісту шлюбного контракту – фактично допускалась можливість регулювання у шлюбному контракті не тільки майнових але і особистих немайнових відносин (що тоді знайшло своє відображення у відповідній Постанові Кабінету Міністрів України). І головне – передбачалося, що шлюбний контракт не може погіршувати становище одного з подружжя в порівнянні з чинним законодавством. В такій редакції це положення фактично перекреслювало саму ідею шлюбного договору, оскільки він і укладається для того, щоб врегулювати майнові відносини подружжя у інший спосіб, ніж це передбачено законом. У Сімейному кодексі, який набрав чинності 2004 р., є окрема глава присвячена шлюбному договору. Під ним розуміють укладений у встановленому законом порядку письмовий нотаріально посвідчений договір осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя, яке вже перебуває у шлюбі, щодо регулювання майнових відносин [2, с. 213].

У ст. 97 СК України передбачається, що у шлюбному договорі може бути визначене майно, яке дружина, чоловік передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу. Подружжя може домовитися про не поширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень про спільну сумісну власність і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. За домовленістю сторін може встановлюватися порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. У шлюбному договорі сторони можуть передбачити

використання належного їм обом або одному з них майна для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб. Йдеться і про можливість включення до шлюбного договору будь-яких інших умов щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства [3].

Отже, українське законодавство регулює особисті та майнові відносини подружжя. Сімейний кодекс України визначив головні аспекти, якими регулюється сумісна та роздільна власність. Набуло поширення поняття шлюбного договору. Норми, викладені у СК України, покликані не обмежувати подружжя у їх діях, а розвивати свої можливості щодо набування немайнових (духовних) прав і свобод, і майнових прав подружжя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дякович М. М. Сімейне право України : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / М. М. Дякович. – К. : Правова єдність, 2009. – 512 с.

2. Апопій І. В. Сімейне право Уаїни : [навч. посібн.] / І. В. Апопій. – К. : ЦУЛ, 2010. – 360 с.

3. Сімейний кодекс України. Закон України № 2947-14 від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://urist-ua.net

4. Особисті немайнові і майнові права та обов'язки подружжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://studfiles.net/preview/5775942/page:24/

Грицик Світлана Володимирівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблеми укладання та розірвання шлюбного договору

Напевно кожен із нас переглядаючи зарубіжні фільми або ж у реальному житті не раз стикався із таким поняттям як шлюбний договір, можливо хтось планує укласти такий договір при одруженні, але мало хто з нас розуміє його зміст. Тому спробуємо розглянути особливості шлюбного договору та проблеми з якими стикається подружжя під час укладання чи розірвання шлюбного договору.

Якщо зануритись у історію то про шлюбний договір, що правда дещо у видозміненій формі ми дізнаємось ще з часі Київської Русі тоді він був у формі домовленості батьків про форму та розмір приданого, у «Руській Правді» писалось про розмір штрафу за порушення чоловіком шлюбного договору, за часів коли українські землі перебували у складі Великого князівства Литовського був такий вид шлюбного договору як «Шлюбна інтерциза» або «листом замовленням» який закріплювався у Литовських статутах. До XVII ст. договори були усними, але обов'язковим елементом цивільного шлюбу. Шлюбні договори були не винятком і для пізніших часів, але в радянську добу будь-які угоди подружжя щодо врегулювання майнової проблеми були недійсними і регулювались виключно законом [3].

Можливо через вплив Радянського Союзу або ж менталітет, щирість і відкритість українців, а можливо через відсутність достатніх знань про шлюбний договір призвело до того що українці критично ставляться до укладання шлюбного договору.

В Україні питання укладання та розірвання шлюбних договорі є досить актуальним, адже це порівняно новий правовий інститут. Дослідженням даного питання займались такі науковці як Є. Ульяненко [5], Я. Новохацька, В. Антошкіна, А. Болховітіна, Л. Липець, Г. Гаро, Є. Ворожейкін, Б. Гонгала, В. Кисіль, О. Явор, Т. Ариванюк, І. Жилінкова, В. Гопанчук, С. Лепих [2], Г. Цивиренко [6] та ряд інших науковців.

Інститут шлюбного договору існує в Україні з 1992 р., проте широких обертів він не набув. В Україні не більше 5 % громадян укладають шлюбні договори і в більшості випадків такі договори укладають особи, які одружуються удруге чи у досить пізньому віці, особи що мають значне майно або у тому випадку коли один із подружжя іноземець. З 2010 р. можливість укладання шлюбного договору закріплено у Сімейному кодексі у Главі 10 «Шлюбний договір» [4].

Науковці дискутують що ж краще вживати договір чи контракт? Більшість дійшли згоди що краще вживати таке поняття як шлюбний договір. Перш ніж розглядати питання про проблеми укладання та розірвання шлюбного договору потрібно дати визначення що ж таке шлюбний договір.

Шлюбний договір – це цивільний правочин, що базується на домовленості наречених або подружжя відносно встановлення майнових прав та обов'язків подружжя на період існування та припинення шлюбу. Це лише один із можливих варіантів визначення поняття, проте відсутність єдино правильного поняття у діючому Сімейному кодексі України (далі – СКУ) зумовлює появу деяких труднощів у правовому розумінні шлюбного договору як такого. Ст. 92 СКУ встановлює що шлюбний договір укладається між особами що подали заяву про реєстрацію шлюбу або подружжям. Договір укладається в письмовій формі і в трьох екземплярах відповідно кожному з подружжя і для нотаріальної справи [4].

Подружжя має знати, що по-перше, шлюбний договір є правочином, оскільки спрямований на зміну відносин між подружжям; по-друге, має спеціальний склад суб'єктів, якими можуть бути не тільки подружжя, які зареєстрували шлюб, але й особи, що вступають до шлюбу; по-третє, шлюбний договір має спеціальні вимоги до оформлення, а саме укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню; по-четверте, регулює специфічне коло відносин – тільки майнові відносини подружжя [1].

Найперше з чим стикається подружжя це питання яким ж має бути шлюбний догові проте точної відповідь на це питання ви не отримаєте, адже у СКУ немає єдиного зразку такого договору головне, щоб він був складений грамотно. Його можна скласти самостійно проглянувши приклади в Інтернеті, але якщо ви не впевнені у своїх силах то краще звернутись за допомого до нотаріуса чи адвоката [5].

Ще однією проблемою є розширення суб'єктного складу шлюбного договору. Суб'єктний склад є однією з основних підстав виділення шлюбного договору в окремий вид договорів, які укладаються суб'єктами сімейного права. Відповідно до положень ст. 92 СКУ, право на укладення такого договору мають наречені, тобто не будь-які особи, які збираються взяти в майбутньому шлюб, а лише ті, що подали заяву про реєстрацію шлюбу до органів державної реєстрації актів цивільного стану, а також подружжя [1].

Важливо зазначити, що відповідно до СКУ, шлюбний договір слугує засобом регулювання майнових відносин саме між подружжям, а не між особами, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, тому укладання шлюбного договору такими особами є неможливим [4].

Вагомою проблемою залишається питання щодо можливості укладення шлюбного договору через представника за довіреністю, а також законним представником. Можливість укладення шлюбного договору опікуном недієздатного чоловіка (дружини), недієздатність якого була встановлена під час перебуванні у шлюбі, або особою, дієздатність якої була обмежена, зі згоди піклувальника, а також емансипованою особою до реєстрації шлюбу заперечується[1]. Логічним з цього приводу буде звернутися до досвіду зарубіжних країн, у яких практика укладання шлюбного договору є більш поширеною, ніж в Україні. Так, можливість укладення шлюбного договору через представника за довіреністю особою, дієздатність якої обмежена зі згоди піклувальника, передбачена і параграфами 1410, 1411 Цивільного кодексу Німеччини. Законодавство у Бельгії та у Франції закріплює положення про нотаріальне посвідчення шлюбного договору, а також передбачає його укладання через законних чи договірних представників за спеціально виданої довіреності, яка містить умови передбачуваного шлюбного договору [3].

СКУ не містить спеціальних правил щодо меж реалізації права на укладання шлюбного договору особами, дієздатність яких обмежена, Оскільки цей правочин потребує нотаріального посвідчення, то піклувальники можуть надавати згоду на його вчинення лише з дозволу органу опіки та піклування [1].

Проблема виникає також і через те з якого ж моменту ми можемо вважати шлюбний договір дійсним. Так от згідно із СКУ Глави 10 ст. 95, то в дію шлюбний договір укладений до реєстрації вступає тільки після реєстрації шлюбу, якщо договір укладено у момент шлюбу то його дія розпочинається з моменту нотаріального посвідчення. Початок дії шлюбного договору сторони можуть пов’язати із якоюсь конкретною обставиною, наприклад народження дитини і вже тоді коли настане ця обставина чи не настане розпочнеться дія шлюбного договору [4]. У ст. 96 СКУ говориться про строк дії шлюбного договору. Так от згідно цієї статті у шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк дії, а також строки тривалості окремих прав та обов’язків. У договорі може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу [4].

Проблеми виникають і через те що подружжя думає, що якщо уклав шлюбний договір то це вже на все життя, але це не зовсім не так. У договорі можна зазначити як подружжя буде регулювати порядок внесення змін, а також встановлювати строк дії договору, або тривалість окремих права та обов’зків. Якщо ж такі положення не були внесені до шлюбного договору то його змінити подружжя має за взаємною згодою. Якщо взаємної згоди подружжя не дійшло то змінити умови шлюбного договору в односторонньому порядку можна лише за рішенням суду і то якщо цього вимагають інтереси одного з подружжя або ж неповнолітніх дітей. Одностороння відмова від шлюбного договору не допускається [5].

Шлюбний договір в Україні можна розірвати лише в судовому порядку. Щоб розірвати шлюбний договір, необхідно звернутися до суду з позовною заявою. Якщо договір безстроковий то можна в будь який момент до розірвання шлюбу. Якщо у договорі вказаний строк, значить треба чекати закінчення терміну його дії. Якщо ж обидві сторони не бажають його виконувати і хочуть відмовитися від нього, то має місце відмова від шлюбного договору. В данному випадку суть зберігається – договір також розривається, але в першому випадку він розривається (якщо одностороннє бажання), а в другому – оформляється відмова (якщо бажання обопільне) [2].

Ст. 102 СКУ узагальнює причини, через які він може бути розірваний. Ця ж стаття говорить нам про те, що договір може бути розірваний у разі неможливості його виконання [4].

Відмова від виконання шлюбного договору оформляється за допомогою подачі обопільної заяви нотаріусу подружжям про відмову від нього. Права і зобов'язання подружжя припиняються на їх вибір.

Шлюбний договір може бути визнаний недійсним тільки судом (ст. 103 СКУ). Подати позов про визнання його недійсним можуть не тільки його сторони (тобто подружжя), але і будь-яка інше особа, якщо положення договору порушує його права [4].

Підстави для визнання його недійсним – загальні, як і для всіх договорів. Недійсним він визнається, якщо суперечить наступним положенням, перерахованим в ст. 203 Цивільного кодексу України.

Отже, проаналізувавши наукову літературу ми бачимо, що укладання шлюбного договору в Україні знаходиться на стадії розвитку, потребує деяких уточнень запозичення іноземного досвіду країн де шлюбний договір є звичним явище. Українці через незнання особливостей шлюбного договору ставляться до нього досить таки критично, не вважають за необхідне укладати такого роду договори.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дорошенко Л. М. Деякі аспекти укладання шлюбного договору / Л. М. Дорошенко, А. О. Бистра // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 93–97.

2. Лепех С. М. Проблеми реалізації прав на укладання та розірвання шлюбного договору / С. М. Лепх [Електоний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/17975/%D1

3. Петреченко С. А. Актуальні аспекти укладання та розірвання шлюбного договору в Україні : історія та сучасність / С. А. Петреченко // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 290–295/ [Електоний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/ASUS/Downloads/FP_index.htm_2014_3_49%20(1).pdf

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. №2947к/ 96ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

5. Ульяненко О. О Шлюбний контракт – основа вільного вибору / О. О. Ульяненко // Підприємство, господарство та право. – 2003. – № 7. –С. 259.

6. Циверенко Г. П. Шлюбний договір: українська сучасність / Г. П. Циверенко, О. О. Трикоз // Вісник Дніпропетровського університету. – 2014. – № 1. – С. 63–67.

Савицька Олександра Ігорівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Право дітей з особливими потребами на освіту

Протягом останнього часу світова статистика фіксує тенденцію збільшення народжуваності дітей з порушеннями психофізичного розвитку. На сьогодні в Україні приблизно 12 % дітей від загальної кількості осіб віком до 18 років потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Відповідно до вимог Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», держава на

законодавчому рівні повинна забезпечити безперешкодний доступ дітей з особливими потребами до отримання базової, професійно-технічної та вищої освіти, в тому числі в домашніх умовах. На жаль, в дійсності, діти з особливими потребами практично позбавлені права здобути не лише вимріяну, а й будь-яку професію, навчальні заклади так само не пристосовані до потреб таких дітей. такий стан речей викликаний відсутністю необхідних коштів для створення умов, які б забезпечили фактичну рівноправність дітей з особливими потребами.

Проблему права дітей з особливими потребами на освіту розглядали такі науковці: В. Бондар, В. Засенко, І. Луценко, Л. Кирилецька, А. Колупаєва, В. Нагорна та інші. Вони досліджували переважно проблеми соціального захисту, питання інклюзивної освіти людей з особливими потребами в цілому.

Загальна Декларація прав людини закріплює право кожного на освіту та визначає, що освіта повинна сприяти повному розвитку людської особистості (ст. 26) [2]. Цей міжнародний документ закріпив права усіх людей без винятку, не виокремлюючи специфічну групу з особливими потребами – інвалідів. Доступність освіти, можливість вибору навчального закладу та форми навчання гарантована п. 1 ст. 29 Закону України «Про освіту» та ст. 6 Закону України «Про загальну середню освіту». Із внесенням змін у 2014 р. до Закону України «Про загальну середню освіту» в даній статті зазначено, що громадянам України забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах незалежно від особливостей інтелектуального, соціального і фізичного розвитку особистості.

Після ухвалення Закону «Про внесення змін до Закону України «Про загальну середню освіту» від 6 липня 2010 р. було внесено зміни до частини третьої ст. 9 Закону «Про загальну середню освіту», де передбачено, що «загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати у своєму складі класи (групи) з вечірньою (заочною), дистанційною формами навчання, класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів, спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами» [4].

У жовтні 2010 р. Міністерство освіти і науки України затвердило «Концепцію розвитку інклюзивної освіти», яка передбачає необхідне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання та здійснення відповідних інституційних змін.

Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» було прийнято 23 травня 2017 р. Даним законом було врегульовано питання доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг у навчальних закладах, зокрема:

– закріплено право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надання їм можливості отримувати освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі безкоштовно в державних і комунальних навчальних закладах, незалежно від «встановлення інвалідності»;

– запроваджується дистанційна та індивідуальна форми навчання;

– визначено поняття «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне навчання»;

– особам з особливими освітніми потребами надано можливість отримати психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу, створено для таких осіб інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу [3]. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію учнів, але в той же час створює відповідні умови для отримання якісної освіти для таких дітей. Інклюзивна освіта визнає, що всі діти можуть повноцінно навчатися, а їх відмінні особливості гідні поваги та є джерелом навчального досвіду для усіх учасників навчально-виховного процесу.

Кількість учнів в інклюзивних класах у 2016/2017 навчальному році збільшилася у порівнянні з попереднім навчальним роком на 35 % – з 2 тис. 720 до 4 тис. 180 осіб. І на даний момент кількість учнів з особливими потребами зростає. Згідно з постановою, для створення інклюзивного класу, потрібно, аби у ньому навчалось не більше 20 дітей. Серед них – 1–3 дитини з розумовою відсталістю або вадами опорно–рухового апарату або зниженим зором чи слухом, або затримкою психічного розвитку і не більш як двоє дітей сліпих або глухих або з тяжкими порушеннями мовлення, або складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно–рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку), або тих, що пересуваються на візках).

Перевага інклюзивного навчання полягає в подоланні ізоляції вихованців, можливості отримання освіти за місцем проживання без відриву від сім'ї, орієнтації дітей з особливими потребами на здорових однолітків та реальній соціальній адаптації з раннього віку [1].

Нажаль, й досі існують проблеми активного провадження інклюзивної освіти в Україні, до них відносять:

– відсутність належного фінансування;

– переповненість класів (кількість дітей більше 20);

– нестача навчальних матеріалів, обладнання, технічних засобів навчання у загальноосвітніх закладах, а також непристосованість приміщень до особливих потреб дітей;

– брак спеціалістів та спеціальних послуг для дітей з особливими потребами, які навчаються в умовах загальноосвітнього закладу.

Отже, реалізація права дітей з особливими потребами на освіту втілена державною політикою у сфері запровадження інклюзивної форми навчання. Політика сучасної України щодо освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку потребує більш активного залучення держави до системного вирішення проблем. Незважаючи на те, що в Україні розроблена законодавча база для здобуття освіти дітьми з обмеженнями, механізми реалізації цього процесу практично відсутні, що негативно позначається на розбудові інклюзивної освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондар В. І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. І. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2–5.

2. Всеобщая декларация прав человека: Принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10.12.1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ declhr.shtml

3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : [монографія] / А. А. Колупаєва. – К. : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.

4. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу : Закон України від 6 липня 2010 р. № 2442–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 46. – С. 545.

Семененко Сергій Віталійович
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Стратегічне планування розвитку регіону в контексті європейської інтеграції

В сучасних умовах інтеграції українського суспільства в європейську спільноту стратегічне планування в країні набирає своєрідного значення для забезпечення результативного управління розвитком регіону, а також самої України. Отже з впровадженням стратегічного планування на рівні регіону дозволить створити такі стратегічні характеристики, котрі забезпечать конкурентоспроможність регіону. Однак невизначеність певних питань, пов'язаних з впровадженням цього процесу, визначає потребу у наступних розробках по даному напрямку.

Згідно з висловлюванням професора Р. Л. Брусака, «стратегія – це спрямований процес на визначення напрямку розвитку організації, регіону чи територіальної громади в умовах середовища, що змінюється» [1].

Виходячи з цього, мета дослідження полягає у вивченні проблеми стратегічного планування розвитку регіону в контексті європейської інтеграції. Стратегічне планування потрібно вивчати як систематичний процес визначення мети, а також комплексу заходів з виконання розробленої стратегії, який цілеспрямований на забезпечення її ефективної діяльності в майбутньому. Наслідком стратегічного планування є розроблена стратегія, впровадження якої здійснюється в процесі стратегічного управління.

За основу стратегічного планування взято аналіз як внутрішніх можливостей регіональної економіки, так і зовнішніх конкурентних сил і пошук шляхів використання зовнішніх можливостей з урахуванням специфіки економіки регіону. Можна зазначити, що мета стратегічного планування полягає в покращенні реакції регіону на динаміку світового ринку й діяльність регіонів-конкурентів. Стратегічне планування в цьому випадку виражається сукупність визначених функцій: стратегічний аналіз, визначення місій та цілей, фінансове оцінювання стратегічних альтернатив, вибір типу стратегії управління [3].

На думку Дж. Хіггенса, «стратегічне управління – це управління метою здійснення місії організації через управління процесом взаємодії організації з її оточенням» [4].

З початком розробки задуму соціально-економічного розвитку регіону є визначення стратегічних цілей та галузевих пріоритетів. Також потрібно пам'ятати, що ключова мета розвитку регіону полягатиме у вирішення питання забезпечення самостійності території, а головною ціллю стратегічного планування розвитку регіону буде підвищення рівня та якості життя населення.

Отже вірне пояснення стратегічному управлінню можливо надати лише збагнувши, чим цей процес відрізняється від існуючого довгострокового планування.

На даний момент відмінність між стратегічним та довгостроковим плануванням полягає у тлумаченні майбутнього. У системі довгострокового планування є гіпотеза, що майбутнє може бути передбачене шляхом екстраполяції історично сформованих тенденції. У системі стратегічного планування – навпаки, таке припущення відсутнє. Стратегічне управління й планування являє собою певний набір правил та дій, що дозволяють організації розробити і досягти головної мети господарського розвитку. Таким чином, основу для планування складає не стільки минуле організації, скільки її майбутнє. Разом з тим треба враховувати певні особливості й внутрішні протиріччя процесу стратегічного планування: процес стратегічного планування вимагає наявності формалізованої схеми планування, яка визначає склад етапів та результатів кожного з них; послідовність планування; відповідальність; наявність структури управління для реалізації ефективної стратегічної діяльності; процес стратегічного планування має бути гнучким і динамічним; необхідність збереження балансу між формальною та ситуативною складовою процесу; постійна ревізія й актуалізація системи стратегічного планування. Також враховуючи вище наведене, можна зазначити, що стратегічне управління розвитком регіону – це управління, що орієнтує діяльність територіальної системи на цільові запити, гнучко реагує на зміни зовнішнього середовища й впроваджує заходи, які дозволяють досягти конкурентних переваг, що у сукупності дає можливість забезпечити сталий розвиток системи в довгостроковій перспективі [2].

Тому, розробляючи стратегію регіонального розвитку, слід враховувати й те, що процеси глобалізації світового господарства підсилюють конкуренцію між державами та їх територіями. Варто зазначити, що в даний час одним з головних завдань для України та її регіонів на шляху до збалансованого, ефективного, сталого розвитку лишається досягнення такого стану, коли територіальне планування поволі перейде з аспекту наукових проектів у площину реальних дій на всіх рівнях управління, і стане невід'ємною часткою при формуванні стратегії соціально-економічного розвитку всіх регіонів України. За умов посилення євроінтеграційних процесів відбуватимуться значні зміни на регіональному рівні управління. Надання регіонам більшої незалежності, делегування відповідних повноважень щодо організації процесу соціально-економічного розвитку збільшує рівень складності управління регіоном як системою.

Стратегічне планування в регіоні на шляху до європейської інтеграції є дуже актуальним і важливим. Отже ефективність подальшого розвитку залежить від пошуку шляхів його покращення, а також від інтенсивності запровадження нових принципів та методів роботи органів місцевого самоврядування, та успішного стратегічного планування і стратегічного управління регіоном.

Список використаних джерел та літератури:

1. Брусак Р. Л. Стратегічне планування в управлінні розвитком території : [електронний посібник] / Р. Л. Брусак. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 173 с.

2. Тіщенко А. П. Стратегічне планування розвитку регіону: основні поняття, вимоги та алгоритм здійснення / А. П. Тіщенко // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2(10). – С. 158–159.

3. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : [монографія] / В. І. Чужиков. – К. : КНЕУ, 2008. – 272 с.

4. Higgins J. M. Organizational Policy and strategic Management: Text and Cases, 2nd ed. Chicago: The Dryden Press, 1983. – P. 3.

Сокол Яна Василівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Гібридна війна: сутність та зміст

Сучасна система безпеки, що склалася в міжнародному праві після 1945 р., на жаль, нині неспроможна відповісти на загрозу, відому як «гібридна війна». Власне, цей термін залишається неконвенційним, а відповідальність держав за розв'язання таких типів війн залишається в рамках чинного права війни, а цього замало.

Аналізуючи ступінь наукової розробки дослідження проблеми, треба підкреслити, що загалом у науці міжнародного права відсутнє розуміння поняття «гібридна війна». Важливі публікації з цієї теми були зроблені такими науковцями, як: П. Мансур, Ф. Г. Хоффман, М. Айшервуд, Ш. Рівс, Р. Барнсбі, Ю. Климчук, А. Демидов, Л. Савін, В. Власюк та інші.

Відомий американський військовий теоретик Френк Хоффман одним з перших зазначив: «…війни сучасної епохи характеризують процес гібридизації, у рамках якого змішуються традиційні форми війни, кібервійни, організованої злочинності, іррегулярних конфліктів, тероризму і т. п.» [1].

Термін «гібридна війна», що дає змогу найбільш точно відобразити важливі зміни в характері воєн при збереженні їх незмінної природи. Така війна виходить за рамки традиційних понять про неї, вона набуває комбінованого характеру, перетворюючись на клубок політичних інтриг, запеклої боротьби за політико-економічне домінування над країною, за території, ресурси й фінансові потоки. Причому сторони вдаються до всіх можливих засобів і будь-яких, навіть найбезчесніших, прийомів та дій – як силових, так і несилових.

Жертвами ведення такої війни, зазвичай, стають мирні жителі, передусім найбеззахисніші категорії населення – люди похилого віку, жінки й діти. В умовах такого конфлікту стає проблематичним відрізнити правих від винуватих, ворогів від союзників, простих мирних громадян від терористів, найманців і бойовиків.

Прихована зовнішня воєнна інтервенція, яка здійснюється загонами бойовиків сусідніх країн за підтримки високотехнологічних засобів розвідки й ураження, надає такому воєнному конфлікту ще більш заплутаного й неоднозначного характеру [2].

За словами генерал-майора Франка ван Каппена, який працював радником з безпеки при ООН і НАТО: «Держава, яка веде гібридну війну, укладає оборудку з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими формально повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, тому що будь – яка держава зобов'язана дотримуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони сухопутної війни, домовленості з іншими країнами [3].

Майкл Айшервуд в монографії «Повітряна міць для гібридної війни», що видалася Інститутом Мітчелла Асоціації ВВС США, описує наступні ознаки «гібридної війни»: гібридну війну не оголошують: це дає змогу країні – агресору маніпулювати міжнародною думкою, а країні, на яку здійснюється агресія, неможливо адекватно реагувати на загрозу, бо юридичної підстави нібито нема (не оголошено військового стану); гібридна війна планується під стратегію інформаційної війни, за якою здійснюється побудова такої зомбі – реальності, за якою противника оголошують «нелюдом», «фашистом», приреченим на знищення; метою гібридної

війни є не стільки завоювання як таке, скільки створення хаосу, безперервного конфлікту, постійне генерування провокацій, умов, не придатних для життя, руйнування інфраструктури; використовуються постановочні воєнні дії, виконувані акторами, призначені для зйомок картинок для показу в зомбі – ЗМІ; суть гібридної війни – знищення національно-державної громадянської ідентичності країни – суперника [4].

Збройні конфлікти з використанням технологій «гібридної війни», як правило, стають конфліктами на виснаження. У таких конфліктах сторона, котра обороняється, веде боротьбу з різного роду екстремістськими й терористичними формуваннями на своїй території, які готуються, забезпечуються й керуються з території інших країн.

Водночас у сторони, що обороняється, з різного роду причин, насамперед зовнішньополітичного й економічного характеру, фактично виявляються «зв'язаними руки» в плані реалізації активних форм протидії такому агресорові. Як наслідок, їй нав'язується конфлікт на виснаження, в якому відбувається поступове тотальне руйнування економічної та соціальної структури суспільства, матеріально-технічної та цивільної інфраструктури країни, котра зазнала агресії або ініційованого внутрішнього конфлікту. За певних умов у перспективі можливі військові перемоги можуть обернутися як мінімум важкими економічними проблемами, політичною поразкою або навіть утратою державності [5].

Аналіз розвитку ситуації навколо України дає всі підстави стверджувати, що сьогодні наша держава зіткнулася саме із цією формою ведення воєнних дій. Це підтверджується особливостями розвитку воєнного конфлікту, відмінною ознакою якого є відсутність прямих бойових зіткнень регулярних військ та існування змови держави-агресора з недержавними формуваннями, котрі діють на території України: загонами бойовиків, «козацтва», місцевого криміналітету, групами місцевого населення сепаратистського спрямування (колабораціоністами) зв'язок з якими формально цілковито заперечується.

Використовуються нові, а точніше, брудні, методи та способи ведення цієї війни: підкуп, шантаж, залякування, викрадення людей, захоплення державних об'єктів,органів місцевої влади та об'єктів критичної інфраструктури, організація та проведення терористичних актів. Усе це супроводжується резонансними акціями насильства до непокірних та проявами мародерства.

Соціально-політична та безпекова ситуація в Україні, загалом, та в її окремих регіонах штучно «розхитується» такого роду виконавцями до небезпечного рівня повного безвладдя.

Отже, розглянувши поняття «гібридна війна», можна дійти висновку, що це сучасний вид війни, де в конфлікті використовуються різноманітні засоби нападу та оборони держав, що виходять за рамки конвенційно-визначених варіантів та видів ведення війни. Науковці вже виділяють перелік можливої реальної зброї, що може використовуватися сторонами. Під термін зброя, в цьому випадку, підпадають не тільки матеріальні традиційні види зброї, а й модельно-організаційна та інформаційна види зброї.

Сучасне міжнародне право не включає поняття «гібридна війна», що в свою чергу приводить до відповідних наслідків. Відсутність регулювання цього нововиявленого явища пришвидшує виникнення все нових засобів атаки у війнах, відповідальність за які не можуть понести винуватці через відсутність норм, які зобов'язують сторін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Hoffman F. G. Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Confict. Strategic Forum. Institute for National Strategic Studies National Defense University. – 2009. – №. 240. – April.
2. Климчук Ю. В. Гибридная война как вид вооруженного конфликта [Електоний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_NNM_2014 /Pravo/13_179711.doc.htm
3. Gates R. M.A Balansed Strategy. Foreign Affairs. – 2009. – №. 1.
4. Савин Л. Гибридная война / Л. Савин Информационно-аналитический портал Геополитика. [Електоний ресурс]. – Режим доступу : http://geopolitica.ru/article/gibridnaya-voyna#.VazC1qTtmko
5. Коротченко И. Ю. «Гибридная война» в степях Украины: «Кто сделал первый выстрел?» / И. Ю. Коротченко // Национальная оборона [Електронний ресурс.] – Режим доступу : http://mir-politika.ru

Соколенко Д. В.
студент
Запорізький національний університет

Ведення морської війни. Військово-морська присутність. Міжнародно-правове регулювання

Сьогодні, живучи в дуже бурхливий час, коли риторика або поведінка лідерів країн потенційно та реально призводить до збройних конфліктів, не слід забувати і за морські «зіткнення», адже, війна – це не тільки бойові дії на суші та у повітрі. З давніх-давен, понад 3 тисячі років, людство веде свої війни на морі, хоча як сухопутні війни здавалося б, повністю віддалені від військових дій у відкритому океані, але це не обов'язково так. Сухопутна навігація, до появи великих залізниць, була вкрай залежною від річкових систем і каналів. За цей проміжок часу у світі сформувалися певні правила ведення морських війн.

До морської війни зазвичай застосовуються загальні правила сухопутної війни, правила щодо заборони на певні засоби і методи ведення воєнних дій. Визначення морської війни тісно переплітається з визначенням збройного конфлікту, і останньому дається у значенні Стокгольмського міжнародного інституту досліджень миру саме як: «використання озброєнь і бойової техніки між збройними силами двох або більше країн, або однієї країни і мінімум однієї організованої озброєної групи, в результаті якого протягом календарного року загинуло щонайменше 1000 осіб, а причиною конфлікту є діяльність урядів держав або претензії» [1]. Відмінність лише в місці проведення дій, тобто на морях, океанах, або будь-яких інших великих водоймах, таких, як: великі озера та широкі річки.

Важливим документом який врегульовує та систематизує деякі правила і звичаї морської війни є – Лондонська декларація про право морської війни 1909 р. Цей документ підписаний представниками Австро-Угорщини, Великобританії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Росії, США, Франції та Японії на Лондонській морській конференції. Також, сучасне міжнародне право вимагає, щоб ведення будь-яких військових дій на морі здійснювалося з дотриманням певних правил – визначених законів і звичаїв морської війни. Вони, в більшості своїй кодифіковані в

спеціальних міжнародних конвенціях і угодах: Паризька декларація 1856 р. «Про морську війну», Гаагські конвенції 1907 р., Лондонський протокол 1936 р. «Про дії підводних човнів по відношенню до торгівельних судів», Женевська конвенція 1949 р. та інші [2].

Загалом присутність того чи іншого військово-морського флоту у відкритому морі є нормальною практикою, якщо кораблі флоту не порушують права інших країн на свободу використання вод Світового океану. До незаконних дій будь-якого військово-морського флоту у відкритому морі належать: порушення державних кордонів прибережної держави, нанесення удару з моря першим, встановлення військового контролю над територіальними водами і водами відкритого моря, придушення національної свободи, політичний тиск на власних союзників чи на інші країни тощо. Особливого значення в міжнародному праві набула військово-морська присутність у територіальних водах нейтральних держав окремих кораблів чи ескадр країн, які беруть участь у війні. Така присутність має певні особливості, та може обмежуватися міжнародними конвенціями [2].

Відповідно до ст. 51 Статуту ООН держави в силу права на самооборону у відповідь на агресію можуть розпочати певні військово-морські дії проти торговельних суден у відкритому морі з метою заборони доставки агресору воєнних матеріалів морем. Такі ж дії можуть бути розпочаті за рішенням Ради Безпеки ООН згідно зі ст. 42 Статуту ООН задля підтримки миру і безпеки. З початком воєнних дій починають діяти міжнародні договори щодо правил ведення бойових дій на морі та міжнародні звичаї, так звані «закони і звичаї морської війни». Зокрема, починають діяти положення міжнародних конвенцій щодо регламентації воєнного і торговельного судноплавства у відкритому морі, міжнародних протоках і каналах [3]. Театр воєнних дій на морі охоплює прибережні (територіальні) води держав, які воюють, води відкритого моря і повітряний простір над ними. У цих просторових межах збройні сили держав мають право застосовувати зброю та інші форми впливу на своїх ворогів. Практика попередніх війн на морі свідчить, що з метою обмеження судноплавства нейтральних країн держави, що воюють, встановлюють на морі зони з відповідним режимом (зони захисту; зони, закриті для судноплавства; зони необмеженої підводної війни; зони патрулювання), про що офіційно повідомляють інші країни. Звичаї міжнародного права забороняють перетворювати на театр воєнних дій внутрішні води, територіальне море та повітряний простір нейтральних країн [2]. Не користуються правом ведення війни на морі судна, призначені виключно для надання допомоги (шпитальні судна, санітарні транспорти, санітарні літальні апарати). Озброєння торгових суден можливе тільки у воєнний час, при цьому таке судно не перетворюється на військовий корабель і не користується правом ведення бойових дій. Зброя може використовуватися ним тільки для самозахисту при нападі ворога. На підводні човни поширюються загальні правила ведення війни та норми, що стосуються надводних кораблів. Військова діяльність спеціально регламентується Правилами про дії підводних човнів щодо торгових суден у воєнний час від 1936 р. Підводний човен вправі зупинити й оглянути вороже торгове судно, потопити його в разі відмови зупинитися, попередньо забезпечивши безпеку пасажирів і команди, захопити його як приз [3].

Морська мінна як зброя може використовуватися за дотримання таких правил: забороняється ставити міни, не закріплені на якорях, якірні, які залишаються небезпечними після їх відриву від мінрепа, біля берегів ворога з єдиною метою – завадити торговому судноплавству. Міни як зброя міжнародним правом не

заборонені, хоча вони значною мірою заподіювали збиток не тільки військовому, але і торговому флоту, зокрема нейтральних країн. Регламентація мінної війни встановлена Гаазькою конвенцією 1907 р. Згідно з Конвенцією, міни повинні встановлюватися на якорях. Вони можуть встановлюватися не на якорях, якщо протягом однієї години з моменту втрати контролю над ними втратять забійну силу. Забороняється також встановлювати міни біля берегів і портів супротивника з єдиною метою паралізувати торгове судноплавство. У разі втрати нагляду за мінами, слід вказувати в загальнодоступних документах місця небезпечного плавання [2].

Правомірною є і морська блокада – система дій військово-морських сил і авіації, які завадять доступу з моря до портів і берегів ворога й виходу з цих портів і берегів у море. Блокада має бути публічно оголошена блокуючою державою із указівкою дати початку блокади, блокованого району, строку виходу із блокованих портів суден нейтральних держав. Блокада припиняється у разі її зняття блокуючою державою, знищення сил блокуючих або неможливістю забезпечити її ефективний характер. Покаранням за спробу прориву блокади може бути захоплення чи конфіскація судна і вантажу або знищення судна, яке прориває блокаду.

У війні на морі існує інститут призів та трофеїв. Призом є будь-яке торгове судно супротивника незалежно від характеру вантажу, який це судно перевозить. Таке судно може бути захоплене, якщо на його борту знаходиться неконтрабандний вантаж нейтральної держави, власник має право вимагати компенсації. Право захоплювати приз належить тільки військовим кораблям та літальним апаратам. Трофей захоплені в морській війні військові кораблі ворога та цінності, які на них знаходяться переходять.у власність тієї держави, яка їх захопила [4].

Отже, багатосторічна історія ведення морської війни, дала підстави для систематизації та кодифікації правил та звичаїв, які побудовані на багаточисленних людських втратах. Тому, для мінімалізації жертв серед мирного населення і було створено ряд міжнародних нормативно-правових актів. Але на практиці не завжди все відповідає правовим нормам. Як приклад можна згадати Морську війну Росії проти Грузії (9–13 серпня 2008 р.)**,** де Росія порушила правила ведення морської блокади, оскільки не повідомила про її початок. Морська блокада узбережжя Грузії без офіційного повідомлення суттєво ускладнила торговельне судноплавство нейтральних країн у Чорному морі. Порушенням норм міжнародного права було і затримання російськими військовими кораблями торговельних суден під українським прапором. Таке саме порушення зробила нацистська Німеччина у 1940 р., починаючи морську блокаду Великобританії. Тому, вкрай важливим є дотримання правил ведення морської війни усіма суб’єктами міжнародного права задля забезпечення прав і свобод людини та дотримання миру.

Список використаних джерел та літератури:

1. Акімов Н. А. Збройні конфлікти: причини, види, вирішення конфлікту / Н. А. Акімов. // Військово-юридичний журнал: Державне видавництво. – 2010. – № 4. – С. 2–5.

2. Стрельцов Е. Л. Війна в Чорному морі та нейтралітет України [Електронний ресурс] / Е. Л. Стрельцов // Правовий тиждень. – 2013. – Режим доступу : http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122074.

3. Статут Організації Об’єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН: Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010/ed19450626

4. Міжнародне право : [навч. посібник] / [за ред. М. В. Буроменського]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

Кирильчук Юлія Олександрівна
студентка магістратури ННІ №2
Національної академії внутрішніх справ

Проблеми визначення та нормативного закріплення четвертого покоління прав людини в Україні

В період істотних змін у соціальній, культурній, медичній, економічній, політичній та інших сферах життя людини, в період реформування України та технічного прогресу у світі постає гостра проблема у збереженні та дотриманні прав людини. Особлива увага звертається на виділення та закріплення прав, які з'являться у зв'язку з розвитком нових сфер життя людини, які раніше не були нормативно закріпленні в законодавстві.

Перед людиною постало багато можливостей, яких до цього часу не існувало, зокрема, клонування людини, трансплантація органів, евтаназія, використання «віртуальної реальності», штучне запліднення, зміна статі, одностатеві шлюби, «генна інженерія». Право як система правових норм повинно бути гнучким та мобільним, тобто швидко реагувати на ці зміни у вигляді відповідного нормативного закріплення. Внаслідок всіх цих можливостей у людини виникають нові права, яких до цього часу не існувало. Такі права називають «четвертим поколінням» прав людини. Щодо деяких вищезазначених прав належне правове регулювання ще недостатньо розроблене, також в Україні не проводилося ґрунтовних наукових досліджень щодо «четвертого покоління» прав людини, тому їх дослідження є актуальним та своєчасним.

Традиційно для класифікації прав людини використовують теорію поділу прав людини, яку розробив французький правознавець Карел Васак. Основою цієї концепції є генераційний підхід, а саме, поділ прав на три покоління [4]. Відповідно до теорії походження прав людини їх поділяють на три групи, чи так звані покоління. Так, перше покоління становлять громадянські та політичні права, друге покоління – соціально-економічні та культурні права, третє – колективні права, або права «солідарності» [3, с. 299].

У 1996 р. А. П. Семітко запропонував виділити права четвертого покоління, до яких необхідно віднести права людини, пов'язані зі здійсненням абортів, евтаназії [2, с. 207]. На думку О. Аврамової та О. Жидкової, четверте покоління прав людини повинне формуватися на засадах: визнання високого статусу особи; прагнення єдності норм права, моралі, релігії при визначенні поведінки як правової; визнання права на індивідуальність особи, що передбачає повагу до особливих потреб людини, які надають їй можливість бути не схожою на інших; установлення суверенності людини щодо держави [1, с. 103]. Враховуючи думки вчених та аналізуючи стрімкі зміни, які відбуваються у суспільстві, до четвертого покоління прав людини можна віднести набагато більше прав, аніж зараз досліджено науковцями.

Сьогодні виникають дискусії серед членів суспільства про те, чи потрібні людям такі права, якими повинні бути межі їх реалізації? Зокрема Рада Європи, ЄС, деякі інші міжнародні організації чітко визначилися з цих питань. Наприклад, Хартія

Європейського Союзу про основні права в п. 1 ст. 3 встановлює, що кожна людина має право на власну фізичну і душевну цілісність, а п. 2 конкретизує: при застосуванні досягнень медицини і біології необхідно особливо дотримуватися таких вимог:

– добровільна і належним чином оформлена згода зацікавленої особи відповідно до правил, встановлених законом;

– заборона застосування євгеніки, особливо її частині, що має на меті селекцію людей;

– заборона використання людського тіла і його частин як джерела прибутку;

– заборона відтворення людини за допомогою клонування [5, с. 17].

До заборонених зараховують також право на евтаназію – задоволення потреб хворого із прискорення смерті діями або бездіяльністю. Проблема полягає в тому, що на міжнародному рівні щодо цього права людини відсутнє нормативне визначення. Наявні лише окремі міжнародні документи, наприклад, Конвенція Ради Європи 1997 р. про захист прав і достоїнства людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини. Водночас в Бельгії, Люксембурзі та Нідерландах проводять евтаназію смертельно хворим пацієнтам. До речі, Нідерланди стали першою країною, яка законодавчо закріпила право на евтаназію у квітні 2002 р. [6].

Отже, до прав четвертого покоління належать усі права, що виникли внаслідок наукового прогресу, розвитку моралі, а саме всі так звані «соматичні права», зокрема право на евтаназію, клонування та інші.

Права «четвертого покоління» людини повинні бути ґрунтовно досліджені на науковому рівні та закріпленні – на законодавчому для того щоб Україна стала не просто європейською країною, а високорозвиненою державою.

Якщо ж всі вказані права будуть визнані правомірними, це може призвести до: пропаганди такої поведінки в суспільстві (оскільки спрацює психологічна властивість людини: якщо це вже не заборонено, то слід спробувати, або на цьому можна заробляти великі гроші); звуження значення держави як організації суспільства; втрати моральних особливостей слов'янської цивілізації як окремого своєрідного світового явища; законодавчого закріплення розриву між релігійною, моральною і правовою нормами, що може спричинити правовий нігілізм. Крім того, ця група прав є єдиною за походженням, оскільки випливає із права на життя, яке за своїм змістом ще повністю не визначене. Тому втручання людини в право на життя за вказаними можливостями без достатніх досліджень у сфері генетики, психології, етики може мати негативні наслідки для існування людства. Такі можливості ще передчасно закріплювати у правовій нормі. Тому всі позитивні та негативні чинники при нормативному закріпленні даного виду прав повинні бути враховані.

Права четвертого покоління є відносно новими та перебувають на стадії активного розвитку та обговорення. На нашу думку, до вищезазначених прав належать права людини, що виникли внаслідок розвитку медицини, біології, техніки та змін у загальній моралі. Більшість прав четвертого покоління недостатньо регламентовано на законодавчому рівні в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101–107.

2. Корельский В. М. Теория государства и права : [учеб. для вузов] / [под ред. проф. В. М. Корельского и проф. В. Д. Перевалова]. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2000. – 616 с.

3. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів / Н. Б. Мушак // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 298–301.

4. Радзієвська В. Права людини нового покоління та їх міжнародно-правове регулювання / В. Радзієвська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ Nvknuvs/20105/radzivsa.ht.

5. Рудинский Ф. М. Гражданские права человека: общетеоретические вопросы / Ф. М. Рудинский // Право и жизнь. – 2000. – № 31. – С. 15–18.

6. Супрун О. В. Права людини нового покоління / О. В. Супрун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/298.pdf.

Коломієць Анна Миколаївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблеми соціального захисту дітей-сиріт: міжнародний та зарубіжний досвід

Ми звикли, що щаслива, повноцінна родина має складатися з тата, мами та дитинки. А якщо є дідусі, бабусі та інші родичі, які роблять життя малечі яскравішим, то взагалі ідеально. Як зазначав Лукіан: «Батько і мати, тато і мама – це перші два авторитети, на яких у дитини грунтується світ, грунтується та віра в життя, в людину, в усе чесне, добре і святе. Нам здається недостатнім залишити тіло і душу дітей в такому стані, в якому вони дані природою, ми піклуємося про їхнє виховання і навчання, щоб хороше стало набагато кращим, а погане змінилося і стало хорошим» [6]. Це тільки підтверджує думку, що для повноцінного розвитку дитини, для її благополуччя та її майбутнього їй потрібна сім'я. Але життя непередбачуване і може статись так, що через певні обставини дитина втрачає батьків. Причин через які діти залишаються сиротами ми можемо назвати безліч, але наслідок один – дитина позбувається батьківського захисту, тому її подальше життя залежить від того наскільки в країні дотримуються законів та правових норм по захисту дітей-сиріт. На жаль в сучасному суспільстві є така категорія дітей, як – діти-сироти. Згідно з Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» дитина-сирота – це дитина, в якої померли чи загинули батьки; діти, позбавлені батьківського піклування, – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території

України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти [4]. Дослідженням даного питання займалися: П. Д. Пилипенко, М. С. Синчук, І. М. Сирота, Л. С. Волинець, М. Л. Захаров.

За 26 років своєї незалежності Україна багато що отримала, але не менш і втратила. Соціальні проблеми, і до сих пір, залишаються актуальними. На 1 січня 2016 р. в Україні проживало майже 72 тисячі 182 дітей-сиріт. З них 20-25 % – сироти, інші ж діти є сиротами, але при живих батьків, діти, в яких батьки були позбавленні батьківського права [3]. Охорона дитинства та соціальний захист дітей-сиріт в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання, що складаються з чотирьох основних принципів: першочерговість інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя; залучення до життя спільноти; відсутність дискримінації. Держава, в перспективі, мала б на себе взяти основні функції опікуна, вихователя, робити все можливе для того аби дитина не відчула себе відірваною від суспільства, намагатись показати її важливість. Але не можна лишити поза увагою міжнародний досвід у цьому питанні. Які ж документи підтверджують особливий статус дітей-сиріт? Основним можемо назвати Конвенцію ООН про права дитини, де в Ст. 3 та Ст. 4 звертається увага на правовий захист дітей і на першочерговість її потреб. Держави-члени зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

Ст. 20 Конвенції передбачено право на особливий захист і допомогу, що надається державою, дитині, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні [5, с. 20–48].

Не останню роль відіграє Декларація прав дитини 1959 р., яка в своїй сонові має 10 основних принципів, які вказують людству правильно рухатись, аби з маленької дитини виріс гідний громадянин своєї країни, добра та щира людина, розвинена особистість. Декларація вказує на те, що ми маємо віддавати дитині все, адже вона майбутнє, і що через свої фізіологічні, психологічні, розумові здібності вона не в змозі отримати все самостійно. І тут спрацьовує відома нам всі приказка: «Що посієш, те пожнеш».

Рада Європи та Європейський Союз прийняли також низку актів щодо захисту дітей. У Європейській соціальній хартії (переглянутої) закріплено, а саме у Ст. 17 право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист: «З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та підлітків зростати в умовах, які сприяють всебічному розвиткові їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей, Сторони зобов'язуються самостійно або в співпраці з громадськими і приватними організаціями вживати всіх відповідних і необхідних заходів» [2]. В більшості всі міжнародні акти спрямовані на захист життя та здоров'я дітей, звертають увагу на основні напрямки роботи спеціальних служб та установ, намагаються забезпечити не лише духовний розвиток дітей-сиріт, але забезпечити їх матеріальну базу, тому впроваджуються соціальні виплати та допомоги, субсидії, пільги, тощо. Запроваджують безкоштовну початкову та середню освіту. Хоча це ніколи не замінить дитині сім'ю, але невеличкі кроки робляться вперед, адже існує багато варіантів як їй дати цю сім'ю. Другою родиною може стати родичі батьків, про виховання в іншій родині або всиновлення, або при потребі, поміщення дитини в

спеціальну установу або заклад. При розгляді всіх питань, що стосуються передачі дитини для турботи не її власними батьками, головним міркуванням повинне бути найкраще забезпечення інтересів дитини і особливо її потреба в любові й право на забезпеченість і постійну турботу [1, с. 95].

Щодо зарубіжного досвіду, то візьмемо наприклад 2 зовсім різні країни: Францію та Мексику. Порівняємо їх у сфері соціального захисту дітей-сиріт.

У Франції дітей-сиріт захищає 2 адміністрації: Міністерство соціальних справ і охорони здоров'я та місцева влада, які реалізовують у свою чергу 2 програми, а саме «Соціальна допомога дітям» та «Добробут матері та дитини». На практиці «Соціальна допомога дітям» надає 3 основні послуги: навчання, влаштування дітей і матеріальну підтримку надавачам послуг. Щомісячно здійснюються виплати та підсобна допомога. Повна державна допомога надається молодим людям до 21 року, незалежно від того, чи є вони сиротами, чи ні. Контролює процес надання всіх потрібних послуг для нормального функціонування дітей-сиріт в суспільстві – Загальна інспекція у соціальних справах [7].

У Мексиці згідно з Законом «Про соціальну допомогу» від 2 вересня 2004 р., суб'єктами соціальної допомоги у країні визнаються усі діти і підлітки у стані ризику – голодуючі, виснажені; діти, які мають фізичні або інтелектуальні обмеження розвитку; діти, які зазнали насильства; покинуті, бездоглядні; жертви будь-якого типу експлуатації; діти вулиці; правопорушники і жертви правопорушень; діти батьків, які страждають невиліковними хворобами, або перебувають в умовах екстремальної бідності; діти, які були мігрантами і повернуті на батьківщину; діти, які були жертвами воєнних конфліктів, етнічних, релігійних переслідувань тощо (Ст. 4). Управління системою соціальної допомоги здійснюється державою, яка основну увагу спрямовує на комплексний розвиток родини і підтримує ті потреби існування, які родина не здатна забезпечити самостійно (Ст. 5) [3].

Отже, вивчивши міжнародний та зарубіжний досвід у питанні соціального захисту дітей-сиріт, можемо робити висновок, що будь які інстанції, установи, організації, країни, роблять все можливо аби захистити дітей, дітей-сиріт від навколишніх небезпек, забезпечити їм гідне життя та умови. Але це питання не є таким розвинутим у всіх країнах, бо вони відрізняються своїми економічними, правовими, культурними засадами, те що припустимо в одній, не дозволено в інші. Тому міжнародна спілка має знаходити компроміс в цьому питанні. Діти – це майбутнє будь якої нації, тому: «найкращий спосіб зробити дитину хорошою – це зробити її щасливою» – О. Уайльд.

Список використаних джерел та літератури:

1. Волкова С. Дітям-сиротам – нашу опіку / С. Волкова // Вісник прокуратури. – 2003. – № 7. – 95 с.

2. Європейська соціальна хартія (переглянута) (Страсбург, 3 травня 1996 року) // Законодавство України про працю: зб. нормативно-правових актів. – Х. : Одіссей, 2006. – С. 20–48.

3. Зайченко Н. І. Соціально-педагогічна підтримка дітей в Мексиці: умови складові / Н. І. Зайченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=975

4. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2342-15

5. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf
6. Проблема батьків та дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.etica.in.ua/problema-bat-kiv-i-ditej-v-suchasnij-etitsi/
7. Система захисту дітей у Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.webtools.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/
8. Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2165052-kilkist-ditej-v-ukraini-zmensilas-majze-vdvici.html

Носюк Оксана Анатоліївна
студентка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Захист прав людини

Пріоритетом для будь-якої держави має бути дотримання прав і свобод людини. У 1991 р. Україна, ставши незалежною державою, зробила перший крок на шляху до ствердження демократичності, верховенства права.

Так, у Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Ст. 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Відповідно до ст. 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Ч. 3 ст. 22 Конституції України підкреслює, що за прийняття нових законів або при внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Права будь-якої людини є універсальними (вони належать усім людям в будь-яких ситуаціях незалежно від соціального становища), вродженими (вони вже належать кожній людині лише за фактом народження) і невід'ємними (це означає неможливість позбавити індивіда цих прав чи неможливість його добровільної відмови від цих прав).

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав. Можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод .

Конституція України передбачає можливості здійснення громадянами дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, як:

– захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань;

– об’єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод;

– проводити збори, мітинги, походи і демонстрації;

– направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади;

– захищати в суді свої права і свободи;

– звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

– звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ або органів.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Це: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, підсистема судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Особливе місце у системі гарантій посідає Президент України. Він зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів контролю та забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, а обстоюючи їх, створювати умови нетерпимого ставлення до будь-яких випадків порушення таких прав і свобод.

Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно випливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житі.

Проте, на жаль, права людини в Україні частіше за все залишаються вивіскою української держави, за якою приховано не зовсім привабливий фасад та зміст функціонування державного апарату, чи діяльності так званих «професійних правозахисників». Загалом прав стало більше, але захищаються вони гірше. Права людини в Україні виступили та продовжують виступати свого роду заручниками складних процесів державотворення, об'єктом системних політичних спекуляцій з боку практично усіх політичних сил, що в значній мірі, в суспільній свідомості, нівелювало й саму цінність прав людини.

При цьому головне завдання українського суспільства – не забувати, що держава (національний лідер) не дарує права, вона лише закріплює їх у законі та забезпечує їх реалізацію. Якщо ж держава ігнорує природні права людини на догоду якимось «вищим цілям» чи, понад те, утискує, знищує їх, перешкоджає їх здійсненню чи створює умови для реалізації прав лише для певної групи осіб, прошарку, класу, її характеризують як антидемократичну. Така держава не має права на існування, оскільки не виконує свого головного призначення – вона не захищає індивідуальні права людини як вираження свободи та гідності кожної людської істоти.

Права людини і громадянина в Україні можуть обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією і з метою:

– врятування життя людей та майна;

– запобігання злочинові чи його припинення;

– забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту;

– забезпечення охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей;

– запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

Не можуть бути обмежені:

– право мати рівні з іншими конституційні права і свободи та право бути рівними перед законом;

– право громадянина України не бути позбавленим громадянства; право не бути вигнаним за межі України та право не бути виданим іншій державі;

– право на життя і право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань;

– право кожного на повагу до його гідності і право не бути підданим катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню;

– право на свободу та особисту недоторканність.

Тобто, фундаментальний характер прав людини означає, що будь-яке втручання державної влади у реалізацію ваших прав має бути чітко юридично закріпленим, відповідати положенням Конституції та бути обґрунтованим.

Дотримання прав людини є ключовою національною ідеєю усіх демократичних країн світу. Незалежно від обраної формули національної ідеї, в її центрі має знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод.

Права національних та мовних меншин Україні залишаються під загрозою, що не припустимо в демократичному суспільстві, оскільки головний принцип демократії можна висловити в словах «правління більшості при збереженні прав меншості».

Незважаючи на те, що Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів в сфері прав людини – Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативний протокол до нього 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. та інші, – їх дія на території нашої держави номінальна.

У цьому випадку на перший план має виступати робота громадських та правозахисних організацій, які зобов’язані нагадувати владі про взяті на себе зобов’язання щодо забезпечення стандартів з прав людини. Саме права людини мають стати міцним фундаментом новітньої України – її справжньою, не видуманою національною ідеєю, – що об’єднає усіх громадян в український народ і соціум, в якому комфортно жити кожній людині, а громадяни пишатимуться своєю державою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Васецький В. Забезпечення прав та свобод людини і громадянина в демократичному суспільстві / В. Васецький // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С.16–20.

2. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : [навч. посібн.] / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка. – 2004 – 464 с.

3. Конституція України / Документ 254к/96-вр, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

4. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b572044/

Бойко Альона Романівна
студентка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Захист права інтелектуальної власності в Україні

Право інтелектуальної власності – порівняно нове поняття. Прийнято вважати, що «батьківщиною» законів про захист прав інтелектуальної власності (в її сучасному розумінні) є Англія. Саме в Англії був прийнятий перший патентний закон (1623 р. «Статут про монополії»). Вперше поняття «інтелектуальна власність» у сучасному розумінні було використано в Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), яка була прийнята 1967 р. в Стокгольмі. З тих пір це поняття використовується в міжнародному праві і національному законодавстві багатьох країн, включаючи Україну.

Слід звернути увагу, що інтелектуальною власністю є не просто результат творчої розумової діяльності, як такої, а закріплене законом право на цей результат, тобто право інтелектуальної власності. З юридичної точки зору, право інтелектуальної власності – це система правових норм, які регулюють відносини в суспільстві, пов'язані зі створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність, як і будь-який інший вид власності, часто є об'єктом протиправних дій з боку третіх осіб і відповідно потребує правового захисту.

Право на захист інтелектуальної власності передбачено Конституцією України [Конституція України, Розділ ІІ, стаття 54]. Проблеми захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) стосуються сфери ліцензування виробництва, експорту (імпорту) продукції з використанням ОІВ (наприклад, виготовлення та продаж лазерних дисків і матриць для їх виробництва); сфери оплати праці авторів винаходів і раціоналізаторських пропозицій на діючих підприємствах (в організаціях) та ін. В Україні правові відносини, пов'язані з охороною і захистом права інтелектуальної власності, відносяться до предмету регулювання цивільного права і регулюються відповідним законодавством України. Основним законодавчим актом, після Конституції, що регулює правові відносини в сфері інтелектуальної власності, є Цивільний кодекс України [Цивільний кодекс України, Книга четверта]. З точки зору предметної структури всі норми вітчизняного законодавства в сфері інтелектуальної власності можна розділити на чотири самостійних правових інститути: 1) інститут авторських і суміжних прав (на твори науки, літератури, мистецтва та ін.); 2) інститут патентних прав (на винаходи, корисні моделі і промислові зразки); 3) інститут прав на позначення (на фірмові найменування, на торговельні марки, на вказівку походження товарів); 4) інститут прав на нетрадиційні результати інтелектуальної діяльності (на наукові відкриття, на топографії інтегральних мікросхем, на раціоналізаторські пропозиції, на комерційну таємницю, на сорти рослин та ін.).

Чітке визначення сутності права інтелектуальної власності, а також повний перелік об'єктів права інтелектуальної власності встановлені нормами Цивільного

кодексу України [Цивільний кодекс України, Книга четверта, Глава 35, стаття 418, стаття 420]. Згідно з визначенням, яке дає Цивільний кодекс України, право інтелектуальної власності включає дві складові: 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності – це право людини на авторство по відношенню до результатів його інтелектуальної діяльності (наприклад: право на признання людини автором, виконавцем, винахідником об'єкта інтелектуальної власності; право на авторське ім'я; право на захист репутації автора та ін.); 2) майнові права інтелектуальної власності – сукупність прав володіння, використання і розпорядження об'єктом ІС (наприклад: право на використання об'єкта інтелектуальної власності шляхом введення об'єкта ІВ в експлуатацію; право автора дозволяти або забороняти використання об'єкта інтелектуальної власності іншими особами, передача прав на об'єкти інтелектуальної власності у спадок тощо) [2].

Для захисту прав інтелектуальної власності, перш за все, необхідно цими правами володіти, а також мати документальне підтвердження своїх прав (патент, свідоцтво, ліцензійний договір тощо.). Існує дві форми захисту права інтелектуальної власності: – юрисдикційна; – неюрисдикційна. У разі юрисдикційної форми захисту, особа, права якої порушено, може звернутися за захистом своїх прав в спеціально уповноважені державні органи, наприклад, суд і ін. Тобто, захист прав інтелектуальної власності здійснюється із залученням державних органів. У разі неюрисдикційної форми захисту, особа, права якої порушено, самостійно здійснює дії по захисту своїх прав без залучення державних органів. Неюрисдикційна форма захисту є більш дешевою, однак, менш ефективною, ніж юрисдикційна [3].

Згідно з Цивільним кодексом України (п. 2 ст. 432) можливі наступні способи захисту прав інтелектуальної власності судом: – застосування невідкладних заходів щодо попередження порушення права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; – припинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт яких експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; – вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власностіs – вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власностіs – застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; – опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [2].

Захист прав інтелектуальної власності в Україні є одним з найбільш проблемних питань, які потребують системних державних рішень – як на рівні уряду, так і на рівні парламенту. Україна входить в десятку країн, де права інтелектуальної власності дотримуються найгірше, і цей процес вимагає постійного моніторингу [3].

«Проблема України не в тому, що немає нового законодавства в сфері захисту прав інтелектуальної власності, а в тому, що існуюче законодавство, а воно цілком прийнятне, не виконується». Саме так вважає керівник торгово-економічного відділу Представництва ЄС в Україні Ніколас Бердж.

На думку експертів, створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджають передусім недоліки правової системи країни. Досить значну роль зіграють і пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності, відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності. Низькі стандарти захисту

інтелектуальної власності в Україні багато в чому визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, що вимагає досить великого обсягу специфічних знань [2].

У сукупності проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найгострішими є такі проблеми: охорона комп'ютерних програм і баз даних (відзначили 65,3 % опитаних УЦЕПД експертів), захист від недобросовісної конкуренції (55,6 %), охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків) – 52,1 %, охорона виробників аудіовізуальної продукції – 50,0 %. Рівень піратства в Україні є одним з найвищих у Європі, включаючи цифровий його вид. Україна в своєму регіоні є ключовою країною для охорони прав інтелектуальної власності, оскільки в силу своїх географічних особливостей експортує піратську продукцію, особливо цифрову, на ринки країн Європейського союзу та країн СНД [1].

Отже, на даний час Україна, володіючи величезним науковим потенціалом, не здатна його раціонально застосувати і захистити права громадян на інтелектуальну власність. Головною проблемою, пов'язаною з цим, є, в першу чергу, високий рівень корупції в країні, а по-друге, слабка законодавча база в плані відповідальності за порушення закону в даній сфері. Однак, всі без винятку, аналітики стверджують що, закони, які зараз діють в країні, є сучасними і самодостатніми; також, є всі підстави вважати, що незабаром, при сприятливих умовах, Україна має хороші шанси зайняти гідне місце на світовій арені як одна з країн-борців за захист даних прав.

Список використаних джерел та літератури:

1. Актуальные проблемы современного развития Украины: социально-экономические, научно-технические и правовые аспекты / Материалы региональной научной конференции преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений. – Донецк : ДонНТУ, 2011. – С.131.

2. Охорона інтелектуальної власності в Україні / [Довгий С. О., Жаров В. О., Зайчук В. О. та ін.]. – К. : Форум, 2002. – 319 с.

3. Право інтелектуальної власності : академ. курс : [підруч. для студентів вищих навч. закладів] / [Підопригора О. А., Бутнік-Сіверський О. Б., Дроб'язко В. С. та ін. / за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького]. – [2-ге вид.]. – К.: «ІнЮре», 2004. – 672 с.

Кваша Крістіна Олександрівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Поняття колективних угод та їх види в Україні

У світовій практиці було вироблено функціональний засіб досягнення соціального миру та консолідації в суспільстві. В першу чергу це партнерство соціальне на державному, галузевому та виробничому рівнях. Така система висуває на перше місце діалог, хоча б яким складним він не був, між профспілками, урядом та підприємцями. Така позиціє є єдиним прогресивним варіантом в цивілізованому світі та стає альтернативою руйнівним страйкам, які все більше й більше ускладнюють економічний стан, посилюють розлад у суспільстві. На сучасному етапі становлення системи соціального партнерства, коли «одна з його сторін – підприємці – ще не

сформувалася, саме державі, яка переважно і виступає в ролі роботодавця, та профспілкам належить провідна роль». Такий підхід зумовлює актуальність нашого дослідження.

Для здійснення цивілізованих стосунків між профспілками та державою було створено колективні угоди. Визначення «колективна угода» в законодавстві України з'явилося порівняно недавно, після прийняття Закону України «Про колективні договори і угоди». Так, угодам передували тарифні угоди, саме їх укладали на міжгалузевому, галузевому, територіальному та виробничих рівнях. Тарифну угоду визначали як договір між представниками сторін переговорів з приводу оплачування праці та соціальних гарантій. Законом України «Про колективні договори і угоди» було визначено правові засади розробки, укладання та виконання колективних угод з метою сприянню врегулювання трудових відносин та економічно-соціальних інтересів робітників та власників. Ціллю складання колективних угод стає не лише вирішення питань оплати праці і соціальних гарантій, а насамперед регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів робітників, власників та вповноважених органів ними.

Якщо колективний договір відображає інтереси обох соціальних груп (найманих робітників та роботодавців), то договір ми можемо розглядати як різновид партнерсько-соціальної угоди. Існують і інші різновиди соціального партнерства, що знаменують більш високий рівень відносин [4, с. 26]. У Законі розрізняють поняття колективного договору і угоди, але за своєю суттю колективний договір є різновидом колективної угоди, що укладають на виробничому рівні. Але не дивлячись на це та на спільні риси колективної угоди і договору, така градація викликана існуванню між цими визначеннями відмінностей і особливостей. Колективна угода включає в себе специфічну сферу укладення, що і є основною відмінністю. Звертаючись до ст. 2 даного Закону України «колективна угода укладається на державному, галузевому, регіональному рівнях на двосторонній основі» [1, ст. 2].

Щодо державного рівня, то зазвичай укладають Генеральну угоду (таку угоду вперше уклали 1993 р.). В той період розвитку права цей документ ставав за своєю змістовністю та складом сторін, які його підписували, принципово новим. Згодом дія цієї угоди була продовжена на 1994 р. На листопад 1994 р. Кабміном України та профспілковими об’єднаннями держави знову було по новому розпочато переговори з приводу укладання Генеральної угоди, що була підписана 4 серпня 1995 р. Станом на 18 жовтня 1997 р. було підписано Генеральну угоду на 1997–1998 рр. Договір було укладено на двосторонній основі, що стало особливістю. В особі Кабінету Міністрів України і Український союз промисловців і підприємців, з одного боку, та з іншого боку профспілкове об’єднання України. Кабінет Міністрів України, як представник держави та Український союз промисловців і підприємців виступали єдиною, об'єднаною стороною.

В статтях Генеральної угоди визначено норми, які торкаються забезпечення продуктивності зайнятості та соціального захисту громадян від безробіття, гарантування оплати праці та захисту цієї праці; забезпечення соціальних гарантій, групових відносин, режиму праці і відпочинку, охорони праці, здоров’я і навколишнього середовища; соціального забезпечення; гарантій у приватизації; соціального партнерства; умов внесення змін і доповнень до угоди, контролю за її виконанням, відповідальності за недотримання її положень тощо [3, с. 19].

Сторонами угоди на проміжному (галузевому) рівні стає власник, об’єднання власників чи інші представницькі організації роботодавців. Інтереси власників на

підприємствах, що належать державі представляють міністерства та відомства, щодо інтересів тих хто працює та виконує роботу – їх інтереси відстоюють профспілкові галузеві об'єднання [1, ст. 9]. Угоди на регіональних рівнях укладаються між органами місцевої державної виконавчої влади чи регіональними об'єднаннями підприємців, якщо вони зареєстровані, що надає їм повноваження на це, і профспілковими об'єднаннями та іншими вповноваженими трудовими колективними органами.

В разі недосягнення згоди щодо створення об'єднаного представницького органу угода буде вважатися укладеною, якщо вона буде підписана представниками профспілок чи їх об'єднань, чи іншими уповноваженими трудовим колективом органами на представництво, до яких повинно входити більше половини найманих робітників галузі, території. В законі послідовно відстоюється право інших, крім професійних спілок, організацій працівників на прийняття участі в колективних переговорах і укладення колективних угод, та право робітників самим вирішувати, які організації будуть представляти їхні інтереси. Угоди на регіональному рівні «укладаються між місцевими органами державної влади або регіональними об'єднаннями підприємців, якщо вони мають відповідні повноваження, і об'єднаннями профспілок чи іншими уповноваженими трудовими колективами органами» [1, ст. 8].

Право вести переговори і укладати колективні договори та угоди від імені найманих робітників мають професійні спілки, об'єднані профспілки в особі їх виборних органів чи інші представницькі організації трудящих, що наділені відповідними повноваженнями трудовим колективом. За наявності на підприємстві, державному, галузевому, територіальному рівнях кількох профспілок чи їх об'єднань, або інших уповноважених трудовими колективами на представництво органів, вони повинні сформувати спільний представницький орган для ведення переговорів і укладання угоди або колективного договору. У разі недосягнення згоди у спільному представницькому органі угода вважається укладеною, якщо її «підписали представники профспілок чи їх об'єднань або інших уповноважених трудовими колективами на представництво органів, до яких належать більше половини найманих працівників держави, галузі, території» [4, с. 66].

Якщо ж згоди з приводу колективного договору не було досягнуто спільним представницьким органом, то загальні збори (конференція) трудового колективу затверджує більш перспективний проект колективного договору і доручає профспілці чи іншому уповноваженому трудовим колективом органу, що розробляв проект, на його основі провести переговори й укласти затверджений загальними зборами (конференцією) колективний договір від імені трудового колективу з роботодавцем чи органом, який його представляє. Згідно з чинним законодавством, умови, що зазначені в колективному договорі чи угоді є обов'язковими до виконання на підприємствах, котрих вона стосується та обов'язковими для сторін, які цю угоду чи договір укладали. Якщо ж умови колективного договору або угоди погіршують, відповідно до чинного законодавства, становище робітників, то вони вважаються недійсними, і їх забороняється включати до договорів і угод. Заборонено також включати до трудового договору та угоди «умови, що погіршують становище працівників порівняно з чинним законодавством, колективними договорами та угодами» [1, ст. 3].

Колективна угода – це нормативний акт, положення якого діють безпосередньо і є обов'язковими для виконання усіма сторонами, що включені в угоду. Через те, що її

положення поширюється на певні кола суб'єктів, що є обмеженим сферою дії сторін, які підписали угоду, вона є локальним актом. Також колективна угода - це багатоплановий акт, оскільки вона регулює усі відносини на підприємствах, щодо яких поширено дію цієї угоди. Її особливістю є наявність в її змісті нормативних і зобов'язальних положень. Порівняно з колективними договорами доля зобов'язальних положень в угодах значно менша.

Порядок укладання колективних угод повинен бути та є демократичним. Однією з її сторін виступають уповноважені представники трудящих, хоча їх участь у розробці і укладенні угоди опосередкована через їх представників. Порядок ведення переговорів, розробки проекту та укладення колективних угод майже не відрізняється від порядку укладення колективного договору. Сторони ведуть колективні переговори, утворюють робочу комісію, яка готує проект угоди, використовують прямі процедури для регулювання розбіжностей тощо. Але колективна угода, на відміну від договору, не виноситься на схвалення трудовими колективами.

Таким чином, колективна угода є і надалі залишається основним документом локальної дії на підприємствах. Укладення колективної угоди значною мірою сприяє регулюванню виробничих і трудових відносин, підвищенню ефективності виробництва та зміцненню дисципліни, поліпшенню умов та охорони праці, посиленню соціального захисту працівників та їх сімей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про колективні договори і угоди» // Відомості Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12

2. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 грудня 2015 р. // Право України. – 2015. – № 12. – С. 18–22.

3. Чанышева Г. Трудовое право Украины : [учеб.-справ. пособие] / Г. Чанышева, Н. Болотина. – Харьков : Одисей, 2013. – 480 с.

4. Хуторян Н. Удосконалення трудового законодавства в умовах ринку / Н. Хуторян. – К. : Ін ЮРЕ. – 2010. – 180 с.

Джура Наталія Миколаївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Соціально-правове становище шляхти Правобережної України в XIX ст.

Унаслідок поділів Речі Посполитої Правобережна Україна ввійшла до складу Російської імперії. Приєднані землі відразу долучалися до адміністративно-правової системи імперії, а населення отримувало нові права та обов'язки. Польська шляхта мусила швидко пристосуватися до незвичних умов. Імперська політика щодо шляхетського стану не отримала підтримки еліти, чи не найяскравіше підтвердження цього – польські повстання. Одним з їх політичних наслідків стало обмеження прав шляхти. Завданням цієї статті є аналіз соціально-правового становища польської еліти у Правобережній Україні у XIX ст.

У кінці XVIII – першій третині XIX ст. проходив процес нобілітації шляхти Київської, Волинської та Подільської губерній до соціальної структури Російської

імперії. Дворянські депутатські зібрання приймали до розгляду тисячі звернень, документів, які слугували доказом дворянського походження. Більшість з цих клопотань була визнана дворянськими зібраннями не достатніми для визнання шляхетських сімей в дворянському привілеї. Активність шляхти в захисті своїх соціальних прав в нових юридичних реаліях в кінцевому результаті виявилася безрезультатною, але ж все таки дозволила протягом наступних поколінь зберегти культуру, хоча б якось пом'якшити соціальний шок декласації, а також документально зафіксувати своє походження [5, с. 26].

Політика Російської імперії щодо шляхетського стану на Правобережжі носила ліберальний характер, принаймні до повстань. Маніфестом від 27 березня 1793 р. було проголошено зрівняння шляхти у правах із російським дворянством. Шляхті були обіцяні права, які вона мала до Конституції 3 травня. Також на шляхту поширювалася дія «Дарованої грамоти дворянству» (1785 р.), за якою вона звільнялася від сплати державних податків та військової служби, отримувала самоврядування і право власності на кріпаків. Катерина II пообіцяла визнати шляхетське звання усіх, хто складе присягу на вірність престолу та зможе довести своє походження відповідними документами.

Згідно з ревізією 1795 р., чисельність шляхти Правобережної України складала більше 135 тис. осіб чоловічої статі. У губерніях, утворених на приєднаних від Речі Посполитої землях, проживала третина усього дворянства Російської імперії. Залежно від майнового рівня, шляхта поділялася на велику, середню та дрібну. До великої належало кілька десятків магнатських родів, що зосереджували в своїх руках величезні земельні та людські ресурси, їм належала реальна політична влада у Речі Посполитій. Середня шляхта складалася із значно більшої кількості родів, проте її маєтки були менші за розмірами, а вплив обмежувався певним регіоном чи місцевістю. Найчисельнішу групу утворювала дрібна шляхта, яка не була однорідною, часто не мала землеволодіння.

Відтак сотні тисяч шляхтичів претендували на отримання дворянства і користування становими привілеями, найважливішими і найзначнішими серед яких були: високий соціальний статус, що дозволяв брати участь у роботі органів державного управління, звільнення від сплати податків, право власності на землю та кріпаків, можливість відстоювати свої інтереси у станових судах тощо. Водночас імперська влада не могла допустити, щоб такий високий відсоток населення не сплачував податків, від чого страждала наповнюваність державної скарбниці. Тому, надаючи шляхті статус дворянства, влада запровадила певні умови: наявність документу (офіційної грамоти про шляхетство) та маєтку, землі і власних селян-кріпаків. Це спровокувало тривалий і клопіткий процес збирання документів для підтвердження свої прав [1, с. 11].

Царський указ від 11 листопада 1832 р. розподілив шляхту на три категорії. До першої ввійшли дворяни, затверджені та незатверджені в дворянстві, які володіли населеними пунктами та кріпаками або дворовими; до другої – дворяни, що не володіли населеними пунктами та кріпаками або дворовими, але затвердженні дворянськими депутатськими зібраннями; до третьої – шляхтичі, які не затверджені та не володіють населеними пунктами та кріпаками. Особи, віднесені до першого і другого розрядів, продовжували користуватися всіма правами та привілеями російського дворянства. Шляхтичів, віднесених до третього розряду, чекали запис до подушного стану (однодворців або громадян) та рекрутські набори. Крім того, в солдати дворян відправляли за різні види злодійства. Указ 1832 р. суворо забороняв

видавати свідоцтво про дворянське походження без затвердження Герольдії, що викликало нову хвилю обурення.

З 1840 р. було започатковано прийняття ряду законів, які викликали невдоволення шляхетської спільноти. На пропозицію генерал-губернатора Д. Г. Бібікова, згідно з указом від 4 січня 1840 р., була заснована Центральна ревізійна комісія з розгляду справ дворянських депутатських зібрань для Київської, Волинської і Подільської губерній. Комісія повинна була закінчити свою роботу 1 січня 1844 р. Того ж дня був затверджений другий указ, який встановлював порядок швидкого завершення справ про дворянство мешканців західних губерній. Третій указ давав можливість особам, які доводили своє дворянське походження, не чекати завершення розгляду їхніх справ, за свідоцтвами Центральної комісії вступити на державну службу.

Дворянські привілеї також багато залежали від політики державної влади. Підтримка військ Наполеона, а також польські повстання змушували владу переглядати своє ставлення до шляхти. Виражалося це в обмеженні виборних посад та хвилях конфіскації маєтностей. 24 жовтня 1813 р. було затверджено умови конфіскації маєтків мешканців колишніх польських територій, які самовільно виїхали за кордон і не повернулися у визначальний термін. Для управління конфіскованими маєтками було створено спеціальний комітет. Але протягом 1814 р. конфісковані маєтки потрапили під амністію і були повернуті власникам.

Після Листопадового повстання уряд прийняв перші жорсткі заходи щодо шляхти: поетапна переорієнтація, інтеграція та асиміляція в імперську політичну, соціальну та економічну системи. Конфісковані маєтки шляхти передбачалося передати у державну власність і указом від 7 травня 1831 р. визначався порядок їх прийняття. Для цієї процедури в 1832 р. була створена спеціальна комісія. У 1837 р. конфісковані маєтки, що перейшли у власність військового відомства у Київській та Подільській губернія, було перетворено на військові поселення. Наступним кроком репресивної політики щодо осіб, підозрюваних в участі в повстанні, став указ від 14 грудня 1835 р., який передбачав позбавляти повстанців спадщини, яку передавали державі.

Після повстання 1831 р. відбулися значні зміни у складі та чисельності дворянства на Правобережжі. Указом Миколи I 19 жовтня 1831 р. комісія з перевірки шляхетства мала розглянути права польської шляхти на дворянство, і тих шляхтичів, які не зможуть довести свої права, зараховували до нижчих станів. У результаті діяльності протягом 1831–1833 рр. комісія виключила з дворянського стану 72 тис.; в 1834–1839 рр. вже 93 тис. осіб; станом на 1840–1846 рр. було виключено 160 тис. осіб. Крім того у 1861 р. було видано указ, який зупиняв розгляд справ про дворянське походження [2, с. 17].

Наступ на польську шляхту відбувався в різних напрямках, але набув найбільшого розмаху після Січневого повстання. Так, у 1864 р. було прийнято рішення про спеціальний податок у розмірі 10 % річного прибутку землеволодіння. Згодом його зменшили до 5 %, що мало призвести до банкрутства польської шляхти. 5 березня 1864 р. було прийнято нове положення про усунення з польських землеволодінь «орендарів, економів та управителів, незалежно від того, поляки вони чи євреї».

10 грудня 1865 р. було видано указ «Про заборону купувати нові землі особам польської національності …». Цей документ підтверджував наступальну політику імперії на польську шляхту. Всі розорені маєтки потрапляли до рук росіян. Було

налагоджено стягнення 10 % податку та створено на Правобережній Україні оперативні комітети для перевірки прибутків маєтків.

Імперська влада намагалася спонукати поляків залишити землі, тому 1865 р. було прийнято указ, за яким шляхтичі отримали право продавати свої маєтки за борги або за власної волі.

9 січня 1874 р. було проголошено амністію засудженим, тому багато поляків поверталися на свої землі, до власних володінь. Наприкінці XIX ст. становище польських землевласників Правобережної України було складним. У цей час спостерігалася велика заборгованість на Поділлі, Київщині, Волині. Закладені землі продавали у зв'язку з неплатоспроможністю. Створювалися приватні акціонерні банки під заставу земель. Поляки шукали інші шляхи, зокрема шахрайство, щоб обійти заставу чи продаж землі росіянам. 8 грудня 1867 р. було дозволено тримати євреїв там, де потрібно була їхня допомога, але доступу до землі не було [3, с. 221].

Отже, після розподілу Речі Посполитої, Правобережжя відходить до Російської імперії. На цих землях відразу встановлюється нова адміністративно-правова система. Населення набуває нових прав та обов'язків. Польська шляхта змушена була доводити своє благородне походження, щоб користуватися правами привілейованого стану. Польські повстання стали каталізаторами змін у суспільно-правовому становищі шляхти, що проявилося у конфіскації їх маєтків, обмеженні політичних прав, накладанні додаткових податків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бармак М. Легітимація та декласація шляхти Київської, Волинської, Подільської губерній наприкінці XVIII–XIX ст. / М. Бармак // Наукові записки: серія «Історія». – 2014. – С. 10–16.

2. Лобко О. А. Питання дворянського землеволодіння на Правобережжі в Російському законодавстві / О. Лобко // МАПСТЕРІУМ. – 2007. – № 28. – С. 14–23.

3. Стоберська Н. Польське землеволодіння в Правобережної України у працях Даніеля Бовуа / Н. Стоберська // Історичні та політологічні дослідження. – 2017. – № 1. – С. 219–229.

4. Черепанров А. правове становище дворян Київської губернії у першій третині XIX ст. / А. Черепанров // ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ЛІТОПИС. – 2014. – № 6. – С. 15–19.

5. Чернецький Є. Правобережна шляхта за російського панування (кін. XVIII – поч. XX ст). Джерела, структура, стан, роди / Є. Чернецький. – Біла Церква : О. В. Пшонківський, 2007. – 176 с.

Хом'як Анна Олександрівна
студентка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Штучне переривання вагітності: прогалини в законодавстві

За час існування незалежної України (з 1991 р.) в Україні було здійснено понад 40 млн. абортів, тобто, по великому рахунку, був знищений цілий народ: були знищені наші майбутні вчителі, військові-захисники, лікарі, хлібороби, винахідники і т. д. При цьому співвідношення кількості абортів до кількості дітей, народжених живими (на 100 дітей) становило 112,7 %, тобто операцій штучного переривання

вагітності на 12,7 % було більше, ніж народжень дітей. Така ситуація впливає на демографічні показники у державі.

Проблемам правового регулювання права на проведення операції штучного переривання вагітності приділяють активну увагу вітчизняні та іноземні вчені-правознавці: Н. Б. Болотіна, З. В. Ромовська, О. В. Тихомиров, М. М. Малеїна, І. І. Горелик, Т. Гурська.

Фонд народонаселення Організації Об'єднаних Націй в Україні заявляє, що наша держава за кількістю абортів випереджає абсолютно всі країни ЄС. Хоча якщо порівнювати 2000 і 2010 роки, то кількість абортів скоротилась більше, ніж у два рази: із 34 на тисячу українок дітородного віку до 15. Офіційно в Україні щороку роблять 200–250 тисяч абортів. Частка жінок, чия вагітність закінчується абортом, у нашій країні становить 24,09 %. Для порівняння, у Східній Європі цей показник – 14 %, а в Західній Європі – 3 %. Середньосвітова статистика відношення абортів до народжених дітей становить 1:7, в Україні – 1:4

За допомогою УЗД та сучасної внутрішньоутробної оптичної зйомки вчені з'ясували, що абортована дитина переживає цілком реальні фізичні муки. Ініціатори підкреслюють й інший відомий факт, що під час операції непоправна психічна та фізична шкода заподіюється не тільки дитині, а й матері. Рішення зробити аборт в даний час приймає майже кожна п'ята жінка, і це свого роду трагедія сучасності. Посилу «хочу зробити аборт» може послужити ряд вагомих причин. Скоєння аборту має соціальні та фізіологічні причини.

До фізіологічних причин відносять: аборт, який здійснюється у разі загрози здоров'ю самої жінки; виявлення серйозних патологій плоду в період внутрішньоутробного розвитку; віл- інфекції.

До соціальних причин відносять: матеріальне неблагополуччя жінки, сім'ї; кар'єрне зростання, велика професійна зайнятість; несумісність вагітності і основної діяльності; незрілість фізична і психологічна; розлучення, відсутність постійних відносин з партнером.

«Хочу зробити аборт» – це небажання дитини одним або обома статевими партнерами: незапланована вагітність; вагітність в результаті згвалтування, подружньої зради; соціальна нестабільність, відсутність власного житла або плачевний стан житлового питання в цілому, відсутність роботи; безладні статеві зв'язки і статеве життя в цілому.

Щоправда, переривання вагітності часто стає для матері драматичним, гірким переживанням, якщо рішення про видалення плода вона приймає не з чисто егоїстичних міркувань, не заради своєї зручності, але щоб врятувати якісь важливі блага, такі як своє здоров'я чи гідний рівень життя інших членів сім'ї. Іноді виникає побоювання, що зачатій дитині доведеться жити в таких поганих умовах, що краще б їй не народитися. Однак всі ці та подібні до них міркування, нехай серйозні й драматичні, ніколи не виправдають умисного позбавлення життя невинної людської істоти.

Аналізуючи законодавство України, можна зробити висновок, що усе ніби і враховано, дозволено аборт до 12 тижнів, а від 12 до 22 – у зв'язку із особливими обставинами, які визначені законодавством. Дійсно, Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів» такі обставини передбачено. Але питання залишається відкритим, чому Україна лідирує?

Є ряд соціальних досліджень, які проясняють ситуацію. У ході даних досліджень було виділено три групи жінок, які найчастіше роблять аборт.

1. Сексуально неграмотні підлітки – молоденькі дівчатка (15 % від усіх, абортів), що недавно пізнали «доросле» життя. Як правило, вони цілком залежні від батьків, соціально неспроможні. У дівчат-підлітків 15–17 років 75 % вагітностей закінчуються абортом, тобто на одні пологи приходиться близько п'яти абортів.

2. Жінки з «безвихідною» ситуацією. У цю групу входять більш фізично і морально зрілі жінки. На аборт їх змушує піти незапланована вагітність, яка виникла в результаті неефективності таблеток або інших засобів від вагітності, зґвалтування або при неможливості продовжувати вагітність у зв'язку з важкою гостро виниклою хворобою, зі смертю або розлученням з чоловіком, при відсутності соціальних умов для виховання дитини.

3. Жінки, що свідомо використовують аборт, як засіб для «запобігання від вагітності». Подібно нашим 60–70-річним бабусям, що не знали іншого засобу захисту від вагітності, як аборт, їхні сучасниці, у силу своєї неосвіченості, низького соціального й освітнього рівня, убогості, йдуть на аборт. А зараз можна знову повернутися до законодавства України. Згідно статті 3 Конституції України [1] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, тоді чому життя ненародженої дитини не захищається, хоча ненароджена дитина уже може бути учасником правовідносин. На жаль, склалася тенденція вважати ненароджену дитину ще не людиною, а хто вона тоді, просто біологічний матеріал?

Дуже багато полеміки на рахунок питання аборту, його законності, і відповідальності не тільки осіб, які роблять незаконний аборт, а й матері, яка вбиває свою ще ненароджену дитину. Дві основні групи, що дискутують, називають себе «за вибір» (з притиском на право жінок вибирати) і «за життя» (з притиском на право ненародженої дитини на життя). Кожна група, з різними результатами, прагне впливати на громадську думку і домогтися правової підтримки своєї позиції. І кожна з груп наводить чималу кількість аргументів на свою користь.

Аналізуючи законодавство різних держав щодо допустимості аборту, їх можна розділити на чотири групи**.**

Повна заборона. У цій групі держав аборт розглядається як злочин проти внутрішньоутробного життя і прирівнюється до вбивства. Аборти повністю заборонені, як правило, крім випадків порятунку життя жінки, в Афганістані, Анголі, Бангладеш, Венесуелі, Гватемалі, Гондурасі, Єгипті, Індонезії, Іраку, Ірані, Ірландії, Ємені, Колумбії, Лівані, Лівії, Мавританії, Малі, Непалі, Нікарагуа, ОАЕ, Омані, Парагваї, Папуа-Новій Гвінеї, Сальвадорі, Сирії, Чилі та на Філіппінах.

Аборт за медичними показаннями та в інших виняткових випадках. В Алжирі, Аргентині, Болівії, Бразилії, Гані, Ізраїлі, Кенії, Коста-Ріці, Марокко, Мексиці, Нігерії, Пакистані, Перу, Польщі, Уругваї дозволені аборти лише у разі загрози життю і здоров'ю жінки, тобто тільки за медичними показаннями. Так, наприклад, в Іспанії 1985 р. легалізовані аборти у випадках зґвалтування, серйозних аномалій плоду і ризику серйозної небезпеки, створюваної вагітністю для фізичного або психічного здоров'я жінки.

Аборт з медичних та соціально-економічних показників. В Англії, Індії, Ісландії, Люксембургу, Фінляндії, Японії аборти дозволені тільки за медичними та соціально-економічними показниками, а також у випадках зґвалтування. У Великобританії для медичного аборту потрібні висновки двох лікарів про його необхідність відповідно до закону про аборт 1967 р. У квітні 1992 р. після п'ятнадцяти невдалих спроб змінити

закон 1967 р. Британський парламент ухвалив рішення про зниження тимчасового обмеження на аборти до 24 тижнів.

Свобода аборту. У найбільш ліберальній групі країн законодавець виходить з визнання права жінки самостійно вирішувати питання про вагітність. Кримінальна політика спрямована тут на охорону здоров'я жінки, тобто караються тільки позалікарняні й пізні аборти. Аборти «за бажанням» на ранніх стадіях вагітності дозволені на території СНД і Балтії, у колишніх югославських республіках, Австралії, Австрії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Угорщині, В'єтнамі, Німеччині, Греції, Данії, Італії, Камбоджі, Канаді, КНР, на Кубі, в Монголії, Нідерландах, Норвегії, Румунії, Сингапурі, Словаччині, США, Тунісі, Туреччині, Франції, Чехії, Швеції, ПАР. Однак 2003 р. американський сенат схвалив законопроект, що забороняє переривання вагітності методом штучних пологів. У грудні 2009 р. прийнята поправка до закону Російської Федерації «Про рекламу», що обмежує рекламу медичних послуг зі штучного переривання вагітності.

Нова хвиля боротьби з абортами в Україні розпочалася 9 лютого 2012 р. із звернення глав Української Греко-католицької і Римо- католицької Церкви в Україні до Верховної Ради із закликом заборонити в Україні аборти. За їх даними, щорічно внаслідок абортів гине близько 2 мільйонів ненароджених дітей. Також, як наголосив архієпископ Святослав Шевчук, легалізовані аборти приваблюють в Україну громадянок держав, де аборти заборонені. Таким чином, Україна перетворилася на місце вбивства дітей з Європи. За словами голови УГКЦ, «якщо б у Верховній Раді були свідомі борці за людське життя, то у нас би вже давно були прийняті відповідні закони» [4].

Медики у своїй більшості проти тиску на жінок; вони при цьому кажуть, що кількість абортів і без того щороку зменшується. Феміністки говорять про те, що заборона абортів – це наступ на право вибору жінки і громадянина. Прибічники ж заборони штучного переривання вагітності наголошують на іншому праві – праві на життя, якому суперечать легальні аборти.

Народний депутат України 4, 5 та 6 скликань Андрій Шкіль (медик за фахом, утім – член комітету ВРУ з питань закордонних справ) виступив із відповідною законодавчою ініціативою. Він вніс до Верховної Ради законопроект, яким запропропонував заборонити аборти, крім тих випадків, коли це загрожує життю вагітної жінки. Як зізнався народний депутат, до написання законопроекту його підштовхнули заяви церковнослужителів.

Низка громадських жіночих організацій України, серед яких правозахисні, соціальні центри, а також науковці, лікарі, психологи, студенти, жінки-феміністки з різних регіонів країни, звернулися з відкритим листом до очільників Греко-Католицької і Римо-Католицької Церков в Україні архиєпископів Святослава Шевчука та Мечислава Мокшицького, в якому «висловили своє негативне ставлення та категоричну незгоду» із закликом католиків до Верховної Ради щодо законодавчої заборони абортів в Україні.

Можна зробити висновок, що їхні протести перемогли, і нічого у законодавстві не змінилося. Усі прагнуть до рівності прав між чоловіком і жінкою, і заявляють про те, що це право жінки – залишати дитину, чи ні, але чомусь ніхто не згадує про те, що вбивство вагітної жінки карається більше, аніж вбивство просто жінки, а тим більше чоловіка. І не тільки вбивство, а й інші злочини, які вчиняються по відношенню до вагітної жінки, є набагато тяжчим злочином, ніж по відношенню до інших об'єктів злочину. Тоді чому жінкам не залишатися жінками; основне, що відрізняє жінку від

чоловіка, – це те, що жінка дає життя ще одній людині. І вони повинні пишатися цим, а не при першій проблемі, яка виникає у період вагітності, позбавлятися дитини.

На дану тему можна говорити дуже довго, і кожна зі сторін даної дискусії наведе безліч аргументів на свою користь, але забуваємо про одне, що так чи інакше, дитина після цього не народжується, немає ще однієї людини, яка б могла творити історію.

Питання штучного переривання вагітності можна розглядати з різних позицій: з позиції права на життя, з позиції права чоловіка та жінки на планування сім'ї, з позиції права на охорону здоров'я, з феміністичної позиції – права жінок на розпорядження власним тілом. Тому необхідним є окреслення правової проблеми штучного переривання вагітності з позиції права на життя. Така ідея виходить з концепції природних прав людини, які є основою для всіх інших прав. Основними принципами, які мають слугувати основою для заборони штучного переривання вагітності з позиції права на життя, можуть бути:

– право на життя є первинним (природним), без нього всі інші права людини втрачають зміст;

– право на життя людини виникає з моменту зачаття, оскільки життя в утробі матері є необхідним етапом розвитку людини;

– ембріон не є частиною тіла матері, оскільки має відмінну від неї ДНК, тому проведення аборту не є правом жінки на розпорядження власним тілом;

– право жінки на розпорядження власним тілом в період вагітності та пологів має бути обмеженим, адже від її поведінки залежить життя іншої людини. Однак такі тимчасові обмеження мають бути обов'язково компенсовані з боку як держави, так і батька дитини;

– створення ефективного механізму просвітництва у сфері заборони абортів [3].

Життя – це найбільший скарб, який дається людині. Тому людина має право на життя, оскільки втрата його призводить до втрати всіх інших прав. Визначення природних прав людини – це запорука встановлення обґрунтованих меж для обмежень прав людини, та навпаки – встановлення меж дозволеної поведінки суб'єкта. Обмеження прав людини та зловживання правами людини є складними правовими явищами, які мають різну правову природу. Так, обмеження прав людини можуть бути допустимими та в деяких випадках необхідними. Зловживання правами людини є виключно негативним явищем. У той же час зловживання правами людини призводять до порушень прав інших.

Конституція України проголошує, що кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27). Визначаючи в Цивільному кодексі України право жінки на штучне переривання вагітності, законодавець порушує право на життя іншої людини – ненародженої. Адже природним правом людини є право на життя, а оскільки вона вже зачата, то і право народитися. Виходячи з цього, право жінки на штучне переривання вагітності є протиприродним та псевдо правом [1].

Посилання на те, що жінка має право розпоряджатися своїм тілом щодо життя ненародженої дитини, є необґрунтованим. У даному випадку відбувається неприродне протиставлення права на життя та права на вибір. У більшості випадків жінка свідомо вступає в статевий контакт з чоловіком і вона, як і чоловік, має право вибору: застосувати методи контрацепції або ж стерилізації, або відмовитися від них. Позиція ж тих жінок: моє тіло, що хочу, те й роблю – протиставляється праву на життя, яке є першоосновою усіх інших прав, тому є зловживанням своїм правом [3].

Незрозумілим залишається тільки одне: чому ми зобов'язані захищати права людини – жінки чи чоловіка – ціною життя невинної дитини? Подібне формулювання

було б доречним, якби народження дитини не залежало від волі людини. Але ж мова йде про елементарну відповідальність. Тобто, наше законодавство позначає «вільну жінку» як сексуально безпутну, а «право на репродуктивний вибір» – як юридичний базис для цієї безпутності!

Звісно, є випадки, коли необхідно зробити аборт, і про це ми не забуваємо, але, на нашу думку, аборт як такий, без поважних на те причин, має бути заборонений.

Наразі частина 6 статті 281 Цивільного кодексу України виглядає таким чином:

«Штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки.

У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів.

Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством.» [2].

Отже, враховуючи сказане вище, щоб якимось чином зменшити кількість штучних випадків переривання вагітності, слід викласти наступним чином існуючу частину 6 ст. 281 Цивільного кодексу України:

«Штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійнюватися у таких випадках:

– якщо особа не досягла 14 років;

– якщо вагітність виникла в результаті зґвалтування;

– якщо вагітна є віл-інфікованою.

У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів.

Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством».

Тобто потрібно заборонити безпідставне штучне переривання вагітності на законодавчому рівні. Також потрібно внести зміни у ст. 50 Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» і в ч. 1 ст. 134 Кримінального кодексу України. Відповідно до статті 16 Конституції України збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Тому обов'язком сучасної Української держави є заборона штучного переривання вагітності за соціальними показниками [1].

Звісно, родині, матері та дитині потрібен соціальний захист і реалізація конституційних прав щодо життя, житла, освіти і праці. Але ще більше українське суспільство потребує захисту від пропаганди гріха і розпусти, захисту родинних цінностей, захисту цнотливості та чистоти подружніх стосунків, потребує виховання поваги до жінки, дружини та матері, потребує створення гідних умов для чоловіків, щоб вони мали можливість чесною працею утримувати родину і дітей. Держава має не тільки приймати закони, але й створювати умови для їх виконання. Закон – це інструмент у руках влади, що має використовуватися задля блага людей і суспільства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – С. 356.

3. Гончаренко О. М. Деякі аспекти необхідності заборони штучного переривання вагітності в Україні / О. М. Гончаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://spasi.in.ua/?p=999

4. Попик В. М. Аборт – проблема сьогодення / В. М. Попик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.traducionalist.info/blog.

Юхимчук Анастасія Олегівна
студентка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблеми дискримінації жінок в Україні

Конституція України, виступаючи Основним законом держави Україна, в ст. 24 проголошує рівність конституційних прав і свобод громадян та визначає їх рівними перед законом. У свою чергу це положення заперечує будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2].

У цьому контексті рівність прав жінки і чоловіка держава забезпечує різними шляхами, серед яких: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [2].

Проте реалії сучасного українського суспільства суперечать положенням, прописаним в Конституції України. Під тиском глибоких патріархальних та дискримінаційних стереотипів щодо ролі та статусу жінки та чоловіка у суспільстві відбувається обмеження участі жінок у політичній та публічній сферах, виборі освіти та професій, нерівному становищі на ринку праці.

Гендерна політика та її проблеми – актуальне питання в сучасній Україні та в світі загалом. Експертами в цій галузі виступають такі науковці та політичні діячі як: Н. В. Федорович, Н. М. Богданова, М. М. Легенька, Г. П. Майструк, Е. М. Лібанова, А. Л. Баланда, І. О. Курило, Г. В. Герасименко, В. П. Думанська, С. В. Нечипоренко та ін. [3].

Україна, як держава-сторона Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 14 лютого 2017 р. виступила з восьмою доповіддю щодо виконання її положень в період 2008–2016 рр. За цей час Україна зробила багато кроків до рівноправного, в гендерному аспекті, суспільства. Варто виділити такі з них:

– прийняття у 2011 р. Закону «Про протидію торгівлі людьми»;

– підписання Римського статуту та визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, здійснених на території України з 20 лютого 2014 р.;

– приєднання до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень у 2015 р.;

– прийняття у 2016 р. Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5].

Крім цього, були запроваджені різноманітні держані програми, плани та стратегії щодо зменшення дискримінації жінок в країні. Попри все це з точки зору порушення прав жінок проблемними сферами в Україні залишаються політика проти насильства щодо жінок, дискримінація у трудовій сфері, тобто проблема працевлаштування та порушення політичних прав і можливостей.

Насильство щодо жінок визнається одним із головних порушень прав людини. Декларація ООН щодо викорінювання насильства проти жінок, прийнята в 1993 р., проголошує, що насильство щодо жінок виступає одночасно наслідком гендерної нерівності та бар'єром на шляху досягнення гендерної рівності, впливаючи на всіх жінок у суспільстві [1].

Українське законодавство на конституційному рівні затверджує рівність статусів чоловіка і жінки у шлюбі та сім'ї. Зокрема, ст. 51 Конституції України проголошує, що «кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» [2]. Але статистичні дані стверджують, що в Україні щороку реєструється понад 100 тисяч звернень через насильство в сім ї, 95 % з яких складає насильство щодо жінок . Відповідно до статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вчинення насильства в сім'ї тягнуть за собою накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку.

За дослідженнями Інституту соціологічних досліджень НАН України 68 % жінок (приблизно 18 млн.) в Україні зазнають знущання в сім'ї, у тому числі 20 % – часто (в основному, це побиття з боку чоловіка). Ці дані говорять про важливість створення відповідного правового захисту саме для жінок, які зазнають домашнього насильства. Перший крок до цього був зроблений лише наприкінці 2016 р. – ВР України було прийнято проект Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», відповідно до якого «домашнє насильство» визначають як всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання між колишнім чи теперішнім подружжям або особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають або не перебували в шлюбі, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що і особа, яка постраждала від домашнього насильства [4].

Гендерна дискримінація на ринку праці є поширеним явищем в Україні. Ст. 43 Конституції України передбачає створення державою умов для повного здійснення громадянами права на працю, гарантування рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності [2]. Проте за статистикою найбільший рівень безробіття саме серед таких мало захищених категорій працівників як молодь до 24 років та жінки, в цих категоріях без роботи кожен четвертий чи п'ятий. Найбільш суттєві приклади законодавчих положень, що призводять до гендерної нерівності, такі:

1. В Україні заборонено використовувати працю жінок вночі. Дана заборона існує з 1919 р., коли радянська влада намагалась виключити можливість знаходження жінки в нічний час з особами чоловічої статі, з якими вона не перебуває в родинному зв'язку.

2. З 1993 р. в Україні більше 500 видів робіт є забороненими для жінок, завдяки дії Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок.

Загострює цю ситуація те, що Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» є радше декларативним документом. У ньому не міститься чітких механізмів подання скарг та покарань за порушення прав.

Гендерна рівність та участь у політичному житті є суттєвими складовими сучасного демократичного управління. Відповідно до міжнародних стандартів, чоловіки і жінки мають рівні права на повноцінну участь у всіх сферах політичного процесу. Пекінська декларація (1995), участь у якій брала і Україна, наголошує, що рівність під час ухвалення рішень є невід'ємною частиною визнання прав жінок і рівна участь жінок у процесі прийняття рішень є не тільки вимогою звичайної справедливості або демократичності, але також необхідною умовою врахування інтересів жінок [3]. Незважаючи на це, в сучасній Україні найбільше жінок представлено на найнижчих політичних управлінських ланках – в сільських радах жінки складають 51 %, у селищних радах – 46 %, серед депутатів міських рад – 28 %. За статистичними даними Верховна Рада 8-го скликання має найбільше жінок-народних депутатів за всю історію незалежної України. У 2014 р. до парламенту обрано 47 жінок,а це становить всього 11,1 % загального складу. Для порівняння, у Верховній Раді попереднього скликання було 9,9 % жінок (44 особи), а у ВР першого скликання – лише 2,3 % (11 осіб) [5]. Таке незначне збільшення впродовж тривалого часу свідчить про неготовність політичних партій підтримувати жінок на виборах. Різноманітні дослідження ООН свідчать про те, що країни, які посідають перші позиції щодо представництва жінок у політиці мають найкращі показники якості життя й економічного розвитку, що має стати одним із пріоритетних завдань і для розвитку нашої країни.

Отже, Україна залишається заручницею дискримінаційних стереотипів. Зважаючи на це, в нашій державі відсутнє достатнє правове підґрунтя щодо забезпечення прав жінок. Проте головною проблемою виступає невизнання такого явища як «гендерна дискримінація» самим українським суспільством. За даними онлайн-опитування Kantar TNS Online Track, 31 % жінок особисто стикалися з гендерною дискримінацією, а 35 % – заявили про існування цього явища. Серед чоловіків тільки 21 % вважає, що в Україні є гендерна дискримінація, більшість не згодні з її існуванням і не мають досвіду зіткнення з нею.

Список використаних джерел та літератури:

1. Декларація про викорінювання насилля щодо жінок від 20 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_506

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

3. Марценюк Т. Ґендерна дискримінація на ринку праці в Україні: соціологічний аналіз / Т. Марценюк // Праця і закон. – 2008. – № 02 (98). – С. 16–19.

4. Проект Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 3 жовтня 2017 р. № 2149-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada. gov.ua /pls /zweb2 /webproc4 _1 ?pf3511=60306

5. Чорна О. Від А до Я: Дискримінація жінок України – висновки Комітету ООН / О. Чорна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://humanrights.org.ua/material/vid_a_do_jia_diskriminacijia_zhinok_ukrajini__visnovki_komitetu_oon

Коваленко Катерина Ярославівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Види виборчих систем: порівняльний аналіз

Проблема пошуку оптимальної моделі виборчої системи в Україні займає важливе місце, оскільки виборча система відіграє провідну роль в політичному житті будь-якої демократичної країни. В сучасному політичному просторі в останній час пожвавились дискусії стосовно реформування виборчої системи. Слід визнати, що у цьому дискурсі часто відчувається брак чіткого розуміння змісту основних понять, що стосуються виборчих систем, їх правового і політичного змісту. Тому актуальним на сьогодні залишається наукове вивчення існуючих видів та типів виборчих систем.

Важливе теоретичне і практичне значення цієї теми обумовлює значний інтерес серед багатьох вітчизняних дослідників, політиків. Зокрема, вивченню видів виборчих систем присвячені праці Ю. Ключковського [2], О. Мостіпана [3], М. Рибачука [4], М. Бучина [6] та інших.

У літературі з питань виборчого права часто зустрічається думка, що існують три види виборчих систем – мажоритарна, пропорційна та змішана. Насправді, їх кількість значно більша. Як зазначає В. Шаповал, «існує три основні різновиди виборчих систем і кожна з них є багатоваріантною [1, с. 322]. У зв'язку з цим можна говорити про виборчі системи мажоритарного типу, пропорційного типу та змішаного типу [2, с. 38].

Мажоритарна система визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а всі інші кандидати вважаються необраними. Тут головним суб'єктом виборів є особа (кандидат). Для мажоритарної виборчої системи характерний, як правило, поділ країни на одномандатні виборчі округи. Хоч в деяких країнах використовують і багатомандатні виборчі округи. В одномандатних округах голосують, як правило, персоніфіковано, у багатомандатних – як за певних осіб, так і за партійними списками [6, с. 53]. Мажоритарна система може бути абсолютної більшості, відносної більшості, кваліфікованої більшості.

За мажоритарною системою абсолютної більшості обраним вважається той, хто набрав більше половини голосів (50 % + 1 голос). Якщо жоден з кандидатів не набрав потрібної кількості голосів, вибори організовуються повторно[6, с. 58]. Перевагами цієї моделі є те, що вона враховує інтереси більшості виборців. Але разом з цим, ігноруються голоси, що були подані за інших виборців. Також мажоритарна система абсолютної більшості часто передбачає проведення другого туру або повторні вибори, адже з першого разу не набирається потрібної кількості голосів [4, с. 50].

Суть мажоритарної системи відносної більшості полягає в тому, що переможцем обирають того, хто набрав найбільшу кількість голосів по відношенню до інших кандидатів, але це не має бути обов'язково більше половини голосів [6, с. 59]. Ефективність цієї системи полягає в тому, що обрання кандидатів не потребує проведення другого туру. Це в свою чергу значно економить матеріальні ресурси, зусилля та час. До вад цієї системи відносять те, що нерідко буває обраним абсолютною меншістю голосів виборців. Це означає, що вподобання більшої частити виборців, чиї голоси отримали різні кандидати, які не здобули перемогу, не враховані під час розподілу мандатів [3, с. 734].

Якщо вибори реалізовуються за допомогою мажоритарної системи кваліфікованої більшості, то кандидату необхідно набрати встановлену законом кваліфіковану більшість (наприклад, 2/3 чи 3/4) голосів [6, с. 59]. Ефективність цієї системи полягає у тому, що законодавчо визначивши певний необхідний для перемоги відсоток голосів, можна досягти бажаних політичних наслідків [3, с. 735]. Проте, ця система найбільш рідко застосовується через високу нерезультативність.

В загальному, до переваг мажоритарної системи можна віднести: наявність постійного зв'язку між кандидатом і виборцями округу; персоніфікація виборів: виборці голосують за конкретну людину, яку можуть побачити і оцінити; потенційний демократизм, оскільки переможця підтримує більшість виборців; простота у підрахунку голосів; можливість контролю за діяльністю депутата, його відповідальність перед виборцями; праця депутата в інтересах виборців округу; сприяння проходженню в парламент великих політичних партій і відповідно сприяння парламентській та урядовій стабільності; свобода дій депутата, оскільки він залежить лише від виборців округу. Хоча в той же час вона має ряд недоліків: викривлення результатів голосування, тобто існує значна розбіжність між кількістю отриманих голосів та кількістю депутатських мандатів; неврахування голосів значної кількості виборців; до парламенту потрапляють лише великі політичні партії, що, в свою чергу перешкоджає розвитку малих і середніх партій [6, с. 59].

Пропорційна система – це система, за якої депутатські мандати розподіляються між партіями пропорційно до кількості голосів виборців, отриманих кожною з них у межах виборчого округу. Під час застосування цієї системи округи завжди багатомандатні [2, с. 56]. Розрізняють пропорційну систему із жорсткими, напівжорсткими списками та преференціями.

Пропорційна система із жорсткими списками передбачає голосування за весь список партії, що обирається. Тобто, виборчий бюлетень має лише назву партії, її емблему і інколи список перших кандидатів з партії [3, с. 735]. В цьому і полягає основний недолік цієї моделі, адже виборці не знають конкретно за кого голосують, часто вони можуть мати інформацію лише про т. з. «обличчя партії».

При застосуванні системи преференцій виборець не просто голосує за списки партії, що обирає, а й робить помітку навпроти номеру того кандидата в кандидатському списку від партії, якому він віддає свій голос [3, с. 736]. Таким чином, обирається той, хто отримав найбільше число преференцій, в разі рівності кількості преференцій у кількох кандидатів від партії перевагу віддають тому, хто займає вище місце у партійному списку. Проте система відкритих списків може створювати певні технологічні проблеми. При умові зазначення всіх політичних партій та їх представників на великих округах, бюлетень може досягати величезних розмірів, що ускладнює процес виборів. Серед можливих вирішень проблеми може бути: проведення електронного голосування (Бельгія); розміщення списків на виборчих дільницях, електорату необхідно в бюлетень вписати лише відповідний номер кандидата. Негативний вплив системи відкритих списків може проявлятися у конкуренції між кандидатами з одного списку. Таке стимулювання внутрішньопартійної конкуренції може бути серйозним випробовуванням для міцності та консолідованості політичних партій [2, с. 70]. Більшість дослідників стверджують, що ця система є найбільш демократичною. Тому в останній час можна зустріти багато прихильників запровадження саме цієї моделі в Україні [7]

Що стосується системи напівжорстких списків, вона полягає в тому, що кандидат, який очолює партійний список, обов'язково отримує мандат, а розподіл

інших мандатів, що їх одержала партія, здійснюється залежно від кількості голосів, які одержав кандидат [2, с. 69].

Якщо узагальнити, до переваг пропорційної виборчої системи належать: розподіл голосів виборців пропорційно, зменшується можливість їх втрати; врахування інтересів різних суспільних груп; мінімізуються можливості для фальсифікацій результатів волевиявлення громадян; відбувається сприяння розвитку партійної системи та партійної ідеології; депутат маючи підтримку політичної партії має набагато більше можливостей, щоб виконати передвиборні обіцянки. Що стосується вад цієї системи: виборці голосують не за конкретних людей, а за партійний список, в якому можуть виявитися невідомі, некомпетентні, непопулярні політики; відсутність тісного зв'язку, контактів між депутатами і виборцями, оскільки депутата обирають не виборці конкретного виборчого округу, а виборчий корпус усієї країни; доволі складна система підрахунку голосів; до парламенту потрапляє багато політичних сил, що ускладнює процедуру формування парламентської більшості і часто робить уряд у країні нестабільним [4, с. 51–53].

Так як кожна з цих видів виборчих систем має ряд недоліків, часто застосовується змішана система, яка виступає альтернативою для мажоритарної та пропорційної системи. Змішані виборчі системи часто застосовуються в тих країнах, де йде пошук і становлення виборчих систем або існує необхідність досягнення компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду. Саме з метою поєднання переваг мажоритарної та пропорційної систем при одночасному зменшенні негативів, які містять у собі ці виборчі системи [5, с. 36]. На сьогодні в Україні діє саме змішана виборча система.

Перевагою змішаної системи є те, що вона дає виборцеві можливість обрати депутата з округу та водночас підтримати певну політичну партію на національному рівні. Ця система дає можливість партіям, представники яких не здобули достатню для перемоги підтримку у мажоритарних округах, зібрати необхідну для обрання кількість голосів на національному рівні. Недоліком системи є те, що вона сприяє утворенню двох груп у парламенті, одна з яких чітко прив'язана до запитів виборців свого округу, а інша – орієнтується на партійне керівництво. Застосування змішаної системи може виявити негативні властивості, притаманні мажоритарній та пропорційній системам одночасно. Тому, ефективність змішаної системи полягає у тому, що її використовують часто як модельну основу для пошуку найбільш прийнятних механізмів в процесі реформування виборчої системи країни [3, с. 739].

Отже, кожен вид виборчої системи має свої переваги та недоліки, які можуть давати об'єктивні результати виборів в одній країні й водночас призвести до масових фальсифікацій у другій. Вибір виборчої системи варто робити з урахуванням особливостей країни: рівень розвитку в ній демократії, вид партійної системи та її стан, рівень правової культури та інше.

Список використаних джерел та літератури:

1. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм / В. М. Шаповал – К. : Юридична фірма «Салком», 2005. – 560 с.

2. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія / Ю. Б. Ключковський – К. : Час Друку, 2011. – 132 с.

3. Мостіпан О. М. Ефективність мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем / О. М. Мостіпан // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 734–740.

4. Рибачук М. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем / М. Рибачук, Б. Райковський // Політичний менеджмент. – 2009. – № 3 (39). – С. 46–59.

5. Вагіна О. Змішана виборча система: світовий досвід застосування / О. Вагіна // Вибори та демократія. – 2011. – № 1. – С. 29–37.

6. Бучин М. Порівняльний аналіз основних виборчих систем: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України у плані дотримання демократичних принципів виборів / М. Бучин, І. Федорій // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – Вип. 21. – С. 58–62.

7. Виборча реформа: що потрібно змінити? [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2017. – Режим доступу : http://vybory.pravda.com.ua/articles/2017/10/19/7149484/

Гардзель Назарій Васильович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Історія розвитку міжнародного законодавства про геноцид

Геноцид є найтяжчим видом злочину, який несе за собою міжнародно-правову відповідальність країн в яких він відбувався, а також притягнення до відповідальності осіб, що скоїли даний злочин. Загальні положення «Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього» були визнані практично усіма державами світу та були включені до загального міжнародного права. Проте усвідомлення світовою спільнотою суспільної небезпеки таких дій та їхня правова оцінка відбулася лише в середині XX ст, а засідання міжнародних трибуналів по засудженню осіб винних у скоєнні геноциду триває й зараз. Тому вищезазначені твердження обумовили необхідність дослідження історії розвитку міжнародного законодавства про геноцид.

Особливості історії розвитку міжнародного законодавства про геноцид досліджували та аналізували у своїх працях С. Мохончук [8], Р. Ребриш [10], В. Головченко [2], А. Бакаєв [1] та ряд інших вчених.

Геноцид є найтяжчий видом міжнародного злочину в правовому контексті, котрий застосовується до представників певних народів за їх приналежність до національної чи релігійної спільноти з метою їхнього фізичного знищення.

Питання про юридичне обґрунтування злочинів, що стосуються масових знищень окремих груп людей розпочато в середині 1930-х рр. Одним із перших, хто почав досліджувати та юридично обґрунтовувати «акти знищення, спрямовані проти етнічних, соціальних, релігійних груп населення» був єврей за релігійною приналежністю, поляком за походженням та американцем за громадянством - Рафаель Лемкін [7, с. 21–22].

Поняття «геноцид» з етимологічної точки зору значення слова, латинською перекладається як «genos» (рід, плем'я), «caedo» (знищувати,вбивати). Відповідно значення поняття геноцид – крайня форма перетворення расистських ідеологій в життя [8, с. 356].

Цікавим є те, що в радянський період як в УРСР так і в СРСР до 1960-го р. в тлумачних словниках такого терміну не існувало. Одою із перших праць радянських науковців де трактується термін «геноцид» був словник російської мови

С. І. Ожегова. Геноцид трактувався як знищення окремих груп населення, цілих народів в мирний або військовий час за расовими, національними або релігійними мотивами, найтяжчий злочин проти людства [9, с. 147–148].

Дослідники вважають, що головним чинником міжнародно-правового механізму боротьби з міжнародними злочинами в тому числі й злочини геноциду мають бути Рада безпеки ООН, Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд [1, с. 27].

Процес міжнародного юридичного визнання геноциду в сучасному розумінні цього слова був розпочатий на 55 пленарному засіданні від 11 грудня 1946 р. № 96 (1) «Злочин геноциду», в основу якого ввійшли основні напрацювання Рафаеля Лемкіна.

Головними рішеннями по цьому питанню стало трактування геноциду як відмову в визнанні права на життя окремих груп людей. Покарання за злочин геноциду є питанням міжнародного значення. Тому Генеральна асамблея стверджує, що з точки зору міжнародного права геноцид є злочином, який засуджується цивілізованим світом. Особам, які здійснювали геноцид, в цілях попередження подібного злочину ухвалювати юридичні показання [11].

Важливим рішенням пленарного засідання Генеральної Асамблеї було ухвалення постанови щодо розробки конвенції, яка б юридично засуджувала прояви геноциду у світі та боролася з ним. Така конвенція була прийнята і відкрита для підписання 9 грудня 1948-го р., та мала назву «Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього». Набула чинності конвенція 12 січня 1951-го р., а 18 березня 1954-го р. Радянський союз ратифікував цю конвенцію [6].

Конвенції містила в собі напрацювання рішення пленарного засідання Генеральної асамблеї від 11 грудня 1946 р. з доповненнями. Зокрема ІІ стаття описує такі дії, які можуть застосовуватися під час геноциду як навмисне створення життєвих умов для знищення тієї чи іншої групи осіб, заходи, які б запобігали народження дітей та інше. Стаття ІІІ Конвенції 1946 р. передбачала покарання таких дій як геноцид, змову з метою здійснення геноциду, пряме публічне підбурювання геноциду, співучасть у геноциді та замах на геноцид [10, с. 133].

У міжнародному праві за вчинення геноциду настає лише кримінальна відповідальність фізичних осіб. Це зменшує дію міжнародного права. Слід зазначити, що геноцид в переважній більшості випадків, не можливий без участі країни, відповідно здійснюється органами публічної влади та забезпечується й реалізується переважно за участю правоохоронних та силових структур цієї ж або іншої країни. Тому факт відповідальності країни є очевидним та має підтвердження у ІХ статті Конвенції: «Суперечки між державами-учасницями з приводу тлумачення застосування, виконання цієї конвенції, передаються на розгляд Міжнародного суду справедливості (який був заснований у 1945 р.)» [6].

Слід зазначити, що конвенції досі критикується окремими істориками та соціологами. Зокрема, М. Хасан Какар у книзі «Афганістан: радянське вторгнення та афганська відповідь, 1979–1982» стверджує, що міжнародне визначення геноциду занадто обмежене, воно повинно включати політичні групи чи інші групи, які визнаються нападниками [2, с. 11].

Стаття І Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968-го р. визначає принцип, який говорить про те, що не існує терміну давності злочину проти людства, військові злочини, в тому числі злочину геноциду [5].

Стаття IV Декларація ООН про расу та расові забобони (упередження) від 27 листопада 1978-го р. визнає апартеїд та геноцид злочинами проти людства, а у статті X вказується зобов'язання не допустити та захистити усі народи світу від злочинів проти людства [3].

Конвенція 1998 р, присвячена п'ятдесятій річниці попередження злочину геноциду і покарання за нього, наголошує на важливості боротьби із проявами геноциду та підтвердила прагнення ООН не допустити появу нових випадків геноциду [4].

У 1990-х р. починається активна робота по створенню судів, які займаються розслідуванням злочину геноциду. Так, Римський статут міжнародного кримінального суду затвердив види злочинів, котрі потрапляють під юрисдикцію суду, серед яких були й злочини геноциду та злочини проти людяності. Цей статут також визначив перелік злочинів, які можна вважати геноцидом [12].

Загалом під егідою та за ініціативою ООН створено низку судів, які розглядають справи щодо геноциду. Зокрема, Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії (1993 р.), Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді (1994 р.), Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне (2000 р.) і Надзвичайні палати в судах Камбоджі (2006 р.) розглядають справи осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів проти людяності.

Проаналізувавши історію розвитку міжнародного законодавства про геноцид з позиції сьогодення, постає необхідність визнати важливість закріплення на міжнародно-правовому рівні злочину геноциду з метою засудження винних у цих злочинах, а також не допуску нових проявів цього найтяжчого виду злочину у міжнародно-правовому контексті.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бакаєв А. А. Досвід зарубіжних країн щодо відповідальності за геноцид / А. А. Бакаєв, В. И. Гриц. – К. : Наукова думка, 2012. – 151 с.
2. Головченко В. І. Трагедії геноциду в постбіполярному світі й проблема відповідальності за них / В. І. Головченко // Міжнародні відносини серія «Політичні науки». – 2017. – Вип. 14. – С. 26.
3. Декларація про расу та расові забобони [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_906
4. Конвенція п'ятдесятої річниця про попередженняи злочину геноциду і покарання за нього [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_633
5. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу :http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_168
6. Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_155/print6933316120040115
7. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами). / [ред. Р. Сербин, упор. О. Стасюк]. – К. : Майстерня книги, 2009. – 208 с.
8. Мохончук С. М Злочин геноциду: історичне визначення та конвенціальне закріплення у міжнародному кримінальному прав / С. М Мохончук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3(39). – С. 357–361.

7. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – [15-е изд.]. – М. : Русский язык, 1984. – 780 с.
8. Ребриш Р. І. Геноцид як злочин проти безпеки людства / Р. І. Ребриш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 41. – С. 133–135.
9. Резолюція ООН від 11 грудня 1946 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Генеральної асамблеї ООН. – Режим доступу : https://documents- dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/035/53/IMG/NR003553.pdf?OpenElement
10. Римський статут міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Коцута Ганна Володимирівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Охорона та захист авторських прав в Україні

Сучасні процеси українського державотворення поєднані з прагненням України до партнерства з країнами ЄС та посиленням міжнародного співробітництва зумовлює необхідність чіткішого регулювання і захисту авторських прав. За роки незалежності України було розроблено, прийнято і впроваджено в дію блок законодавчих актів про інтелектуальну власність, накопичено досвід застосування цього законодавства, виявлено його суперечливі положення, уразливі місця, певні неузгодженості тощо. За останні роки чинні закони України про інтелектуальну власність було істотно оновлено, приведено у відповідність до міжнародних угод з інтелектуальної власності, враховано новітні вимоги ринкових відносин.

Загальновідомо, що авторське право поширюється на твори науки, літератури і мистецтва, що є результатом творчої діяльності людини. Це сукупність прав, які належать автору у зв’язку зі створенням і використанням творчого доробку, що набули правової охорони. Охорона авторських прав забезпечується шляхом встановлення законодавством різних видів юридичної відповідальності за порушення цих прав.

Чинне законодавство України щодо інтелектуальної власності заклало засади правової охорони результатів інтелектуальної творчої діяльності. Проте, оцінюючи його в цілому позитивно, вчені визначають окремі недоліки: воно не завжди послідовне, містить суперечливі положення та приписи, часто не узгоджені між собою, присутні прогалини тощо. Але найуразливішою є система захисту прав інтелектуальної власності, визначена цим законодавством.

Захист права інтелектуальної власності – це система правових засобів, які вживаються спеціально уповноваженими на це державними органами (органи виконавчої влади, адміністративні органи, суди) для захисту суб’єктивних прав на об’єкти інтелектуальної власності.

Розрізнять дві основні форми захисту авторського права – неюрисдикційну і юрисдикційну. До неюрисдикційної форми захисту відносять дії громадян і організацій стосовно захисту авторського права, що охороняються законом. Вони здійснюються самостійно, не звертаючись по допомогу до державних або інших компетентних органів. Згідно зі ст. 19 Цивільного кодексу України самозахистом є

застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Важливим способом захисту є переговори між суб'єктом авторського права і особою, яка є порушником цього права, під час яких можна переконати припинити порушення прав та укласти договір на правомірне використання об'єкта авторського права. Значне число дослідників дотримуються думки, що переговори та компроміс у багатьох випадках продуктивніші, ніж розгляд справи у суді чи інших компетентних органах [1, с. 200].

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державних органів по захисту порушених чи оспорюваних суб'єктивних авторських прав. Її суть полягає в тому, що особа, права та законні інтереси якої порушені неправомірними діями, звертається за захистом до державного органу, який уповноважений здійснити відповідні заходи для відновлення порушеного права і зупинення правопорушення. В рамках юрисдикційного захисту виділяють також загальний та спеціальний порядок захисту порушених прав. У загальному порядку захист авторських прав здійснюється через суд. Засобом судового захисту авторського права є позов. Спеціальною формою захисту авторського права є адміністративний порядок їх захисту. Він застосовується як виключення із загального правила у визначених законодавством випадках. Позивач на свій розсуд може звернутися за захистом свого порушеного права не тільки до суду, а й до відповідного державного органу або громадської організації. Він також може звернутися до вищої організації відповідача або ж творчої спілки, до якої входить відповідач. Засобом захисту у цьому випадку є скарга [1, с. 201].

Ст. 431 ЦК встановлює: «Порушення права інтелектуальної власності, в тому числі не визнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором». З цього визначення випливає, що порушення права інтелектуальної власності можливе як у формі дій (посягання на право інтелектуальної власності), так і у формі бездіяльності (невизнання права інтелектуальної власності). Порушником права інтелектуальної власності може бути фізична або юридична особа [4].

Уся правова система України має своїм завданням захист суб'єктивних прав своїх громадян, у тому числі авторського права. Проте основним є Закон України «Про авторське право і суміжні права». Відповідно до цього Закон (розділ V) порушеннями авторського права, що є підставою для судового захисту:

– вчинення будь-якою особою дій, що порушують особисті немайнові і майнові права суб'єктів авторського права ;

– піратство у сфері авторського права (ним визначається опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення);

– плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

– ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

– вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права;

– будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права, зокрема виготовлення, розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

– підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права чи особи, яка здійснює таке управління;

– розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і/або суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління, зокрема в електронній формі [3].

Нова редакція Закону про авторське право істотно розширила цивільно-правові засоби захисту авторських прав, які можуть бути використані судом. Передусім, суд має право і зобов'язаний заборонити опублікування творів, їх виконання чи постановки, випуск примірників фонограм і відеограм, сповіщення та будь-яке інше використання контрафактного твору чи просто чужого твору. Суд має право припинити розповсюдження об'єктів авторського права. Одним із дієвих засобів, які може застосувати суд, є вилучення (конфіскація) контрафактних творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення. У засобах масової інформації публікується інформація про допущене порушення авторського права. Зрозуміло, що така публікація може мати місце за умови, що в ході судового розгляду було доведено факт порушення або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав.

Одним із основних завдань суду є прийняття рішення про відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права, а також стягнення отриманого порушником внаслідок порушення доходу. Суб'єкт авторського права на свій розсуд замість стягнення збитків і доходу має право просити суд присудити виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат. Суб'єкт авторського права має право вимагати також відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права [2, с. 500].

Попри досить чітке урегулювання проблеми щодо охорони та захисту авторського права вділяють деякі неузгодженості: значне відставання законодавства від розвитку новітніх технологій, наслідком якого є неврегульованість сфери авторського права; досягненнями у сфері новітніх технологій активно користуються не тільки виробники фонограм, але й правопорушники; забезпечення доказів при поданні позову про порушення прав; визначення суми позову; визначення місця подання позову; визначення суб'єкта правопорушення [5, с. 132].

Отже, питання охорони та захисту авторського права потребує постійного оновлення. Захищеність його припускає наявність відповідного державного механізму попередження й припинення правопорушень у сфері авторського права, а також залучення порушника до відповідальності. Уже здійснено ряд заходів щодо зміцнення державного управління інтелектуальною власністю. Але для подальшого покращеного нормативно-правового регулювання щодо даного питання необхідно переглянути та удосконалити законодавство щодо авторського права, переглянути механізм реалізації захисту авторських прав для визначення проблем та пошуку ефективних і системних засобів боротьби з порушенням авторського права, і найважливіше – це покращити рівень правової культури серед населення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.

2. Право інтелектуальної власності: академічний курс : [підруч. для студентів вищих навч. закладів] / [О. А. Підопригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дробязко

та ін.; за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святицького]. – [2-ге вид., перероб. та допов.]. – К. : «Ін Юре», 2004. – 672 с.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-12 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2312. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р., № 435 -4 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1601. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15

5. Шуст Н. Б. Дослідження стану захисту авторського права в Україні (на основі проведеного соціологічного опитування) / Н. Б. Шуст // Юридичний вісник. – 2017. – № 2(43). – С. 128–133.

Ліховий Віктор Михайлович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сучасні європейські монархії: загальна характеристика

Наукові розвідки, присвячені вивченню форми держави набувають особливої актуальності. Йдеться про те, аби визначити, як завдяки єдності трьох елементів: форми державного правління, устрою і режиму, вивести найуспішнішу «формулу держави», яка забезпечить добробут її населення.

В Україні все частіше лунають пропозиції відмовитися від обрання президента прямим голосуванням, а Західна Європа подає чимало прикладів, де главу держави обирають різними способами. В той же час, у Європі є держави, де очільника не обирають взагалі. Мова йде про монархії, які збереглися у низці держав [2].

Міжнародна аналітична установа «Legatum Institute» у списку найспішніших країн світу 2012 р. на верхівку рейтингу винесла Норвегію, Данію та Швецію, а далі ідуть неєвропейські країни: Австралія, Нова Зеландія та Канада. Журналісти відмітили, що сім із десяти держав є монархіями. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії опинилося у цьому рейтингу на 30-му місці, однак англійська королева Єлизавета ІІ є главою держави в Австралії, Новій Зеландії та Канаді [5].

Чи можна припустити, що конституційна монархія як форма державного правління є одним із чинників успішності країни? Соціологічні опитування засвідчили, що більшість громадян Британії вважають королеву символом стабільності, порядку і служіння країні. 21 квітня, коли святкують день народження своєї улюбленої королеви Єлизавети ІІ, відбуваються справді феєричні і помпезні свята. Королева стала одним з головних атрибутів національної єдності англійців [4].

Якщо зосередитися на функціонуванні державної системи Британії, то очевидно, що архаїчна система монархії спрацьовує навіть у ХХІ ст. Багато відомих політиків позитивно відгукуються про монархію, як форму правління. Зокрема, колишні провідний член Консервативної партії і міністр британського уряду Майкл Портілло в одному з інтерв'ю британським ЗМІ виявив себе відданим монархістом. «Не думаю, що я сентиментально налаштований щодо монархії, але вважаю, що вона дуже добре спрацьовує на практиці. Це не єдина система, яка могла б успішно діяти та

виконувати свою функцію. Я вважаю, що для королівської родини головне – це служіння. Вони не прагнуть збільшити свою владу. На відміну від політиків, вони нічого не обіцяють, окрім зобов'язання служити. Більше того, вони нагадують політичним діячам, що в країні є щось набагато важливіше, ніж вони – політики. І останні змушені усвідомлювати, що в державі є щось постійне, у той час як політики – тимчасові», – зазначив Майкл Портілло в одному інтерв'ю [5].

Майже усі європейські монархії є конституційними. Монарх чи то в Британії, чи в Данії або Нідерландах може мати трохи відмінні повноваження – переважно церемоніальні, але монархія в такій системі діє в межах закону. У світі є ще й приклади абсолютної монархії в країнах, які значно менш успішні у суспільному розвитку, як, наприклад: Саудівська Аравія, Оман і Катар, або африканська держава Свазіленд. Прикладом абсолютної (теократичної) монархії є Ватикан, однак вона має свої особливості.

З іншого боку чимало громадян рішуче налаштовані проти монархії у Британії. Питання про вихід із-під правління британської королеви час від часу постає у таких країнах, як Австралія і Канада. Республіканці називають монархію, навіть конституційну, архаїчною і зайвою надбудовою у державній системі. У 1970-х і на початку 1980-х рр. заклики республіканців були значно гучніші, але монархія змогла пристосуватися до нової політичної ситуації. Наприклад, у відповідь на заклики про привілейованість і надмірне багатство королева Єлизавета II у 1992 році, не чекаючи рішення парламенту, вона добровільно зголосилася платити податки, як і решта підданих. Королева відкрила для відвідувачів Букінгемський палац у Лондоні та Віндзорський палац [1, с. 700–701].

Для журналістки Джоан Сміт із газети «Індепендент» це все – прикриття факту, що найвища, хоч і символічна, посада в країні належить людині, яку ніхто не обирав, яка попри свої особисті багатства отримує додаткові десятки, а то й сотні мільйонів із бюджету на привілейоване утримання. Критики монархії також вказують, що зростання довіри до королеви останнім часом може пояснюватися падінням довіри до політиків, заплямованих скандалами і невиконаними обіцянками [5].

Наразі майбутнє британської монархії можна вважати досить міцним. Система, як показує досвід і реалії, може бути стабільною й ефективною навіть попри архаїчність певних її елементів. Бо іншими головними елементами є верховенство закону та демократичність уряду, усі члени якого проходять через вибори. Головна роль королеви полягає у зміцненні єдності і національної ідентичності. 70 % британців підтримують монархію, що є найстарішою у Європі [4].

Міцним підґрунтям відрізняється нідерландська монархія. Вона має давню історію і є стовбуром національної ідентичності. Три чверті населення висловлюються на захист монархії. В Іспанії діє парламентська монархія, яку відновили після завершення періоду диктатури. Король Хуан Карлос (1975–2014 рр.), довів, що монархія і демократія можуть добре співіснувати. Щоправда, після того як його популярність впала до найнижчого за всю історію показника (36,8 %) у зв'язку з численними скандалами, до яких причетні члени королівської родини, влада з 2014 р. зосередилась у руках його сини Філіпа VI. Це підтверджує хиткість сучасних монархій. Прихильна до них громадська думка може легко змінити позицію щодо монархів, якщо вони не виконують покладену на них функцію, зокрема, не будуть гарним прикладом для свого народу [3, с. 365].

Отже, монархія як форма державного правління, існує у багатьох сучасних країнах світу. Вона не втрачає своєї актуальності, однак зі зменшенням

функціональних повноважень європейські монархії стали більше символом держави, гарантом її стабільності та благополуччя у сучасному швидкоплинному часі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Алєксєєнко І. Г. Форми правління в європейських країнах: шлях до уніфікації монархії та республіки / І. Г. Алєксєєнко // Держава і право. – 2010. – Вип. 50. – С. 699–705.

2. Галушко К. Утвердження конституційної монархії : «Славна революція в Англії XVII століття» [Електронний ресурс]. / К. Галушко. – Режим доступу : http://www.lrc.org.ua/lipinsky/almanah/almanah-ua9.html.

3. Матлай Л. С. Його величність король Іспанії Хуан Карлос І: унікальність поновлення європейської монархії у XX столітті / Л. С. Матлай // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2010. – Вип. XXIX. – С. 362–366.

4. Ніколаєнко Н. А. Форми правління в умовах конституціоналізму: історична ретроспектива та сучасний стан [Електронний ресурс] / Н. А. Ніколаєнко. – Режим доступу : file:///C:/Users/димон/Downloads/Nzizvru_2014_2_8.pdf

5. Цюпик Б. А. Монархія – архаїчний устрій у сучасній Європі [Електронний ресурс] / Б. А. Цюпик. – Режим доступу : https://www.radiosvoboda.org/a/24784269.html

Шляга Тетяна Станіславівна
студентка магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Церемоніальна служба як спроба реформування модерного українського суспільства

На сьогоднішній день Україна продовжує перебувати в стані складних, суперечливих за своїм змістом та неоднозначних за наслідками процесів реформування й докорінної зміни суспільних відносин. Саме тому на даному етапі історичного розвитку забезпечення внутрішньої стабільності, правопорядку і законності в нашій державі набуває надзвичайно важливого значення та обумовлює необхідність прискорення наукових розробок у всіх сферах суспільного життя. Це стосується, насамперед, сфери соціально-культурного життя. Адже культура забезпечує створення, збереження, поширення і засвоєння духовно-культурних цінностей, що становлять культурний здобуток людини і суспільства.

Державний Протокол та Церемоніал України – це сукупність вимог щодо забезпечення єдиного порядку проведення офіційних заходів за участю вищих посадових осіб України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України [2]. Церемоніал було сформовано в результаті історичного розвитку на основі національних особливостей народів. У кожній окремій країні модель державного протоколу та церемоніалу є результатом адаптації загальноприйнятих стандартів міжнародної протокольної практики до національного церемоніального звичаю та їх узгодження із прийнятими у країні нормами етикету офіційного спілкування.

Завданням церемоніальної служби є запобігання конфліктних ситуацій і їх усунення як у міждержавних стосунках, так і в міжособистісному спілкуванні. Кожне суспільство або окрема соціальна група намагається налагодити мирні відносини в своєму середовищі, послабити тенденції, які ведуть до деструктивних дій та інших негативних наслідків. Завданням суспільства та державних органів – погоджувати дії окремих осіб і груп, сприяти налагодженню порозуміння. Наведення порядку може бути здійснено авторитарним чи військовим шляхом, однак, цивілізоване саморегулювання соціальних відносин досягається також і через культурні норми й цінності, які регулюються етикетом. Ми вважаємо, що саме загальноприйняті норми церемоніалу забезпечують ухвалення взаємовигідних цілей, стимулюють стабільні стосунки як усередині колективу, так і на міжнародному рівні.

Аналіз нормативно-організаційного забезпечення протокольних заходів у сфері вітчизняної зовнішньополітичної комунікації дає змогу зробити певні узагальнення та висновки: Державний Протокол та Церемоніал України повністю відповідає засадам та нормам міжнародної протокольної практики, реалізовує її головні принципи (ввічливість, паритетність, взаємність, рівність при визнанні рангової старшості тощо), характеризується демократичністю, толерантністю, здатністю до інновацій. Все це дає змогу розглядати державний протокол та церемоніал не тільки як технологію досягнення практичного успіху у вирішенні питань зовнішньополітичного характеру, але й використовувати його в якості засобу закріплення та відтворення системи домінуючих цінностей сучасної планетарної цивілізації на тлі збереження національних традицій [1].

Безумовно, роль державного протоколу та церемоніалу не обмежується рамками формалізації актів внутрідержавної та міжнародної офіційної комунікації. Виникнення і становлення протоколу та церемоніалу як засобу нормативної регламентації соціальних відносин чітко відбивається у процесах соціогенезу та еволюції держави як форми політичної організації суспільства. Про масштаби та значущість даних явищ свідчить діапазон наукових напрямків, у межах яких досліджуються питання теорії та практики державного протоколу та церемоніалу.

Однак, незважаючи на певні успіхи, які були досягнуті українською державою на шляху реформування та становлення системи державного протоколу та церемоніалу, існує велике коло питань, які потребують свого теоретичного та практичного опрацювання і визначають перспективи подальших досліджень. Зокрема, вдосконалення потребує теоретико-методологічне забезпечення системи Державного Протоколу та Церемоніалу України. Великої роботи очікує сфера етикету державної символіки, адже на сьогоднішній день актуальними для нашої країни все ще є питання оформлення нормативно-правових засад використання та захисту державних символів України та усталення протокольної практики у даній сфері. Крім того, розширення міжнародних контактів українських регіонів та міст, а також активізація транскордонного співробітництва потребують певного оновлення деяких принципів функціонування протокольних служб України на предмет координованості їх дій, розповсюдження повноважень, посилення професійної підготовки.

Отже, церемоніал створює певні рамки й атмосферу, в яких повинні розгортатися мирні взаємовідносини в суспільстві та між суверенними державами, а також є механізмом реформування й докорінних зміни суспільних відносин. У цьому контексті стане доречним згадати старовинний китайський вислів, що «церемоніал – це фіміам дружби».

Список використаних джерел та літератури:

1. Мамонова Е. Державний Протокол та Церемоніал як інструмент реалізації зовнішньополітичної стратегії держави [Електронний ресурс] / Е. Мамонова. – Режим доступу : http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/24398/%D0%95

2. Положення про Державний Протокол та Церемоніал України. Затверджено Указом Президента України від 22 серпня 2002 року N 746/2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/746/2002

Маринич Ю. М.
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Наукові підходи до визначення поняття гібридна війна

Сучасна гібридна загроза українській державності з боку РФ вимагає теоретично-методологічного осмислення сутності гібридної війни та вивчення світового досвіду протистояння гібридній загрозі.

На сьогоднішній день, міжнародно-правова наука і законодавство не дають тлумачення поняття «гібридна війна». Хоча, останнім часом «гібридні війни» стали серйозною світовою загрозою. Проблема гібридних воєн потребує комплексного вирішення, а зокрема, уваги не лише фахівців військової галузі, а й правників, екологів, економістів та ін.

Враховуючи обмеженість висвітлення проблеми у науковій літературі, ми не маємо змоги спиратися на комплексні термінологічні визначення або на фундаментальні роботи, які б дозволили нам розібратися в питанні настільки ж повноцінно, як, наприклад, у питаннях воєнних конфліктів, які проходять у традиційному руслі [1, с. 75].

Зміни динаміки та умов ведення війни обумовили дискусію щодо осмислення терміну «військові дії». Визначення «гібридна війна» відсутнє в міжнародно-правових документах. Більше того, такого поняття не існує й у Воєнній доктрині України. З урахуванням динаміки глобальних і регіональних конфліктів, питання «гібридної війни» набуває подальшої актуальності.

Сьогодні тема «гібридних війн» є предметом спеціальних досліджень. Зокрема, такі дослідження проводились відомими експертами світового рівня, в т. ч. Френком Гофманом, Деніелом Ласіком, Джорджем Девісом та Девізом Кілкалленом (США), а також Френком ван Каппеном (Нідерланди). Крім того, знайшли своє відображення в працях А. О. Котенко, Є. М. Мануйлової, О. В. Прудникова та інших.

У своїй науковій праці А. О. Котенко наголошує, що гібридна війна є комбінацією традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки, економічний тиск.

На даний час відсутнє загальновизнане визначення «гібридної війни». Офіційно ухвалювати цей термін не поспішає і Міністерство оборони США, яке наразі обмежується терміном «гібридна загроза». Деякі дослідники також ставлять під сумнів обґрунтованість терміну «гібридна війна». Наприклад, професор А. І. Подберезкин віддає перевагу терміну «сетецентрічна війна», яка, за його

словами, «укладається у використанні будь-яких складових – політичних, економічних, інформаційних, військових, та інших для досягнення кінцевої й глобальної геополітичної мети».

Гібридна війна була описана у книзі «Заколот – ім'я третьої всесвітньої» Є. Е. Месснера ще у 60-х рр. минулого сторіччя як «мятежевойна». Зокрема, за його визначенням, гібридна війна це сучасна версія і форма війни, як збройної боротьби. Він відзначає, що кожній фазі розвитку людської моралі відповідає особливий стиль війни, та, відповідно, вид зброї [2].

Експерти називають гібридну війну таким типом воєнного конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI ст. У даний час проблематика гібридних війн та інформаційних впливів продовжує набирати все більшу популярність. Незважаючи на нову назву, «гібридні війни» мають у своєму арсеналі старі і добре знайомі прийоми, які активно використовувалися раніше в світових війнах, зокрема, політична та інформаційна війни.

Разом з тим, поняття «інформаційні війни» також з'явилось порівняно недавно. Ще якихось 3–4 роки тому вся інформаційна війна та протидія інформаційним загрозам зводилась до організації забезпечення безпеки інформації, що на даний час трансформувалось у поняття «кібербезпека». Проте, як і у випадку з терміном «інформаційна війна», ми вимушені користуватися цим визначенням, описуючи нові явища через порівняння й аналогії з тими явищами, подіями й процесами, зміст яких для нас гранично зрозумілий.

Таким чином, нова термінологія народжується на міцному фундаменті аксіоматики політичної науки, що прийнята всім експертним співтовариством і яку ніхто не ставить під сумнів. Цей підхід, крім усього іншого, має ще й об'єктивний характер: динаміка швидкоплинності сучасного світу є такою високою, що кожного року виникають нові явища, які досі не мали прямих аналогів у світовій історії та, як результат – вимагають свого визначення й описання. Світ розвивається набагато швидше, аніж здатний описати ці зміни понятійний апарат [3, с. 388].

У США першим увів поняття гібридної війни Ф. Хоффман. Він наголосив, що гібридні війни не є новими, але вони щоразу різні. І ще: гібридні війни об'єднують у собі летальний характер державних конфліктів із фанатичним та затяжним запалом нерегулярної війни [6, с. 45].

М. Требін одним з перших українських дослідників визначає гібридну війну, як: комбінацію з партизанської і громадянської війни, заколоту і тероризму, головними дійовими особами яких є нерегулярні військові формування, бойовики, кримінальні банди, міжнародні терористичні мережі, спецслужби іноземних держав, приватні військові компанії, військові контингенти міжнародних організацій [5, с. 366].

Українські дослідники В. Телелим, Д. Музиченко та Ю. Пунда у колективній роботі визначають гібридну війну, як загострення протиріч між державами, які вирішуються не лише військовими методами боротьби, а й застосуванням широкого спектру економічних, інформаційних та політичних методів боротьби [4, с. 30].

Використання переваг гібридної війни дозволяє державам уникати відповідальності за розв'язання збройного конфлікту, військові злочини, порушення міжнародного права або знаходити інформаційні приводи для виправдання власної агресії.

При цьому, характерні особливості «гібридних війн» наступні: агресія без офіційного оголошення війни; приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті; широке використання нерегулярних збройних формувань (в т. ч. під

прикриттям мирного населення); нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягненими домовленостями; взаємні заходи політичного та економічного тиску (за формального збереження зв'язків між двома країнами); широка пропаганда та контрпропаганда з застосуванням «брудних» інформаційних технологій; протистояння у кібернетичному просторі.

Оскільки поняття «гібридної війни» стосується новітніх методів ведення війн, загальний консенсус щодо його остаточного визначення знаходиться на стадії формування.

Отже, гібридну війну можна у найзагальніших рисах визначити як сукупність заздалегідь підготовлених і оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри / К. В. Попович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. – 2016. – Вип. 2. – С. 75–79.

2. Бартош А. Гибридные войны во внешней политике США и НАТО. Независимое военное обозрение / А. Бартош. – 2010. – 10 окт. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1_nato.html

3. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях : [монография] / А. В. Манойло. – М. : МИФИ, 2003. – 388 с.

4. Hoffman F.G. Hybrid warfare and challenges. Joint Force Quarterly, 2009. – P. 52.

5. Телелим В. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні» / В. Телелим, Д. Музиченко, Ю. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 30–35.

6. Требін М. Феномен «гібридної» війни / М. Требін // Гілея. – 2014. – Вип. 87(8). – С. 366–371.

7. Хоффман Ф. Гибридные угрозы: переосмысление изменяющегося характера современных конфликтов / Ф. Хоффман // Геополитика. Информационно-аналитическое издание. – 2013. – Вып. 21. – С. 45–62.

Сергієнко Ірина Григорівна
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Іміджмейкінг державних службовців як спосіб гаранту прав і свобод людини в Україні

«Особистості, а не принципи рухають час».
Оскар Уайльд

У зв'язку з гострими політичними, економічними, правовими та соціальними проблемами в Україні, особливе місце відводиться державній службі як соціальному інституту і гаранту прав та свобод громадян. Необхідність функціонування і правового регулювання державної служби диктується безпосередньо самою державою. Якщо брати до уваги досвід Європейських країн, де, так звана, культура демократії є досить високою, то досить логічно буде висунути гіпотезу про те, що для

нормального існування сучасного суспільства необхідний кваліфікований, могутній державний апарат, який би викликав довіру у громадян і їх впевненість у завтрашньому дні. На разі влада має досить низький авторитет серед населення і одним з ключових моментів зниження її негативного сприйняття на всіх рівнях є створення позитивного іміджу органів влади та державних службовців.

Державна служба, за своєю специфікою, є публічною, і, тому постійно знаходиться в центрі уваги суспільства, постійно оцінюється і критикується ним. Імідж влади і держави в цілому має вплив на ряд процесів, які відбуваються в країні, а саме: політичні, економічні та соціальні. Саме через це, проблема образу «ідеальної держави» хвилювала мислителів всіх часів і народів. Їх турбувало питання, яким має бути правитель, щоб достойно виглядати в очах народу.

Термін «імідж» генетично пов'язаний з латинським «imago» (який похідний від англійського і французького «image», іспанського «imagen», італійського «immagine»), що має значення «образ, зображення, відображення, імітація». У перекладі з англійської імідж (image) – це цілеспрямовано сформований образ (особи, явища, предмета), що виділяє певні ціннісні характеристики і покликаний справити емоційно-психологічний вплив на кого-небудь з метою популяризації, реклами [3].

Іміджмейкінг – створення в очах громадськості унікального образу, який добре запам'ятовується, будь це країна, окрема людина, компанія, тощо. Технологія формування іміджу, якщо розглядати її в усій повноті, являє собою складний і тривалий процес, що вимагає чималих зусиль. Загальний напрямок розвитку сучасної управлінської системи – це шлях ускладнення іміджів, а значить, і технології їх формування. Сучасний державний іміджмейкінг представляє собою організацію складної системи взаємовідносин держава – іміджмейкер – аудиторія, в якій необхідно враховувати безліч чинників.[4] З погляду Г. Патарая, імідж – це «спеціально створюваний, наперед сформульований соціально-психологічний образ, що сприяє становленню певної думки, уявлення щодо будь-кого або чого-небудь для досягнення певної мети» [3]. Визначаючи імідж персоналу публічної влади як вираження суспільної оцінки його професійності, нас, перш за все, цікавить образ кожного державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування як собистості та професіонала, тобто особи, уповноваженої на виконання функцій держави. Водночас особистісний образ кожного конкретного державного службовця несе на собі відображення загального корпоративного іміджу державної служби, яку він уособлює [2].

Проблема негативного сприйняття державного службовця, переважною частиною населення України є першочерговою проблемою іміджу державної служби. Саме досконало сформований позитивний імідж вже на підсвідомому рівні сприяє співпраці. Наприклад, візьмемо факт з історії: протягом семи десятиліть нашою країною керували, м'яко кажучи, не дуже ефективно, але при цьому, вдало сформований імідж влади, створив ілюзію, яка була зовсім протилежною реальності, більше того, в цьому в той час була переконана більша частина населення. Обговорюючи тему іміджу держаних службовців, варто зауважити, що згідно із законодавством державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які обіймають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та отримують заробітну плату за рахунок державних коштів [1]. Цими особами і є державні службовці. Тобто , державна служба ототожнюється з поняттям діяльності державного службовця, його професіоналізмом, поведінкою та ставленні безпосередньо до громадян.

Зважаючи на те, що перший принцип державної служби, на якому побудована державна служба, це принцип верховенства права, що передбачає,відповідно до Закону України «Про державну службу» [1], забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина, то іміджмейкінг державного службовця можна вважати гарантом прав і свобод людини в Україні.

З огляду на вищесказане, іміджмейкінг в державній службі відіграє одну з ключових ролей. Оцінка діяльності державного службовця невід'ємно пов'язана із суспільною оцінкою державної служби в цілому. Пріоритетним тут є морально-етичний вигляд взаємодії державних службовців і громадян. Нездорова моральна атмосфера та непорядність в органах державної влади, дискредитують авторитет держави в очах громадськості. Саме тому і державних службовців справедливо асоціюють з порядністю, професіоналізмом, доброчесністю та принциповістю. При цьому, особливої уваги набуває безпосереднє спілкування громадян з представниками влади, з чого і формується оцінка іміджу державної влади та її безпосередніх представників – державних службовців, та запорука забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19.
2. Громадська оцінка професійної діяльності персоналу публічної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10lvvppv.pdf.
3. Імідж держави як об'єкт дослідження і категорія сучасної політичної науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/70816/politologiya/imidzh_derzhavi_obyekt_doslidzhennya_kategoriya_suchasnoyi_politichnoyi_nauki.
4. Імідж і іміджмейкінг в сучасному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uareferat.com/

Войціцька Катерина Миколаївна
студентка магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Міжнародні фонди як залучення технічної допомоги для підтримки прав і свобод громадянина України

Згідно законодавства України, права і свободи людини – це одна із найбільш важливих суспільних цінностей. Неможливо уявити сучасний світ без природних і невід'ємних прав, таких, як, наприклад, право на життя, особисту недоторканність, свободу слова та багатьох інших, заснованих на принципах свободи, рівності і справедливості. Саме тому кожному має бути забезпечена можливість користуватись основними правами і свободами. Українське суспільство потребує змін і реформування, і сьогодні актуальним стає питання щодо формування нової моделі суспільного розвитку, основними характеристиками якої стають права і свободи особистості.

Україна не завжди в змозі вирішити всі проблеми, які виникають стосовно прав і свобод громадян, тому на допомогу їй приходять міжнародні фонди, що надають технічну допомогу.

Сьогодні міжнародна технічна допомога є важливим інструментом реалізації політики міжнародної інтеграції України, економічного розвитку, забезпечення інтересів держави на зовнішніх ринках.

Як зазначає В. О. Медвідь: «Допомога з розвитку (технічна допомога, міжнародна допомога, іноземна допомога) визначається як фінансова допомога, яку надають країнам, що розвиваються уряди та інші установи для сприяння економічному, екологічному, соціальному та політичному розвитку» [1, с. 168].

Вважаємо, що міжнародна технічна допомога – це один із видів допомоги, що надаються донорами відповідно до міжнародних договорів України безоплатно і безповоротно для того, щоб підтримати соціальні і економічні сфери, охорону навколишнього середовища, розвиток інфраструктури шляхом проведення досліджень, навчання, обміну фахівцями, аспірантами та студентами, передачу досвіду і технологій, грошових коштів, постачанням обладнання та інших товарів (майна) за схваленими проектами міжнародної технічної допомоги, а також у формі організації і (або) проведення семінарів, конференцій, інших громадських обговорень.

Міжнародна технічна допомога може бути у вигляді:

1) якого-небудь майна, що потрібне для виконання проектів;

2) робіт і послуг;

3) прав інтелектуальної власності;

4) фінансових ресурсів;

5) інших ресурсів, які не заборонені законодавством.

Міжнародні фонди – організації, діяльність яких поширюється на територію двох і більше країн. Вони є найпоширенішим джерелом фінансування різних сфер для України. Міжнародні фонди вкладають значні кошти в Україну та діяльність її громадських організацій.

Основними сферами, в які вкладають гроші є розвиток демократії, громадського суспільства, поширення позитивного іміджу Європи, розвиток медіа.

Багато міжнародних фондів по всьому світу займаються захистом прав і свобод людини з метою покласти край зловживанням в цій сфері. На сайтах найбільших правозахисних організацій висвітлюються порушення прав людини, ці організації закликають до відновлення справедливості як на державному рівні, так і для звичайних людей. Засудження правопорушень і підтримка з боку публіки важливі для успіху починань цих організацій, оскільки їх діяльність найбільш ефективна, коли вони направляють вимоги провести реформи зустрічають активну підтримку в особі громадськості.

Широковідомими міжнародними фондами, які підпримують захист прав і свобод людини, і доволі системно працюють саме з Україною є:

1. Фонд Східна Європа;
2. Фонд Чарльза Стюарта Мотта;
3. Фонд Фрідріха Еберта;
4. Фонд Ганса Зайделя;
5. Глобальний дитячий фонд;
6. Глобальний фонд для жінок;
7. Фонд Mama Cash та інші.

Загальна ж кількість міжнародних донорів, що сприяють розвитку демократії та поліпшення стану справ у сфері дотримання прав і свобод людини, за оцінками європейських аналітиків, налічує понад тридцять агентств.

Проблема становлення національної системи підтримки та захисту прав і свобод людини також є об'єктом уваги з боку європейської спільноти, адже європейські країни зацікавлені в тому, щоб Україна постійно розвивалася як правова держава. Саме з цією метою надаються необхідні ресурси для вирішення проблем у цій сфері. Україна отримує одну з найбільших часток міжнародної допомоги, в порівнянні з країнами Східної Європи.

Міжнародні фонди, які займаються захистом прав і свобод людей, підтримують проекти міжнародної технічної допомоги щодо:

1) захисту людських прав;
2) захисту рівня прав для людей нетрадиційної орієнтації;
3) участі жінок у політиці;
4) боротьби з насиллям над жінками;
5) боротьби зі смертною карою і катуванням;
6) свободи думки і слова та свободи інтернету;
7) свободи віросповідання та переконань;
8) захисту прав людей з інвалідністю.

Прикладом може слугувати проект, що розпочатий у 2017 р. і має назву «Посилення інституційної спроможності Верховного суду України у сфері захисту прав людини на національному рівні», що буде виконувати Німецький фонд міжнародного правового співробітництва (The German Foundation for International Legal Cooperation) (Німеччина) у партнерстві з Міністерством юстиції Латвійської Республіки (Ministry of Justice of the Republic of Latvia) (Латвійська Республіка). Бюджет проекту 1.311.731 євро. Також слід відзначити проект «Посилення імплементації європейських стандартів прав людини в Україні», бюджет якого становить 431.146 євро.

Отже, ситуація із захистом прав і свобод людини завжди була і залишається проблематичною, не тільки в Україні, але і у всьому світі. Порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина України є однією з ключових проблем з побудови демократичної держави та розвитку громадянського суспільства. На допомогу приходять міжнародні фонди, що фінансують проекти технічної допомоги для підтримки прав і свобод людини, щоб допомогти Україні вирішити ті проблеми, які вона не може вирішити самостійно і зменшити навантаження на державний бюджет.

Список використаних джерел та літератури:

1. Медвідь В. О. Міжнародна технічна допомога як один із напрямів міжнародної співпраці України (1992–2014): історіографія проблеми / В. О. Медвідь / Сторінки Історії. – № 44. – С.167–174.

Ткачук Дмитро Геннадійович
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Молодіжна політика як спроба оновлення правового механізму в Україні

Молодь – це сьогодення, від якого залежить майбутнє нашої держави. Майбутній розвиток українського суспільства ґрунтується на свідомому та обізнаному молодому поколінні, яке є основою не тільки сильної громади, але й міцної України. На сьогоднішній момент у мовах децентралізації, коли держава делегує чимало

повноважень на місцеве самоврядування, питанню молоді починає приділятися значна увага. Відповідно до цього здійснюється спроба оновлення правового механізму в Україні. На сучасному етапі молодіжна політика краще реалізується державою, ніж в попередні роки. Цьому сприяє активна співпраця з європейськими організаціями, а також із процесом децентралізації, за якої молодь має змогу брати участь у громадському та політичному житті краю.

Державна молодіжна політика реалізується у дусі формування сприятливих умов для всебічного розвитку та самореалізації молоді. Відповідно до цього, Міністерство молоді та спорту здійснює свою діяльність за такими основними і оновленими в умовах децентралізації напрямками:

1. Кадрове забезпечення (проведення тренінгів для представників об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) щодо забезпечення ефективної реалізації молодіжної політики (за програмою «Молодіжний працівник»; проведення семінарів-нарад для представників виконавчих органів об'єднаних громад (спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні); утворення у складі виконавчих органів ОТГ структурних підрозділів з питань молоді та спорту).

2. Розвиток молодіжної інфраструктури (аналіз стану розвитку молодіжної інфраструктури; сприяння розвитку та забезпечення діяльності молодіжних центрів; моніторинг функціонування молодіжної інфраструктури).

3. Документальна доказовість діяльності (проведення соціологічних досліджень, щорічних доповідей про становище молоді в Україні; проведення щорічних всеукраїнських молодіжних форумів з подальшою участю його представників у парламентських слуханнях; рекомендації Верховної Ради України щодо впровадження молодіжної політики в умовах децентралізації).

4. Залучення молоді до процесу ухвалення рішень (виконання положень Переглянутої Європейської хартії участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні; нормативно-правове забезпечення формування молодіжних консультативно-дорадчих органів; урахування думки молоді (молодіжний проект U-Report); впровадження інноваційних механізмів молодіжної участі («бюджет участі», молодіжні банки ініціатив); участь міст у національному конкурсі «Молодіжна столиця України»).

Формування активної громадянської політики української молоді є також одним із пріоритетів державної політики. На підтримку молодіжних ініціатив спрямована Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 рр. Відпвідно до неї перед громадами ставляться такі першочергові завдання – «створення умов для особистісного становлення, соціальної активності та зайнятості молодих осіб, щоб вони залишались мешкати, працювати у громаді та брали активну участь у її розбудові й розвитку» [2, с. 167].

Фактично процес децентралізації сприяє активній участі молодих людей в ухваленні рішень і діяльності на місцевому рівні. Це має дуже важливе значення, оскільки йдеться про побудову демократичного, солідарного та процвітаючого суспільства. За даними соціологічного дослідження «Молодь України – 2017», близько 56% молоді позитивно оцінює децентралізацію в Україні, 49 % молодих людей обізнані про такі процеси. Згідно з опитуванням, існує потреба в більшому інформуванні молоді про стан проведення реформи, оскільки понад 40 % респондентів зазначили, що не володіють такою інформацією. Водночас майже 47% опитаних, які мешкають в об'єднаних громадах, зазначають, що не відчувають змін для молоді після створення громад, 13 % відчувають позитивні зміни [1].

За останній час Україною вже досягнуто позитивних результатів у питаннях реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Досягнуті успіхи не були б настільки швидкими та виразними без експертної, консультативної, донорської допомоги та політичної підтримки партнерів у рамках реалізації міжнародних проектів і програм. Так, 28 липня 2017 р. підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством молоді та спорту України та організацією «Глобал Комьюнітіз» у рамках реалізації програми міжнародної технічної допомоги «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). Молодіжні форуми «DOBRE ДІЙ» в Україні 22 згуртували понад 700 молодих людей для аналізу громадських пріоритетів і розробки ідей щодо молодіжних проектів. У середньому кожен учасник форуму залучив до молодіжного активізму шість однолітків, організувавши у своїй громаді обговорення напрямів її розвитку. За результатами цих обговорень молодь розробила 23 різних проекти: «від упорядкування парків до облаштування місць для занять спортом і започаткування навчань з робототехніки» [3, с. 52]. Програма «DOBRE» відібрала і фінансує найкращі з них. Технічна та фінансова допомога програми USAID, спрямована на місцевий рівень, працюватиме над ефективним управлінням ресурсами, підвищенням якості послуг, стимулюванням місцевої економіки та посиленням залучення громадян до ухвалення рішень.

Підвищення добробуту в громадах і впровадження механізмів належного урядування стане прикладом для інших громад України, сприятиме пришвидшенню процесів децентралізації та поширенню успішних практик на інші громади. Співпраця між Мінмолодьспортом та програмою USAID «DOBRE» сприяє розвитку молодіжної політики в умовах децентралізації, спільному впровадженню ініціатив і проектів, спрямованих на залучення молоді до суспільно-громадського життя, моделей активізації та залучення молоді до місцевого урядування, посиленню спроможності місцевих молодіжних рад і організацій, залученню молоді до громадського контролю та запобігання корупції, підтримці співробітництва між молоддю з різних ОТГ [4].

Крім того, у рамках співпраці Мінмолодьспорту та ЮНІСЕФ в Україні проводяться семінари-наради для представників виконавчих органів об’єднаних громад з обговорення молодіжних питань і напрацювання пріоритетних напрямів молодіжної роботи на рівні громади [2]. Уже відбулось 4 таких заходи (у Києві, Одесі, Краматорську та Ужгороді) за участі кількохсот представників ОТГ центральних, південних, західних і східних регіонів України.

Таким чином, молодь має чималі можливості задля участі у громадсько-політичному житті країни. Держава порівняно з попередніми роками сприяє подальшому та широкому її залученню до процесів розробки і творення нової політики, що буде корисною суспільству.

Список використаних джерел та літератури:

1. Молодь в Україні. Дослідження молодіжного сектора: проблеми та перспективи. – К. : Програма розвитку ООН в Україні, 2006. – 169 с.

2. Рапаєва М. Державна молодіжна політика в Україні: законодавчі гарантії і практична реалізація / М. Рапаєва // Юридична наука. – 2015. – № 4. – С. 167–175.

3. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації – Тернопіль : ТОВ «Терно граф», 2017. – 100 с.

4. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: матеріали парлам. слухань у Верховній Раді України 2 листоп. 2016 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму. – К. : Парлам. вид-во, 2017. – 312 с.

Тишкевич Олена Валеріївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Історія виникнення і розвиток авторського права

Перші закони про авторське право були прийняті в Європі в XVIII ст. До цього моменту поняття «інтелектуальна власність», «права автора» не існували, а надання монополії на заняття певною діяльністю здійснювалося за допомогою привілеїв, які видаються монархами окремим особам. Перші закони про авторське право закріпили протилежний принцип: держава зобов'язана охороняти авторські права будь-яких осіб.

Одним з перших був прийнятий закон в Англії 1709 р. Перший французький закон про авторське право був прийнятий у 1791 р. Спочатку правова охорона поширювалася тільки на літературні твори, причому захищалися в першу чергу інтереси не автора-творця, а друкарів. Сама необхідність в захисті інтелектуальної праці була пов'язана з розвитком техніки друкарства, коли без особливих зусиль стало можливим виготовляти велику кількість примірників твору.

Пізніше авторське право поширилося і на інші об'єкти: твори образотворчого мистецтва, драматичні, музичні твори.

Найважливішою віхою в історії розвитку авторського права став 1883 р., коли була прийнята Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів. По-перше, завдяки Бернській конвенції була розширена територія дії авторських прав. По-друге, Бернська конвенція багато в чому уніфікувала законодавство різних країн у галузі авторського права. Тим самим був створений міжнародний стандарт захисту прав авторів.

Авторське право це юридичний термін, який використовується для опису прав, якими володіють автори на створені ними літературні і художні твори. Авторське право охоплює широке коло творів: книги, музику, картини, скульптуру і кінофільми, комп'ютерні програми, бази даних, рекламу, карти і т. д.

Авторські права поширюються на твори літератури, науки і мистецтва. Однак закон не наводить вичерпний перелік об'єктів авторського права, так як з плином часу можуть формуватись нові форми творчості. Найбільш часто зустрічаються такі об'єкти авторських прав: літературні твори, музичні твори, фільми (аудіовізуальні твори), твори образотворчого мистецтва, фотографії, програми для ЕОМ і бази даних, твори архітектури, драматичні твори.

Ще раз відзначимо, що цей перелік є відкритим. Але що ж об'єднує об'єкти авторських прав? Всі об'єкти авторських прав створюються в результаті творчої діяльності автора. Творчість – основна ознака, яка вирізняє об'єкти авторського права.

Автор і правовласник є суб'єктами авторських прав.

Автор це громадянин, яким творчою працею створено твір. Юридичні особи не можуть бути авторами, тому що твір може бути створено тільки людиною. Особи, які надавали творцеві технічну, фінансову, організаційну або консультаційну підтримку не визнаються авторами. Разом з тим твір може бути створено в результаті спільної творчої праці. В такому випадку громадяни визнаються співавторами.

Правовласник особа, якій належить виключне право на твір. Спочатку правовласником завжди є автор. Але виняткове право може переходити до інших осіб на підставі договору або з інших підстав. Тоді громадянин, який створив твір, залишається автором, але перестає бути правовласником. Правовласником може виступати як фізична, так і юридична особа.

Один з найпоширеніших питань є: як оформити авторські права? Його постановка не зовсім коректна, тому що авторські права виникають в момент створення твору, і виражаються у будь-який об'єктивній формі: письмовій, усній, зображенні, аудіо- або відеозаписах, інших формах.

У момент створення автор набуває усієї повноти авторських прав і має право їх захищати. Будь-яких формальностей, в т. ч. реєстрації, для цього дотримуватися не потрібно.

Одночасно українське законодавство дозволяє зареєструвати авторські права. Зокрема, реєстрація програми для ЕОМ засвідчує авторські права і звільняє від доказування їх існування у судах та інших державних органах.

Як вже було сказано раніше, виняткове право – це право використовувати твір у будь-якій формі і будь-якими способами, в тому числі шляхом: відтворення (створення) примірників твору, публічного показу і виконання, розповсюдження примірників твору, імпорту (ввезення) примірників твору, доведення до загального відома розміщення в мережі Інтернет, перекладу і переробки в інших формах.

Тут перераховані далеко не всі можливі способи використання твору, існує і цілий ряд інших. Оскільки право на використання твору належить правовласнику, все треті особи зобов'язані утриматись від використання твору без згоди власника авторських прав.

Термін дії авторських прав залежить від їх виду: виключне право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, авторство, право автора на ім'я і недоторканність твору охороняються безстроково. Після смерті автора, захист цих прав здійснюється спадкоємцями та іншими зацікавленими особами, право доступу діє протягом життя автора, право слідування діє, поки не припинилося виключне право на твір.

Після припинення виключного права твори переходить в суспільне надбання і можуть вільно використовуватися будь-якими особами.

Розвиток авторського права ще триває. Але в країні захист авторських прав ще не є популярним, із-за цього поширене піратство в мережах, крадіжка творів, фотографій та програм. З розвитком міжнародних відносин система реєстрації авторських прав ускладнюється та глобалізується, виникають міжнародні інститути регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Поступовий розвиток цієї сфери триває досі та буде тривати в подальшому через постійний розвиток технологій виробництва та трансляції інформації.

На даний момент законодавча база стосовно авторського права України практично сформована. Авторське право є складовою частиною цивільного права, та регулюється Цивільним кодексом України та спеціальними законами. Авторське право розвивається, поступово удосконалюються шляхи його захисту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Інститут інтелектуальної власності і права, 2008. – 288 с.

2. Вишневецкий Л. М. Формула приоритета: возникновение и развитие авторського и патентного права / Л. М. Вишневецкий , Б. И. Іванов, Л. Г. Левин. – Л. : Наука, 1990. – 205 с.

3. Елсеев А. Н. Институциональный анализ интеллектуальной собственности : [учеб. пособ.] / А. Н. Елсеев , И. Е. Шульга. – М., 2005. – 110 с.

4. Підопригода О. А. Право інтелектуальної власності України : [навч. посібн. для студ. юр. вузів] / О. А. Підопригода, О. О. Підопригода. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

5. Підопригода О. А. Право інтелектуальної власності : [підруч.] / О. А. Підопригода, О. О. Підопригода. – К. : Атіка, 2008. – 385 с.
6. Судариков С. А. Интелектуальная собственность : [Учебник.] / С. А. Судариков. – М. : ТК Велби, Проспект, 2008. – 368 с.
7. Авторське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Авторське_право.

Українець Наталія Сергіївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Особливості регулювання шлюбно-сімейних відносин у мусульманському праві

Мусульманське право – одна з існуючих на сьогодні в світі правових сімей. Мусульмани шанують Коран і вважають, що необхідно жити згідно приписів Аллаха, робити те, що прописано Священною книгою і саме це допоможе кожному віруючому знайти морально-етичне умиротворення.

Мусульманське сімейне право – це частина ісламської правової системи, яка регулює шлюбно-сімейні відносини. Особливостями ісламського сімейного права виступають: тісна взаємодія з релігією та мораллю, особлива увага на підтримання сім'ї та диференційний підхід до поняття рівності чоловіка й дружини. Ці норми спрямовані на захист традицій і сприяють зміцненню інституту шлюбу. Саме це зумовлює високий ступінь зацікавленості серед науковців і потребує вивчення та осмислення.

Мусульманські шлюби відрізняються особливою тривалістю і цьому сприяють наступні фактори: по-перше, спільна система цінностей, спільні принципи і спосіб життя. Як наслідок мусульманські чоловік та дружина, навіть якщо вони є носіями різних культур або є вихідцями із різних станів суспільства, мають приблизно однаковий світогляд, систему цінностей, звички, манеру поведінки – це дає їм можливість гармонійно поєднуватися одне з одним. По-друге, міцність сім'ї заохочується і підтримується різними суспільними інститутами. По-третє, відносини між чоловіком та жінкою чітко структуровані, і більшість людей повністю згодні із визначеною роллю і обов'язками, що на них покладаються [3, с. 258–262].

У мусульманському законодавстві шлюб є самостійним цивільно-правовим договором зі створення сім'ї з подальшим виконанням прав і обов'язків подружжя. Договір шлюбу вважається дійсним і без дотримання релігійних обрядів, хоча їх проведення вважається бажаним. У шаріаті шлюб розглядається як релігійний обов'язок мусульманина, а безшлюбність – як небажаний стан.

Вступ до шлюбу в мусульманському праві – це складний процес, що вимагає особливої уваги. По-перше, шлюб укладається не нареченим і нареченою, а їх батьками (у більшості випадків); по-друге, щоб вступити безпосередньо до шлюбу наречений повинен виплатити дружині «міхр» (ціна за своєрідне «придбання жінки»), який інколи досягає досить значних розмірів; по-третє, сама шлюбна церемонія повинна бути проведена з дотриманням всіх традицій і звичаїв.

Іслам дозволяє чоловікам мати одночасно не більше 4 дружин, однак це тягне за собою певні зобов'язання. Не кожен мусульманин має можливість утримувати всіх дружин у рівній мірі. Тобто чоловік повинен надати дружинам всього порівну: житло, майно, одяг, які відповідають їх положенню в суспільстві [1, с.143–145].

Чоловік і дружина в мусульманському праві наділяються різними статусами. Кожен суб'єкт сімейних відносин має своє коло прав та обов'язків, які не збігаються один з одним. Якщо в майнових правах дружина має перевагу, то в особистих пріоритетним є статус чоловіка. Так, дружина зобов'язана в усьому слухатися свого чоловіка, який, у свою чергу, зобов'язаний забезпечувати дружину, обходитися з нею по справедливості, а також чоловік повинен стежити за собою, щоб подобатися дружині.

Жінка зобов'язана носити одяг, що повністю закриває її тіло, залишаючи відкритими лише обличчя і руки. Жінка не має права дивитися в очі незнайомого чоловіка і не має права залишатися з ним наодинці. Статус дружини, як правило, визначається матеріальним достатком чоловіка, але незалежно від того, працює дружина сама чи ні, чоловік зобов'язаний її забезпечувати [4, с. 44].

У питанні допустимості розлучення іслам займає поміркована позицію. Шаріат не сприймає крайнощів у формі категоричного недопущення розірвання шлюбу, але і не підтримує розлучення при щонайменшій невідповідності характерів. Згідно з ісламом, правом на розірвання шлюбу володіє чоловік і він зобов'язаний розпоряджатися ним суворо відповідно до шаріату. На думку вчених, жінки не отримали рівного права на розлучення через їх імпульсивність, емоційність і сентиментальність. Однак, при наявності законних підстав дружина має право вимагати розлучення, повернувши чоловікові шлюбний дар, і така форма розірвання шлюбу називається «хул». Це допустимо в тих випадках, коли чоловік ухиляється від виконання своїх обов'язків, заподіює дружині страждання і примушує її до ганебних вчинків [2, с. 85–91].

Щодо питання дітей, то іслам починає захищати права дитини ще на стадії її планування. Більше того, в ісламі ненароджена дитина не тільки підлягає захисту і має право на медичний догляд, але також володіє часткою у спадщині. Батько відповідальний за повне забезпечення своїх дітей, в обов'язки матері входить виховання, турбота про них. У разі розлучення хлопчики залишаються з матір'ю до досягнення ними семи років, в той час як дівчатка – до дев'яти років або до заміжжя. Однак батько і в цьому випадку зобов'язаний опікуватися і забезпечувати дітей до досягнення ними повноліття. Якщо батько помер, його обов'язки переходять на одного з його близьких родичів – чоловіків. Якщо мати вступає в новий шлюб, а її новий чоловік не є близьким родичем її дітей, останні переходять до родичів батька.

Іслам захищає основні інтереси дитини, оберігаючи сім'ю, як природне середовище, що забезпечує їй любов, увагу і безпеку. Батькам не дозволяється нехтувати фізичними і моральними потребами дитини. Обоє батьків несуть відповідальність за найкраще виховання дитини, будучи для неї взірцем гарної поведінки.

В ісламі дитина вважається повнолітньою після досягнення нею статевої зрілості. З цього моменту вона несе відповідальність за всі свої справи і вчинки, отримує право розпоряджатися своїм майном, вступати в шлюб. Дівчата видаються заміж батьками або офіційними опікунами. Однак всупереч поширеній думці, це відбувається виключно за їх спільною згодою. Примушувати дівчину вступати в шлюб категорично забороняється. Навіть якщо подібний небажаний шлюб укладено, молода жінка може вимагати його анулювання [5, с. 4–6].

Таким чином, розглянувши особливості регулювання шлюбно-сімейних відносин в мусульманському праві, можна зробити висновки, що сім'я для мусульманина є найвищою цінністю. Мусульманське право відрізняється від

європейського, так як шлюбно-сімейні відносини в Європі регулюються лише нормами права, а мусульманські відносини носять яскраво виражений релігійний характер. Це є одна з основних причин їх міцності, меншої кількості розлучень, а також високу гарантованість прав дитини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вагабов М. В. Ислам, женщина, семья / М. В. Вагабов. – Махачкала : Даг. кн. изд-во, 1994. – 191 с.

2. Нургалеев Р. М. Классическое мусульманское семейное право : [учебн. пособ.] / Р. М. Нургалеев. – Наб. Челны: «Духовно-деловой центр «Ислам Нуры». 2013. – С. 85–91.

3. Магомедов И. А. Особенности мусульманского семейного права / И. А. Магомедов // Вестник ОГУ. – Оренбург, 2005. – № 3: Ч.2. – С. 258–262.

4. Сюкияйнен Л. Р. Шариат и мусульманско-правовая культура / Л. Р. Сюкияйнен. –: М. : Ин-т государства и права РАН, 1997. – 48 с.

5. Э. Зиганшин Права детей в исламе / Э. Зиганшин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.whyislam.ru

Фурманова Марина Іванівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Україна та Європа у взаємодії з питань усиновлення

Питання усиновлення у сучасній Україні є одним з важливим для регулювання і вирішення. Перед державою стоїть не просте завдання: як зробити так, щоб дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, стало менше, щоб кожен мав зразкову та люблячу сім`ю? Для пошуків оптимальних шляхів вирішення цієї проблеми варто розглянути світовий досвід, а також правове регулювання на міжнародному рівні. Завданням цієї розвідки є розгляд ключових питань взаємодії України з країнами Європи з питань усиновлення.

Ст. 207 Сімейного кодексу України (далі СКУ), який набув чинності 1 січня 2004 р., вказує «Усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого статтею цього Кодексу. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя» [3].

У січні 2017 р. експерти дійшли висновків, що від початку незалежності народжуваність в Україні знизилася майже у 2 рази. Зараз наша країна посідає 186 місце у світі за показником народжуваності. Не зважаючи на такі низькі показники, широко відомо, що багато дітей не мають батьків, належного родинного піклування. Уповноважений Президента з прав дитини Микола Кулеба вказав, що в Україні кількість дітей-сиріт сягає 71 тис. «Сьогодні є 71 тисяча дітей, що мають статус сироти. Більшість дітей – під опікою, переважно рідних та близьких: бабуся, дідусь, дядько, тітка. Ще майже 14 тисяч виховуються в прийомних сім’ях, дитячих будинках сімейного типу. Це батьки-вихователі, прийомні батьки», – повідомив чиновник. Також він зазначив, що із усіх сиріт близько 6 тисяч дітей виховуються в інтернатах. На щастя, зараз в Україні усиновлення є пріоритетом [4].

На міждержавному рівні усиновлення регулюється Європейською конвенцією про усиновлення дітей, яка була переглянута і набрала чинності для України 1 вересня 2011 р. Це ряд різноманітних правових документів та конвенцій. На особливу увагу заслуговують наступні конвенції: Європейська конвенція про усиновлення дітей, а також Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво у галузі з питань усиновлення.

Зокрема, Європейська конвенція про усиновлення дітей ґрунтується на тому, що не передбачає якогось уніфікованого порядку усиновлення дітей або співробітництва компетентних органів держав у сфері усиновлення, зокрема, міждержавного усиновлення. Проте вона містить окремі аспекти матеріально-правового урегулювання усиновлення, що має дотримуватися у законодавстві держава-учасниця цієї Конвенції. Окремі її положення є обов'язковими для запровадження кожним учасником, а певна частина з них має рекомендаційний характер, їх прийняття віднесено до компетенції окремої держави. Крім того, відповідно до Ст. 18 Конвенції держави-учасниці зберігають за собою право приймати положення, що будуть найбільш сприятливі для усиновленої дитини [1].

У Конвенції визначено основні умови для усиновлення дитини, виділено права та обов’язки усиновлювачів. Але всі умови, які встановленні в Конвенції в першу чергу виконуються з урахування інтересів дитини.

В законодавствах держав-учасниць має бути передбачена обов’язковість отримання згоди на усиновлення від таких осіб:

а) матері й батька (в разі відсутності і батька, і матері, згода будь-якої особи чи установи, які вповноважені надати таку згоду замість них);

б) дитини;

в) другого з подружжя чи зареєстрованого партнера усиновлювача. Держави-учасниці можуть розширити перелік таких осіб. Конвенція не регулює питання щодо відкликання такої згоди. Це питання визначається державами-учасницями [1].

Конвенція передбачає необхідність отримання згоди на усиновлення не тільки від матері, але й від батька дитини, незалежно від того, народжена дитина у шлюбі чи поза шлюбом. Лише якщо батько чи мати позбавлені батьківських прав щодо дитини або права давати згоду на усиновлення, закон може передбачати, що одержання їх згоди не є обов’язковим. Що стосується згоди дитини, то вона береться до уваги у разі, якщо дитина відповідно до закону вважається такою, що має достатній рівень розуміння. Законодавством держав-учасниць може бути передбачено, що дитина вважається такою, що має достатній рівень розуміння, після досягнення певного визначеного віку, з урахуванням того, що згода завжди має бути отримана від дитини, яка досягла 14 років. Згода дитини може не вимагатися, коли дитина страждає на психічні розлади, що перешкоджають висловленню нею згоди [1].

Конвенцію ратифіковано нашою державою із застереженням, відповідно до якого Україна залишила за собою право не дозволяти усиновлювати дитину двом особам різної статі, які перебувають у зареєстрованому партнерстві. Проте Конвенція дозволяє державам-учасницям поширити застосування положень щодо усиновлення на одностатеві пари, які одружені, перебувають у зареєстрованому партнерстві або разом проживають у постійних стосунках (це положення стосується лише тих держав, внутрішнє законодавство яких передбачає можливість укладення одностатевих шлюбів та усиновлення дітей таким подружжям).

Конвенція передбачає, що дитина може бути усиновлена лише за умови, якщо усиновлювач досягнув встановленого для цього мінімального віку, це вік від 18 до

30 років, а різниця у віці між усиновлювачем і дитиною становить принаймні 16 років. Відступ від цих вимог допускається лише у випадках, коли усиновлювачем є другим з подружжя або зареєстрованим партнером батька чи матері дитини або в силу виняткових обставин [1].

Серед іншого, Конвенція передбачає, що усиновлення може бути таємним, процедура його здійснення закритою, а доступ до інформації, пов'язаної з усиновленням, обмеженим. Найбільш важливим є те, що Конвенція охороняє право дитини знати про своє походження.

Варто відзначити і важливість Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення від 1993 р. Конвенція працює у напрямку гарантій забезпечення інтересів дітей, що усиновлюються, а також сприяє запобіганню торгівлі, продажу та викраденню дітей через систему співробітництва між договірними державами. Питання про приєднання України до цієї Конвенції протягом тривалого часу дискутується у Верховній Раді. Та, на жаль, 15 травня 2013 р. Верховна Рада України не підтримала у першому читанні проект закону «Про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення». Приєднання до Конвенції може стати запорукою реального удосконалення законодавства України щодо міждержавного усиновлення.

Важливим у міжнародному усиновленні те, що воно має свої вагомі плюси, серед яких можливість забезпечення високого життєвого рівня для дитини, здобути перспективи в іншій країні. Проте надзвичайно високими є ризики. Як зазначає дослідниця С. Бабухіна: «… існують випадки, коли бажаючі усиновити дитину звертаються за допомогою до випадкових посередників, знаходячи їх у мережі Інтернет. Часто можна прослідкувати, коли посередники викликають в Україну людей, беруть у них за свої послуги гроші, а потім зникають. За законами України посередники взагалі не мають права втручатися до процесу усиновлення. По-друге, законодавство України дозволяє усиновлення українських дітей самотнім і навіть судимим іноземцям. По-третє, усиновлені діти іноземними громадянами часто стають жертвами торгівлі людьми [5]».

Отже, Україна долучилася до європейського досвіду з питань усиновлення, ратифікувавши основні договірні документи. Разом з тим, залишається багато відкритих запитань, які стосуються контролю і можливостей попередити зловживання батьківськими правами з боку іноземних громадян. Держава має спрямувати зусилля задля того, щоб кожна дитина отримала належні умови для виховання і розвитку, життєві перспективи, можливо, і за кордоном, але не стала жертвою злочинів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута): Закон України № 3017-VI від 15.02.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a17.

2. Румянцева-Козовник А. В. Правові аспекти усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України / А. В. Румянцева-Козовник // Наше право. – 2014. – № 6. – С. 71–75.

3. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-14 від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.

4. Кількість дітей-сиріт сягає 71 тисячі [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : https://newsnetwork.tv/movie/27355/.

5. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси / С. Бабухіна // День. – 2003.– № 24. – С. 8.

Хоронжевський Денис Володимирович
студент магістратури
Житомирський державний технологічний університет

Проектно-грантова діяльність як спосіб подолання корупції в Україні

Україна потребує реальних змін та ефективних реформ. Адже та система, яка існує в середині країни є не досить ефективною. Цю систему потрібно кардинально трансформувати. Змінювати потрібно не людей на посадах при владі, а потрібно змінити систему влади в нашій державі. Вже не перший раз міняємо непорядних, непрофесійних, результату ніякого це не приносить. Змінити систему можна тільки за рахунок реформ, а для проведення їх потрібна злагоджена і ефективна робота всіх гілок влади, а особливо законодавчої.Також слід зруйнувати контрольну-дозвільну державну управлінську систему, що загнала малий і середній бізнес в глухий кут, адже знущається великими поборами з громадян.

Великої уваги потребують контрольно-інспекційні перевірки та різні дозвільно-ліцензійні служби, їх слід невідкладно змінювати. Врегулювання повинне відбуватися за законними нормативами (а не тими, що винайдено для хабарів), відповідальність потрібно покласти на спеціалістів. Також варто якнайшвидше реформувати місцеве самоврядування. Дуже важливо приділити велику увагу найголовнішій проблемі в країні, а саме корупції, адже з нею стикається майже кожен українець. Ті масштаби корупції, які охопили Україну є неприпустимі!

Корупція – діяльність, яка спрямована на використання посадових можливостей службових осіб для власного збагачення. Корупціонером може бути будь-яка людина, що має певні повноваження, які може використати щодо розподілу ресурсів, що не належать їй, на свій розсуд (лікар, адміністратор, екзаменатор, депутат, тощо). Дане явище присутнє в будь-якій країні, але масштаби її у всіх країнах є досить різними. Корупцію поділяють на політичну (відбувається особами, які знаходяться при владі, як правило приймають політичні рішення), адміністративну або бюрократичну (виникає при взаємодії громадян, чиновників із підприємцями), побутову (пов’язану з щоденним життям громадян). На сьогоднішній день найважливішою проблемою в Україні є саме корупція, адже через її прояви не відбувається нормальний розвиток суспільства в цілому. Це велика загроза для країни.

Як зауважив заступник міністра охорони здоров’я Роман Ілик, що систему, яку ми маємо на сьогоднішній день, корупція займає в ній один з основних і головних механізмів зібрання додаткових коштів людям, які знаходяться при владі. Дана заява свідчить, що панування корупції в країні на руку для людей, які керують країною, а це з одного боку дуже цинічно, адже саме ці люди повинні задавати вектор подолання та запобігання її.

Проектно-грантова діяльність є потужною рушійною силою інноваційного розвитку, що дозволяє народжувати свіжі ідеї і реалізовувати їх, також вона забезпечує модернізацію та дає поштовх реформаторській хвилі. Проектна діяльність є необхідністю сьогодення та майбутнього країни. Суть проектно-грантової діяльності полягає в тому, що дана діяльність направлена на розвиток регіонів та

вирішення проблем, які існують там. Особливе значення даний напрямок діяльності набуває в сучасних умовах економії бюджету, адже завдяки залученню додаткових коштів суттєво зменшується фінансування з державного бюджету. [1, с. 24].

Проектна діяльність – це певні керовані зміни вихідного стану об'єкту, на які потрібні фінансові витрати, час та ресурси. Варто зазначити, що проектно-грантова діяльність є одним із ефективних інструментів для подолання корупції, яку багато хто недооцінює. Проектно-грантова діяльність може реально допомогти подолати корупцію в Україні. Це можливо зробити за рахунок розроблення і втілення у життя нових ефективних антикорупційних проектів в середині нашої країни, а також створення незалежних контролюючих органів, які будуть проводити аудит і контроль кожного проекту. Фінансування на дані проекти готові надавати різні Європейські фонди, якщо звісно реалізація буде на вищому рівні. Проектно-грантова діяльність – це реальний і досить ефективний спосіб подолати масштабну корупцію в нашій країні і при цьому не використовувати власні кошти з бюджету країни. Це шанс, яким потрібно скористатися! [2, с. 6].

Отже проектно-грантова діяльність є доцільним способом та методом у боротьбі з корупцією. Використання даного методу призведе до мінімізації хабарництва в Україні, а це в свою чергу дасть позитивний результат в темпах розвитку нашої держави. Всі економічні показники будуть покращуватися, а також зростатиме рівень життя українців. Проектно-грантова діяльність – це можливість кардинально трансформувати нашу країну на краще з паралельним прийняттям та впровадженням ефективних і життєво необхідних реформ. Вирішити проблему корупції дійсно реально, якщо також використовувати досвід подолання інших країн. Завдяки різним антикорупційним проектам деякі країни ЄС змогли зменшити корупцію в рази і таким чином це ставало рушійною силою для їхнього розвитку та прогресу в цілому. Модель подолання корупції з використання проектно-грантової діяльності вже давно апробована різними країнами. Насамперед в країнах, які використали таку модель подолання корупції, змогли досягнути прозорості та відкритості влади, зрозумілості прийняття державних управлінських рішень, впровадили ефективні, дієві контролюючі механізми за діяльністю державних органів з боку суспільства, також стала панувати в середині країни свобода слова, незалежність та свобода ЗМІ.

Дивлячись на досвід держав світу у сфері боротьби з корупцією на даний момент вітчизняна влада повинна:

– розробити єдину державну політику подолання корупції;

– сформувати та модернізувати антикорупційну службу, яка буде незалежна від усіх гілок влади;

– кардинально реформувати судову влади, за приклад можна взяти правоохоронні системи США, Франції; [3, с. 25].

І на останок варто зазначити, що проектно-грантова діяльність потребує кваліфікованих спеціалістів в даній галузі, адже в Україні вона тільки недавно почала активний розвиток, тому владою країни повинні бути створені та запровадженні для українців умови для більшого розуміння всіх аспектів даної діяльності. Якщо це буде реалізовано, то майже кожен українець навчиться розробляти будь-який проект розвитку, що в результаті зможе дати масштабний поштовх для подолання корупції та розвитку нашої країни в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Скнарь В. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку / В. Скнарь, І. Шевченко // Вісник книжкової палати. – 2003. – № 4.– С. 24.
2. Пошук і розробка нових моделей розвитку : Проектна діяльність є одним із напрямків роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : library.vspu.edu.ua/inform/vidanna_bibliot/2014/proektna.pdf
3. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : [навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів]. – [2-ге вид., стер.] / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – К., 2008. – 663 с.

Шабадінова Світлана Ніжибівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університету

Місцевий референдум як провідна форма діяльності територіальної громади

Однією з найважливіших ознак демократії, наявності громадянського суспільства та розвиненої правової держави є забезпечення принципу народовладдя та визначення безпосередніх юридичних механізмів його реалізації. Більшість держав світу не лише визнають народний суверенітет джерелом усієї влади у країні, а й визначають основи референдумів невід'ємною формою реалізації повновладдя народу, важливим способом реалізації політичних прав і свобод людини і громадянина. Існує багато випадків коли референдуми є лише декларативною формою, яка практично не може бути реалізована на практиці.

Референдум є прямим способом волевиявлення народу. Під референдумом у конституційному праві слід розуміти прийняття виборцями рішення з державних питань. Залежно від предмета, способу проведення і сфери застосування розрізняють: референдум конституційний (на всенародне голосування виноситься проект конституції чи конституційні поправки) і законодавчий (предмет референдуму – проект закону), загальнодержавний чи місцевий, обов'язковий референдум чи факультативний [5, с. 301].

В Україні існує два види референдумів: Всеукраїнський і місцевий. Всеукраїнський референдум – це референдум, в якому право брати участь мають усі громадяни України, що мають право голосу та проживають на території України, а місцевий референдум – це спосіб волевиявлення населення певної адміністративно-територіальної одиниці у вирішенні внутрішніх питань місцевого значення. Брати участь у місцевому референдумі мають право громадяни України, що мають право голосу та постійно проживають або працюють на території адміністративно-територіальної одиниці, в якій проводиться референдум.

Відповідно до ст. 38 Конституції України, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Ст. ст. 140–145 Конституції України вказують, що однією з форм участі громадян в управлінні державними справами є місцеве самоврядування – форма «локальної» демократії, яка передбачає право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл,

селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

Місцеве самоврядування є одним із засобів ефективного обмеження центральної влади в інтересах окремого регіону, міста чи місцевості, кожен із представників яких усвідомлює себе передусім як житель певного міста, селища, села. Тому місцеві інтереси для нього можуть бути значно важливіші від загальнодержавних.

28 грудня 2012 р. втратив чинність Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» від 03.07.1991 р. – у зв'язку із набранням чинності Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 06 листопада 2012 р. Таким чином сьогодні загальні положення про місцевий референдум містяться лише в Конституції та Законі України «Про місцеве самоврядування» [1].

У правовому полі утворилися прогалини в питанні проведення місцевих референдумів. Значним кроком вперед у механізмі реалізації права громадян на участь у місцевому референдумі могло б бути прийняття нового Закону, який би досконало врегулював процедуру проведення місцевого референдуму. Процес розробки законопроекту «Про місцеві референдуми в Україні» є складним, тривалим і потребує максимального врахування положень і Закону України «Про всеукраїнський референдум», і низки положень інших чинних Законів України, приміром: «Про місцеві вибори», «Про місцеве самоврядування» та ін. У проект закону включили шість розділів, які містять основні принципи проведення референдуму, предмет і види місцевих референдумів, визначають органи, які приймають рішення про проведення, умови та обмеження, за наявності яких проведення місцевих референдумів є неможливим та інше [3].

Інститут місцевого референдуму є прямим і найбільш загальним механізмом прямої демократії. Він створює можливість всебічно проаналізувати та обговорити проблемні питання громади, а інколи – єдиним способом легітимно вирішити тривалі конфлікти на місцях.

Досвід країн Європи свідчить про регулювання місцевих референдумів на різних законодавчих рівнях. Конституційне закріплення є у Бельгії, Болгарії, Франції, Угорщині, Італії, Люксембурзі, Польщі, Португалії. Конституційне регулювання може полягати у визначенні загальних принципів, спільних для референдумів усіх рівнів (наприклад, Греція, Латвія, Литва), або містити конкретні положення, що стосуються включно місцевого голосування (наприклад, в Італії Конституція регулює питання регіонального референдуму). Набуло поширення законодавче закріплення можливості проведення референдуму на місцевому рівні (Естонія, Ірландія, Мальта, Швеція); у Бельгії положення Конституції стосуються включно місцевого референдуму; в Іспанії положення стосовно референдуму містяться в Статутах автономії [4, с. 88].

Не зважаючи на світову тенденцію до активнішого використання місцевих референдумів, як форми зворотного зв'язку між державою та громадянами, Україна через недосконале законодавство та відсутність політичної волі позбавлена такого інструменту вироблення ефективної політики. Проблеми реалізації місцевої безпосередньої демократії переважно зумовлені не досконалістю її нормативно правової бази: фактична відсутність правового регулювання інституту місцевих референдумів, суперечність у вітчизняному законодавстві щодо визначення суб'єктів, які мають права участі у місцевому референдумі (по-різному трактуються права постійних мешканців адміністративно-територіальних одиниць, які не мають українського громадянства, такий порядок є порушенням Конвенції Ради Європи про

участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні (1992 р.) у цей же час право голосування іноземних громадян може бути використане для порушення її територіальної цілісності.), застарілість окремих нормативно-правових актів, внаслідок чого вони суперечать нормам вітчизняного законодавства, які набули чинності пізніше, недосконаліть системи статутного права в Україні.

Отже, говорячи про подальший розвиток законодавства в Україні, залучення громадян у процес правотворення, слід сподіватися що з часом місцеві референдуми почнуть проводитися як найбільш оптимальна форма безпосередньої демократії, що дозволяє громадянам приймати найважливіші рішення загальнодержавного та місцевого значення. На нинішньому етапі розвитку законодавства України вже стала очевидною потреба у його систематизації. Відсутність правового регулювання проведення місцевих референдумів породжує правовий нігілізм.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України: Про всеукраїнський референдум від 06.11.2012 року № 5475-VI. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 52. – ст. 482.

2. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.

3. Проект Закону України Про місцевий референдум від 08.07.2015 року № 2145а-3/ Верховна Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55941

4. Референдуми в Європейському Союзі / [О. Чебаненко, О. Грищук, Н. Колодяжна, А. Євгеньєва; за ред. Д. Ковриженка]. – К. : ФАДА;ЛТД, 2007. – 186 с.

5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. – К. : Українська енцклопедія, 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – 736 с.

Шумакова Наталія Олексіївна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Шлюбний договір: деякі проблеми в українському та міжнародному законодавстві

На сьогодні, в сучасному українському суспільстві досить актуальною є тема укладання шлюбних договорів (контрактів), за зразками закордонних правових домовленостей перед укладанням шлюбу. Постійно поглиблюючі процеси глобалізації, які зокрема впливають на юридичне поле нашої держави, міграційні та інтеграційні процеси посилюють розвиток міждержавних контрактів громадян. Тому все частіше зустрічаються шлюби між громадянами різних країн, зокрема з європейськими, що призводить до виникнення нових проблем, які потребують свого врегулювання в правовій сфері шлюбних відносин.

Одним з основних завдань шлюбного договору як такого – є врегулювання майнових відносин між учасниками договору. Згідно статистики, найбільші суперечки виникають саме з цієї проблеми, що згодом стає предметом судової тяганини та розірвання шлюбів.

Розглядом відносин, що є пов’язаними з укладанням шлюбного договору займались такі правники, як: О. Олійник (дослідження закордонної практики),

Б. Гонгало, Ю. Шемпученко, З. Ромовська, але варто зауважити, що науковці на жаль так і не акцентували свою увагу на спільному визначенні поняття «шлюбний договір» [2, с. 10].

Варто відмітити, що на відміну від більшості західноєвропейських країн, в українському законодавстві, саме визначення поняття шлюбного договору відсутнє в жодному з нормативно-правових документів, регулюючих укладання шлюбного договору [4, с. 13].

У Кодексі про шлюб та сім'ю України від 20.06.1969 р. вказувалось більш загальне визначення поняття шлюбного контракту, як: «угоди осіб які беруть шлюб, щодо вирішення питань життя сім'ї та майнових прав і обов'язків подружжя». Не випадково зазначено дослідницею З. Ромовською, що: «відсутність поняття шлюбного договору у діючому Сімейному кодексі України зумовлює появу деяких труднощів у правовому розумінні шлюбного договору як такого» [3, с. 35]. Аналізуючи наукові доробки відомих юристів, можемо підсумувати, що не існує однозначної позиції щодо визначення дефініції шлюбного договору. Відсутність єдиного правового визначення досліджуваного поняття на нашу думку також зумовлює досить багато юридичних труднощів, звертаючи увагу на різносторонні та багатогранні аспекти поняття, що в стає причиною маніпулювання дефініцією «шлюбний контракт» в потрібному для зацікавлених в цьому громадян контексті. Доцільним буде офіційне включення дефініції шлюбного договору в нормативно-правові акти, що регулюють сімейні відносини, та, особливо в Сімейний кодекс України.

В наш час, основними законодавчими актами, що регулюють шлюбні відносини в Україні є: Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, особливе місце в правовому полі займає Закон України «Про міжнародне приватне право», власне в якому шлюбний контракт отримує так зване колізійне юридичне забезпечення. Ч. 1 ст. 61 вказаного закону вказує на можливість вибору самим подружжям право особистого закону одного з подружжя. Власне для регулювання виникаючих майнових шлюбних наслідків право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування, або, стосовно нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться.

Досить проблемною стороною в правовій сфері шлюбних відносин України – є укладання шлюбного контракту за довіреністю та з можливістю законної участі посередника. В сучасному суспільстві, серед правників, часто можемо зустріти гострі дискусії на тему можливості участі законних офіційних посередників в укладанні шлюбних договорів. Звертаючи увагу, на таку важливу проблему в правовій сфері шлюбних договорів, варто звернутися за досвідом до провідних європейських країн, порівнявши в деякій мірі можливості такого боку юридичного укладання шлюбного договору.

Цивільний кодекс Федеративної Республіки Німеччина пояснює згідно параграфів: 1410, 1411 – можливість укладання шлюбного контракту, використовуючи представника за довіреністю особи, дієздатність якої може бути обмежена за погодженням піклувальника [1, с. 46]. Законодавчі бази Франції, а також Бельгії мають положення про передбачення укладання шлюбного договору через договірних або законних представників за умови наявності виданої спеціалізованими органами довіреності, що в собі містить основні пункти передбачуваного шлюбного контракту.

Переймаючи досвід розвинутих західноєвропейських країн, на нашу думку, було б доцільно певним чином перейняти положення нормативно-правових норм цих країн в українське національне законодавство. Такий спосіб укладання шлюбного договору за участю представника, з використанням довіреності, на багато б полегшило майбутньому подружжю справу укладання шлюбного контракту за умови з тих чи інших важливих причин відсутності одного з учасників договору (тривале відрядження, перебування в іншій країні, довга відсутність в зв'язку зі службою в ЗСУ та ін.). Підводячи підсумок, варто зазначити, що правова практика укладання шлюбних договорів на сьогодні є дуже актуальною та набирає обертів в українському суспільстві. Звертаючи увагу на процеси глобалізації, євроінтеграції – зростає кількість шлюбів з іноземними громадянами, та відповідно укладення з ними шлюбних контрактів. Таким чином, постають важливі питання правового врегулювання заново виникаючих майнових та немайнових відносин. Беручи до уваги високий рівень урегульованості шлюбних відносин в західноєвропейських розвинутих країнах, на нашу думку варто час від часу переймати та звертати увагу на їх правовий досвід.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дзера О. В. Укладення подружжям угод щодо їх спільного майна / О. В. Дзера // Радянське право. – 1978. – № 11. – С. 45–47.

2. Кокіна В. Шлюбний контракт доважок до кохання? / В. Кокіна // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 215. – С. 10.

3. Ромовська З. В. Українське сімейне право : [підручн.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.

4. Цивільне право України : [підруч.] / [О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт, Н. С. Кузнєцова]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – 719 с.

Ястреб Марія Михайлівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Міждержавне усиновлення: проблеми та шляхи вирішення

Актуальність проблеми усиновлення на сучасному етапі у всьому світі зростає з кожним роком. Складна ситуація в економіці багатьох країн завдає значного удару по усіх сферах життя суспільства, зокрема, інституті сім'ї. Соціально-економічні проблеми стають підґрунтям для зниження рівня життя багатьох сімей, стають джерелом конфліктів та інших негативних явищ, які досить часто породжують біологічне і соціальне сирітство.

В даній ситуації забезпечення і захист прав дитини покладається на державу. Попри це держава розуміє, що необхідні умови для всебічного розвитку дитини, може надати тільки сім'я, а тому одним з основоположних принципів визнає пріоритет сімейного виховання. Якщо виховання дитини не можливе у «біологічній» сім'ї, то її може замінити прийомна сім'я. У законодавстві зазначено, що пріоритетним є усиновлення дитини на її батьківщині, тобто національне усиновлення. У випадках, коли національне усиновлення є неможливим, як альтернативу розглядають міжнародне усиновлення. В останні роки усиновлення дітей іноземними громадянами

в Україні набуває ще більшого поширення. Проте досвід попередніх років показує, що даний вид усиновлення містить у собі ряд проблемних аспектів, таких як: усиновлення дітей з корисливими і злочинними мотивами іноземними громадянами, торгівля людьми та ін. Саме тому, постало питання: міждержавне усиновлення – це регульоване державою право дітей на щасливе майбутнє чи законна торгівля дітьми? Таке значне коло проблем обумовлює складність варіантів їх вирішення та актуальність даної теми.

Значний внесок у дослідження проблеми міжнародного усиновлення зробили такі дослідники як: А. Кухар, О. Тавлуй, С. Абрамова, В. Дружиніна, Н. Погорецька та ін.

Правове регулювання міжнародного усиновлення здійснюється широкою нормативно-правовою базою, основою якої є Конвенція про права дитини 1989 р.. Цю базу становлять Гаазька Конвенція про захист дітей і співробітництво у галузі міжнародного усиновлення 1993 р., Конвенція ООН про права дитини, Мінська конвенція, Європейська конвенція з усиновлення дітей, до якої Україна приєдналася в 2009 р., Сімейний кодекс України та Закони України.

Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України усиновленням є прийняття усиновителем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина; усиновлення дитини проводиться у її найвищих інтересах для задоволення стабільних та гармонійних умов життя [7].

Згідно ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства», дише за умови неможливості влаштувати дитину в рідному середовищі, приймається рішення про міждержавне усиновлення.

Законодавство України висуває ряд вимог, при усиновлення дітей іноземними громадянами:

1) усиновлення іноземцям української дитини дозволяється в разі неможливості національного усиновлення;

2) переважне право на усиновлення іноземні громадяни мають у випадку, якщо є родичами дитини, громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги подружжя;

3) дитина, що усиновлюється іноземцями, має перебувати не менше ніж один рік на обліку в урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини;

4) неможливість усиновлення українських дітей віком до одного року іноземними громадянами [3].

За статистикою, кількість іноземців, що хочуть всиновити дитину в Україні становить близько 5 тис. щорічно. Найбільша кількість українських сиріт усиновлюється громадянами Італії, Іспанії, Німеччини, Канади, Бельгії, США. За даними Міністерства соціальної політики України у 2016 р. було усиновлено 2822 дитини, з них 803 – іноземними громадянами [6]. У більшості випадків, іноземці прагнуть усиновити дитину молодшого віку з добрим станом здоров'я. Поряд з цим, поширеним є усиновлення дітей-інвалідів, важкохворих, яким через стан медичного забезпечення в Україні неможливо здійснити повноцінне лікування. Таких дітей не бажають взяти до своїх родин українські громадяни, а тому іноземна родина – єдиний шанс сиріт на повноцінне життя.

У 2016 р. 353 українських сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, всиновили сім'ї з США [6]. Із них кожен четвертий – дитина з особливими потребами. В основному, це малюки з синдромом Дауна, ВІЛ-інфекцією, вродженими вадами

серця та іншими проблемами зі здоров'ям. Американські сім'ї беруть наших діток із синдромом Дауна, тому що у США краще розвинена медицина і їм легше соціалізуватися. У цієї хвороби є кілька ступенів тяжкості. Нерідко буває так, що в американській сім'ї була дитина з тяжкою стадією, її лікували, але трагедії все ж уникнути не вдалося. І батьки вже знають, як боротися з цією хворобою і як жити з такою дитиною. Тому вони беруть наших діток і лікують їх. Такі діти здатні навчатися, можуть набувати певних навичок і працювати.

Не дивлячись на досить широку правову базу, що регулює процедуру міжнародного усиновлення, наявна велика кількість проблем. По-перше, це відсутність контролю за кордоном усиновлених дітей. Це спричиняє непоодинокі випадки насильства над дітьми і їх неналежного виховання. У 2015 р. розгорівся скандал навколо ситуації знущання над трьома українськими сиротами, яких всиновили у США.

Їхнього прийомного батька Льва Дзюбу та двох його сестер Аліну Дзюбу та Наталію Меллон – було заарештовано за підозрою у знущанні над дітьми. За словами слідчого Майкла Кемпа, який розслідує цю справу, проти підозрюваних висунуто звинувачення в жорсткому поводженні з дітьми другого ступеня, що означає «завдавання особі до 18-ти років жорстокого чи надмірного фізичного чи ментального болю». Згідно з даними розслідування, батько ізолював трьох дітей у своїх кімнатах, не дозволяючи їм бачитися з однолітками. Відповідно до тюремних протоколів, прийомного батька звинувачують у позбавленні дітей засобів до існування, а його сестер – у заподіянні дітям надмірного фізичної та психологічної шкоди [2, с. 51–52].

На жаль, це не єдиний випадок жорстокого поводження з українськими сиротами. 22 лютого 2013 р. було повідомлено, що в США усиновитель застрелив 13-річного хлопчика з України. У сусідній Росії ввели заборону на усиновлення дітей громадянами США. Закон пояснюють загибеллю в США за останні 20 років 19 прийомних дітей з Росії [8, с. 296].

По-друге, наявна проблема контролю за всиновленими дітьми. За останні 6 років іноземцями усиновлено близько 4,5 тис. дітей. Про долю більш ніж 1,5 тис. відсутні будь-які відомості. Практика показує, що досить частими є торгівля дітьми, використання їх задля жебрацтва та інших комерційних цілях. Відповідні консульські установи повинні проводити контроль за дотриманням прав і свобод усиновлених дітей за кордоном до досягнення ними 18 років. Однак, часто трапляються випадки, коли консульські установи не виконують дані функції [4, с. 407–408].

Так, наприклад, у Гватемалі родич Президента країни всиновив трьох українських дітей. Так як найближче посольство України є лише в Мексиці, то консул не може один раз на місяць відвідувати дану сім'ю, як цього вимагає закон. Українські діти є в Нікарагуа, Коста-Ріці, але через відсутність там наших дипломатичних представництв вони ніде не зареєстровані та про їх долю нічого не відомо.

По-третє, існує проблема повернення на територію України всиновлених дітей, права яких у прийомних сім'ях порушуються. Дитина. що усиновлена іноземцями, фактично, стає біпатридом. Наприклад, за законодавством США, дитина, усиновлена американцями, набуває громадянство їх країни відразу, при перетині кордону. Тому, навіть, при позбавленні усиновителів батьківських прав, дитину буде влаштовано в іншу американську сім'ю без будь-якого узгодження з відповідними державними органами України [5, с. 614].

З огляду на дані факти бачимо, що у кожного національного законодавства своя специфіка і особливості, що приводить до значної кількості колізій, подолати які здатні міжнародні конвенції. На думку Л. П. Василенка, значний вплив на ситуацію міжнародного усиновлення здійснює Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво з питань міжнародного усиновлення 1993 р., але Україна досі її не ратифікувала. ЇЇ ратифікація могла б на міжнародному рівні закріпити справді ефективний захист прав усиновленої дитини, забезпечити співробітництво між країною усиновлювачів та усиновлюваних, удосконалити процес усиновлення, у тому числі підбір батьків з огляду на інтереси і потреби дитини [1, с. 52].

Проаналізувавши сучасну ситуацію міжнародного усиновлення в Україні, можна зробити висновок, що вона є досить складною і потребує невідкладного пошуку шляхів її вирішення. Змінити ситуацію в кращий бік зможуть такі дії, як: ратифікація Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міжнародного усиновлення; проведення систематичного моніторингу щодо усиновлення дітей іноземцями; на рівні закону розмежувати посередницьку комерційну діяльність та діяльність, пов’язану з наданням послуг щодо всиновлення, легітимізувати міжнародні агенції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Василенко Л. П. Механізми Гаазької конвенції як ключові елементи забезпечення захисту прав та інтересів дітей при міжнародному усиновленні [Електронний ресурс] / Л. П. Василенко, Ю. В. Спасовська // Юрид. наук. електронний журнал. – 2015. – № 6. – С. 50–52. – Режим доступу : http://lsej.org.ua/6_2015/14.pdf.
2. Дружиніна В. В. Реалії з життя та мотиви усиновлення іноземними громадянами українських дітей / В. В. Дружиніна, К. І. Скоробрух // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 1. – С. 190–194.
3. Закон України «Про охорону дитинства»: від 26.04.2001 р., №2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page2
4. Кухар А. О. Актуальні питання удосконалення інституту міжнародного усиновлення / А. О. Кухар // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2010. – Вип. 48. – С. 407–412.
5. Погорецька Н. В. Міжнародне усиновлення:проблемні питання / Н. В. Погорецька // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 612–617 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2011_3_102
7. Ситуація в Україні щодо усиновлення дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/adoption
8. Сімейний кодекс України від 10січня 2002 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2002. – Ст. 207.
9. Тавлуй О. В. Інститут міжнародного усиновлення та основні характеристики незаконної посередницької діяльності при усиновленні (у рамках конвенції про захист дітей і співробітництво в галузі міждержавного усиновлення) / О. В. Тавлуй // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 293–296.

Опанасюк В. О.
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Деякі аспекти службового етикету або дрес-коду в юридичній діяльності

Сучасні вимоги до якості праці юриста неможливі без урахування дрес-коду в юридичній діяльності. Юридична діяльність висуває юристу практику судді, прокурору, нотаріусу,адвокату,слідчому, окрім загальних та інших специфічних вимог.

В умовах соціально-неоднорідного суспільства юристу доводиться спілкуватися з людьми, які відрізняються за своїм матеріальним положенням, проте на всіх він повинен здійснювати приємне враження, оскільки він є для них втіленням справедливості і закону та повинен відповідати світовим стандартам. Неможливо розробити перелік рекомендацій, що стосуються, наприклад, одягу чи зачіски юриста. Юрист сам створює свій імідж. Головне, щоб він керувався почуттям міри і усвідомленням того, що є представником держави для всіх тих, хто звертається до нього за юридичною допомогою.

Dress-code в перекладі з англійської «код одягу», під яким розуміється професійний одяг або уніформа. Дрес-код потрібен для того, щоб було зручно розпізнавати професійну приналежність та соціальний клас людини. Дрес-код – це не тільки уніформа, а й стиль одягу, її складові частини, зовнішні елементи [1, с. 182–186].

Службовий етикет або дрес-код юриста має різновиди: суддівський, прокурорський, адвокатський, поліцейський. В Україні дрес-код юристів регулюється відповідним законодавством – Конституцією, Законами України: «Про судоустрій і статус суддів», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про Національну поліцію», «Про державну службу», «Про нотаріат» та іншими указами Президента, відомчими наказами, інструкціями, статутами [3, с. 400].

Для окремих категорій працівників органів внутрішніх справ, прокуратури, Конституційного Суду України тощо, встановлені стандарти зовнішнього вигляду при виконанні службових повноважень – пропонується носити спеціальну форму. Так формений одяг підкреслює державно-владний характер їх роботи. Формений одяг – це підвищення офіційності в професійному спілкуванні: при проведенні допитів неповнолітніх, оглядах місць події, обшуках і т. п.

Види форменого одягу працівників ОВС: парадно-вихідна, повсякденна, польова (спеціальна), робоча. Так формений одяг співробітників правоохоронних органів підкреслює державно-владний характер їх роботи. Взагалі поняття дрес-код юриста – це встановлена у державних, громадських або приватних організаціях і закріплена у нормативних актах форма виконання службових обов’язків.

У контакті з клієнтами, колегами важливо все: вираз обличчя, підтягнутість, зачіска, одяг, вміння вільно почувати себе в ній та інше. Нерідко встановити контакт з людиною не вдасться саме внаслідок первісної антипатії, викликаної його зовнішнім виглядом: неохайним одягом або таким, що не відповідає діловим відносинам; неприємними манерами. На думку фахівців, одяг має відповідати таким ознакам: охайність; відповідність дизайну одягу загальноприйнятим стандартам; акуратність, свіжість. Одяг повинен відповідати затвердженим зразкам та описам,бути ретельно підігнаною, утримуватися в бездоганному стані. Юрист повинен мати почуття

прекрасного. Він не може рахуватися з тим, яке враження він справляє на людей своєю зовнішністю. В одязі він повинен віддати перевагу діловому стилю [2, с. 480].

Таким чином, зовнішній вигляд – це своєрідне дзеркало внутрішніх якостей людини незалежно від її професії або соціального статусу. На нашу думку, не зовсім коректним є твердження, що зовнішній вигляд юриста впливає чи не впливає на кар'єрний успіх, адже скоріше зовнішній вигляд відображає його професійний успіх.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коляда Т. А Локальні нормативні акти щодо зовнішнього вигляду працівників: обґрунтовані вимоги чи прояв дискримінації /Т. А. Коляда // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5–7 червня 2014 року). – Суми :СДУ, 2014. – С. 182–186.

2. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. І. Резніченко. – К. :УНВ «Рідна мова», 2003. – 480 с.

3. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : [підручник] / О. Ф. Скакун. – пер. з російської. – Харків : Еспанда, 2008. – 400 с.

4. Про затвердження загальних правил поведінки державного службовця: наказ Головного Управління Державної служби України №214 ВІД 04.08.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10

Марчук Богдан Іванович
студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Громадянство Латвії

Право на громадянство є невід'ємним правом людини. В ст. 15 Загальної декларації прав людини 1948 р. зазначено, що «кожна людина має право на громадянство…». Громадянство є обов'язковою ознакою будь-якої сучасної держави. Питання громадянства в Латвії базується на «Європейський конвенції про громадянство» від 7 листопада 1997 р. Згідно з цією конвенцією громадянство – це сталий правовий зв'язок між особою і певною державою, який породжує взаємні права та обов'язки, визначає правову належність особи до держави. В Латвії як і в більшості зарубіжних країн конституційне законодавство передбачає два шляхи набуття громадянства: за народженням (філіація) – базується на принципах «права крові» або «права грунту».

У Латвії в законах визначається, хто є громадянином такої держави, встановлюються принципи громадянства, визначається порядок набуття і припинення громадянства. Такий європейський досвід є необхідним для побудови правової держави в Україні. В цей непростий час, слід звернути увагу на те що підказує Україні європейський досвід

Документ, що видається громадянам Латвії для здійснення поїздок за кордон є паспорт громадянина Латвії.

Отримання дійсного паспорта є обов'язковим від віку 15 років, але паспорта можуть бути запропоновані для молодших дітей, якщо це необхідно для подорожей. Паспорт дійсний протягом 10 років (якщо громадянин молодший 20 років, то діє 5

років). Паспорти для людей, що не є громадянами та проїзні документи біженців (в паспортному форматі) також видаються. Кожен громадянин Латвії також є громадянином Європейського Союзу. Паспорт разом із посвідченням на національну особу дозволяє вільно володіти правами на пересування та проживання в будь-якій з держав Європейського Союзу та Європейського економічного простору.

Латвійське громадянство відкриває перед людиною Європу. Воно автоматично включає до свого власника в число громадян ЄС і дозволяє безперешкодно переміщатися всередині Шенгенської зони, так і всього Євросоюзу. Громадяни Латвії можуть не тільки подорожувати по Європі, але ще жити і працювати в будь-якій з її країн. Для в'їзду в США громадянам Латвії не потрібна віза. Ці і багато інших переваг роблять латвійське громадянство привабливим для іноземців, які постійно проживають або планують жити в Латвії або однієї з країн Європи.

Однією з умов набуття громадянства Латвії – це вихід із попереднього громадянства або його втрата; наявність постійного місця проживання; визнання і виконання Конституції і законів держави; володіння державною мовою; наявність законних джерел існування, а також набуття громадянства передбачає складання присяги. Отримати громадянство у Латвії іноземці можуть після десяти років офіційного проживання в країні.

Діти, яким ще не виповнилося п’ятнадцяти років, можуть отримати громадянство Латвії разом з батьками. Для отримання громадянства Латвії необхідно сплатити державне мито або отримати документ, що дає пільги або звільнення від її сплати.

Конституційне законодавство Латвії встановлює деякі перепони для отримання громадянства таким особам: державним або військовим службовцям іноземних держав; співробітникам секретних служб, а також прихильникам націоналістичних, фашистських, тоталітарних, комуністичних і шовіністичних ідей. Не раді в прибалтійській республіці і злочинцям, засудженим на строк більше одного року за статтями, визнаними на території Латвії [3. с. 46].

У радянський період в Латвії істотно змінився національний склад. Наприкінці 1980-х рр. частка титульної нації – латишів – складала тільки 52 % від населення країни.

До того ж на початку 1990-х рр. у програмах деяких політичних партій переважала тема радянської окупації, а деякі радикальні сили навіть закликали до депортації російськомовних [1. с. 7].

Для пом’якшення цього конфлікту у державі було запропоновано статус негромадянина. Негромадяни (латин. nepilsoņi) – це особи, які не є громадянами Латвії чи будь-якої іншої країни. Проте згідно до закону Латвійської Республіки «Щодо статусу громадян колишнього СРСР, які не мають ні латвійського, ні іншого громадянства» передбачено, що росіяни, білоруси, українці, поляки й литовці мають право на паспорт негромадянина, виданого урядом Латвії, а також деякі інші права. Конституцію Литви було прийнято у 1992 р. Рішення про вступ Литви до ЄС було затверджено на референдумі, що відбувся 10–11 травня 2003 р., 13 липня 2004 р. було прийнято конституційний закон «Про доповнення Конституції Литовської Республіки Конституційним актом», «Про членство Литовської Республіки в Європейському Союзі».

Таким чином, громадяни Латвії мають зараз конституційне законодавство, яке відповідає європейському законодавству і надає можливість латвійцям відчувати себе

громадянами Європи та світу. Зараз латвійці мають можливість відвідувати без візи 149 країн та територій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Москалу В. В. Населення Латвії з етнічною приналежністю і національністю / В. В. Москалу // Європейська правда. – 2016. – № 21. – С. 7–8.

2. Про громадянство: закон Латвійської республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mfa.gov.lv/ru/informacionnye-materialy-i-dokumenty/voprosy-istorii-latvii/zakon-latviyskoy-respubliki-o-grazhdanstve.

Мельник Людмила Юріївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Правові засади етичної культури юриста

Етична культура юриста-це знання юристом його моральних прав і обов'язків та використання їх у професійній діяльності. Арістотель вважав, що термін етика – це людські чесноти. Предметом вчення про етику, об'єктом її досліджень є мораль і моральність. Юрист – це спеціаліст, який має юридичні знання, причому не загальні відомості з права та держави, а фундаментальні та спеціалізовані знання.

Вибираючи цю професію, ми беремо на себе велику відповідальність, тому що юрист – це людина яка повинна дбайливо ставитися до своїх обов'язків. І для цього треба особливу увагу надати етичній культурі юриста.

Етична культура юриста – це знання юристом його моральних прав та обов'язків,використання їх у професійній діяльності.

Основними принципами етичної культури юриста є: гуманне відношення до людини; чесність і правдивість; доброзичливість і чуйність. Однак, ці риси не можна поєднувати з всепрощенням; простота і скромність; дотримання професійної таємниці. Це необхідно для об'єктивного і повного розслідування кримінальної справи.

Професійна етика юриста – це вид професійної етики, яка являє собою сукупність правил поведінки працівників юридичної професії, що забезпечують моральний характер їх діяльності і позаслужбової поведінки.

Етична культура юриста є одним із видів професійної етики , завдання якої є застосування загальних норм моралі в специфічних умовах діяльності суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих, нотаріусів.

Базове правило юриста – робити для клієнта усе, що не заборонено законом, що він би зробив для себе сам, маючи для цього знання та практику.

Юридична етика досліджує морально-етичні категорії – добра і зла, обов'язку і совісті, справедливості та відповідальності, гідності та честі.

Від рівня етичної культури юриста залежить якісне та ефективне виконання обов'язків, зберігання честі, репутації людини якій надають юридичну допомогу, престиж юриста та його колег.

Діяльність юриста характеризується повсякденним спілкуванням з людьми, які находяться у залежному від нього стані, тому потребують від нього бережного та коректного відношення. Для цього потрібне гуманне відношення до клієнта, оскільки,

звертаючись до юриста, клієнт розраховує не тільки на вирішення своєї проблеми, а й на поважне ставлення до себе. Повага створює атмосферу психологічної довіри, яка може гарантувати успіх юридичної справи.

Непідкорення нормам етичної культури може сприяти санкціям та виключенню з рядів професії.

В Україні питання етичної культури юриста регулюються такими міжнародними стандартами: «Міжнародний кодекс етики» (1998 р.); «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй» (1985 р.). Джерелами юридичної етики виступають: «Кодекс професійної етики адвоката», «Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства», «Етичний кодекс працівників МВС», «Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури». Правову основу регулюваня етичної культури юриста становить Закон України «Про захист суспільної моралі».

Для того, щоб юристи дотримувалися етичних норм створений так званий Кодекс професійної етики юриста – це система моральних принципів, які лежать в основі діяльності юриста і служать його методологічним орієнтуванням.

До змісту кодексу входять такі основні моральні принципи:

1. Завжди пам'ятати принципи найвищої влади закону та права**,** тобто визнання юристом своєї місії служіння праву та закону. Він мусить пам'ятати про те, що закон у правовій державі є правовим, справедливим, який підлягає неухильного виконання.

2. Гуманне відношення до людини – це відношення до його життя та здоров'я. Юрист повинен створювати відповідні умови для існування прав, свобод, законних інтересів людини та громадянина. Про це відношення до людини ми вже згадували вище, і це означає, що це дуже важлива ознака, від якої залежить успіх юриста.

3. Довіра – це відношення людини до конкретних дій іншого лиця та до нього самого. Довіра до юриста базується на впевненості у його правоті, вірності та чесності.

4. Співчуття – це розуміння почуттів та думок інших людей.

Довіра та співчуття відіграють важливу роль у відносинах з клієнтом. Клієнт буде співпрацювати з юристом якщо побачить його співчуття до справи та реальне бажання встановити справедливість в даній справі.

1. Чесність – принциповість, вірність своїм обов'язкам, дотримання прав інших людей. Юрист повинен обіцяти клієнту тільки те, що він реально може йому забезпечити:захист клієнта та його родини, чи доведення справи до кінця.

2. Правдивість. Ця якість характеризує юриста як особистість, яка взяла для себе правило говорити людям правду, не приховувати від них нічого.

3. Добросовісність означає не тільки діяти компетентно чи воло-діти знаннями, вміннями, але й з найбільшою віддачею прикладати усих зусиль для здійснення свого професійного боргу.

4. Самовідданість – це так зване добровільне принесення в жертву своїх інтересів, досягнення поставлених цілей в ім'я справедливості.

За порушення норм моралі юрист несе моральну відповідальність не тільки перед колегами, а й перед суспільством..

Отже, юрист не мусить забувати те, що не можна використовувати аморальні прийоми для досягнення корисних для себе цілей. Кар'єру він мусить зробити чистими руками.

Список використаних джерел та літератури:

1. Юридична деонтологія : [підручник] / [Ткаченко В. Д., Погребняк С. П., Лук'янов Д. В. та ін. ; за ред. В. Д. Ткаченка]. – Харків : Одіссей. – 2006. – 256 с.
2. Сливка С. С. Юридична деонтологія : [підручник] / Сливка С. С. – [вид. 3-тє, перероб. і доп]. – К. : Атіка, 2008. – 296 с.
3. Гребеньков Г. В. Юридична етика : [навч. посіб.] / Г. В. Гребеньков, Д. П. Фіолевський. – К. :Алерта, 2004. – 209 с.
4. Еллинек Г. Социально-етическое значение права, лжи и наказания / Г. Еллинек. – М. : Н. Н. Клочкова, 1910. – 158 с.
5. Лозовий В. О. Професійна етика юриста / В. О. Лозовий, О. В. Петришин. – Харків : Право, 2004. – 176 с.
6. Закон України «Про захист суспільної моралі» 2003, №1296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// zakon4.rada.gov.ua (laws/stown/1296-15).

Савченко Олена Володимирівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Джерела правової системи Великого князівства Литовського XIV–XVI ст.

Велике князівство Литовське протягом XIV ст. перетворилось на одну з найбільших європейських держав. Однією з найбільш цікавих сторінок історії цієї держави є її правова система, яка сформувалась, як на основі місцевих звичаїв, так і включила в себе норми правових систем сусідніх держав і земель, що були включені до складу Литовської держави,цим і визначається актуальність даної теми наукового дослідження.

Предметом дослідження – є різноманітні правові звичаї, привілеї, устави, кодекси, які склали основу правової системи Литовської держави і, по суті, були основними її джерелами.

Об'єктом дослідження даної публікації є литовська правова система, що виникла, оформилась й еволюціонувала протягом XIV–XVI ст., а потім органічно поєдналась з польською, хоч і залишилась багато в чому самостійною.

Цю проблему досліджували у своїх статтях М. Грушевський, Д. Дорошенко, Д. Яворницький, П. Захарченко, В. Кульчицький, О. Бойко, В. Василенко.

Правова система Великого князівства Литовського є однією із найважливіших тем у «Історія держави та права України». У формування держави, важливе знання і має законодавча діяльність. Основними джерелами права: привілейні грамоти, земські устави, збірники законів. Такими збірниками були: Судебник Великого князя Казимира (1468 р.) Та Литовські статути у трьох редакціях.

Судебник Великого князя Казимира містив 25 статей, які стосувалися маєткових прав, порушення меж володінь, наїздів у чужі маєтності, крадіжок майна.

Виданням Литовських статутів завершився процес уніфікації різних джерел феодального права і правових систем, які діяли у Великому князівстві Литовському і на українських землях того часу. Литовські статути дають найбільш повне уявлення про основні інститути цивільно- і кримінально-правового регулювання тієї доби. Окреме місце в литовській правовій системі займало церковне законодавство. Воно регулювало різні сторони суспільного життя та взаємовідносини між церквою і

державою, церквою і паствою [2, с. 286]. Варто згадати і Магдебурзьке право, яке надавало особливий статус містам, переважним чином найбільшим. Наділені таким привілеєм, міста мали право на самоврядування, а, відповідно, могли самостійно вирішувати всі питання міського життя [3, с. 117]. Специфічним джерелом права у Великому князівстві Литовському були козацькі звичаї. Вони передавались з покоління у покоління. Найбільш поширеними були у регіонах проживання козаків.

Отже, висвітлення найважливіших джерел права, що діяли на українських землях Великого князівства Литовського можна класифікувати на кілька груп. Найдавнішою формою законодавчих актів були листи або грамоти, згодом названі привілеями. Сеймові постанови, як поточне законодавство, називалося ухвалами, статутами або конституціями. Адміністративні та судові акти оформлювалися у вигляді вироків, декретів, відповідей князя або листів чи грамот [1, с. 148]; Литовські статути – кодекси феодального права Великого князівства Литовського, що були чинними і на українських землях. Було видано три Литовських статути: 1529 р. – так званий «Старий», 1566 р. – так званий «Волинський», 1588 р. – так званий «Новий». Найдосконалішим був Литовський статут 1588 р. Складався з 14 розділів і 488 артикулів. У ньому значною мірою зберігалися основні засади давньоруського права. Литовський статут був чинним, зокрема, у Київській, Подільській та Волинській губерніях до 1810 р. Його норми спрямовувалися на захист приватної власності (особливо земельної), закріплювали станові привілеї феодалів, детально регламентували порядок судочинства, визначали злочини та покарання. Литовські статути широко використовувалися при складанні таких відомих правових джерел, як «Соборне уложення» (1649 р.), «Права», за якими судиться малоросійський народ, «Суд і розправа» (1750 р.). Литовська правова система постала в завершеному вигляді протягом XIV–XVI ст., в її основі лежало звичаєве право, яке включило в себе переважним чином норми литовського і руського права. Правителі і сейми почали видавати розпорядження, постанови і привілеї, що гарантували шляхті привілейований статус у суспільстві, а окремим землям – особливі права. Сеймові постанови і привілеї являли собою нормативні акти, які регулювали право за відсутності чітко кодифікованих збірників законів, але весь час ними користуватись було незручно. Саме тому нагальною стала потреба у систематизації права [4, с. 57].

Першу спробу кодифікації існуючих правових норм було зроблено в 1468 р., Великий князь Казимир видав Судебник, де регламентувались норми кримінального та цивільного права. Користуватись привілеями та звичаєвим правом було досить незручно. Стояла нагальна потреба в систематизації права. Судебник Великого князя Казимира і став такою першою спробою кодифікації, він був укладений урядовцями-правниками великокнязівської канцелярії і затверджений на провінційному сеймі у Вільні 1468 р. Він був невеликим за обсягом, мав всього 25 статей. Його джерелами були Руська правда, привілеї, звичаєве право. Дослідники по-різному визначали місце «Судебника» і значення його в литовському праві другої половини XV – початку XVI ст. Його називали «білоруським статутом» і руським пам’ятником,відзначали, щонічого литовського в ньому немає,вважали спробою фіксації «литовських звичаїв», визначали як перший досвід кодифікування в масштабах всієї Литовської держави, нарешті, стверджували, що він діяв тільки у Великому князівстві Литовському в тісному значенні. В основному в Судебнику регламентувались процесуальні відносини, але були й норми матеріального, цивільного та кримінального права. В ньому є статті, що стосуються наїздів, уведення рабів, крадіжок, панського суду над селянами [5, с. 94]. За Судебником Казимира суб'єктом злочину могла бути не лише

вільна людина, а й холоп. За першу крадіжку його карали штрафом, а якщо не було майна – тілесним покаранням і тюремним ув'язненням, а за повторну – засуджували до повішення (ст. 19). Відповідальність за скоєні злочини за Судебником наставала з семирічного віку. Судебник, зокрема, карав за викрадення людей: «А который будет люди выводить, а любо челядь невольную, ахватять – того на шибеницю». Винного у скоєнні такого злочину засуджували до повішення. Розвиток економіки і культури Великого князівства Литовського викликав настійну потребу приведення в єдину систему правових норм, що містилися в загально-земських та обласних привілеях, і створення єдиного для всієї держави права. Деякі дослідники трактують статути як три послідовні редакції однієї й тієї ж пам'ятки. Але більшістю вчених було доведено, що ми маємо справу зрізними пам'ятками права. На сьогодні ця думка є панівною [5, с. 95].

Отже, правова система Литовської держави XIV–XVI являла собою сукупність норм права тих народів, які проживали на території цієї держави, а також ввібрала в себе європейське законодавство того часу. Тому ця правова система цього історичного періоду вважається однією з найкращих в Європі того часу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Павлов А. Литовський Статут і Магдебурзьке право: їх роль у розвитку митної справи на Київщині (XV–XVII ст) / А. Павлов // Право України. – 2003. – № 10. – С. 148–150.

2. Пичета В. И. Литовский Статут 1529 г. и его источники / В. И. Пичета. – Мн., 1960. – 247 с.

3. Василенко В. Політична історія Великого Князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографія XIX – перша третина XX ст. : [монографія] / В. Василенко. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2006. – 531 с.

4. Сучасна правова енциклопедія / [О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко; за заг. ред. О. В. Зайчука]. – К. : «Юрінком Інтер», 2009. – 384 с.

5. Старостина И. П. О месте судебника Казимира 1468 г. в праве Великого княжества Литовского / И. П. Старостина // Культурные связи народов Европы в XVI в. – М., 1983. – 452 с.

Туровська Ольга Олександрівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Деякі аспекти правового регулювання опіки та піклування у Литовських статутах

В сучасних умовах створення правової держави важливе значення має врегулювання сімейних відносин на засадах європейських цінностей та традицій. Зараз з воєнними діями в деяких частинах України питання опіки і піклування є дуже важливим, тому вивчення правового досвіду опіки та піклування має важливе значення для сучасної України.

Метою моєї публікації є вивчення опікунського права. Цю проблему вивчали такі юристи-науковці: В. І. Пічета, П. П. Музиченка, Н. М. Крестовську, Ю. А. Бойко. Опікунському праву присвячено окремий розділ у Статуті ВКЛ 1529 р. – п'ятий, під

назвою «Про опікунів» [2]. У цьому розділі міститься детальна регламентація інституту опіки, кола осіб, які могли бути опікунами, порядок їх призначення і перепризначення, обов'язки, відповідальність, порядок регулювання опікунського майна, що свідчить про підвищений інтерес держави до захисту права власності. Подальше закріплення інституту опіки, окрім Статуту ВКЛ 1529 р., знайшло своє відображення й у Статутах ВКЛ 1566 та 1588 років.

У Литовських статутах «опіка» – це нездатність певної особи до самостійного набуття і здійснення цивільних прав і обов'язків (тобто дієздатності) за допомогою інших, спеціально призначених осіб.

Правові норми, які регулюють інститут опіки у Статуті 1529 р., склалися у звичаєвому праві ще задовго до кодифікації права у ВКЛ. Розвиток інституту опіки слід пов'язувати з розвитком феодальних відносин. Встановлення норм звичаєвого опікунського права виходило виключно з сімейних зв'язків. У першій частині артикулів V розділу «Про опікунів» Статуту 1529 р. найважливіше місце займає порядок регулювання опіки над неповнолітніми і порядок спадкоємства ними майна, досить доцільно підкреслюється дотримання терміну давності після досягнення ними повноліття при вступі у спадщину. Це питання є центральним аспектом при порівнянні минулого і нововведень, адже вільне розпорядження власністю займає одне з головних місць в умовах швидкого розвитку товарно-грошових відносин.

Опікунське право було нерозривно пов'язане з сімейним і цивільним. Опіка призначалася над неповнолітніми юнаками до 18 років і дівчатами – до 13 років (за статутом 1566 р. – до 15 років). Однак, якщо дівчина і після досягнення повноліття не виходила заміж, вона з-під опіки не звільнялася. Опікунами, згідно з законом, вважалися батько або мати неповнолітнього, а також найближчі родичі; сторонні особи мали призначатися опікунами лише згідно з заповітом батьків або за рішенням суду.

Опікун призначався з того стану до якого належав опікуваний. Він мав виконувати всі повинності, що лежали на майні опікуваного, і мати не меншу дієздатність, аніж власник, який залишив майно неповнолітньому.

За Статутом 1529 р. природним опікуном за законом виступала мати, якщо вона не виходила заміж удруге. У разі заміжжя вдови опіку перебирали на себе родичі, однак процедура такої опіки у Статуті 1529 р. не прописана, але за аналогією з іншими частинами цього ж артикула можна припустити, що ними були дядьки по батьківській лінії. Невиконання або неналежне виконання матір'ю опікунських обов'язків було підставою для звернення родичів дитини до великокнязівського суду або до суду панів радних. У разі доведення провини матері діти та їхнє майно передавалися під опіку дядькам по батьківській лінії або іншим родичам. Законодавець передбачив і відсутність таких родичів по батьківській лінії: в цьому випадку опікун призначався безпосередньо князем або панами радними (арт. 6 розд. IV). Лише Статут 1566 р. обмежив права матері щодо опіки над дітьми, визначивши, що опікуном за законом має виступати старший із братів, повнолітній, а у разі відсутності такого – дядьки по батьківській лінії або по матері. У випадку відсутності родичів-чоловіків опікун дітям призначався князем або нижчими органами державної влади (арт. 3 роздої).

Батько мав право призначати опікунів своїм дітям у заповіті або шляхом передсмертного слова (дослівно у тексті Статуту 1529 р. – «сходячи с того світу») (арт. 6 розд. IV). Це передсмертне прохання мало спільну природу з римським

фідеїкомісом – передсмертним волевиявленням спадкодавця передати спадщину вказаним ним особам.

Прогресивною, навіть із сучасних позицій, була норма звичаєвого права, яка дозволяла дитині висловлювати свою думку щодо особи призначуваного опікуна. П. П. Музиченко наводить приклад судового рішення, коли суд, вислухавши доводи неповнолітнього сина, відхилив кандидатуру дядька сироти і призначив опікуном матір-удову [3, с. 228–229].

У будь-якому випадку досягнення повноліття хоча б одним із синів було підставою для перебирання ним опіки над молодшими братами і сестрами.

Відносини дитини з батьками (опікунами) своїм змістом мали не тільки обов'язки дітей. Батьківська (опікунська) влада, як і в попередні часи, поширювалася принаймні на вирішення долі своєї доньки: заміжжя дівчини без згоди батьків (опікунів) вважалося проступком, винна несла відповідальність у вигляді позбавлення спадщини (арт. 11 розд. IV).

Отже, у ВКЛ правове регулювання відносин між дітьми та дорослими набуло нових рис, що проявилося у систематизації норм опікунського права, затвердженні захисних норм для дітей усіх станів.

Чинний Сімейний кодекс України передбачає Главу 2.Під назвою здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків та захист сімейних прав та інтересів, а також правове регулювання опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів громадян України.

Проблеми опікунства та усиновлення в Україні потребують подальшого врегулювання в сучасних умовах, а історичний досвід опіки та усиновлення в литовських статутах надасть можливість краще удосконалити українське законодавство.

Список використаних джерел та літератури:

1. Пичета В. И. К истории опекунского права в Литовском статуте 1529 года / Пичета В. И. – М., 1961. – 238 с.

2. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / [за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова]. – Одеса : Юрид. л-ра, 2002. – 327 с.

3. Музиченко П. П. Культура українського опікунського права у законодавстві Великого князівства Литовського / П. П. Музиченко // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Одеса, 2007. – Т. 6. – С. 34–48.

4. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: Історико-теоретичне дослідження / Н. М. Крестовська. – Одеса, 2008. – 347 с.

5. Сімейний кодекс України: [офіційний текст]. – К. : Право, 2004. – 92 с.

Калінчук Валерія Василівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Актуальні питання правової культури юриста

Сучасні пошуки змісту формування громадянського суспільства та демократичної, правової держави передбачає формування правової культури. Що

правова культура юриста виступає важливою передумовою реалізації можливостей і потенціалу працівників у професійній діяльності та є моральною основою для поведінки кожної професійної групи юристів.

Правова культура – є частиною загальної культури народу. Вона є відображенням її розвитку та менталітету народу.

Правова культура юриста – це важлива складова його професійної культури. Вона відображає систему цінностей, які належать до правової дійсності суспільства . У першу чергу правова культура юриста включає в себе: повагу до права; правові знання та уявлення; правосвідомість; правову активність населення, посадових осіб і законодавців, урядовців та ін.; реальну діяльність громадян, відповідно до правових установок і переконань; традиції, потреби, навички діяльності у відповідності до закону.

Крім того, у культуру юриста входить знання державної мови, законодавства і можливостей юридичної науки, етики юриста, уміння користуватися правовим інструментарієм, переконаність у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів. Адже: «Той, хто не знає закону, не може бути його охоронцем, охороняти права і свободи громадян».

Правова культура в Україні базується на таких нормативно – правових актах: «Загальні правила поведінки державного службовця», «Етичний кодекс працівника МВС», «Правила адвокатської етики», «Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури».

Правовою основою регулювання правової культури становлять також Закони України: «Про захист суспільної моралі», «Про нотаріат», «Про судоустрій та статус суддів», «Про прокуратуру».

Юрист – це особа, яка повинна чітко усвідомлювати свою місію перед суспільством і державою, та прагнути досягти справедливості чесним шляхом. У його натурі має бути об’єктивність, безкорисливість, порядність, чесність, згідно із загальнолюдськими принципами моралі.

У наш час є багато юристів (прокурорів, суддів, слідчих), які виконують юридичну роботу. Вони щоденно вирішують десятки та сотні тисяч юридичних справ. Юристи повинні чітко розуміти, що вони несуть відповідальність за долю людей, тому помилки в їхній роботі категорично заборонені. Маленька похибка в роботі юриста – це пряма загроза суспільним інтересам, які охороняються правом. Отже, потрібно багато разів обміркувати ситуацію і вже потім давати пораду людині.

Також, слід пам’ятати, що суспільство та держава прагне бачити людей на посадах, які знають свою справу, можуть вирішити питання зі зміцнення правопорядку, охороною та захистом прав і свобод громадян, законності, та головне, виконання своїх професійних повноважень. Між іншим, юрист, завдяки своєму професійному хисту, здатний активно й оперативно домагатися відновлення порушених прав та встановлення справедливості на відміну від інших громадян. Адже, саме ґрунтовні знання і чітке розуміння права та закону допомагають йому у вирішені питань пов’язаних з його діяльність. До того ж, це сприяє дієво впливати на зміцнення законності і правопорядку у державі.

Окрім вище сказаного, у юриста повинне розвиватися професійно-правове мислення. Воно включає в себе такі важливі компоненти як ерудованість і універсалізм. Адже справжнім професіоналом може стати лише людина з високим інтелектом та стійкими психологічними якостями.

Отже, правова культура – це єдність професійних знань про право, особистого відношення до нього і практичних дій з урахуванням правових вимог. Головне – це верховенство права, уміння професійно користуватися правовим інструментарієм, знання закону та підзаконних актів, професійно виконувати свої обов'язки та знати правову етику юриста.

Підсумковуючи вищевикладене, зазначимо, що: професіоналізм і справедливість торжествують в юридичній практиці лише тоді, коли юрист як служитель закону чесно, виконує свій морально-правової обов'язок, постійно підвищує майстерність і знаходиться на рівні останніх досягнень теоретичної і практичної юриспруденції.

Список використаних джерел та літератури :

1. Гусарєв С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) / С. Д. Гусарєв, О. Д. Тихомиров. – К. : ВІРА-Р : Вища школа, 2002. – 506 с

2. Сливка С. С. Юридична деонтологія / С. С. Сливка. – К. : Атіка, 2008. – 296 с.

3. Фоменко Н. А. Правова педагогіка / Н. А. Фоменко., М. І. Скрипник., О. В. Фатхутдінова. – Херсон : Олді-плюс, 2015. – 326 с.

4. Чупринський Б. Правова культура юриста як основний складник професійної культури юриста / Б. Чупринський // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – № 2. – С. 110–114.

5. Сливка С. С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) : [підруч.] / С. С. Сливка. – Львів : Світ, 2000. – 336 с.

Ілюченко Анна Сергіївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Соціальні параметри Іспанської конституції

15 грудня 1976 р. з ініціативи короля Хуана Карлоса I, який вступив на престол після смерті Франциско Франко був прийнятий Закон про політичну реформу в Іспанії, що поклав кінець політичній системі франкізму і дав початок діяльності Установчих Кортесів, яка завершилася прийняттям нової Конституції.

Установчі Кортеси були обрані 15 червня 1977 р. і складалися з двох палат: Конгресу Депутатів та Сенату. Кортеси обрали багатопартійну Конституційну комісію. Конституція 1978 р. була позитивно прийнята більшістю населення Іспанії та багато в чому аналогічна конституціям інших західних країн.

Згідно з Конституцією главою іспанської держави є король. Він наділений широким колом повноважень і поряд з англійською королевою вважається одним з найавторитетніших монархів Європи [1].

Прийнята Конституція Іспанії 1978 р. вперше за всю її історію утвердився легітимний, стабільний і ефективний політичний режим, що дозволив країні, нарешті, зробити основну увагу на перебудову національної економіки і соціальної сфери на сучасних ринкових принципах, з урахуванням сталого розвитку європейського зразка [2, с. 60].

Конституція 1978 р. була позитивно прийнята більшістю населення Іспанії та багато в чому аналогічна конституціям інших західних країн. Вона проголошує основні права людини , суспільні свободи, принципи поділу влад. До неї включено

4 додаткових, 9 перехідних,а також скасовуючи і заключних положень, що мають власну нумерацію і не поділяються на статті. Преамбула окреслює цілі Конституції Іспанії та констатує що головний закон виражає інтереси іспанської нації.

У Преамбулі визначено основні цілі розвитку держави:

– гарантувати демократичний співіснування в рамках Конституції і законів, у відповідності зі справедливим економічним і соціальним порядком; встановити правову державу, яка забезпечує верховенство закону, як вираження волі народу;

– забезпечити всім іспанцям і всім народам Іспанії здійснення прав людини, розвиток своїх культур і традицій, мов та інститутів;

– сприяти прогресу культури та економіки для забезпечення всім гідного рівня життя;

– створити передове демократичне суспільство і взаємодіяти в зміцненні мирних відносин та ефективного співробітництва між всіма народами Землі [2].

Таким чином, можна сказати, що у Конституції Іспанії основні права людини поділені на три групи: а саме: перша група включає в себе класичні основні права, які мають назву «Основні права та суспільні свободи», друга складається з «Прав та обов'язків громадян», третя група включає в себе керівні принципи соціально-економічної політики.

Оскільки основні права та свободи по різному захищаються в залежності від їх поділу, то існує певна ієрархія. Особливо помітну роль відіграє конституційне визнання та закріплення соціальних прав і свобод. При цьому в іспанській доктрині існує поділ на категорії соціальних прав, враховуючи широкий підхід до їх розуміння. Перша категорія включає в себе так звані, основні права чи соціальні права принципіального значення. До них належать: право на освіту (ст. 27.4) право на вільне об'єднання у професійні спілки (ст. 28.1) та право на страйк (ст. 28.2). До другої категорії відносяться право на працю (ст. 35) право на колективні трудові спори (ст. 37.1), право працівників і роботодавців на трудовий конфлікт (ст. 37.2). Третя категорія передбачає правові принципи та загальні цінності, які сформульовані за юридичною технікою у виді індивідуальних прав. Це право на охорону здоров'я (43.1) на сприятливе для розвитку людини навколишнє середовище (45.1), та гідне житло (47.1).

Так, соціальні права захищені винятково: право на освіту (ст. 27.4), право на вільне об'єднання у професійні спілки (ст. 28.1) та право на страйк (ст. 28.2). У Другому розділі глави Права і свободи, визначенні як такі, що поширюються на всі державні влади (53.1), тобто перелічені права є основні соціальні права, які захищаються винятково (судовими та поза судовими гарантіями).

Окрім того, до соціальних прав, які захищені звичайно відносять: право на працю (ст. 35), право на колективні трудові спори (ст. 37.1), право працівників і роботодавців на трудовий конфлікт (ст. 37.2). Ці права мають нормативні позасудові гарантії та щодо них здійснюється конституційний контроль. Крім того, вони прямо або опосередковано застосовуються, але є обов'язковими для державних органів (ст. 53.1 та 9.1), а у разі необхідності, у статті 86.1 закріплено, що «уряд може видавати тимчасові законодавчі положення, які приймають форму законів». Також підпадають під компетенцію Захисника Народу (Омбудсмана Іспанії).

Також є соціальні права, які захищені мінімально: право на охорону здоров'я (43.1), на сприятливе для розвитку людини навколишнє середовище (45.1) Та гідне житло (47.1). вказаних прав, закріплено у ст. 53.3: визнання, повагу і захист принципів, перерахованих в розділі третьої отримувати своє вираження в поточному

законодавстві, судовій практиці та в діяльності органів влади. Звернення щодо захисту цих прав здійснюється тільки перед судами загальної юриспруденції в порядку, встановленому законом. Тобто, виключається захист соціальних прав за допомогою Конституційного Трибуналу Іспанії [3].

З конституційного характеру соціальних прав як керівних принципів соціально-економічної політики слідують два пріоритети для соціальної держави. По-перше, публічна влада повинна впроваджувати політику справедливого і рівноправного перерозподілу національних ресурсів, уникаючи можливостей нерівності. По-друге, органи виконавчої влади не мають права на власний розсуд перерозподіляти доступні публічні активи, при цьому зобов'язані знайти спосіб досягнення соціальних цілей, долаючи обмеженість ресурсів, як встановлено міжнародним Біллем про права, щоб гарантувати громадянам мінімальний добробут, який зумовлений економічними ресурсами держави [4].

П'ятдесят п'ять статей першого розділу із загального числа 169, що становлять основний закон, присвячені правам, свободам і обов'язкам громадян. Перший абзац 10 статті конституції містить свого роду філософське обґрунтування прав і свобод, яке ґрунтується на природній теорії їх походження:

«Гідність особистості, невідчужуваність її невід'ємних прав, її вільний розвиток, повага до закону, прав інших є основою політичного порядку і соціального світу ». Навколо прав і свобод, як стрижня, будується політична та соціальна організація Іспанії. Свобода і рівність громадян та їх груп, згідно з п. 2 ст. 9 Конституції, повинні бути дійсними і ефективними і в зв'язку з цим державні органи та служби повинні створювати умови для забезпечення цих прав. Статті 47–51 вказують деякі гарантії для цього, правда, тільки в 50 статті прямо говориться про матеріальних гарантії пенсійного забезпечення, а в інших – про участь держави в реалізації ряду прав і свобод. Очевидно, що така участь передбачає і матеріальні передумови [5].

В конституції міститься система юридичних гарантій прав громадян. До них відноситься оскарження до Конституційного суду і в звичайні суди. Оскарження до Конституційного суду провадиться в порядку процедури «ампаро», запозиченої з латиноамериканської практики і що існувала в республіканської конституції 1931 р. Ця процедура дозволяє через Конституційний суд захищатися від замахів на права та свободи в результаті видання державою, автономними громадами, юридичними особами, а також їх чиновниками та агентами юридичних чи інших актів-матеріального характеру. Стаття 17 (п. 4) передбачає і процедуру «habeas corpus», як специфічну форму охорони свободи особистості; ця процедура полягає в негайну передачу в розпорядження суду осіб, затриманих «незаконно». Конкретна реалізація цієї процедури віднесена до ведення закону рівнем нижче конституційного. Ще один спосіб захисту прав громадян – звернення до Народного захиснику – іспанському варіанту омбудсмана, що призначається Генеральними кортесах (ст. 54 Конституції) [6].

До Конституції Іспанії майже за 40 років існування зміни до неї вносились лише двічі: 1992 та 2011 року. 2017 р. поставив нові завдання до держави Іспанії та до її конституційних засад. У зв'язку із каталонською кризою в Мадриді почали розробляти план подолання цієї кризи шляхом реформи конституції. Так урядовці Іспанії на зустрічі із представниками опозиції домовились про внесення змін до конституції у зв'язку із результатами референдуму в Каталонії. Політики та юристи виступають за те, що потрібно модернізувати ст. 155 конституції та призупинити

автономію Каталонії. Ці зміни до конституції, на нашу думку, стануть перспективним шляхом розвитку іспанської держави.

Отже, Конституція Іспанії докладно регламентує правовий статус особистості і закріплює основоположні особисті права (на життя, свободу і т. п.), а також політичні та соціальні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституційне право зарубіжних країн / [О. В. Афанасьєва, Є. В. Колесников, Г. Н. Комкова, А. В. Малько; за заг. ред. д. ю. н., проф. А. В. Малько]. – М. : Норма, 2004. – 320 с.

2. Испания. Анфас и профиль / [под ред. В. Л. Верникова]. – М. : Весь Мир. 2007. – 480 с.

3. Гаранжа А. П. Курс лекцій по конституційному праву зарубіжних країн / А. П. Гаранжа. – К. : Право, 2008. – 221 с.

4. Ковтун В. І. Соціальні параметри іспанської Конституції /В. І. Ковтун // Форум права – 2016. – № 5. – С. 63–67.

5. Артеменко В. Особливості конституційно-правового регулювання адміністративно-територіального устрою регіонального рівня: досвід країн світу / В. Артеменко // Інститут громадянського суспільства. – 2009. – С. 67–78.

6. Конституційне право зарубіжних країн : [навч. посібн.] / [М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; за заг. ред. В. О. Ріяки]. – [2-е вид., допов. і перероб.]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

Стоцька Ірина Анатоліївна,
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Судова система Німеччини

В Україні зараз відбувається реформування судової системи, одним із способів удосконалення національної судової системи є її реформування з урахуванням досвіду зарубіжних країн. У даній публікації висвітлюється досвід побудови судової системи в Німеччині після Другої світової війни.

Деякі питання судової системи в Німеччині та Україні досліджували вітчизняні вчені-юристи О. В. Гончаренко, Л. Є. Виноградова, В. М. Василенко, Р. О. Попельнюх, В. Д. Мястковецький, І. Г. Оборотов, О. О. Кузьменко, О. В. Куціпак.

У Німеччині в процесі свого історичного розвитку суди, як і інші правоохоронні органи, трансформувалися в систему державних органів влади, статус яких закріплений у відповідних законах. Судова система Німечинни має давню історію, але й досі не ідеальна і постійно вдосконалюється у зв’язку зі змінами механізму держави.

Подібно до України в Німеччині судова влада є однією з трьох гілок влади (ст. 92 Основного закону ФНР). Український науковець Ю. Чуприна у своєму дослідженні, аналізуючи судову систему України, звертає увагу на особливості такої системи інших держав, в тому числі й Німеччини. ЇЇ судова система не має розподілу повноважень між судами земель і федеральними судами, всі суди Німеччини

об’єднані системою централізованого оскарження. Кількість судових ланок залежить від характеру суду й становить 3 (для адміністративних, трудових і соціальних судів) або 4 ланки (для судів загальної юстиції) [6, с. 11–12]. Вищою судовою інстанцією ФРН є Федеральний конституційний суд. В Німеччині діють суди звичайної (загальної) юрисдикції, трудової, адміністративної, соціальної, фінансової юрисдикції. Кожна юрисдикція має вищий судовий орган (ст. 95 Основного закону ФРН).

У цивільному судочинстві дільничний суд та земельний суд відіграють роль першої інстанції (це залежить від суми, на яку подано позов). У дільничному суді цивільні справи суддя розглядає одноосібно, або а з деяких питань судової компетенції рішення також може приймати рехтспфлегер – це чиновник міністерства юстиції, який працює у суді і може приймати рішення у справах так званої добровільної юрисдикції (превентивним правосуддям). Особливість цієї частини судочинства полягає в тому, що законодавство Німеччини не передбачає права апеляційного оскарження прийнятого рішення до суду вищого рівня. До добровільної юрисдикції віднесені питання опіки і піклування, спадщини, ведення реєстрів (торговельного, об’єднань, майнових прав подружжя), конкурсного впровадження. Поряд з питанням добровільної юрисдикції в цій судовій ланці здійснюється судочинство у питаннях виконання судових рішень і у питаннях, для яких законодавець визначив спрощений порядок розгляду справ про стягнення заборгованості [5, с. 48]. Це схоже на наказне провадження в Україні. Рішення дільничного суду може бути оскаржено до земельного суду, який у цих випадках є останньою інстанцією. Інші цивільні справи розглядаються є земельними судами одноособово суддею, так і колегією з трьох. У цих судах є підрозділи (палати), які займаються розглядом апеляцій на рішення суддів дільничних судів [5, с. 48]. У цих судах діють палати та сенати у справах про забудову й судноплавство, торговельні палати, які розглядають справи у складі судді і двох засідателів. Апеляційною інстанцією з рішень земельного суду може бути вищий суд землі.

У Верховному федеральному суді не існує поділу на галузі цивільної юрисдикції. В ньому сенати побудовані за принципом правової складності питань і складаються з п’яти або з дев’яти суддів [5, с. 49].

Кримінальні справи у німецьких судах мають певні особливості розгляду в залежності від ступеню суспільної небезпечності вчиненого діяння, віку особи, що вчинила правопорушення. Одноособово суддя розглядає справи про злочини, покарання за які не може перевищувати одного року позбавлення волі. Справи про злочини, за які може бути призначене покарання до трьох років позбавлення волі, розглядаються колегією, до якої входять професійний суддя і двоє засідателів. У вищій судовій інстанції справи вирішують п’ять професійних суддів без засідателів. На рівні дільничних судів є окремі підрозділи, на які покладено кримінальну юрисдикцію щодо неповнолітніх. Судді у справах неповнолітніх, який розглядає справу одноособове, підсудні такі дії неповнолітнього, за які можуть застосовуватись виховні або суворо виховні заходи. Суду шефенів у справах неповнолітніх підсудні всі кримінальні проступки неповнолітніх, які законом не віднесені до компетенції одноособового суду або до компетенції судової палати у справах неповнолітніх в земельному суді. Шефени цих судів є особами, відібраними у спеціальному порядку, які мають тривалий досвід праці з молоддю. Один із складу шефенів при розгляді справ неповнолітніх повинен бути жінкою [5, с. 49].

Другий рівень – земельні суди. Кримінальні справи розглядаються судом Великої палати в складі двох професійних суддів і двох шефенів по обвинуваченню особи у вчиненні звичайних тяжких злочинів, а також у складі трьох професійних суддів і двох шефенів щодо особливо тяжких злочинів (умисне вбивство тощо), які не підсудні верховному суду землі. Третій рівень – Верховні земельні суди, діють як суди першої і ревізійної (касаційної) інстанції. Справи розглядаються тільки колегіальними підрозділами, які звуться сенатами [5, с. 50]. Четвертий рівень – Федеральний верховний суд Німеччини, сенати якого розглядають касаційні скарги на рішення, винесені в першій інстанції земельними і верховними-земельними судами. Ці рішення також не оскаржуються в апеляційному порядку.

Соціальні суди розглядають позови громадян до державних установ із застосування норм публічного права. Наприклад, справи про пенсійне страхування, справи про допомогу на дітей тощо. Ці суди мають триступеневу систему (соціальні суди в землях, земельні соціальні суди, Федеральний соціальний суд). Позов або скарга в ці суди можуть подаватись усно, а провадження в них здійснюється безкоштовно. Однак, судовому розгляду у більшості випадків має передувати розгляд скарги в органі виконавчої влади.

Система адміністративних судів представлена на рівні трьох інстанцій: адміністративні суди, вищі адміністративні суди земель, Федеральний Адміністративний суд. Що стосується компетенції, то у Кодексі адміністративного судочинства Німеччини визначено, що звернення до адміністративного суду можливе у всіх спорах публічно-правового, за виключенням, конституційно-правового, характеру, якщо спори не віднесені федеральним законом до компетенції іншого суду. Поряд з цим, у Кодексі адміністративного судочинства Німеччини зазначено, що «публічно-правовий спір» відрізняється від «приватно-правового спору» за природою правовідносин, на які спирається вимога позивача. У свою чергу, публічно-правовий спір виникає, коли вимога позивача пов’язана з нормами публічного права.

Система трудових судів також трьохрівнева і справи на всіх рівнях судів розглядаються тільки колегіально в палатах і сенатах .

Таким чином, дослідивши основи судової системи Німеччини і з урахуванням цього можна дійти наступних висновків. Основна різниця між судовими системами України та Німеччини полягає у відмінностях адміністративно-територіального устрою цих держав. Я вважаю, що для України нинішній поділ усіх судових органів за принципом інстанційності є більш прийнятним, ніж у Німеччині. Однак, думається, що у складі адміністративних судів необхідно посилити спеціалізацію суддів, утворити палати з розгляду конкретних категорій справ (палата з розгляду соціальних спорів тощо), що дасть можливість суддям, які краще підготовлені для розгляду того чи іншого виду справ, професійніше приймати рішення. Доречним було б і встановити за німецьким зразком можливість усного подачі позову і скарги у спорах з соціальних справ до адміністративного суду. Це було б яскравим проявом принципу гуманізму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мястковецький В. Д. Необхідність створення судів трудової юрисдикції. / В. Д. Мястковецький // Правова система в умовах розвитку сучасної державно-правової дійсності: генезис та напрями вдосконалення: збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 15 грудня 2011 р. – К., – 2011. – С. 250–255.

2. Оборотов І. Г. Порівняльне правознавство : [навч. посібн.]. / І. Г. Оборотов. – Миколаїв, 2011. – 228 с.

3. Кузьменко О. О. Порівняльні дослідження у сфері податкового законодавства / О. О. Кузьменко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 2(53). – С. 131–135.

4. Куціпак О. В. Становлення категорії «правового життя» через призму категорії «правова система» / О. В. Куціпак // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 62–65.

5. Шишкін В. Організаційна структура судової системи Німеччини / В. Шишкін // Право України. – 1996. – № 1. – С. 47–51.

6. Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : [зб. матеріалів]. – К. : Німецький фонд міжнар. прав. співробітництва, 2006. – 180 с.

7. Попельнюх Р. О. Публічно-правові спори у юрисдикції адміністративних судів / Р. О. Попельнюх // Право та управління. – 2012. – № 1. – С. 404–413.

Гордієнко Лілія Миколаївна
учениця 11 класу
КЗ «Житомирський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей»

Історія розвитку інституту шлюбного договору

Сучасні сімейні правовідносини не обмежуються територією однієї держави. Загальнолюдська цінність сімейних правовідносин, їх міжнародний характер зумовлюють необхідність детального розгляду таких відносин як з теоретичної, так і з практичної сторони. Слід також ураховувати, що на регулювання сімейних відносин істотно впливають національні особливості, традиції, релігія та культура. Ці обставини зумовлюють суттєві відмінності в регулюванні сімейних правовідносин різними національними правовими системами. Тому дослідження умов формування інституту шлюбного договору в іноземному та українському законодавстві є важливим етапом для врегулювання проблем, що виникають при його укладенні або розірванні, а також для популяризації даного інституту в українському суспільстві.

На основі синтезу значної кількості правничого матеріалу та відповідних джерел з'ясувати історію формування інституту шлюбного договору в Європі та в Україні.

Всупереч загальноприйнятій думці, право першості у винаході шлюбного контракту не належить ані сучасній Європі, ані Америці. Шлюбний договір був відомий країнам романо-германської та англо-саксонської правових сімей уже в ранній період їх розвитку та був нерозривно пов'язаний із існуючими звичаями та традиціями, насамперед, з інститутом заручин, під час яких і вирішувалися найважливіші майнові питання.

Норми про шлюбний договір своїм корінням сягають римського приватного права і пов'язані з такою історичною формою римського шлюбу, як «шлюб без чоловічої влади». У такому шлюбі відносини подружжя базувалися на засадах роздільності майна, за винятком приданого, а тому основний зміст шлюбних договорів Стародавнього Риму становили умови, які визначали права та обов'язки подружжя стосовно приданого.

Тисячі років тому в Стародавній Греції і Римі чоловік і жінка, перш ніж створити сім'ю, оформляли угоду, де описували свої майнові відносини, відразу обговорюючи

також і питання спадкоємства в майбутньому спільно нажитого майна. Це не вважалося ганебним, і така «страховка» була дуже поширена аж до приходу християнства. У наступні часи «священний союз» полягав і регулювався виключно церквою [3, с. 9].

Відновлення інституту шлюбного контракту знову почалося лише наприкінці XVIII – початку XIX століття у Франції, Англії, Німеччині, Австрії. У цей період шлюбні договори могли укладатися задовго до церемонії вінчання і вміщували зобов'язання наречених вступити в шлюб в майбутньому при досягненні ними шлюбного віку.

У період Нової історії з розвитком економіки і культури в країнах західної Європи відбулася еволюція шлюбно-сімейних відносин. Саме в цей історичний період і з'являється шлюбний договір в його сучасному розумінні як домовленість між майбутнім подружжям при вступі в шлюб, якою визначалися їх майнові відносини [5, с. 23].

У Франції та Англії – країнах, де існування шлюбного договору має дуже давню історію, – його поява була викликана необхідністю збереження за жінкою, яка вступає в шлюб, і її родичами права керування дошлюбним майном і користуванням доходами від цього майна [2, с. 10].

Історичні передумови формування інституту шлюбного договору в Україні склали ще в глибоку давнину. Починаючи з дохристиянської доби давньоруської історії, укладення шлюбу розглядалося у вигляді певного договору між родами наречених або між нареченим і батьком дівчини. Шлюбні відносини в епоху Київської Русі характеризувалися низкою особливостей, головними з них було те, що до запровадження християнства на Русі шлюбні відносини регулювались нормами звичаєвого права, а пізніше – нормами канонічного права. Що стосується шлюбного договору, то він був домовленістю батьків про розмір приданого і призначений день весілля, якщо, звичайно, була згода. У багатьох русичів згода молодят при укладенні шлюбного договору була обов'язкова, проте оскільки договір мав передовсім матеріальний характер, то остаточне рішення часто приймалось батьками або родичами молодят. Дотримання умов шлюбної угоди було обов'язковим. За невиконання або неналежне виконання шлюбного договору передбачались штрафні санкції. У період існування Галицько-Волинського князівства продовжувало існувати таке поняття як шлюбний договір. Про це свідчать норми збірників Галицько-Волинського князівства, запозичені із права Київської Русі. За часів перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського змовини носили характер договору, який оформлювався відповідним чином і називався «шлюбною інтерцизою» або «листом змовним», а також заносився до актової книги. Такий порядок укладення шлюбу заснованого на договорі – «шлюбній інтерцизі» – був закріплений і в Литовських статутах. Тут визначалися склад посагу нареченої та віна нареченого, а також розмір відповідальності у разі невиконання договору [4, с. 41–43].

Зазначимо, що шлюбний договір спочатку укладався усно, а, починаючи з XVII ст. – у письмовій формі. Договір фіксувався відповідними документами, що називалися шлюбними чи «віновними листами». Таким чином у період з X по XVII ст. шлюбна угода була обов'язковим елементом «цивільного шлюбу», на відміну від церковного. У XVIII ст., внаслідок поділів Речі Посполитої, українські землі опинилися у складі двох імперій – Австрійської та Російської. На територіях, підвладних Австрійській імперії, норми про шлюбні договори були включені до

окремих кодифікованих законодавчих актів (глава 28 «Про шлюбні договори» Загального цивільного уложення Австрійської імперії 1811 р.). На українських землях, що перебували у складі Російської імперії, діяв Звід законів Російської імперії. Кодифікований акт не містив спеціального розділу чи норм, присвячених шлюбним договорам подружжя ігноруючи тим самим традиції,що існували в народі. Офіційне законодавство хоч і не регламентувало умови укладення шлюбних договорів, але дозволяло подружжю вступати між собою у всі незаборонені угоди (ст. 116, 177 Зводу законів Російської імперії) [1, с. 60–68].

Отже, поступово на українських землях на правовому рівні закріплювався інститут шлюбного договору. Особливостями договірного регулювання шлюбно-сімейних відносин в радянську добу було закріплення на правовій основі рівності сімейних прав чоловіків та жінок. Так відповідно до ст. 106 Сімейного кодексу РСФСР 1918 р., угоди між подружжям, спрямовані до применшення майнових прав дружини або чоловіка, недійсні й необов'язкові як для третіх осіб,так і для самих чоловіка та дружини,які можуть у будь-який момент від виконання їх відмовитися. Важливо також зауважити, що згідно з декретом РНК УРСР «Про громадянський шлюб» від 20.02.1919 р. лише зареєстрований шлюб міг бути підставою для виникнення особистих і майнових подружніх відносин .У вітчизняному законодавстві поняття «шлюбний контракт з'явилося 23.06.1992 р. Згідно з Законом «Про внесення змін та доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» до Кодексу було включено ст. 27-1, що передбачала можливість укладання цього контракту між особами, які вступають у шлюб. 16.06.1993 р. було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок укладання шлюбного контракту», що регулювала головні аспекти,пов'язані з ним. Введення цього нового і необхідного в ринкових умовах правового інституту мало надзвичайно важливе значення, але доля його склалася нетрадиційно. Проіснувавши в законодавстві нашої держави до набрання чинності Сімейним кодексом України, він так і залишався поверхово врегульованим та мало застосовуваним у практиці [6, с. 63–67].

З прийняттям Сімейного кодексу України 10.01.2002 р. остаточно закріплено порядок укладання та розірвання шлюбного договору. Однією з найбільш важливих новел СК України є положення про право подружжя укласти шлюбний договір як до реєстрації шлюбу, так і під час перебування в шлюбі з правом внесення за взаємною згодою змін до шлюбного контракту (статті 92, 100 СК України).

Дослідження природи шлюбного договору дає змогу зробити висновок про обмеження свободи його застосування. Таке обмеження було спрямовано, по-перше, на забезпечення використання приданого відповідно до його призначення; по-друге, обмеження свободи договору стосувалися забезпечення повернення приданого у випадку припинення шлюбу; по-третє, не допускалося включення в договір умов, які б суперечили загальним принципам права чи принципам справедливості. Крім того, такий договір не міг містити умов, які погіршували становище дружини порівняно із законом та які передбачали її відмову від права пред'являти передбачені законом позови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Жилінкова І. В. Розвиток інституту шлюбного договору / І. В. Жилінкова // Вісник Акад. правових наук України. – 2002. – № 1 (28). – С. 60–68.

2. Кокіна В. Шлюбний контракт доважок до кохання? / В. Кокіна // Урядовий кур'єр. – 1998.– № 215. – С. 10.

3. Мальцев И. Брачный контракт: заключение брачного контракта: экзотика или необходи мость / И. Мальцев // Юридическая практика. – 2001. – 11 января. – С. 9.

4. Озель І. В. Договірні засади шлюбних відносин в історії українського права (X-перша половина XVII ст.) / І. В. Озель // Часопис Кивськ. ун-ту права. – 2013. – № 3. – С. 41–43.

5. Олійник О. С. Шлюбний договір : порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. С. Олійник. – К., 2009. – 23 с.

6. Циверенко Г. П. Шлюбний договір : українська сучасність / Г. П. Циверенко, О. О. Трикоз // Вісник Дніпропетровськ. ун-ту імені Альфреда Нобеля. – 2014. – № 1 (4). – С. 63–67.

Цимбалюк Тетяна Павлівна
учениця 10-А класу
Житомирська ЗОШ № 21

Особливості правового регулювання сімейно-шлюбних відносин в Україні

Відносини батьків та дітей є однією з найскладніших соціальних проблем, яка сягає своїм корінням дуже давніх часів. Основним документом, який регулює відносини батьків та дітей є Сімейний кодекс України, проте окремі аспекти зазначенні у Цивільному кодексі України та інших нормативно-правових актах.

Права батьків в юридичній літературі поділяють на чотири групи:

1. Загальні права батьків
2. Права одного з батьків, що проживає окремо від дитини
3. Права неповнолітніх батьків.
4. Право вимагати поновлення у батьківських правах у разі їх попереднього позбавлення

Що ж до прав дитини, Н. Конончук виділяє такі: загальні сімейні права дитини, пов'язані з правом на створення сім'ї; з правом дитини на захист своїх сімейних прав; із правом дитини на ім'я; права дитини, пов'язані із правом на сімейне виховання; житлові права та інтереси дитини в сім'ї та її приватність; майнові сімейні права дитини, які забезпечують: здійснення права власності дитини, права дитини на користування майном, що належить на праві власності батькам чи іншим членам сім'ї, права на утримання дитини; спеціальні права дітей, які виховуються в соціальній сім'ї [2, с. 104].

На підставі аналізу глави 13 Сімейного кодексу України «Особисті немайнові права і обов'язки батьків та дітей» можна виділити такі особисті немайнові батьківські права, як право на визначення дитині прізвища, імені, по батькові; право на зміну прізвища та по батькові малолітньої дитини; право на виховання дитини; право на спілкування з дитиною; право на представництво і захист прав та інтересів дитини; право на визначення місця проживання малолітньої дитини; право на відібрання малолітньої дитини від інших осіб; право на піклування та турботу про себе зі сторони дітей, повнолітніх дітей. Крім того, на підставі ст. 217 Сімейного кодексу України необхідно виділити й особисте право батьків давати згоду на усиновлення своєї дитини іншою особою. У той же час можна говорити і про

наявність інших особистих немайнових батьківських прав, зокрема, про право батьків на таємницю походження дитини [1, с. 135].

Що ж до обов'язків, то батьки мають піклуватися про здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток дитини, забезпечити здобуття нею освіти, поважати її (ст. 150 СК України). Батькам заборонено експлуатувати дитину та застосовувати до неї фізичні покарання. Питання про те, як треба виконувати ці обов'язки, які форми та методи виховання застосовувати, мають вирішувати самі батьки, проти ці методи повинні не суперечити закону та моральним нормам.

Діти мають однакові права та обов'язки щодо батьків, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі, чи ні; дитина має право на належне батьківське виховання, на захист своїх прав у судовому порядку, на спілкування із батьками, якщо таке право не обмежене законом [3, с. 52–53].

Окремо потрібно виділити обов'язок батьків утримувати своїх дітей та обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх немічних батьків [3, с. 64]. Аліментні зобов'язання батьків щодо утримання своїх дітей належать до аліментних зобов'язань першої черги, оскільки вони не залежать від наявності в суб'єктів інших родичів.

Глава 14 регулює права батьків і дітей на майно. Майнові відносини батьків і дітей – це такі відносини, що виникають між ними щодо майна, яке їм належить. У випадках, які стосуються управління майном, або ж коли реалізується право власності на майно, такі правовідносини можуть регулюватися не лише сімейним правом, але й цивільним. Тобто, діти можуть набути майно такими шляхами, як отримання у спадок, отримання у подарунок, своя заробітна плата. А це вже цивільні правовідносини. Таким чином, відносини батьків і дітей щодо майна регулюються як сімейним, так і цивільним правом.

У Сімейному кодексі України зафіксовано режим роздільності майна дітей та батьків. Згідно ч. 1 ст. 173 Сімейного кодексу України, названі суб'єкти сімейних правовідносин, зокрема й ті, які проживають разом, можуть самостійно володіти майном [1, с. 135]. Тобто, якщо майно належить батькам чи дитині, то вони незалежно від термінів користування цим майном будуть єдиними його власниками, які мають право здійснювати правомочності щодо володіння, користування та розпорядження цим майном. Також Сімейного кодексу України встановлено, що якщо між неповнолітніми дітьми та батьками виникла суперечка щодо того, кому належить майно, то вважати, що таке майно належить батькам, якщо іншого не встановлено судом. Майном дитини вважаються і ті речі, які були придбані ними для дитини для того, аби забезпечити її навчання, виховання та розвиток. Це можуть бути різні книги, музичні інструменти, іграшки, якесь спортивне обладнання (ст. 174 Сімейного кодексу). Окрім режиму роздільної власності, сімейним законодавством передбачено і режим спільної сумісної власності. Відповідне положення закріплено у ст. 175 Сімейного кодексу України, де зафіксовано, що те майно, яке було отримане дітьми та батьками в результаті їхньої спільної праці, чи куплене на спільні кошти належить їм саме на праві спільної сумісної власності [2, с. 107].

За невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей батьки можуть бути притягнені до різних видів юридичної відповідальності:

– адміністративної (стаття 184 кодексу України про адміністративні правопорушення «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей») [5];

– цивільно-правової (статті 1178–1183 Цивільного кодексу України) [4, с. 359–361];

– сімейно-правової (стаття 164 «Підстави для позбавлення батьківських прав»);

– кримінальної (стаття 166 Кримінального кодексу України «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування») [6].

Неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей означає бездіяльність, у результаті якої обов'язки по вихованню виконуються неякісно, не в повному обсязі.

Наслідком такого поводження з дитиною може бути позбавлення батьківських прав. Позбавлення батьківських прав – санкція до батьків, які порушують свій обов'язок щодо виховання неповнолітніх дітей. У ст. 164 СКУ виписані випадки, у яких можливо позбавлення батьківських прав. Це може відбутися тоді, коли батьки не забрали дитину з пологового будинку, змушували дитину до жебрацтва, засуджені за кримінальні злочини проти дитини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ватрас В. Батьки та діти як суб'єкти сімейних правовідносин / В. Ватрас // Університетські наукові записки. – 2008. – № 4. – С. 145–150.

2. Лапчевська О. Проблеми захисту майнових прав дитини / О. Лапчевська // Судова апеляція. – 2013. – № 1. – С. 103–109.

3. Сімейний кодекс України – К. : Паливода А. В., 2015. – 104 с.

4. Цивільний кодекс України – К. : Паливода А. В., 2015. – 408 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

Баранчук Анастасія Вікторівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Особливості конституційного процесу в УРСР

Конституція сучасної правової держави має бути основним і дієвим інструментом регулювання суспільних відносин. Конституція повинна об'єднувати правову систему держави, надавати їй стабільності та впорядкованості. Тому важливим для України є конституційний процес, адже створення власної конституції проходило та власне й проходить зараз в умовах економічної та політичної кризи.

Конституції Радянської України є повчальним прикладом розвитку вітчизняного конституціоналізму, без вивчення яких неможливо повною мірою зрозуміти проблеми і перспективи сучасного етапу розвитку держави. Конституційний процес в Україні не завершено, а це зумовлює актуальність нашого дослідження. Розв'язання відповідних теоретичних питань об'єктивно сприятиме вдосконаленню механізму втілення конституційних норм у життя. Окремі аспекти обраної теми знайшли висвітлення у працях Л. І. Летнянчина [5], А. Г. Слюсаренка [7], В. С. Кульчицького [6], П. П. Музиченка [1].

Після утвердження радянської влади на території України розпочинається тривалий конституційний процес. Згідно з постановою ІІІ з'їзду КП(б)У текст першої конституції Української РСР був розроблений та укладений ЦК Компартії України. Конституція РРФСР 1918 р. лягла в основу Конституції УРСРС 1919 р.

У Конституції не приховувався класовий характер надання прав і свобод, а також встановлювався політичний режим диктатури пролетаріату [6, с. 12–14]. Конституція була написана українською мовою. Українська Соціалістична Радянська Республіка проголошувалася диктатурою пролетаріату. Влада працюючого населення на території Української Соціалістичної Радянської Республіки мала здійснюватися через Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та інші органи влади за наказом Рад [1, с. 279]. Звичайно, в проекті радянської Конституції України 1919 р. немає положення про поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову, яке є керівним у західних Конституція. Однак, перша радянська Конституція мала важливе значення, адже вона стала юридичним підґрунтям для розвитку державотворчих та законотворчих процесів в УСРР [7, с. 28–34].

У травні 1929 р. XI Всеукраїнський з'їзд Рад затвердив нову Конституцію УРСР, в основу якої було покладено Конституцію СРСР 1919 р. та Конституцію РРФСР. Вона встановлювала повновладдя трудящих, скасовувала приватну власність, підтверджувала входження до складу СРСР УССР як суверенної договірної держави, яка зберігала за собою право вільного виходу з Союзу, закріплювала принцип верховенства загальносоюзних органів і загальносоюзного законодавства. Як і перша Конституція УСРР, Конституція 1929 р. на законодавчому рівні закріпила принцип диктатури пролетаріату. Республіка Рад затверджувалась як державна форма цієї диктатури.

Конституція УСРР 1929 р. встановила право самостійно затверджувати власну Конституцію; право на територіальне верховенство; право на створення особистих органів державного управління і органів державної влади; право прийому до громадянства Української СРР; право ВУЦВК на здійснення законодавчої ініціативи у найвищих органах Союзу РСР [7, с. 65–67].

Документ проголошував забезпечення рівних політичних прав для трудящих мас незалежно від статі, віри, раси та національності, і повністю позбавила цих прав експлуататорські класи. Громадяни УРСР проголошувались громадянами СРСР. Конституція забезпечувала всім національностям, які жили на території УРСР, право вільно користуватися мовою, якою вони володіють. Громадяни також отримали право вільно влаштовувати зібрання, мітинги, походи, освіта встановлювалась всезагальною та безкоштовною [2].

Не дивлячись на позитивні сторони, Конституція УРСР 1929 р. мала негативні наслідки, що проявилось у жахливому адмініструванні (виселення і знищення найбільш працездатної частини селянства і інтелігенції), встановлювалась інша періодичність скликання з'їздів Рад, чергові Всеукраїнські з'їзди Рад скликалися ВУЦВК один раз на два роки. Конституція призвела до погіршення сільськогосподарського виробництва в Україні, що стало однією з причин Голодомору 1932–1933рр., адже всі кошти були направлені лише на індустріалізацію, інші галузі господарства занепадали. Затвердження диктатури пролетаріату в майбутньому призвело до скасування приватної власності і відкинуло Україну від магістралі Світового розвитку.

Наступна Конституція Української РСР була прийнята Надзвичайним 14-м з'їздом Рад УРСР в 1937 р. Вона була побудована на основі Конституції СРСР 1936 р., основна частина її статей носила демагогічний характер [3].

За Конституцією УРСР вищою державною владою в республіці була наділена Верховна Рада УРСР. Вона обирала Президію Верховної Ради УРСР, яка складалася з голови Президії Верховної Ради УРСР, двох заступників, секретаря Президії і 15 членів Президії Верховної Ради УРСР. Президія Верховної Ради УРСР була підзвітна Верховній Раді УРСР у всій своїй діяльності. Найвищим виконавчим і розпорядчим органом державної влади за Конституцією УРСР 1937 р. ставала Рада Народних Комісарів УРСР.

Як зауважував В. С. Кульчицький, особливість Конституції полягала в тому, що в ній вперше зустрічається положення про комуністичну партію як основну установу громадських і державних організацій [6, с. 183].

За Конституцією 1937 р. громадянам УРСР гарантувалися демократичні права й свободи, зокрема свобода друку, слова, вуличних походів та демонстрацій, свобода мітингів і зборів. Вони отримали право на недоторканість особи, майна, освіту, відпочинок, матеріальне забезпечення в похилому віці. Як і за Конституцією 1929 р., новий документ також проголошував рівноправність громадян незалежно від статі, расової приналежності чи релігійної, жінки отримали рівні права з чоловіками у всіх сферах життя.

За новою Конституцією УРСР впроваджувалися у життя основні засадничі ідеї марксистко-ленінської теорії про організацію та розвиток першого в світі радянського державного та соціалістичного суспільного устрою. Конституція 1937 р. утвердила зовсім іншу виборчу систему, яка була заснована на загальному виборчому праві. Багатоступеневі вибори були замінені прямими, відкрите голосування ставало таємним [3].

Четверту Конституцію УРСР було прийнято 20 квітня 1978 р. – слідом за прийняттям нової союзної конституції на позачерговій сесії Верховної Ради УРСР. Її текст був розроблений за зразком Конституції СРСР 1977 р. Вказаний документ проголошував новий стан розвитку Радянської держави, а саме побудову в Радянському Союзі суспільства «розвиненого соціалізму».

За новою Конституцією року вся влада в Українській РСР належала народові. Народ здійснював державну владу через Ради народних депутатів, які становили політичну основу республіки. Всі інші державні органи підконтрольні і підзвітні Радам народних депутатів. Організація і діяльність Радянської держави будувалися відповідно до принципу демократичного централізму: виборності всіх органів державної влади знизу доверху, підзвітності їх народові, обов'язковості рішень вищестоящих органів для нижчестоящих. Українська РСР у зовнішньополітичній діяльності керувалася цілями, завданнями та принципами зовнішньої політики, визначеними Конституцією СРСР.

Важливим органом влади республіки була Президія Верховної Ради УРСР: вона ставала підзвітним Верховній Раді Української РСР органом, який повинен забезпечувати злагоджену роботу вищого органу влади республіки [1, с. 373]. Конституція розширювала компетенцію органів Союзу, зводила нанівець можливість здійснення державного суверенітету України. Рада Міністрів УРСР виконувала роль уряду [4].

Конституцією УРСР 1978 р. були закріплені основні принципи процесуального права. До них можна віднести здійснення правосуддя тільки судом, на засадах

рівності всіх громадян перед законом, участь у суді першої інстанції народних засідателів, колегіальність розгляду цивільних і кримінальних справ у всіх судах, гласність судового розгляду; право обвинуваченого на захист тощо [6, с. 190].

Підводячи підсумки, варто відзначити, що усі Радянські Конституції України були важливими документами і спочатку розроблялися в ідеологічних відділах ЦК КПРС. Зважаючи на це, а також статус квазі-держави, який мала Україна, з великим застереженням ми можемо віднести Конституції УРСР до групи особливих законів країни. Радянські дослідники окреслювали особливу юридичну категорію – «Радянська Конституція» – як суттєво нову для конституційного права. Тому дослідження радянських Конституцій України дає нам можливість прослідкувати головні особливості становлення конституційного процесу в Україні. З історичної точки зору, аналіз конституцій радянського періоду в історії України дав можливість прослідкувати зміни в ідеологічному, політичному відношенні державно-правових інститутів комуністичної партії, яка була основною, а також з'ясувати процес розвитку «соціалістичного будівництва» в нашій країні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Музиченко П. П. Історія держави і права України : [навч. посіб.] / П. П. Музиченко. – [4-те вид.]. – К. : Знання, 2003. – 429 с.

2. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік 1929 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua

3. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік 1937 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua

4. Конституція України: затверджено Законом України від 20.04.1978 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888-09;

5. Летнянчин Л. І. Еволюція конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні / Л. І. Летнянчин // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 11: Зб. наук. пр. – Х. : Право, 2006. – С. 194–207.

6. Кульчицький В. С. Історія держави і права України. Академічний курс : [підручник] / В.С.Кульчицький, Б.Й. Тищик. –Львів : Ін юре, 2007. – 289 с.

7. Слюсаренко А. Г. Історія Української Конституції України / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – К., 1993. – 187 с.

Борисюк Тетяна Петрівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Розбудова правової держави в Україні: проблеми та перспективи

Ідея правової держави, яка бере свій початок із античної політико-правової думки і отримала могутній імпульс розвитку в Новий час, у сучасних умовах набуває практичної реалізації. Офіційне признання держави як правової в конституціях ряду країн, в тому числі і України, викликає необхідність наповнити категорію «правова держава» реальним юридичним змістом. В Україні зберігає свою актуальність та значущість проблема наукового осмислення тих фундаментальних ідей та положень, які лежать в основі як самої моделі правової держави, так і процесу її формування і

розвитку в тих чи інших конкретних політичних, культурно-національних, економічних та історичних умовах.

Проблематика соціальної правової держави активно розробляється українськими правознавцями. У наукових роботах В. Д. Бабкіна, П. М. Рабіновича, О. В. Скрипнюка, І. В. Яковюка та інших авторів порушуються питання історії виникнення та становлення соціальної правової держави, визначаються її поняття та принципи, аналізується зарубіжний досвід розбудови.

Поняття правової держави виникло близько 200 років тому. Це поняття було введено в широкий науковий обіг Робертом фон Молем. Він виділяв правову державу як «організацію спільного життя людей таким чином, щоб кожен максимально заохочувався і підтримувався у вільному і розумному вживанні і використанні своїх сил » [2, с. 172].

У сучасній правовій теорії немає однакового підходу до визначення поняття «правова держава». Можна виділити два основних напрямки, які роблять акцент або на матеріальному, або на процесуальному (процедурному) аспекті даного терміну. В рамках першого напряму базовими умовами для визнання держави правовою виділяються стабільність, передбачуваність та інші якісні характеристики законів, підпорядкованість діяльності державних органів праву. В рамках широкого (матеріального) підходу вказується на необхідність використання не тільки формальних, а й змістовних критеріїв [2, с .215].

Варто відзначити, що за двохсотлітню історію існування даного поняття кожен з двох аспектів отримав переважний розвиток відповідно в континентальній і в англосаксонській правових традиціях. Таким чином, виділялися дві основні форми прояву принципу правової держави в юридичному житті. З одного боку, це система якісних і правильно упорядкованих правових норм, заснованих на певних базових цінностях, що дозволяє стримувати свавілля виконавчої влади. З іншого – це конституційний контроль за правомірністю, справедливістю законів, тобто опосередкований контроль верховного (конституційного) суду за законодавчою діяльністю. Зазвичай вважається, що наявність двох цих аспектів в системі права держави як раз дозволяє характеризувати таку державу як правове [1, с. 208].

Звернення до проблеми правової держави на сучасному етапі розвитку українського суспільства є невипадковим. Чітке усвідомлення того, що правова держава є нічим іншим, як формою організації і діяльності державної влади, якій властиві демократичний режим конституційного правління і законності, верховенство права, поділ державної влади та взаємний контроль владних гілок, взаємна відповідальність держави і особи, визнання, гарантування і забезпечення основних прав людини і громадянина, постає як незаперечна річ. Причому, як довела логіка розвитку теорії класичного юридичного позитивізму (К. Гербер, Д. Дайсі, Р. Ієрінг, П. Лабанд, А. Есмен) і неопозитивізму (Г. Кельзен), всі спроби підмінити поняття «правова держава» терміном «держава законів» або «держава законності» мають своїм наслідком надзвичайно складні і практично невирішені теоретичні проблеми [2, с. 234].

Водночас, попри значні зусилля із забезпечення принципів верховенства права, верховенства Конституції, законності, пріоритету прав людини і громадянина, процес формування правової держави гальмується. Діє якийсь додатковий і значною мірою неврахований фактор, який не дозволяє реалізовувати класичні принципи правової держави. На нашу думку, суттєвою помилкою, якої часто припускаються ті, хто намагається якнайшвидше перетворити Україну на правову державу, є те, що для них

вона зводиться виключно до додавання тих чи інших правових інститутів, забезпечення ефективного функціонування конкретних органів державної влади. Правова держава повинна мати своє підґрунтя, свою основу. Такою основою може бути лише правове громадянське суспільство [5, с. 37–43].

Конституційно проголосивши свій намір стати демократичною і правовою, Україна, безумовно, водночас не перетвориться в таку. Потрібен певний період для трансформації відповідних державних і суспільних інститутів, їх адаптації до нових політичних та соціально-економічних умов. Більшість ознак української правової державності мають формальний характер, а побудувати правову державу лише за формальними ознаками неможливо. Без органічного поєднання легітимної влади із забезпеченою у суспільстві свободою, без ефективного функціонування влади з дотриманням її окремими гілками вимог закону і забезпечення його верховенства в діяльності держави та усіх сферах суспільного життя [4, с. 88].

Побудова правової держави глибоко пов'язана також зі зміцненням демократичних традицій функціонування державної влади. Ці традиції лише формуються і досягнення усталеності у здійсненні влади є довготривалим процесом. За умов збереження вільних виборів, демократичного політичного режиму, свободи преси, формування поваги до прав і свобод громадян з боку держави та її посадових осіб дані традиції, безперечно, сформуються. І варто сподіватись, що саме вони стануть чи не найбільшою запорукою правової держави та її спадкоємності [6, с. 142].

Проблеми, що стоять перед Україною на шляху побудови правової держави, можна попередньо узагальнити наступним чином: 1) усі сфери життєдіяльності охоплені системною кризою, особливо вражені економіка та соціальна сфера; 2) на рівні керівництва державою відсутнє цілісне уявлення про шляхи виходу із кризи, оскільки кожен уряд, пропонуючи власну програму дій, не несе відповідальності перед суспільством за її виконання; 3) продовжується протистояння між законодавчою і виконавчою гілками влади; 4) не зважаючи на наявність великої кількості політичних партій, суспільство державна влада політично не структуровані. Між політичними партіями крайніх орієнтацій точиться боротьба за владу, а непримиримість між ними виходить за рамки цивілізованості; 5) в суспільстві продовжують функціонувати політичні сили та громадські угрупування антидержавницького, антиукраїнського спрямування; 6) неповага до Конституції та законів є поки що, на жаль, загальною нормою [7, с. 78]. Тому можна стверджувати, що перед українським суспільством і державою постала нагальна необхідність системного та одночасного вирішення трьох надзвичайно складних і масштабних проблем.

Сучасні українські політичні реалії багато в чому визначаються соціальною структурою суспільства. Низька громадсько-політична активність населення, верхівковий характер політичних партій і політичного процесу в цілому, неефективність механізмів оформлення та представлення інтересів соціальних груп і прошарків, превалювання «тіньових» форм у стосунках між різними політичними силами багато в чому зумовлюються соціальними чинниками. Все це формує сприятливе середовище для вкорінення такої спотвореної форми політичного режиму як напівдемократія, яка за певних умов може функціонувати як досить стабільний і довготривалий політичний режим. Саме тому перед українським суспільством постає невідкладна проблема опрацювання і практичної реалізації дієвих кроків, які дозволили б уникнути подібної, вкрай небажаної, перспективи [3, с. 47].

Таким чином, не викликає сумнівів теза про те, що громадянському суспільству повинна відповідати і держава нового типу – правова держава, активне формування якої відбувається паралельно з розбудовою громадянського суспільства. Тому завданням Української держави є створення міцних передумов громадянського суспільства, з одного боку, і перетворення самої держави на соціально-політичний інститут із новими функціями, які б відповідали потребам громадянського суспільства, – з іншого. На нашу думку, розбудова в Україні правової держави, як і становлення всієї сукупності форм та механізмів громадянського суспільства, – це тривалий процес, у якому мають взяти участь і державні органи та установи, і самі громадяни.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бакуменко В. Реформа політичної системи України: необхідність та основні напрямки реалізації / В. Бакуменко, Ю. Сурмін // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2002. – № 4. – С. 208–218.

2. Заєць А. П. Правова держава / А. Заєць // Теорія держави і права. Академічний курс : [підруч.] / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

3. Кириченко С. О. Громадянське суспільство і правова держава: поняття та зміст / С. О. Кириченко. – К. : Логос, 1999. – 47 с.

4. Кириченко С. О. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави / С. О. Кириченко. – К. : Логос, 1999. – 88 с.

5. Медведчук В. Правова наука і правова держава: проблеми взаємозв'язку і розвитку / В. Медведчук // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 37–53.

6. Петришин О. Громадянське суспільство – підґрунтя формування правової держави в Україні / О. Петришин // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 142–161.

7. Шемшученко Ю. С. Теоретичні проблеми формування правової держави // Ю. С. Шемшученко. Вибране. – К. : Юридична думка, 2005. – С. 75–79.

Грищенко Олександр Павлович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сімейне право в законах Хаммурапі

Сім'я – це основа будь-якого суспільства, саме тому цей інститут сильно охороняється сучасним законодавством нашої країни. Закони формуються, складаються та змінюються протягом багатьох поколінь, тому доцільно, керуючись девізом просвітників ad fontes (лат. до джерел) поглянути на одну з найперших у світі законодавчих збірок, тобто на старовавилонський звід законів – закони Хаммурапі. Закони Хаммурапі – це перший в історії суто законодавчий акт, тому що він визначається практично повною відсутністю релігійно-сакрального мотивування його норм.

Основна інформація щодо законів Хаммурапі взята з текстів перекладу цих законів українською та російською мовами [2; 6], а також коментарів до цього закону

[1, 5]. Пояснення культурно-історичного контексту цих законів можна знайти у праці Х. Саггс [3].

У старовавилонські часи, часи постійних війн та небезпек держава намагалася як можна сильніше захистити права кожної сім'ї, від чого залежало благополуччя всієї держави. Саме тому питанням сімейного права присвячено 37 з 282 параграфів законів Хаммурапі (§ 127–164).

Перші параграфи стосуються загальних питань шлюбу. Законність шлюбу, як і будь-де мала бути підтверджена певними юридичними формальностями. Чоловік та жінка мусили привселюдно укласти шлюбний контракт, який був переважно усним. Так, у § 128 зазначається, що чоловік щоб одружитися мусить заключити договір з жінкою, а якщо ні – то вона не буде його дружиною [1, с. 274].

За законами Хаммурапі суворо каралася подружня зрада: «Якщо дружину чоловіка застануть лежачою з іншим чоловіком, то потрібно їх зв'язати і кинути в воду» (§ 129). В законах Хаммурапі простежуємо конкретні правила за якими мало йти розслідування питань подружньої зради (§ 130–136). За зґвалтування жінки наступала смертна кара: «Якщо чоловік зґвалтує жінку, яка не пізнала чоловіка і живе у будинку свого батька, і ляже на її лоно, а його схоплять, то цього чоловіка треба вбити; ця жінка звільняється від відповідальності» (§ 130) [4].

Були встановленні винятки, за якими жінка могла бути виправдана у разі подружньої зради, наприклад, якщо чоловік пішов у полон, і в його домі немає засобів до існування, то жінка могла піти до іншого, залишаючись невинною (§ 134). Такий закон був прийнятий у зв'язку з постійними війнами, коли чоловіки часто не поверталися додому, та були єдиними годівниками сім'ї, через що їх відсутність загрожувала вимиранню всієї родини. Якщо ж чоловік вертався з полону то жінка мусила повернутися до нього, але діти народжені від іншого залишалися у батька дітей (§ 135) [2, с. 178–179].

За умови якщо жінка могла себе прогодувати у домі чоловіка, але пішла жити до іншого, то такий вчинок прирівнювався до зради (§ 133).

Після окремих випадків розлучення йдуть параграфи, які говорять про загальні випадки, що дозволяють розлучення. Не можна було розлучитися за умови, якщо жінка має дітей, і ні в чому сильно не провинилася. Однак § 137 допускає розлучення з жрицями, які народили чоловікові дітей та надітум , тобто, жінка, яка саме не може мати дітей, і дає чоловікові рабиню, яка б народила йому дітей. У такому випадку чоловік мав повернути придане, а також половину свого поля , саду та рухомого майна, щоб жінка могла на щось жити. У такому випадку діти залишалися з мамою.

Параграфи 141–149 регулюють особливі випадки, які виникають у шлюбі. У них розкриваються питання розлучень, покарання за зраду, а також статус дружини, рабинь та наложниць.

Чоловікові дозволялося розлучитися з дружиною у випадках: аморальної поведінки, образи, невмілого керування майном. Таких жінок або виганяли, або вони ставали рабинями, і чоловік у такому випадку міг вже повторно одружитися (§ 141).

Цікаво, що ініціатором розлучення могла бути сама жінка, а не тільки чоловік. Так, якщо чоловік ображав свою жінку, чинив насилля, або зраджував вона могла сказати йому «не бери мене». У такому випадку цю справу мав розглядати квартал, де проживає подружжя, і якщо буде знайдено, що ці обвинувачення підтвердженні то жінка могла забрати своє придане і піти з дому чоловіка (§ 142). Але слід відзначити, що у такому випадку чоловік не підлягав ніякому покаранню, що є яскравою ознакою

нерівності, оскільки за наступним параграфом жінку, яка зраджувала чоловіка кидали зв'язану у воду (§ 143).

Закони Хаммурапі захищали права жінок. Так, якщо вони хворіли проказою, то чоловік не мав права вигнати їх, а мусив стримувати до смерті, хоча й при цьому міг одружитися удруге (§ 148). У випадку розлучення з жінкою, яка не народила дітей, чоловік мав повернути їх придане [1, с. 275].

Щодо чоловіків закон був дещо м'якший. Так, наприклад, якщо жінка не могла народжувати дітей, то вона могла дати своєму чоловікові рабиню, яка б народила йому дітей, але ці діти вважалися дітьми жінки (§ 144). Але такий чоловік не міг одружитися вдруге, або брати собі наложницю, тобто права жінки були захищені у цьому випадку [6].

Параграфи 150–164 (окрім 154–158) стосуються питань власності подружжя. У ассирійській сім'ї дружина могла мати власне майно, якщо чоловік їй його подарував, підтверджуючи це документом з печаткою (§ 150). У такому разі жінка могла сама розпоряджатись своїм майном, і передати його у спадок будь якому з синів. Розумно врегульовані у законах Хаммурапі питання боргів. Так, жінка не мала нести відповідальності за борги чоловіка, які він мав до вступу у шлюб, так само і чоловік не ніс відповідальності за борги дружини. Але якщо борг виник після одруження, то обидва з подружжя були відповідальними за його покриття (§ 152).

Суворо карали жінку, яка брала участь у вбивстві свого чоловіка заради іншого, її саджали на кіл (§ 153).

Параграфи 154–158 говорять про покарання за інцест. За кровозмішення батька та дочки батька виганяли з общини, про дочку нічого не йдеться, скоріш за все вона залишалася невинною, як потерпівша (§154). Суворо карали за випадки інцесту як чоловіків так і жінок. У параграфах 155–156 говориться: «Якщо людина вибрала своєму сину наречену, і його син пізнав її, а потім він самий пізнав її, і його схопили, то цю людину повинні зв'язати і кинути його у воду. Якщо людина вибрала своєму сину наречену, і його син ще не пізнав її, а він сам пізнав її, то він повинний відважити їй 1/2 міни срібла і відшкодувати усе, що вона принесла з будинку свого батька, а потім її може взяти в дружини чоловік, що їй по серцю» [6].

За інцест сина з матір'ю, якщо батько помер, обох спалювали на вогнищі (§ 157). Значно м'якшим було покарання за інцест пасинка з мачухою, адже пасинка не вбивали, а лише виганяли з будинки батька, виганяли з батьківського дому [3, с. 161]. Причини за якою у законах Хаммурапі існували різні покарання за інцест можна вбачати у тому, що Хаммурапі вбачав у інцесті дві провини, а саме ритуальну, як кровозмішення, та майнову, адже при інтимних відносинах сина та матері, а також батька та жінки його сина відбувалося зазіхання на чужу власність (дружина батька, та дружина сина). Отже, за ритуальну провини карали смертю, а за інцест як зазіхання на чуже майно більш помірним покаранням.

Наступні параграфи (§ 159–164) стосуються питання приданого дружини. Придане, або посаг, які переходили у сім'ю в яку йшла дружина, належало цій сім'ї, і після смерті дружини переходило у спадок до синів.

У законах Хаммурапі бачимо доволі продуману та стрункy систему регулювання сімейних відносин. У збірнику законів можна побачити параграфи, які регулюють питання законності шлюбу, покарання за зраду, за інцест, а також питання власності подружжя та причини і порядок розлучень. Слід сказати, що більше прав, як і в усіх східних цивілізаціях Азії, було у чоловіка. Проте закони Хаммурапі захищали і жінок, дозволяючи їм бути ініціаторами розлучень та ін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дьяконов И. М. Старо-вавилонские законы. Комментарий / И. М. Дьяконов, Я. М. Магазинер // Вестник древней истории. – 1952. – № 3 (40). – С. 262–303.
2. История Древнего Востока. Тексты и документы : [учеб. пособ.] / [под ред. В. И. Кузищина]. – М. : Высшая школа, 2002. – С. 167–191.
3. Саггс Х. Вавилон и Ассирия. Быт, религия, культура / [пер. с англ. Л. А. Карповой] / Х. Саггс. – М. : Центрполиграф, 2004. – 234 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://issuu.com/874349/docs/b9fd0cf6d9a7f5
4. Dyneley P. J. Review: The Code of Hammurabi // The American Journal of Theology. – 1904. – July (vol. 8, № 3). – P. 601–609. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.jstor.org/stable/3153895?seq=9#page_scan_tab_contents
5. Закони вавилонського царя Хаммурапі (повний текст) // Електронна бібліотека Історичного факультету МГУ імені М. Г. Ломоносова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/hammurap.htm
6. Закони вавилонського царя Хаммурапі (повний текст українською). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hammurabi.esy.es/

Кравчук Світлана Василівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

«Руська правда» як одна з найдавніших пам’яток правової думки в Україні

Український народ має дуже давню та багатогранну історію. Окремої уваги заслуговують аспекти, що стосуються регулювання суспільно-правових відносин. Одним із перших юридичних документів, який виник на українських землях, була «Руська правда». Це був свого роду синтез норм звичаєвого права та державного законодавства. Норм та приписів цього документу люди дотримувались століттями, що свідчить про її авторитетність та ефективність у сфері врегулювання суспільних відносин. Завданням даного дослідження є аналіз «Руської правди» як української правової пам’ятки, її вплив на розвиток правової системи України. Дослідженням даної теми займались такі видатні науковці як В. Татіщєв, М. Максименко, О. Зимін, І. Еверс та інші. Об’єктом його виступає українське середньовічне право, а предметом – сама «Руська правда».

Статті цього документу дають широке уявлення про стан правової системи на українських землях доби Київської Русі та основні відмінні риси її функціонування. Це, в першу чергу, нерівноправність. Ті особи, що належали до вищих верств суспільства, були наділені більш широкими правами. Це проявлялось у мірі покарання та відшкодування завданих збитків [3, с. 98]. Іншою характерною особливістю є те, що поняття злочину не розмежовувало цивільні та кримінальні правопорушення.

Основним завданням «Руської правди» було створення єдиної системи норм, якими повинно було користуватись суспільство, аби справедливо судити тих, хто вчинив злочин та визначати міру збитку постраждалій стороні.

Свідченням її актуальності у середньовічному суспільстві є широке використання, про що говорить значна кількість списків. У ній було описано що варто називати злочином, які покарання слід за них призначати та як здійснювати суд. Крім

того, «Руська правда» має казуальний характер – здійснено спробу вчинення правосуддя у різних ситуаціях.

У історичній та юридичній науках прийнято розділяти цей документ на три редакції: Коротку, Велику Правду(Поширену) і Скорочену.

Коротка містить у собі «Правду Ярослава», «Правду Ярославичів», «Покон вірний» та «Урок мостникам». Містила вона 43 статті, які стосувались встановлення та покарання за вбивство людини, побиття, посягання на чуже майно та способи його повернення тощо.

Крім того, відмітною рисою «Правди Ярослава» була заміна смертної кари на грошовий відкуп за найбільш поширені злочини. Проте було узаконено поняття кровної помсти, хоч і значно обмежувалось коло родичів, які могли здійснювати правосуд. Серед основних питань, які піднімались у ній, були: прийняття спадщини, землеволодіння, становище населення, зокрема холопів.

«Правду Ярославичів» було складено дещо пізніше, синами князя: Ізяславом, Святославом та Всеволодом. У ній майнове розшарування стало більш помітним, тому акцент був зроблений на захисті прав вищих верств населення. Також скасовувалась кровна помста, що замінювалась грошовим відкупом, який відходив до казни.

«Покон вірний» регламентував у більшій мірі розмір податку (не данини), на який утримувались дружинники, що приїжджали від князівського імені чинити суд на місці скоєння злочину. «Урок мостникам» визначав розмір побору для сплати заробітної плати людям, що займались ремонтом та будуванням мостів міста.

Велика, або Просторова Правда пов’язана з ім’ям В. Мономаха і складалась із двох частин: «Суд Ярослава» (статті 1–52) і «Статут Володимира Мономаха»(статті 53–121). У ній було доопрацьовано минулу редакцію, внесено деякі корективи та доповнено. Датувати її можна приблизно 1113 р., адже саме зі сходженням на князівський престол В. Мономах видав свій звід законів, що в більшій мірі стосувався фінансової сфери: ділових торговельних відносин купецтва та міщан.

Цей документ вміщав 70 приписів, які стосувались не лише кримінального права, а й сфери цивільних правовідносин [1, с. 254]. Крім того, регламентувався порядок укладення договорів різних видів та передбачались міри покарання за недотримання їх умов. За купецтвом закріплювались особливі привілеї на ведення їх професійної діяльності. Приміром, у разі шторму чи пограбування корабля з товарами, лихварі повинні були надати боржнику можливість відстрочення боргу. Проте, якщо збитки були завдані через провину самого купця, то його можна було продати і він ставав холопом. Також купці мали право укладати договори зі свідками.

Важливим досягненням цього документу було врегулювання відносин між феодалом та його васалами. Цей факт є свідченням поглиблення відносин у феодальному суспільстві та закріпачення простого населення [2, с. 185]. Селянин втрачав особисту свободу і ставав залежним від феодала. Він не мав права піти від нього, міг бути покараний своїм паном. Попри це лишались деякі права: законодавство захищало життя, власність та особисті права такої людини, проте не в такій мірі як вільного селянина чи міщанина.

Починаючи з середини XII ст. цей «Устав» об’єднали зі скороченою «Руською правдою» та іншими уставами князів під загальною назвою – Суд Ярослава. Крім того, було здійснено доопрацювання цього зводу, орієнтуючись на норми права Візантійської імперії як зразка правової думки. Таким чином, всі зібрані воєдино

документи поділили на дві частини: Правда Ярослава (1–52 статті) та Устав В. Мономаха (53–121 статті) [1, с. 265].

Доопрацьований і систематизований варіант був більш обширним, тобто зачіпав регулювання різних сфер суспільного життя, на відміну від попередніх редакцій. Це і сімейне, і цивільне, і кримінальне, і процесуальне та інші галузі права. Частина, складена В. Мономахом, регулювала питання у сфері спадкування, вотчин, адміністративного управління та правового становища різних верств населення [1, с. 277]. Фактично, коли в контексті вживається поняття «Руської Правди», то мається на увазі саме Просторова «Руська Правда», адже її норми та приписи були головним джерелом права Русі протягом періоду феодальної роздробленості.

Скорочена ж версія «Правди» з'явилась дещо пізніше, приблизно з середини XV ст. Але вона не використовувалась широко у суспільстві, лише у судах під юрисдикцією церкви [4, с. 45].

Дослідники вважають, що «Руська правда» була типовим зводом законів для тогочасного суспільства. У інших країнах існували подібні аналоги – Німеччина, Франція та інші. Сучасні дослідники відзначають, що «Руська правда» мала досить гуманістичний характер, не надто притаманний для суспільства того часу. Але все ж її норми вказують на досить примітивний розвиток правової системи та державного апарату, про що свідчить відсутність абстрактності, складності та узагальненості.

Не слід забувати, що «Руська правда» не була єдиним джерелом права того часу. Державні службовці, що чинили суд, дотримувались тих законів, які, на їх думку, були більш доцільними. У цьому якраз і полягає відмінність із сучасністю, коли дотримуються єдино вірної норми законодавства. На Русі на вибір впливали різні чинники. Це і авторитет законодавця (тому «Правда» у Середньовіччі асоціювалась із іменем Ярослава Мудрого та Ярославичами [5, с. 64]), і консервативність, що вважалась запорукою законності, і проста обізнаність у законодавстві. Цим пояснюється використання з «Руською правдою» паралельно інших законів – церковного права та збірників права з Візантії.

Як висновок варто сказати наступне:

– основу законодавства Київської Русі становили норми звичаєвого права;

– основу законодавства складали церковні устави, княжі збірники законів, двосторонні договори князівської влади з іншими князями, військом та простим населенням, яке було залежне від неї, а також договори з іншими державами.

– велику роль у формуванні давньоруського права відіграло східноримське або візантійське право.

– фактично розвиток права проходив досить поступово, з помірним відходом чи зміною усталених народних традицій, хоча у своїй основі походив від них. Яскравим прикладом цьому слугує «Руська правда», що є першою кодифікацією норм звичаєвого права.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зимин А. А. Правда русская : [монография] / А. А. Зимин. – М. : Древлехранилище, 1999. – 427 с.

2. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі : [навч. посібн.] / НЮУ ім. Я. Мудрого. – Харків : Право, 2014. – 344 с.

3. Федорова А. Н. Правонарушение и юридическая ответственность по Русской Правде. Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. – Тольятти, 2005. –192 с.

4. Эверс И. Ф. Г. Древнейшее русское право в историческом его раскрытии / И. Ф. Г. Эверс – М. : Книга по Требованию, 2012. – 448 с.
5. Юшков С. В. Русская Правда. Происхождение, источники, значение. / С. В. Юшков. – М. : Госюриздат, 1950. – 380 с.

Осадчик Крістіна Леонідівна
студентка
ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І. Я. Франка»

Права дитини в умовах війни

Де ж все-таки починаються права людини?
У місцях недалеко від будинку, таких близьких і
настільки маленьких, що їх не побачиш на
жодній карті світу. І все ж - це світ окремої
людини; оточення, в якому вона живе, школа або
коледж, який відвідує; завод, ферма або контора,
де працює. Це там, де кожен чоловік, жінка і
дитина прагне до рівної справедливості, рівних
можливостей, рівної гідності без дискримінації. І
поки ці права не придбають сенсу там, вони
будуть мати мало значення, де б то не було ще.
Якщо громадяни не будуть дбати про захист цих
прав поблизу від будинку, ми не можемо
сподіватися на прогрес у всьому світі.
Елеонора Рузвельт

Україна зіткнулася з новим явищем – діти-солдати, діти-переселенці, діти бойовиків-терористів і діти загиблих українських військових, досвіду роботи з якими немає…[1]. На війні страшно всім, але найбільш страшно дітям і за дітей. Діти-переселенці, діти які отримали психологічну травму, діти, батьки яких воюють на боці бойовиків, діти, батьки яких загинули чи поранені під час АТО, діти, які беруть (брали) участь у військових діях тощо – це нові виклики, з якими держава поки що не має досвіду роботи. Виявилося, що в українському законодавстві немає відповідей на питання, як допомогти дітям в умовах збройного протистояння, евакуації тощо [4].

Як указують фахівці у сфері національної безпеки, збройний конфлікт на Сході України різко погіршив стан у всіх сферах охорони дитинства, де Україна досягла значних успіхів та загострив ті проблеми, які ще не були вирішені (поширення соціально небезпечних та інфекційних хвороб, скорочення програм імунізації, загострення жорстокості та насильства щодо дітей та у дитячому середовищі, погіршення доступу до послуг освіти, охорони здоров'я та соціальної сфери) [1]. Широкого розголосу набули справи з викраденням українських дітей, вчиненими громадянами країни – окупанта. Діти гинуть під обстрілами, які зачіпають, серед іншого, дитячі установи. Але чи не найстрашнішим є те, що українські діти залучаються до безпосередньої участі в бойових діях. З документів вилучених у бойовиків, відомо принаймні про декілька таких випадків [3].

Державний департамент США опублікував звіт, в якому, зокрема, йдеться про участь дітей у збройному протистоянні на сході України. Згідно зі звітом, діти у віці 15 років беруть участь у бойових групах об'єднаних російсько-сепаратистських сил.

«З'являються повідомлення про те, що діти у віці від 15 до 17 були активно залучені до участі в воєнізованих молодіжних групах, де навчалися користуватися зброєю. Дітям, які успішно навчаються в цьому, пропонують сформувати свою власну розвідку й диверсійні групи, й починати боротися», –йдеться в звіті.

За повідомленням українського уряду, в одному з «дитячих» батальйонів беруть участь діти у віці до 12 років. «Вербування дітей у групи бойовиків мали місце на території непідконтрольній українському уряду і в тих областях, де Україна не зміг забезпечити дотримання національних заборон проти використання дітей у збройних конфліктах. Проросійські ополченці також використовують дітей як інформаторів і для "живого щита"», – йдеться у звіті.

Також у звіті держдепартаменту США неодноразово згадувалося, що Україна є не тільки транзитною країною для торгівлі людьми, а й постачальником такого «ресурсу». Зокрема, переселенці є однією з вразливою категорією. А українська влада робить не достатньо кроків, щоб зупинити це явище [7]. Між тим чинне кримінальне законодавство досі не містить відповідних норм щодо покарання осіб, винних у залученні дітей до воєнних дій.

Найгостріше наслідки війни на собі відчули і відчувають діти, які проживають у Донецькій та Луганській областях. Так, від конфлікту на Донбасі, за даними УГКП ООН, постраждало 5 млн. українських громадян. За підрахунками ЮНІСЕФ, 1,7 млн. постраждалих (або 34 % від усієї кількості), – це діти.

Війна ніколи не зважала на чинник гуманізму. Тому завжди лишає по собі велику кількість жертв не лише серед комбатантів, але й серед мирного населення. У тому числі й серед дітей. За даними ВООЗ, станом на 1 травня 2015 р. від війни на Донбасі загинуло 68 дітей. З них, принаймні, четверо – за час дії останнього перемир'я. 176 дітей отримали поранення. Крім того, результатом війни на Донбасі стали жертви серед дітей інших країн. На Боїнгу-777, збитому комбатантами сепаратистів 17 липня 2014 р., серед 298 загиблих були і 80 дітей різного віку [6]. У 2017 р. відповідно ці страшні цифри збільшуються, ООН називає приголомшливу кількість загиблих і поранених від початку конфлікту на Донбасі: загинуло не менше 2 505 цивільних осіб. Серед них – 1382 чоловіків, 837 жінок, 90 хлопчиків і 47 дівчат, а також 149 дорослих, чию стать не встановлено [5].

Як указує Уповноважений Верховної Ради з прав людини не розроблено і не ухвалено жодних нормативно-правових актів щодо захисту прав дітей за умови проведення АТО [2] . Не останню б роль у захисті прав дитини зіграла би і ратифікація Римського Статуту, який поширює юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на злочини проти дітей, вчинені у ході збройних конфліктів.

Через те, що війна відбувається на території нашої держави, внаслідок перманентності агресивного інформаційному продукту (загиблі, військові дії, насилля, «мова ворожнечі») у ЗМІ, напруженого психічного стану дорослих, в результаті безпосереднього спілкування з дітьми внутрішньо-переміщених осіб, – актуалізується проблема впливу війни на становлення (соціалізацію) всіх дітей України. Суспільство і держава, якщо вони зацікавлені у самозбереженні, мають перейматись не лише добробутом найуразливіших категорій населення, але й

безпекою, вихованням, можливістю повноцінного доступу дітей до прав та свобод та спроможності наймолодших громадян України у майбутньому їх відстоювати [6].

Становлення повноцінного громадянина, здатного захищати свої права в умовах гіпертрофованої популяризації насилля та поляризації громадської думки, можливо, поки що виглядає не найнагальнішим питанням. Особливо в умовах, коли у війні уже загинули тисячі українських громадян, у тому числі й діти. Але стратегічно, – саме від вирішення вектору соціалізації значною мірою залежатимуть майбутні прийнятні моделі соціальної поведінки, а відповідно – майбутнє нашої держави [6].

Війна не лише популяризує агресію, насильницькі методи вирішення питань. Вона дискредитує норми моралі мирного життя, норми права, компроміс та діалог як засіб досягнення цілей. А це значною мірою визначатиме норми поведінки громадян України, які пройшли становлення під час війни.

Як зазначають експерти, стрес у дітей формується через нерозуміння подій, що відбуваються. Тому, особлива увага має бути привернена роботі із психікою та раціоналізації процесів соціалізації дітей.

Важливе значення в умовах військового конфлікту в Україні має те, що до принципів патріотичного виховання відносяться соціальна відповідальність та полікультурність. «Важливо, щоб учні, незалежно від їх національності та регіону проживання, ідентифікували себе з Україною, прагнули жити в Україні; розуміли необхідність дотримання конституційних та правових норм, володіння державною мовою; сприймали регіональну історію як частину загальної історії України, відчували власну причетність до майбутньої долі рідного краю як невід'ємної складової єдиної країни», – йдеться у методичних рекомендаціях Міносвіти [6].

Знаковим у формуванні критичного мислення є усвідомлення, закладене в Концепції, що національно-патріотичне виховання не повинно прищеплювати «ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури». У цьому розумінні, українські цінності виховання стають не лише у векторну (об'єкт патріотизму), але й у якісну опозицію до ідеї «руського міра» [6].

Одним із найгостріших питань у всій проблематиці, пов'язаній із впливом війни на наймолодше покоління, є проблема присутності дітей у зоні військових дій та забезпечення їх безпеки у повоєнному середовищі [6]. Зважаючи на військові дії в регіоні та відсутність офіційних комунікацій між Україною та сепаратистами, можна передбачити, що кількість жертв серед дітей перевищує ці показники.

Можна стверджувати, що у відсотковому вимірі, кількість дітей, що загинули в конфлікті, в будь-якому випадку нижча, ніж їх кількість щодо дорослого населення. Але ми усвідомлюємо, що завдання держави, завдання громадських організацій, – зробити все можливе для того, щоб ця чисельність не зростала. І єдиний дієвий вихід, що вбачається сьогодні, – це знизити присутність дітей у зоні, де відбуваються військові дії.

Для цього мають бути прийняті відповідні нормативно-правові акти, які б змушували відповідні органи та посадових осіб здійснювати всі дії для вивезення дітей із зони бойових зіткнень, в тому числі – й всупереч волі батьків.

Одна з найголовніших проблем, з якою зіштовхуються діти на територіях, де відбулися військові дії, це наявність прихованого озброєння та вибухонебезпечних матеріалів.

У результаті імперіалістської окупаційної політики Росії щодо нашої країни на сьогоднішній день Україна не контролює близько 45 тис. квадратних кілометрів своєї

території, на якій ще у 2013 р. проживало близько 6 млн. громадян. Серед них, – суттєва частина, – це діти.

ля багатьох дітей, що проживають в окупації (Луганська та Донецька область), актуальні практично ті ж самі проблеми, що і для дітей, що мешкають у зоні бойових дій. Але стосовно них Україна як держава не має можливості здійснити свої повноваження щодо безпеки для життя та здоров'я (в тому числі й психічного).

Нагальним для них виступають і проблеми соціалізації (антиукраїнський вектор виховної роботи як у школах, у ЗМІ та інших комунікативних каналах). Навіть після повернення Криму та окупованої частини Донбасу до складу України, наше суспільство зіштовхнеться з глобальною проблемою реінтеграції. Адже, сотні тисяч дітей, які залишились проживати в окупації, сьогодні виховуються на україноφобських засадах. А також з дітьми, чиї батьки підтримували або воювали на боці ДНР та ЛНР, з дітьми, чиї батьки загинули під час бойових дій на Донбасі.

Проблему дітей і війни неможливо вирішувати у відриві від загальної проблеми «держава-війна». Тому політика щодо дітей має бути складовою загальної програми з відновлення територіальної цілісності та програми щодо адаптації переселенців [6].

Список використаних джерел і літератури:

1. Кочемировська О. О. Щодо дотримання Україною міжнародних стандартів захисту прав дітей у збройних конфліктах: Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. О. Кочемировська // Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. – Режим доступу : www.niss. gov.ua/articles/1660/

2. Лутковська В. Звернення до прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка [Електронний ресурс] / В. Лутковська // Уповноважений Верховної Ради з прав людини. – Режим доступу : http://www1.ombudsman.gov.ua/index/php?option=com_content&viev=article&id=4056:2014-10-03-06-39

3. Крестовская Н. Category: History of Law, Chidren's Rights, june 15, 2017 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pdflegend.com/download/-_59fa2164d64ab23ff0bc3bf7_pdf

4. Оксана Миколюк. – «День». – № 157. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/viyna-ce-naybrutalnishe-porushennya-prav-ditini

5. ТСН. Управління Верховного комісара з прав людини. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 15 травня – 15 серпня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tsn.ua/ato/v-oon-nazvali-prigolomshlivu-kilkist-zagiblih-i-poranenih-vid-pochatku-konfliktu-na-donbasi-990085.html

6. Український інститут дослідження екстрімізму. «Діти війни: дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uire.org.ua/doslidzhennya/1738/

7. .Центр інформації про права людини, 4 січня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://humanrights.org.ua/material/12richni_diti_vojujut_na_skhodi_ukrajini__derzhdep

Слободяник Юліана Вадимівна
учениця 11 класу
Житомирська ЗОШ № 5

Політичні умови розвитку та державне регулювання у освітній сфері

Наприкінці XVIII ст. територія Правобережної України була включена до складу Російської імперія і поділена на три губернії, разом з тим мова йшла не лише про значні земельні наділи, а нова власниця «успадкувала» людність краю, систему влади і традиції урядування, які існували тут тривалий час. Від управлінських традицій Речі Посполитої російська імператриця відмовилася одразу, а от щодо організації системи освіти, то до Листопадового повстання відчувався компроміс між держаною та шляхтою.

У 1803 р. було створено Віленський навчальний округ, до якого увійшли Київська, Волинська та Подільська губернії. О. Левицький зауважував, що у цих губерніях «уряд … підкоряв школу нагляду не лише з боку навчального й адміністративного начальства, але й з боку місцевого дворянства в особі його предводителів і почесних попечителів, наче ігноруючи той факт, що ці почесні посади повсюдно в краї були в руках поляків». Навчальний округ очолив відомий польський діяч А. Чарторийський, до якого прихильно ставився імператор Олександр I [3, с. 218–223].

На початку 1820-х рр. Російська імперія перейшла до перших конкретних дій щодо обмеження польського впливу в школах західних губерній імперії. Новопризначений міністр освіти Шишков відзначав, що виховання молоді повинно стати російським, незважаючи ані на віру, ані на національність. Виходячи з цього, внесено істотні зміни в навчальні плани шкіл усіх рівнів. У 1828 р. було затверджено новий освітянський Статут, який передбачав триступеневу систему освіти: початкова (приходські та повітові училища); середня (гімназії); вища (університети).

Нову хвилю русифікації освітньої системи Правобережної України спровокувало повстання 1830–1831 рр. Після його придушення Микола I наказав закрити усі польські навчальні заклади та створити, замість них, російські. Планувалося посилити державний контроль за освітньою галуззю, розробити новий зміст освіти, обмежити діяльність приватних навчальних закладів і встановити жорсткий контроль за педагогічними кадрами. Реалізуючи ці плани, тільки впродовж 1831р. на Правобережжі України закрили 245 польських навчальних закладів. Частина учителів та учнів, яких влада підозрювала у допомозі повстанцям, зазнали переслідувань [5, с. 18].

У січні 1832 р. створили новий навчальний округ – Київський, до якого увійшли Волинська, Київська, Подільська та Чернігівська губернії. Ці організаційні зміни дозволили встановити ефективніший контроль за навчальними закладами Правобережжя, ослабити організаційний вплив польських аристократичних кіл на них. Згідно з розпорядженням Міністерства освіти усі існуючі на території краю навчальні заклади, що працювали за Статутом 1828 р., реорганізовувались, а польська мова – заборонялася.

Наступним кроком російської адміністрації стали заходи щодо ослаблення матеріальної та ідеологічної залежності шкіл від католицької церкви та польської шляхти. 3 грудня 1831 р. Комітет у справах західних губерній затвердив правила конфіскації католицьких монастирів. Загалом, упродовж 1832–1833 рр. майже усі

школи при монастирях і костьолах закрили, а ті, що залишилися, підпорядковувалися цивільному училищному начальству [4, с. 3].

Російський царизм намагався підпорядкувати процес виховання (перевиховання) учнів не тільки у стінах навчальних закладів, але й поза ними. Учні постійно перебували під пильним оком наглядачів, нічних чергових («дядьків»), яких набирали з відставних солдат [1, арк. 36–38].

Наступним політичним кроком стало закриття приватних шкіл. Сенатським указом від 28 листопада 1833 р., згідно з яким приватні школи могли відкривати тільки благонадійні піддані під жорстким контролем міністерства освіти [2, с. 163].

На противагу цьому на Правобережжі було заплановано відкрити чотири російські гімназії (у Вінниці, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Луцьку) та чотири повітові школи (Клевані, Новограді-Волинському, Острозі та Старокостянтинові).

Крім того, імперія намагався залучити польську шляхту до навчання в російських середніх навчальних закладах, надаючи випускникам значні пільги. Найкращі гімназисти зараховувалися на навчання до університетів. Інші випускники мали перевагу для вступу на державну службу, а також перед тими, хто здобув освіту в інших навчальних закладах. Така політика давала певні результати. Зокрема, 1 травня 1833 р. дві тисячі шляхтичів Новоград-Волинського повіту звернулися до губернатора з проханням прискорити відкриття повітової школи.

Отже, російська політика в галузі освіти на Правобережній Україні першої половини XIX ст. свідчить про намагання влади інтегрувати елементи системи шкільництва Речі Посполитої й не втручатися до певного часу в цю сферу. За змістом нова система освіти була спрямована на виховання «вірнопідданих» у проімперському стилі. На Правобережжі України йшла боротьба між бажанням російської влади шляхом реформ в освіті нав'язати місцевому населенню свої політичні погляди та небажанням польської шляхти підкорятися владі Російської імперії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Житомирської області. – Ф. 71. Дирекція народних училищ Волинської губернії. м. Житомир Волинської губернії. 1805–1918 рр. – Оп. 1. Т. 1. – Спр. 221. Переписка с інспектором Житомирской гимназии и учителями об усилении надзора за учениками. Правила поведения дома и в гимназии для учеников и указания по контролю за их соблюдением. 1834 г. – 47 арк.

2. Кривошея І., Кривошея Ір. Російське законодавство про шляхетство Правобережної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / І. Кривошея , Ір. Кривошея // Сангушківські читання. Збірник наукових праць І Всеукраїнської наукової конференції (24–25 січня 2003 р., м. Славута) / [редкол. : В. Г. Берковський (голова), Ю. М. Панишко (відп. ред.) та інші]. – Львів, 2004. – С.161–166.

3. Лисенко С. Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / С. Лисенко, Є. Чернецький. – Біла Церква: Вид-во ТОСК, 2002. – 394 с.

4. Ніколенко Ю. Д. Політика російського царизму в галузі освіти шляхетства Правобережної України в першій третині XIX ст. [Електронний ресурс] / Ю. Д. Ніколенко. – Режим доступу :irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.

5. Польсько-російське протистояння в освітній сфері на прикладі Київської губернії на поч. XIX ст. / С. В. Горохов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. XXXVIII. – С. 63.

Магалецький Андрій Михайлович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Особливості нормативно-правового регулювання військово-цивільних адміністрацій на Сході України

В умовах нової агресії з боку Російської Федерації, що виявилася зокрема в анексії півострову Крим та військовому вторгненні на частину Донецької та Луганської областей, в України виникла необхідність впровадити нові форми управління на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Всі державні процеси та регулювання на тимчасово окупованих територіях неможливі до звільнення цих територіальних одиниць від збройних формувань. Проте звільненні та наближенні до зони конфлікту території потребують впровадження спеціального управління з метою збереження територіальної цілісності України. З цією метою відповідно до Указу Президента «Про утворення військово-цивільних адміністрацій» було утворено Донецьку та Луганську військово-цивільні адміністрації. Відповідно до цього указу Донецька та Луганська обласні державні адміністрації набули статусу військово-цивільних організацій, а голови відповідно статус керівників [1].

Відповідно до Закону України «Про військово-цивільні організації» вони були утворені у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України, що мають забезпечити виконання Конституції та законів України. Також на адміністрації покладено повноваження забезпечити правопорядок, нормальне та безпечне життя населення на цих територіях. Крім того, до завдань адміністрацій входить запобігання гуманітарній катастрофі, диверсійним та терористичним актам. Відповідно до ч. 2 ст. 1 вищезгаданого закону військово-цивільні адміністрації є юридичними особами публічного права, мають визначені законодавством повноваження та несуть відповідальність за свої дії [2].

Відповідно до ст. 2 військово-цивільні адміністрації в основі своєї діяльності керуються такою правовою базою: Конституцією України, Законом України «Про боротьбу з тероризмом», Законом України «Про військово-цивільні організації», та іншими нормативно-правовими актами [2].

Спираючись на вищезгаданий закон, можемо сказати, що відповідно до чинного законодавства військово-цивільні організації виконують всі функції органів місцевої влади, включаючи і делеговані функції. Проте, при реалізації своїх прав та повноважень, адміністрація має погоджувати дії з Антитерористичним центром Служби безпеки України [2].

Однією з основних причин утворення військово-цивільних організацій стала відсутність представників державної влади в раніше окупованих або наближених до лінії зіткнення населених пунктах (з причини або втечі керівників, або неможливості провести демократичні вибори в цих регіонах). Ініціатором внесення змін до законодавства з метою утворення військово-цивільних адміністрацій виступило РНБО. Щодо актуальності таких змін висловився президент Петро Порошенко: «Це дозволить сьогодні вирішити питання відсутності влади на звільнених територіях, коли фактично втекли всі обрані депутати місцевих рад, які займали сепаратистські позиції, скоювали злочини, переховуються від правосуддя та думають, що таким чином будуть протидіяти українській владі для відновлення ефективності дій» [3].

За даними «Звіту про хід і результати виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2015 році», держава стверджує, що даний закон дозволяє забезпечити безпеку та нормалізацію життя населення, що перебуває в зоні проведення антитерористичної операції. Законодавством було впроваджено ряд змін, що забезпечують надання публічних послуг населенню, крім того, має забезпечити недопущення гуманітарної кризи на цих територіях [5].

Опираючись на Указ Президента «Про деякі питання військово-цивільних адміністрацій», спрямований на виконання Закону України «Про військово-цивільні організації», можемо вказати перелік основних посад, що мають бути заміщені військовослужбовцями. До обласних адміністрацій має входити керівник та заступники, одна особа, що відповідають за питання безпеки та громадського порядку. Двоє осіб заступники департаменту, що відповідають за внутрішню політику, інформаційну політику та комунікацію з громадськістю. Начальник управління (відділу, сектору), які відповідають за взаємодію з органами правопорядку, займаються обороною роботою, надзвичайними ситуаціями, цивільним захистом та мобілізаційною роботою. Також три особи займають посаду головного спеціаліста управління (відділу, сектору), які відповідають за аналогічні сфери діяльності.

Районі адміністрації мають три посади, що підлягають заміщенню – це заступник керівника та головні спеціалісти у головних інформаційних і оборонних секторах.

Схожа ситуація і з керівними посадами в міських, селищних і сільських військово-цивільних адміністрацій. Головним чином військовослужбовці займають посади, що відповідають за громадський порядок та інформаційну політику [4]. Отже, заміщення важливих посад військовослужбовцями важливе в контексті захисту територіальної цілісності України та опору російській пропаганді на окупованих та наближених до лінії конфлікту населених пунктах.

Відповідно до вищеперерахованих нормативних актів, можна зробити висновки, що військово-цивільні адміністрації мають такі повноваження:

– встановлювати обмеження щодо перебування у певний період доби без визначених документів;

– тимчасово забороняти чи обмежувати рух транспортних засобів;

– для забезпечення реалізації правопорядку і державної безпеки організовувати перевірку документів та огляду майна;

– контролювати діяльність підприємств, що відповідають за розповсюдження інформації;

– для реалізації потреб безпеки встановлювати порядок використання сховищ та інших оборонних споруд, або в разі необхідності проводити евакуацію населення;

– у разі необхідності забезпечувати населення продуктами харчування, питною водою, медикаментами та іншим [6].

Отже, враховуючи вищевказані нормативні документи можемо сказати, що з метою реалізації державної безпеки і забезпечення нормального і безпечного життя на території проведення антитерористичної операції було утворено військово-цивільні адміністрації, що замінили вже діючі органи управління. Основне їх завдання це керування стратегічно важливими напрямками державної та місцевої політики з метою збереження територіальної цілісності, відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями та недопущенню розширення зони конфлікту. А також одна з основних функцій адміністрацій є посилення опору інформаційній пропаганді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Указ Президента України від 05 березня 2015 року № 123/2015 «Про утворення військово-цивільних адміністрацій» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/123/2015
2. Закон України від 03 лютого 2015 року №141/VIII «Про військово-цивільні адміністрації» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/141-19
3. РНБО пропонує створити військово-цивільні адміністрації на Донбасі [Електронний ресурс] // Канал новин «24». – 2015. – 26 січня. – Режим доступу : https://24tv.ua/rnbo_proponuye_stvoriti_viyskovotsivilni_administratsiyi_na_donbasi_n536060
4. Указ Президента України від 23 квітня 2015 року № 237/2015 «Про деякі питання військово-цивільних адміністрацій» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/237/2015#n14
5. Звіт про хід і результати виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України у 2015 р. [Електронний ресурс] // Національна платформа малого та середнього бізнесу. – Режим доступу : http://platforma-msb.org/zvit-pro-hid-i-rezultaty-vykonannya-programy-diyalnosti-kabinetu-ministriv-ukrayini-u-2015-rotsi/
6. Раімов Р. Поняття та ознаки військо-цивільних адміністрацій / Р. Раімов // Международный научный журнал. – 2016. – № 6. – С. 161–166.

Бордюг Іван Олександрович
студент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Права потерпілих в кримінальному судочинстві

Однією з ознак правової демократичної держави є реалізація і захист прав громадян. Правова наука на сучасному етапі розвивається доволі динамічно, а тому виникає проблема необізнаності пересічних громадян у власних правах і свободах. Адже усвідомлення громадянами свого правового статусу є важливою умовою утвердження конституційного ладу та принципу верховенства права в суспільстві. Кримінально процесуальне законодавство спрямоване на забезпечення захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень. У разі посягань на права громадян виникає потреба у роз'ясненні широкому загалу сутності правового статусу потерпілого та висвітленні його прав та обов'язків.

Висвітленням проблеми прав потерпілих в кримінально процесуальному провадженні займались такі науковці як М. Гошовський, О. Кучинська, М. Сенаторов, Л. Шаповалова та ін.

Положення ст. 55 КПК визначає за яких умов фізичну чи юридичну особу визначають потерпілим. В ч. 1 ст. 55 КПК вказано, що потерпілим визначається фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним провадженням завдано майнової шкоди [1]. Даним законодавством не передбачено визнання потерпілим юридичну особу при нанесені їй моральної шкоди. Потерпілим не може бути також особа, якій завдано моральної шкоди як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства.

М. І. Гошовський і О. П. Кучинська підкреслюють, що шкода – це об'єктивна категорія, що являє собою ті зміни, які настали в майновому, фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок вчинення злочину. Вони вважають, що поняття майнової шкоди, завданої злочином потерпілому, охоплює: заподіяну злочином особі пряму, безпосередню шкоду в її майновому та грошовому виразі; неодержані внаслідок скоєння злочину доходи; оцінені у грошовому виразі витрати на лікування, протезування, відновлення здоров'я потерпілого, а в разі його смерті – на поховання й виплати з підтримання матеріального добробуту і виховання непрацездатних членів сім'ї потерпілого та його неповнолітніх дітей, а також кошти, витрачені закладом охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілої особи [2].

Якщо відсутня фізична і матеріальна шкода, то як наслідок злочинних дій завжди є моральна шкода, яка виступає складовою частиною всякої шкоди, завданої особі кримінальним правопорушенням. На це наголошує і п. 2 ч. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р., відповідно до якої особа, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, вправі пред'явити цивільний позов про стягнення моральної шкоди в кримінальному процесі або в порядку цивільного судочинства .

Під моральною (немайновою) шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, внаслідок фізичного абопсихічного впливу, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Моральна шкода може проявлятись в приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, погіршення або позбавлення можливості реалізації своїх звичок, погіршення відносин з оточенням, порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), та інші негативні наслідки морального характеру [3].

Про заподіяння фізичної шкоди йдеться в ситуаціях, коли в результаті вчинення кримінального правопорушення людині, як фізичній істоті, завдано побої, тілесні ушкодження, мордування, катування, спричинені фізичні страждання, біль. Мається на увазі фактичний стан здоров'я людини, яким би він не був на момент посягання. Відповідно до вимог ст. 242 КПК України слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень або причини смерті.

Майнова шкода здебільшого пов'язана з втратою, привласненням, знищенням або пошкодженням майна, тобто у зв'язку з посяганням на відносини власності у формі певних матеріальних об'єктів. На практиці питання стосовно визначення розміру заподіяної шкоди вирішується виходячи з вартості майна, яка була для нього встановлена на момент вчинення кримінального правопорушення. Розмір же майнової шкоди який підлягає відшкодуванню повинен обчислюватись, виходячи з цін на аналогічне майно, на момент розгляду справи в суді.

Права і обов'язки в потерпілої особи виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 55). Також потерпілим може бути визнано особу, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдано шкоду і яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого [4].

Потерпілого (його представника) можна розглядати як суб'єкта доказування, що має протилежний підозрюваному процесуальний інтерес у кримінальному

провадженні. Також правами, якими він наділений, забезпечують обвинувальний характер його діяльності. Проте на практиці зустрічаються випадки, коли потерпілий сприяє з'ясуванню обставин, що свідчать на користь підозрюваного.

Особа, що постраждала від кримінального правопорушення може й не набути статусу потерпілого, якщо вона цього не забажає. В такому випадку її можна залучити до провадження лише як свідка.

КПК України вимагає виявлення особи для набуття статусу потерпілого, оскільки права та обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Тому у разі відсутності такого волевиявлення слідчий, прокурор чи суд має право визнавати особу потерпілою лише за її письмовою згодою.

КПК містить гарантії щодо запобігання безпідставного набуття особами статусу потерпілих. Слідчий чи прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнані потерпілим особу, за умови наявності очевидних і достатніх підстав уважати, що заява про кримінальне провадження або заява про залучення особи до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано моральної, фізичної чи майнової шкоди.

Ч. 2 ст. 55 КПК гарантує те, що потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення. Слідчий зобов'язаний проінформувати потерпілого про його права, а саме:

– Знати обставини вчинення кримінального злочину. Реалізація потерпілим права знати сутність підозри чи звинувачення, дозволяє йому зіставити письмове повідомлення про підозру чи обвинувальний акт зі змістом своєї заяви про вчинення кримінального злочину. З'ясувати, чи всі істотні обставини вчинення кримінального злочину в них враховані і заявити клопотання про зміну або доповнення обвинувачення.

– Бути поінформованим про обрання, зміну або скасування щодо підозрюваного або обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження. Право потерпілого бути повідомленим про обрання, зміну або скасування щодо підозрюваного або обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження дозволяє йому, зокрема, при необхідності, своєчасно самостійно вжити заходів, щоб убезпечити себе, членів своєї сім'ї, майна або житла від неправомірних дій підозрюваного, обвинуваченого, який звільнений з-під варти або з-під домашнього арешту, або заявити прокурору, суду клопотання про вжиття заходів забезпечення безпеки.

– Бути поінформованим про закінчення досудового розслідування. Право бути поінформованим про закінчення досудового розслідування дозволяє потерпілому знати про форму закінчення досудового розслідування і мати можливість подавати скаргу на відповідне процесуальне рішення прокурора або реалізувати інші права, які він має у зв'язку з закінченням досудового розслідування.

– Витребувати/подавати якісь докази. Потерпілий може подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази, зібрані ним самим або ж заявити клопотання про витребування доказів особою або органом, який здійснює провадження. Згідно з ч. ст. 93 КПК потерпілий здійснює збір доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення

слідчих дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних та допустимих доказів [5].

– Подавати заяву про відвід суб'єкта кримінального процесу. У коло осіб, яким може бути заявлено відвід постраждалим, КПК відніс суддю, слідчого суддю, присяжного, прокурора, слідчого, захисника підозрюваного або обвинуваченого, представника потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача, фахівця, експерта, перекладача, секретаря судового засідання.

– Клопотати про проведення додаткових слідчих (розшукових) дій. Потерпілий має право заявляти клопотання про проведення додаткових слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій з метою перевірки наявних та отримання нових доказів для з'ясування обставин вчинення відносно нього кримінальної злочину, про ознайомлення його з матеріалами досудового розслідування як до його закінчення, так і після його закінчення, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла.

– Ознайомитися з матеріалами досудового розслідування. Про відкриття сторонами матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє потерпілого, після чого останній має право ознайомитися з ними. Потерпілому надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких йому надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити термін для ознайомлення з матеріалами, після закінчення якого вважається, що сторона або потерпілий реалізували своє право на доступ до матеріалів.

– Отримати копію вироку чи постанови суду. Потерпілий як учасник судового провадження має право отримати в суді копію вироку чи постанови суду. Якщо він відсутній під час судового засідання, то не пізніше наступного дня після прийняття судового рішення його копія направляється потерпілому.

– Оскаржити (в апеляційному, касаційному порядку) судовий вирок. Також він може подавати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, звернення про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Потерпілий має право знати про подані іншими учасниками провадження скарги і заяви, і подавати на них заперечення.

– Якщо потерпілому або його близьким погрожують, то за наявності реальної загрози життю і здоров'ю, житлу чи майну, вони мають право на забезпечення безпеки. Порядок прийняття заходів для забезпечення безпеки потерпілому, членам його сім'ї, близьким родичам, майна, житла визначено Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. При цьому забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві – це завдання правоохоронних органів.

Невжиття заходів безпеки щодо потерпілого, членів його сім'ї та близьких родичів, якщо це спричинило тяжкі наслідки, тягне за собою кримінальну відповідальність.

Отже, можна зробити висновок, що особу щодо якої вчинено кримінальне правопорушення може бути визнано потерпілим лише за заявою або письмовою згодою, а за її відсутності цю особу можна залучити до справи як свідка.Права і обов'язки в потерпілої особи виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення. Також КПК містить гарантії щодо запобігання

безпідставного набуття особами статусу потерпілих. Це має місце за умови наявності очевидних і достатніх підстав вважати, що заява про кримінальне правопорушення або заява про залучення особи до провадження як потерпілого, якій не завдано моральної, фізичної чи майнової шкоди.

Важливою процесуальною гарантією забезпечення прав потерпілого у кримінальному процесі є документування слідчим, прокурором будь-яких процесуальних рішень чи слідчих дій.

Список використаних джерел та літератури.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10.–№ 11–12, № 13. – Ст. 88.

2. Гошовський М. І. Потерпілий у кримінальному процесі України / М. І. Гошовський, О. П. Кучинська. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 192 с.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5. rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013, № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

Кравчук Анастасія Сергіївна
студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Прояви корупції в Україні

Корупція в Україні – це наслідок загальних політичних, соціальних і економічних проблем нашої країни, це негативне явище цілком притаманне

державі, яка перебуває на етапі реформування.

На законодавчому рівні поняття корупції визначається в Законі України «Про запобігання корупції», під якою необхідно розуміти – використання особою, наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [1, с. 50].

Для протидії корупції держава прийняла ряд важливих законодавчих актів, серед яких Закони України «Про запобігання корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», «Про Національне антикорупційне бюро України» та інші, хоча всі ці закони поки що не призвели до відчутних позитивних результатів у суспільстві.

Суб’єктами відповідальності за корупційні правопорушення є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, такі як: Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем’єр-міністр України, Перший віце-прем’єр – міністр України, віце - прем’єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, народні

депутати України, депутати місцевих рад, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування.

Так, щорічне глобальне дослідження Transparency International засвідчило, що Україна, разом з країнами Східної, Південно-Східної Європи та Центральної Азії сприймається її населенням як високо корумпована держава. За останні три роки позиції України погіршились на 5 пунктів. У випадку, якщо негативна тенденція збережеться Україна за 5–7 років може наздогнати Сомалі [2, с. 100].

Українське суспільство вже сьогодні відчуває болючі прояви корупції в різних сферах суспільного життя. Серед яких можна виділити: величезні масштаби розкрадання державних коштів, зростання рівня безробіття та бідності, фактична неспроможність держави протидіяти небезпечним хворобам, що з рештою призводить до поступового вимирання української нації. Слід також взяти до уваги, що за оцінками експертів, зниження Індексу сприйняття корупції лише на один пункт призводить до відтоку з країни капіталу, рівного 0,5 % валового внутрішнього продукту, а також до загального зниження доходів громадян щонайменше на 4 % [3, с. 25].

Варто зауважити, що в Україні корупція виникла не на порожньому місці, вона не з'явилась раптом із набуттям нашою державою незалежності, а стала результатом історичного розвитку суспільства та держави. Проте сучасний рівень її поширення в державі набув небаченого раніше розмаху та впливу на політичні, економічні й інші соціальні процеси.

Особливої небезпеки набуває політична корупція, поширення якої призводить до гальмування реформ, сприяє діяльності корумпованих кланів, живить організовану злочинність, ускладнює відносини з іншими державами та загалом дискредитує ставлення до країни та її керівництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях.

Політична корупція також проявляється у впливі політичної еліти на політичні процеси завдяки використанню адміністративного ресурсу, тиску, підкупу та вчиненню інших корупційних правопорушень. Метою є одержання або збереження політичної влади, яка розглядається окремими представниками політичної еліти як джерело особистого збагачення. Основними формами політичної корупції за таких умов виступають політичний протекціонізм, спекуляція та зловживання владою [4, с. 77].

Значну небезпеку становить також зв'язок високопосадових корупціонерів із представниками правоохоронних і судових органів. Корумповані урядовці під час перебування при владі часто використовують певну категорію осіб, яка за їх підтримки набуває правової недоторканості, для виконання замовлень на залякування конкурентів та опозиції, для стримування процесу реальної протидії корупції й навіть для маніпулювання корумпованим оточенням.

В Україні, протягом тривалого часу громадяни звикли мати справу з державними структурами шляхом підкупу, вважаючи це вимушеним злом або способом вирішення питань.

Отже, для здійснення фундаментальних системних перетворень необхідно домогтися змін у поведінці людей і підходах до проблем, що сформувалися в суспільній свідомості. Зважаючи на це, під час планування антикорупційних заходів треба враховувати наявність не лише правових, а й ментально-психологічних, громадсько-політичних, соціально-економічних та організаційно-управлінських механізмів подолання негативного явища.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України – 2014. – № 49. – Ст. 50.
2. Лашкет С. Протидія корупції в Україні: сучасний стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення / С. Лашкет // Збірник наукових праць Національної академії СЕ України. – 2014. – № 52. – С. 98–103.
3. Мельниченко О. Подолання корупції як складова державної політики детінізації доходів чиновників / О. Мельниченко // Актуальні проблеми державного управління: [зб. наук. пр.] / [ред. кол. С. М. Серьогін (голов.ред.) та ін.]. – Д. : Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 4 (22). – С. 20–27.
4. Малиновський В. Я. Державна служба: теорія і практика : [навч. посібн.] / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2013. – 350 с.

Негер Адріана Василівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Об’єднання територіальних громад

Питання необхідності об’єднання територіальних громад неодноразово піднімалось протягом історії незалежної України, оскільки існуючий територіальний устрій на базовому рівні (села, селища і міста), що історично склався в Україні, характеризується великою кількістю невеликих населених пунктів в сільській місцевості, що в свою чергу не відповідає європейським нормам та практиці.

Науковою базою проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні є праці таких вчених як: В. Б. Авер’янов, В. К. Колпаков, Ю. П. Битяк, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук, Я. В. Верменич, В. А. Дерець, Н. Р. Нижник, О. Ф. Андрійко та інші.

Реалізація процесу об’єднання територіальних громад на нормативному рівні регламентується положеннями Закону України «Про добровільне об’єднання територіальних громад» [1] та розробленою на його вимогу «Методикою формування спроможних територіальних громад». Однак, на практиці, в процесі проведення реформи, влада зіткнулася із проблемою, що жителі громад не хотіли об’єднуватися.

Причини спротиву об’єднання в територіальні громади доволі різні. Це й усталені традиції жителів сіл, і спосіб життя, що сформував їх своєрідну ментальність, але головне – суттєві розбіжності в рівні і якості життя людей внаслідок нерівномірності ступеня соціально-економічного розвитку територій. Наявність власних адміністративних центрів, так би мовити «своєї» влади на місцях, часто здається зручним для регулювання суспільного життя. «Своя» сільрада є територіально доступною для отримання головних адміністративних послуг, а крім того дозволяє без зайвих складностей вирішити багато інших питань, наприклад отримати земельні наділи для особистого господарства або будівництва, навіть незважаючи на те, що будуватись на тих землях ніхто вже не збирається [2].

Але та сама сільрада при невеликій кількості населення не маючи реального бюджету та власних комунальних підприємств є надзвичайно обмежена у своїх можливостях. У більшості випадків місцева виявляється неспроможною вирішити більш-менш серйозні проблеми, оскільки на різноманітні потреби громади просто не вистачає коштів, що є сильним аргументом неналежного виконання органами

місцевого самоврядування своїх завдань і функцій. У такому випадку, демократично обрані органи місцевого самоврядування, фактично не спроможні виконати свої завдання, що зі свого боку породжує у жителів територіальної громади думку про бездіяльність цих органів. Та все ж переважна більшість громад розуміють значущість цих змін і впевнено до них йдуть шляхом об'єднання.

Відповідно до Закону, добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється із дотриманням таких умов:

– одна об'єднана громада – один представницький орган місцевого самоврядування; територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, її межі визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися;

– об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області, можливе об'єднання в одну громаду існуючих територіальних громад сусідніх районів однієї області;

– при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природничі, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади;

– якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання;

– адміністративним центром об'єднаної територіальної громади визначається населений пункт з розвиненою інфраструктурою та розташований найближче до її географічного центру;

– органи місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади є правонаступниками активів із зобов'язаннями органів місцевого самоврядування територіальних громад, що об'єдналися [3, с. 42].

Для того, щоб упорядкувати процес об'єднання громад, законодавством України передбачений порядок об'єднання територіальних громад, який включає наступні етапи:

1) ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад;

2) громадське обговорення та схвалення сільськими (селищними, міськими) радами проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад;

3) підготовка та затвердження обласною державною адміністрацією висновку щодо відповідності проекту рішення Конституції та законам України;

4) прийняття сільськими (селищними, міськими) радами рішення про добровільне об'єднання територіальних громад та про проведення місцевого референдуму щодо підтримки об'єднання територіальних громад;

5) Звернення до Центральної Виборчої комісії щодо призначення перших виборів депутатів місцевої ради об'єднаної територіальної громади та відповідного сільського (селищного, міського) голови [4, с. 41].

Дуже важливим є той факт, що Законом передбачена державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад, яка надається у формі інформаційно-просвітницької, організаційної, методичної та фінансової допомоги. Так, фінансова підтримка передбачає надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади у разі, якщо її межі повністю відповідають межам, визначеним перспективним планом формування територій.

Порядок розроблення та затвердження перспективних планів формування територій громад визначений Методикою формування спроможних територіальних громад [5].

Підсумовуючи можна зазначити, що основна мета об'єднання територіальних громад – досягнення економічної ефективності і самодостатності громад, тому і засади їх діяльності мають відповідати визначеній меті. Не повинно відбуватись просто злиття територіальних громад, аби їх було менше, і відповідно, менше проблем для держави з їх фінансуванням. Суть реформування адміністративного устрою полягає в оновленні потенціалу громад, тож головним і визначальним принципом має бути економічна ефективність. Суто «адміністративне», майже примусове об'єднання може стати лише виконанням наказу чисто формально, без збільшення соціальної, економічної ефективності.

Стосовно вже об'єднаних громад, то їх органи влади повинні діяти в новому форматі, ураховуючи потенціал і конкурентні переваги всієї території об'єднаної громади, використовуючи такі сучасні управлінські інструменти, як стратегічне планування й проектний підхід.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України від 5 лютого 2015 р. – № 157-XIII // Відомості Верховної Ради України – 2015. – № 13. – Ст. 91.

2. Стан і проблеми реалізації реформи адміністративно-територіального устрою в Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor_3/02/htm/.

3. Павлюк А. П. Територіальна громада як базова ланка адміністративно територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування / А. П. Павлюк. – К. : НІСД, 2016. – 61 с.

4. Тронь В. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: оптимальний підхід в умовах не визначеності, ризику і багатокритеріального компромісу / В. Тронь // Економічний Часопис-XXI. – 2015. – С. 40–43.

5. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України « 214 від 8 квітня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF.

Нижник Наталія Миколаївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Роль прокурора в господарському процесі

Прокуратура України є єдиною системою, на яку покладається представництво інтересів громадян або держави у суді у випадках, передбачених законодавством (п. 2 ст. 121 Конституції України) [1]. Відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» представництво інтересів громадян або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадян або держави у випадках, передбачених законом [2].

Як зазначає М. Руденко звертаючись до відповідного суду господарської юрисдикції із заявою про захист прав і свобод громадянина, державних та суспільних інтересів, прокуратура реалізовує конституційну функцію представництва, яка розглядається як один з дійових засобів утвердження верховенства права, зміцнення законності та господарського правопорядку [3, с. 162].

Відповідно до ст. 29 ГПК України [4] і Постанови Пленуму Вищого Господарського суду України від 23.03.2012 р. № 7 «Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам» прокурор бере участь у розгляді справ за його позовом, а також може вступати за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу у справу прокурор може подати апеляційне та касаційне подання, подання про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб [5]. Звернення прокурора із заявою до господарського суду - це правовий засіб його реагування на порушення закону у сфері господарювання і перед усім мова йде про захист інтересів держави. При цьому, прокурор має чітко вказати в чому саме відбувається порушення інтересів держави. Натомість вирішувати питання про допустимість участі прокурора в господарському процесі буде безпосередньо суддя, що розглядає відповідну справу.

Якщо господарським судом прийнято до розгляду позовну заяву, подану прокурором в інтересах держави, тоді державний орган, уповноважений здійснювати функції держави у спірних відносинах, набуває статусу позивача. Такий державний орган наділений процесуальними правами, про які йдеться в ст. 22 та інших положеннях ГПК України [4].

Відповідно до ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб’єкт владних повноважень, до компетенції якого належать відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Слід звернути увагу, що не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній [2].

Таким чином, прокурор здійснює представництво інтересів держави в господарському суді у разі їх порушення або загрози порушення виключно у випадках, якщо він доведе наявність таких обставин, а орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інших суб’єкт владних повноважень не здійснює захист цих інтересів.

Порядок здійснення представництва прокурором інтересів держави в господарському суді визначається нормами ГПК та іншими законами України. Зокрема, прокурор, який бере участь в розгляді справ у судах повинен: додержуватись принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, сприяти виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та судових рішень, що ґрунтуються на законі.

Виходячи з цього, механізм участі прокурора в господарському судочинстві умовно можна поділити на такі блоки: перший – порушення справи в господарському суді за позовом прокурора (ст. 2 ГПК); другий – безпосередня участь прокурора в судовому процесі (ст. 29 ГПК); третій – апеляційне подання на рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили (ст. 91 ГПК); четвертий –

касаційне подання на рішення місцевого господарського суду, яке набрало законної сили, та постанову апеляційного суду (ст. 107 ГПК); п'ятий – касаційне оскарження судових рішень Вищого господарського суду України до Верховного Суду України (ст. 111–114 ГПК) [6, с. 12–13].

Участь органів прокуратури в забезпеченні господарського правопорядку, на нашу думку, реалізується насамперед у таких двох вказаних нижче напрямах.

1. Діяльність прокурора поза межами кримінально-процесуальних відносин: а) позасудова діяльність органів прокуратури у сфері забезпечення господарського правопорядку. Цей вид діяльності реалізується, зокрема, шляхом видання актів прокурорського реагування; б) звернення прокурора до суду у разі відхилення подання, неповідомлення про результати розгляду подання або у випадку, якщо подання не вносилося; в) участь прокурора в господарському судочинстві з метою захисту інтересів громадянина або держави як складова механізму забезпечення господарського правопорядку.

2. Діяльність прокурора у сфері кримінально-процесуальних відносин: а) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням злочинів у сфері господарської діяльності (наприклад, фіктивне банкрутство); б) підтримання державного обвинувачення в суді у злочинах у сфері господарської діяльності.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що незважаючи на те, що ЗУ «Про прокуратуру» та ст. 121 Конституції України уповноважує прокурора самостійно визначати підстави для представництва в суді та форму його здійснення на будь-якій стадії судочинства тощо, участь прокурора в господарському процесі є певною мірою обмежена. Оскільки, відповідно до діючого законодавства прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, і тільки у тому випадку, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого належать відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу, слід констатувати, що так насправді не існує інших підстав участі прокурора в господарському процесі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

3. Руденко М. В. Участь прокурора в господарському судочинстві: окремі питання теорії і практики / М. В. Руденко // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 1. – С. 161–168.

4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

5. Постанова Пленуму Вищого Господарського суду України від 23.03.2012 р. № 7 Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0007600-12

6. Іоннікова І. А. Участь прокурора у господарському процесі: проблемні питання та судова практика / І. А. Іоннікова // Вісник господарського судочинства. – 2007. – № 1. – С. 12–17.

Хамраєва Карина Маратівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Система адміністративних стягнень за законодавством Україні та Польщі

Адміністративне стягнення – захід відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка скоїла адміністративний проступок, а також попередження скоєння нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.Актуальність даного дослідження спрямована на розкриття системи адміністративних покарань.

Дослідженням цих питань займаються науковці, такі як: В. В. Копєйчиков, Т. О. Коломоєць, С. Г. Стеценко, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук та інші.

Суть застосування цих заходів полягає у захисті суспільства від правопорушників, які є небезпечними черезсвоїособисті якості, протиправні діяння, які були вчинені усвідомлено або через необережністьта від осіб які не у змозі контролювати свої дії повністю або частково.

Адміністративне правопорушення з точки зору Т. О. Коломоєць слід розуміти як «різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку» [1, с. 134].

На думку Ю. П. Битяка, адміністративне стягнення – форма реагування держави (її органів) на порушення тієї чи іншої адміністративно правової норми, захід адміністративної відповідальності у вигляді застосування до правопорушника адміністративного примусу [2, с. 182].

Адміністративні стягнення відрізняються одне від одного за різними ознаками. Перш за все, вони поділяються на основні і додаткові. Основні стягнення можуть накладатися лише самостійно, забороняється накладати за одне правопорушення два або більше основних стягнень. Як основні можуть застосовуватися такі адміністративні стягнення, які закріплені в ст.24 КУпАП, [3]:

– попередження (ст. 26 КУпАП), виноситься в письмовій формі та фіксується іншим установленим способом;

– штраф (ст. 27 КУпАП), передбачено як вид стягнення за будь-яке скоєне адміністративне правопорушення, де він впливає на матеріальне становище правопорушника [4];

– позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинові (ст. 30 КУпАП), права керування транспортними засобами застосовується на строк до трьох років за грубе або повторне порушення порядку користування цим правом або на строк до десяти років за систематичне порушення порядку користування цим правом;

– виправні роботи (ст. 31 КУпАП), застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до двадцяти процентів її заробітку в доход держави. Виправні роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею).

– адміністративний арешт (ст. 32 КУпАП), установлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб, призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею).

Додатковими є такі адміністративні стягнення, які не можуть призначатися самостійно, а можуть тільки приєднуватися до основних заходів стягнення:

– оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення (ст. 28 КУпАП), полягає в його примусовому вилученні за рішенням суду і наступній реалізації з передачею виручені суми колишньому власникові з відрахуванням витрат по реалізації вилученого предмета;

– конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст. 29 КУпАП), полягає в примусовій безоплатній передачі цього предмета у власність держави за рішенням суду. Конфісковано може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України.

У польському законодавстві, а саме у Кодексі проступківпередбачено використання запобіжних заходів, спрямованих проти злочинців, що вчинили заборонене діяння, де адміністративні стягнення поділяються на основні та додаткові.

Основними адміністративними стягненнями є [5]:

1. Арешт (ст. 19 КП), який триває від 1 тижня до 3 місяців, де вимірюється в місяцях і тижнях.

2. Обмеження волі (ст. 20 КП), триває від 1 місяця до 3 місяців, вимірюється в місяцях. При відбуванні обмеження волі засуджений:

– не може без згоди органу, що прийняв рішення змінити місце постійного проживання;

– зобов'язаний виконувати роботу вказану органом, що прийняв рішення;

– має обов'язок надавати пояснення, що стосуються відбування покарання.

3. Штраф (ст. 23 КП), застосовується якщо засуджений ухиляється від застосування обмеження волі. При цьому 1 місяць обмеження волі є рівнозначним штрафу від 500 до 1000 злотих, а якщо обставини вказують, що стягнення штрафу не буде ефективне, тоді накладається арешт. При цьому 1 місяць обмеження волі дорівнює 1 місяцю арешту.

Штраф застосовується в розмірі від 100 до 5000 злотих, якщо закон не становить інше. При застосуванні штрафу понад 1000 злотих можна застосувати покарання у вигляді арешту, особливо коли злочинець не має постійного джерела доходу чи постійного місця проживання.

4. Догана (ст. 18 КП) – вид дисциплінарного стягнення, що застосовується до працівників та до порушників режиму в установах відбування покарання і полягає у власному усному чи письмовому засудженні неправомірної поведінки винного

Додаткові стягнення (ст. 28 КП):

1) заборона здійснення певної діяльності або здійснення дій пов'язаних з наданим дозволом;

2) заборона керування механічними транспортними засобами;

3) конфіскація речі;

4) подання рішення про покарання до публічної інформації в особливий спосіб

5) інші додаткові покарання.

Отже, як видно з наших досліджень адміністративні стягнення в Польщі та Україні мають свої відмінності та схожість. Схожість полягає в поділі стягнень на основні та додаткові та застосування однакових стягнень, таких як штраф та арешт.

Суттєвою відмінністю є застосування в законодавстві Польщі основного адміністративного стягнення – обмеження волі, який триває від 1 до 3 місяців. Тим часом як в Україні застосовується лише адміністративний арешт на строк до 15 діб. А основна відмінність полягає у застосуванні різних додаткових стягнень.

Загалом усі види адміністративних стягнень в Україні та Польщі тісно пов'язані між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об'єднує загальна мета: захист правопорядку, виховання осіб, що учинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самими правопорушниками, так і іншими особами.

Кожне стягнення є покаранням, мірою відповідальності, призначеної за проступки, а застосування будь-якого стягнення означає настання адміністративної відповідальності і тягне для винного несприятливі юридичні наслідки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адміністративне право України : [підруч.] / [за заг.ред. д. ю. н., проф. Коломоєць Т. О.]. – К. : «Істина», 2008. – 426 с.

2. Адміністративне право України : [підруч.] / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 24, 26–32.

4. Копєйчиков В. В. Правознавство : [підручник] / [за ред. В. В. Копєйчикова]. – [7-е вид., стереотип]. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 736 с.

5. Kodeks Wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r. // DziennikUstaw. – 1971. – № 12. – Poz 114.

Якубовський Олександр Олегович
студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Становлення європейського парламентаризму

Парламентаризм – це форма здійснення правління, в якій має місце поділ влади. Парламентаризм є проявом демократичного устрою держави. Важливою складовою парламентаризму є парламент, який являючись законодавчим органом, одночасно здійснює контроль над виконавчою владою.

Сьогодні в науковій літературі можна відшукати безліч думок про першу історичну приналежність тій державі де зародився парламентаризм.

Зокрема, як показують історичні джерела зародження парламентаризму відбулося у VI ст. до н. е. в Афінах, де зі складу найбільш заможних груп обирали колегіальний орган – раду чотирьохсот. Представництво встановлювалось від кожної так званої філи (племені), на які ще з часів родового устрою поділялось афінське суспільство. У подальшому установи представницького характеру створювались протягом майже всіх періодів існування давньогрецької демократії. Це ж саме стосується державно-політичної історії Стародавнього Риму. Однак усі ці установи

були інститутами рабовласницької держави, а їхні склад і діяльність обмежувались інтересами панівної частини тогочасного суспільства [1, с. 103].

Батьківщиною найдавнішого парламенту вважають Ісландію (IX ст.). На околицях столиці Ісландії Рейк'явіка дотепер збереглися кілька великих каменів, на яких давні вікінги обговорювали свої справи й приймали рішення. Ісландці говорять, що ці камені і є парламентом під відкритим небом, який дотепер називається альтинг [2, с. 133].

Більшість науковців схиляється, що однією з перших станово-представницьких установ Західної Європи, що виявилась життєздатною і функціонує до цього часу, є парламент.

Ряд особливостей британської історії сприяв процесу поступового зміцнення влади парламенту, становленню його як органу, що відображає інтереси нації в цілому. Ситуація 10-х років XIII в. об'єднала всіх незадоволених королівським свавіллям і невдачами в зовнішній політиці. Опозиційний виступ баронів було підтримано лицарством і городянами. Противників Іоанна Безземельного об'єднувало прагнення обмежити королівську сваволю, змусити короля правити відповідно до багатовікових традицій. Результатом внутрішньополітичної боротьби став рух магнатів, що фактично переслідував ціль встановлення «олігархії баронів».

Програма вимог опозиції була сформульована в документі, що зіграв важливу роль у розвитку станово-представницької монархії в Англії – Великої хартії вольностей. Магнати вимагали від короля гарантій дотримання прав і привілеїв знаті (ряд статей відбивав інтереси лицарства і міст), і перш за все дотримання важливого принципу: сеньйорів не можна обкладати грошовими зборами без їх згоди [3, с. 163].

Також в польській історії парламентаризму є багато досягнень серед яких найбільш визначне місце займає прийняття польської Конституції від 03.05.1791 р., яка була другою конституцією в світі, після американської (1787 р.). В основу цього акту було покладено концепцію верховенства народу; поділу влади на три гілки. На жаль польська Конституція діяла лише до половини 1792 р. коли Польща попала під другий розділ коли її землі перейшли до Пруссії.

В сучасному розумінні парламентаризм – це форма державного керівництва суспільством, якій притаманні керівна роль представницького органу в системі органів держави, контроль парламенту за виконавчою владою, поділ діяльності законодавчої та виконавчої, привілейоване становище депутатів та їх юридична незалежність від виборців.

Парламент – це виборний колегіальний орган держави, наділений нормотворчими, фінансовими та контрольними повноваженнями, що діє в умовах демократичного режиму [2, с. 133].

Історія парламентів і парламентаризму налічує кілька століть і включає кілька етапів.

Перший етап – початковий (XIV–XIX ст.): становлення інституту парламентаризму. На цьому етапі відбувалося утворення парламенту як органу держави, парламент боровся за своє місце й роль, вироблялися способи його формування.

Другий етап – кінець XVIII – початок XX ст. – «золотий час парламентаризму». У цей період парламенти формувалися на основі цензового виборчого права, виражали інтереси одного класу – буржуазії, що зароджувалася. Парламенти утворювалися невеликою частиною населення країни – лише 10–15 % громадян. Фактично тільки одна група населення обирала найбільш гідних. Саме тоді в

англійському парламенті з'явився вислів, що парламент може все, крім перетворення чоловіка в жінку.

Третій період – початок XX ст. – так звана криза парламентаризму. У цей період виникли партії, які представляли інтереси різних соціальних верств і груп. Цензове виборче право стало абсолютним анахронізмом. Про парламент почали говорити, що цей орган має поступитися своїм провідним місцем виконавчій владі. Наприклад, в англійській юридичній науці була думка, що завдання парламенту полягає не в керівництві країною, а в тому, щоб впливати на формування громадської думки й контролювати діяльність уряду. Французький політичний діяч М. Понятовський писав, що обмеженню в правах парламенту не слід дивуватися. Але скасувати його не можна, він потрібний як запобіжний клапан у суспільстві, ширма для прикриття роботи уряду.

Четвертий етап – (70–90-ті роки XX ст.) відродження ролі парламентів. Парламенти в цей час – це дуже представницькі й активні народні збори. З'явилися навіть міжнародні парламенти. Так, у результаті інтеграційних процесів у Європі був створений Європарламент. Парламенти і парламентаризм отримали якісно нову роль у сучасному суспільстві [4, с. 154].

Отже, історично розвиток парламентаризму як системи, здійснення влади припадає на XIX століття. На території тогочасної Європи парламентаризм мав запобігти розвитку монархії та припинити свавілля монархів.

Метою парламентаризму є запобігання ситуації, в якій одна людина отримує всю владу в державі, що може призвести до припинення функціонування демократії. Суб'єктивного правління в державі на протязі століть не пройшло випробування часом, тому тільки влада здійснювана народом, і через своїх представників, надає єдиний шанс на соціальне буття у відповідності з свободами і правами громадян.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андреев Ю. В. Раннегреческий полис (гомеровский период). – Л. : Издательство Ленинградского ун-та. 1976. – 141 с.

2. Конституційне право зарубіжних країн : [навч. посібн.] / [М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; за заг. ред. В. О. Ріяки]. – [2-е вид., допов. і перероб.]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

3. Вєдєнєєв Ю. А. Нариси з історії виборів та виборчого права : [навч. посібн.]. – Калуга : Калузький обл. фонд відродження історико-культурних та духовних традицій «Символ», 2002. – 692 с.

4. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : [навч. посіб.] / [В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков; за ред. В. М. Бесчастного]. – К. : Знання, 2008. – 467 с.

Цимбалюк Катерина Павлівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Основні аспекти правового регулювання авторського права в Україні

Ефективне функціонування буд-якого суспільства залежить від соціально-економічного прогресу, функціонування економіки, культури, які безпосередньо

пов’язані із ефективною творчою діяльності людини. Завдяки їй утворюється якісно новий продукт, що має суспільну цінність. Результат творчої діяльності людини, що відповідає законодавству, є об’єктом інтелектуальної власності, яку поділяють на духовну та науково-технічну творчість. Авторським правом охороняються результати творчої діяльності, об’єктами якої літературно-художня власність.

Україна утворилася як демократична держава, у якій забезпечується дотримання та захист прав людини. У такій державі має забезпечуватися захист такої специфічної галузі права як авторське право. Зокрема, ст. 54 Конституції України гарантує захист інтелектуальної власності та авторських прав.

Авторське право на території України почало зароджуватися досить пізно. Перші закони, що регулювали авторське право на території України, були прийняті лише у другій половині XIX ст. Вони стосувалися книговидавничої справи. Проте, лише у 1911 р. в Російській імперії приймається закон присвячений регулюванню відносин у сфері авторського права, який називався «Положення про авторське право». Він визначав об’єкти авторського права, термін його дії, питання правонаступництва, можливі порушення та способи захисту авторського права. Варто відмітити, що даний закон мав значний вплив на подальший розвиток даної галузі права [1, с. 9–10].

Фактично авторське право почало розвиватися на території України з 20-х рр. XX ст. в умовах УРСР. Зрозуміло, що в умовах тоталітаризму говорити про повноцінний розвиток авторського права ми не можемо (адже українське законодавство приймалося у відповідності із загальносоюзним, а ворожість СРСР стосовно західних держав стала причиною того, що ряд міжнародних договорів, які в тому числі регулювали питання інтелектуальної власності не були ратифіковані взагалі).

У 1925 р. був прийнятий декрет «Про основи авторського права», а у 1928 р. декрет «Основи авторського права Союзу РСР», за якими за авторами визнавалося виключне право на створені ними твори, яке спочатку діяло 25 років, а з 1928 р. – довічно [2, с. 151]. У 1963 р. було прийнято ЦК УРСР четвертий розділ якого був присвячений авторському праву. Зокрема, ст. 497 передбачала наступні форми його захисту: право вимагати поновлення порушених прав, заборона випуску твору у світ або припинення його розповсюдження [2, с. 152].

Після утворення незалежної України виникла необхідність прийняття ефективного законодавства у сфері авторського права. Адже захист результатів творчої діяльності для світового співтовариства є однією з ознак, що свідчить про надійність та цивілізованість тої чи іншої країни.

До основних джерел авторського права в Україні відносять Конституцію України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права». Крім того, Україною було ратифіковано ряд міжнародних договорів: а також ряд ратифікованих міжнародних договорів: Договір Всесвітньої організації приватної власності, Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів, Всесвітня конвенція про авторське право, Угода про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності [3, с. 167].

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання авторського права у нашій державі є прийнятий 23 грудня 1993 р. Закон України «Про авторські і суміжні права». Він складається з преамбули, 53 статей (розділених на п’ять розділів), а також прикінцевих положень. Його новизна полягала в наступному:

– розширено права авторів (зменшено кількість випадків вільного використання творів, продовжено термін охорони авторського права);

– передбачено охорону не тільки творів, а й прав авторів;

– встановлено нові способи охорони авторського права (конфіскація незаконно вироблених примірників, відшкодування моральної шкоди);

– передбачено нову форму здійснення авторського права – колективне управління авторським правом;

– розширено перелік об'єктів авторського права (бази даних, аудіовізуальні твори, комп'ютерні програми) [4, с. 39–40].

Книга IV «Право інтелектуальної власності» Цивільного кодексу містить статті, що регулюють питання авторського права: ст. 418–433, ст. 433-448, а також ст. 1107–1114. Крім того, у 2001 р. було прийнято Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності». Відповідно до нього було встановлено суворіші санкції за порушення авторського права у Кримінальному кодексі, Кримінально-процесуальному кодексі, Митному кодексі, та Кодексі про адміністративні правопорушення [4, с. 42].

Отже, ми дослідили становлення та розвиток авторського права на території України. Перше юридичне оформлення на території України відбулося в період їх перебування у складі Російської імперії. Дещо більшу увагу авторському праву було приділено увагу у період існування УРСР. Остаточне оформлення авторського права відбулося у роки незалежності, коли було прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права». Проте, незважаючи на те, що останнім часом регулюванню відносин у сфері авторського права було приділено значну увагу, питання його охорони стоїть ще дуже гостро. Це пов'язано не лише з недобросовісністю громадян, а й з тим, що держава і сама часто заплющує очі на порушення у сфері інтелектуального права (адже часто і сама займається піратством). Для того, щоб забезпечити в Україні належний захист авторського права, необхідно виконати такі завдання:

– на законодавчому рівні визначити основні поняття авторського права;

– узгодити норми спеціального законодавства у сфері авторського права із нормами Цивільного кодексу;

– врахувати досвід інших країн, перш за все європейських, у вирішенні проблем регулювання авторського права.

Список використаних джерел та літератури:

1. Свечникова И. Авторское право / И. Свечникова. – М. : Дашков и Ко, 2009. – 208 с.

2. Кочина О. Історія становлення та розвитку захисту авторського права та суміжних прав / О. Кочина // Молодий вчений. – 2014. – № 7. – С. 150–153.

3. Соболевська І. Авторське право: історія та сучасність / І. Соболевська // Полтавський педагогічний університет ім. В. Короленка, 2014. – С. 167–171.

4. Бондаренко С. Авторське право та суміжні права / С. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел. Власн. і права, 2008. – 288 с.

Галіцька Ірина Леонідівна
студентка магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Предводителі дворянства Волинської губернії та їх роль в системі управління краєм

Предводителі дворянства – одна з ланок політичної структури Російської імперії. Відіграючи провідну роль у становій дворянській корпорації, вони не тільки концентрували в своїх руках функції дворянських товариств, але й були важливим елементом адміністративно-управлінського апарату російського самодержавства.

Метою дослідження є висвітлити проблеми становлення та діяльність предводителя дворянства Волинської губернії до Листопадового повстання, а також визначити його роль у системі управління краєм.

Одним із найінформативніших джерел про управління Волинською губернією є спогади її начальника М. П. Синельнікова [3]. Автор докладно описав коло повноважень, детально зупинився на тих, що викликали найбільші труднощі, в тому числі у співпраці з шляхтою. Вони є цінними для дослідження не лише історії державного управління, а й розвитку губернського міста, в облаштуванні якого губернатор відіграв помітну роль.

За радянських часів історія зародження, становлення, розвитку і діяльності інституту предводителів дворянства була однією з найбільш заідеологізованих та майже не досліджувалась. Сьогодні ми спостерігаємо підвищення інтересу до вивчення історії як дворянства взагалі, так і окремих його інституцій. Діяльність найвідоміших губернських предводителів дворянства дослідив у своїй роботі «Гордіїв вузол Російської імперії: Влада, шляхта і народ на Правобережній Україні (1793–1914)» французький дослідник Даніель Бовуа [1].

Вперше порядок обрання та функції предводителів дворянства було сформульовано в указі Катерини ІІ від 14 грудня 1766 р. «Об учреждении в Москве комиссии для сочинения проекта нового уложения и о выборе в оную депутатов». Згідно даного документу, дворяни повіту мали формувати єдине товариство, котре мало обрати зі свого середовища предводителя, а вже після під керівництвом останнього – депутата до комісії. З цього часу бере початок перший орган дворянського станового управління – предводитель дворянства [6].

Після періоду активного розвитку дворянського самоврядування в 1785–1796 рр., спричиненого виданням Катериною ІІ Жалуваної грамоти дворянству, у часи правління Павла І мають місце протилежні процеси, оскільки імператор заборонив самі дворянські зібрання. Він повернув польські назви посад маршалка і хорунжого. 14 жовтня 1799 р. імператор зробив посаду шляхетського маршалка пожиттєвою, щоправда у такому статусі вона перебувала до 1802 р., коли Олександра І відновив її виборність [8, с. 812].

Уряд Олександра І, видаючи у вересні 1801 р. указ про відновлення ліквідованих Павлом І п’яти губерній, поклав на предводителів дворянства цілком нові обов’язки – участь у межуванні земель [7, с.775–778]. Ще один важливий блок повноважень вони виконували згідно указу про земські повинності від 2 травня 1805 р. У відповідності з його постановами, предводителі дворянства повинні були брати участь у розподілі земських повинностей, контролювати виконання господарських справ місцевого значення, а також спонукати дворян повіту чи губернії до участі у так званих

«добровільних дворянських складках», тобто благодійності під час виконання певних суспільно-важливих громадських робіт [2, с. 52].

Інститут предводителів дворянства був одним із найголовніших елементів дворянської корпоративної організації Російської імперії. Функції їх мали подвійний характер: з одного боку, вони очолювали дворянське станове самоуправління, а з другого, – брали участь у діяльності органів місцевого державного управління та різних громадських організацій. Предводителі відстоювали інтереси свого стану перед органами державної влади і повідомляли дворянство про розпорядження останньої, проводили його збори й вибори, розпоряджалися фінансами відповідного товариства, здійснювали контроль за дотриманням ним відповідних моральних та етичних норм.

Цілком зрозуміло, що предводителі дворянства вважалися одними із найвпливовіших осіб у губернії. Інститут губернських предводителів дворянства Правобережної України, зокрема Волинської губернії, мав певні особливості порівняно з іншими губерніями Російської імперії. Вони були пов'язані із соціально-економічним домінуванням польської шляхти на території краю. Тодішня влада йшла на великі поступки шляхті, оскільки розуміла в чиїх руках знаходиться влада на цих землях. Верховна влада шукала способи порозумітися з елітою новоприєднаних територій, а тому намагалась заручитися підтримкою предводителя дворянства, як виразника їх інтересів.

Це можна яскраво простежити на відносинах Павла I і Юзефа Августа Ілінського, який присвоїв тому титул графа Галицького, передав староство Ульянівське та землі Херсонської губернії, де граф заснував поселення Ілінськ та Августівку. Окрім того, імператор призначив Ілінського сенатором, нагородив чотирма вищими орденами Російської імперії, а саме: св. Володимира I ступеня, св. Анни I ступеня, св. Олександра Невського, пруський орден Червоного Орла, баварськими св. Губерта та золотого лева. Граф згодом повернувся до Романова, отримавши від Павла I ордер, яким той надавав Ілінському необмежені права щодо ревізії губерній та звільнення і призначення будь-яких посадових осіб [4, с. 95–98]. Проте вже у 1801 р., після смерті Павла I граф мусив шукати порозуміння з новим імператором і пристосовуватись до його політики.

Використовував статус і авторитет губернського предводителя дворянства волинський губернатор М. П. Сінельников. Аби заручитись підтримкою польської еліти, він домігся повернення із заслання графа Р. Ледуковського, який обіймав цю посаду 1850–1852 рр. Коли ж в середовищі польської еліти почались розмови про можливість повторного обрання графа предводителем, губернатор діяв рішучіше. М. П. Сінельников особисто зустрівся із запеклими агітаторами, погрожував арештом і конфіскацією кожному, хто висуватиме подібні ідеї [3, с. 291–293]. Одна справа, коли місцева адміністрація демонструвала шляхті лояльне ставлення, а зовсім по-іншому діяла, коли йшлося про затвердження на ключових державних посадах.

Події початку 1830-х рр., пов'язані з вибухом Польського повстання, спричинили зрушення в ставленні уряду до дворянського самоврядування, зокрема чинилися кроки, направлені на те, аби не допустити до участі в ньому колишніх повстанців. Верховна влада була змушена переглянути своє відношення до еліти Волинської губернії і в першу чергу право обирати на ключові губернські посади [5, с. 10–11].

Отже, наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. відбулося суттєве розширення компетенції предводителів дворянства за рахунок функцій, що раніше не були їм

притаманними. Помітним є й прагнення влади якомога тісніше інтегрувати цей інститут дворянського станового самоврядування в загальноімперську владну структуру, перетворивши його із представника дворянських станових інтересів в інституцію, що представляла і станові, і державні інтереси одночасно.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бовуа Д. Гордиев узел Российской империи: Власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793–1914) / Д. Бовуа [пер. с французского Марии Крисань]. – М. : Новое литературное обозрение, 2011. – 1008 с.
2. Горобець О. Інститут предводителя дворянства в стуктурі місцевого управління першої половини XIX ст. : правовий статус та його реалізаці (на матеріалах Київської губернії) / О. Горобець // Український історичний збірник. – 2012. – Вип. 15. – С. 50–58.
3. Записки сенатора Н. П. Синельникова // Исторический вестник. – 1895. – Т. 60. – С. 380–397.
4. Кондратюк О. Романів та родина Ілінських / О. Кондратюк // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2001. – № 7. – С. 91–114.
5. Маркевич О. В. Правовий статус предводителя дворянства в Російській імперії / О. В. Маркевич // Літописець. Збірник за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції» – 2017. – Вип. 12. – С. 10–14.
6. Об учреждении в Москве комиссии для сочинения проекта нового Уложения и о выборе в оную депутатов // Полное собрание законов Российской империи. – Т. 17. – № 12801.
7. О восстановлении пяти Губерний и о подчинении пограничных Губерний Военным Губернаторам. Именный, данный Сенату. 1801. Сентября 9 // ПСЗ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделение собственной Е.И.В. канцелярии, 1830. – Т XXVI. – № 20 004. – С. 775–778.
8. О дворянских выборах в уездные места и губернские предводители; о распространении права, указом 1797 года предоставленным Литовской губернии, определять исправников и выбирать заседателей на Минскую, Волынскую, Подольскую, Киевскую и Белорусскую губернии. Именной [указ], данный Сенату. 1799. Октябрь 14 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб. : тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXV – № 19 154. – С. 812.

Хмельницька Оксана Богданівна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університету

Класифікація підстав припинення права власності та їх правове регулювання

Право власності зазвичай припиняється з одночасним виникненням цього права в іншої особи. Як правило, так буває при похідних підставах набуття права власності, коли має місце його перехід до набувача від відчужувача. Втім, це можливо й при первісних підставах, наприклад, при реквізиції і конфіскації, внаслідок чого право власності набувається державою. Натомість право власності може припинятись і без

його виникнення в іншої особи, наприклад, при споживанні речі, її знищенні внаслідок стихійного лиха тощо.

Як правило, припинення права власності настає за волею власника (передача речей за договором, їх споживання). Однак не виключаються й випадки припинення права власності поза його волею (націоналізація, конфіскація, реквізиція). Підставою для такого припинення є або законодавчий акт, або акт органу державної влади, органу місцевого самоврядування, або судове рішення. До припинення права власності призводить і відмова власника від своєї речі, коли він її викинув, загубив (якщо надії на її повернення немає) [1].

У Конституції передбачено, що право власності є непорушним та припинення даного права можливе виключно на підставі закону.

Враховуючи вказане вище правило в ст. 346 ЦК України передбачено підстави припинення права власності, зокрема: 1) відчуження власником свого майна; 2) відмови власника від права власності; 3) припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; 4) знищення майна; 5) викупу пам'яток культурної спадщини; 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; 7) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; 8) реквізиції; 9) конфіскації; 10) припинення юридичної особи чи смерті власника.

Підставами припинення права власності, так само, як і підставами виникнення права власності є юридичні факти, тобто такі обставини реального життя, які закон виділяє як підстави припинення права власності. Більш того, одні й ті ж самі юридичні факти можуть одночасно бути підставами припинення права власності в однієї особи і підставами виникнення права власності в іншої особи. Наприклад, договір дарування є підставою припинення права власності у дарувальника і підставою виникнення права власності в особи, якій зроблено подарунок [2].

Всі ці підстави можна розділити на три групи:

1) добровільне припинення права власності на майно;

2) втрата права власності за об'єктивних обставин;

3) примусове вилучення у власника його майна.

Добровільне припинення права власності найчастіше відбувається в результаті передачі цього права іншій особі на підставі договорів купівлі-продажу, дарування, міни тощо. Можливе добровільне знищення речі власником в силу різних причин, в тому числі при її вживанні (використанні) або переробки речі, коли право власності на одну річ замінюється правом власності на іншу річ. Особа може відмовитися від права власності на майно, що їй належить.

Втрата права власності з об'єктивних причин, тобто таких, що не залежать від волі власника, зустрічається у випадку загибелі речі. Якщо при цьому залишається якесь майно, або відходи, то право власності на них належить власникові речі.

Право власності з причин, що не залежать від волі власника втрачається: в результаті загублення речі власником та виникнення на неї права власності в особи, що знайшла цю річ або іншої особи; на підставі набувальної давності, а також в інших випадках, передбачених законом.

Також існує перелік випадків примусового вилучення майна у власника. Ці випадки повинні відповідати положенню Конституції України, згідно якого «ніхто не може бути позбавлений права власності, інакше, як за рішенням суду». Примусове вилучення майна у власника також можна поділити на дві групи за підставами

вилучення. Так, якщо припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі, звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника і конфіскація передбачають вилучення майна внаслідок неналежної поведінки власника, то правила викупу пам'яток культурної спадщини, примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону та реквізиції діють незалежно від поведінки власника та зумовлюються державними чи суспільними інтересами [3].

Важливим є також визначення моменту, коли у власника припиняється право на таке майно. Стосовно більшості рухомого майна це може бути момент, коли власник реалізував свій намір і вчинив фактичні дії, які свідчать про відмову від права власності (викинув майно). Якщо ж йдеться про відмову від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, таким моментом є внесення змін до відповідного реєстру за заявою власника. При цьому ч. 3 ст. 347 ЦК слід тлумачити не тільки таким чином, що нею встановлюється момент припинення права власності, а й що це є обов'язком власника, до здійснення якого він, незважаючи на інші способи відмови від своєї власності, залишається його власником, а тому в нього зберігаються всі обов'язки власника (з утримування свого майна) і відповідальність (якщо цим майном буде завдано шкоди іншій особі) [4].

Підводячи підсумок хотілося б сказати, що аналіз окремих аспектів позбавлення права приватної власності і деякі їх особливості висвітлюється здебільшого тільки в навчальній літературі. На даний час немає комплексного наукового дослідження позбавлення права власності, тому підставами припинення права власності є певні юридичні факти, з якими закон пов'язує припинення права власності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Підстави припинення права власності / Підстави припинення права власності [Електроний ресурс]. – Режим доступу : pidruchniki.com/1328102245943/pravo/pidstavi_pripine nnya_prava_vlasnosti.

2. Підстави припинення права власності [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/vnz/reports/law/9489/.

3. Харитонов Є. О. Припинення права власності / Є. О. Харитонов [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsivilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov/7017-pripinennja-prava-vlasnosti.html.

4. Підопригора О. А. Цивільне право: навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів / Підопригора О. А. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://pravolib.pp.ua/ist-14--idz-ax257--nf-69.html.

Ярошук Марина Миколаївна
студентка
Житомирський національний агроекологічний університет

Зарубіжний досвід регулювання відшкодування моральної шкоди

Проблема відшкодування моральної шкоди, як одного із видів шкоди, яка може бути спричинена фізичній або юридичній особі існує вже багато років. Хоча законодавство й визначає, що моральна шкода відшкодовується у грошовій формі,

іншим майном або в інший спосіб, але вже існуюча практика доводить, що ще тривалий час грошова форма відшкодування буде пріоритетною.

Проаналізувавши законодавство інших держав, можна стверджувати, що проблема відшкодування моральної шкоди найбільш радикально вирішена у Великобританії і США, право яких не знає різниці між майновою і немайновою шкодою. [1, с. 220] Головною умовою відшкодування є дійсність шкоди і серйозність наслідків правопорушення. Слід зазначити, що в англо-американському праві існує правило, відповідно до якого компенсація моральної шкоди, у принципі, обмежена рамками деліктного права. Моральна шкода, яка є наслідком порушення договору, не відшкодовується.

Зараз підсилюється тенденція до законодавчого закріплення обов'язку відшкодування моральної шкоди в тих випадках, коли порушення договору було «зухвалим і безрозсудним» чи якщо договір мав такий характер, що моральна шкода могла передбачатися як наслідок його порушення.

При відшкодуванні моральної шкоди в сфері деліктного права суд може вийти за межі дійсно заподіяного збитку, як майнового, так і морального, і присудити в якості додатку до компенсаційних збитків так називані штрафні чи приблизні збитки у залежності від моральної оцінки правопорушення, способу його здійснення, повторюваності і, звичайно ж, від значущості наслідків.

Крім того, в англійському праві існують ще дві специфічні особливості відшкодування моральної шкоди. По-перше, номінальне відшкодування, коли присуджується зовсім невелика сума грошей у вигляді компенсації за понесену шкоду. Тим самим визнається, що порушено визначені права позивача, а відповідач є порушником, хоча позивачу і не було заподіяно ніякого реального збитку. Таким чином, визнається важливість порушеного права. Але таке відшкодування присуджуються тільки тоді, коли факт правопорушення в наявності і ніяких додаткових поясненнях не потрібно. По-друге, це «збитки презирства». У цьому випадку шкода могла бути дійсно заподіяна, але її відшкодування позивач не заслужив через своє аморальну поведінку і не повинен був пред'являти такий позов хоча б з почуття пристойності. У цьому випадку зважується питання про те, чи гідний позивач компенсації дійсно нанесеного збитку. Такі позови можуть пред'являтися і до засобів масової інформації.[2, с. 213]

У Великобританії основним був і залишається принцип, виражений лордом Вэнслиданом у справі Lynch v. Knight (1861): «Моральні страждання і занепокоєння не можна оцінити і не можна претендувати на їхнє відшкодування, якщо в сукупності з ними не йде мова про інший збиток». Іншими словами, відповідно до англійського закону неможливо вимагати відшкодування моральної шкоди за відсутності страждання чи матеріального збитку. Такі позови просто не будуть прийняті до розгляду. Заподіяння ж фізичного страждання як одне з основ для відшкодування моральної шкоди завжди має наслідком грошове відшкодування, тому що таке заподіяння може викликати один з наступних наслідків чи їхню сукупність: біль і страждання (і як їхня частина – нервовий шок і невроз); втрату радості в житті (наприклад, неможливість для жінки мати дітей; розлучення, що сталося у результаті хвороби); укорочування життя в порівнянні з очікуваним; зміна фігури і спотворювання особи, що особливо актуально для жінок; дискомфорт і незручності (наприклад, настання утоми на роботі раніше, ніж до заподіяння шкоди, неможливість понаднормової роботи і т. п.) або хронічне захворювання.

Щиросердечні страждання, поєднані з фізичними, також підлягають грошовій оцінці і відповідно відшкодуванню.

Ще в XIV в. в Англії був відомий так називаний «делікт нападу», відповідно до якого особа могла компенсувати дуже специфічну форму щиросердечного страждання – «побоювання погрози нападу чи погрози фізичного контакту». [3, с. 24]

Згодом виникають нові випадки можливості відшкодування моральної шкоди, які спричиняють щиросердечні страждання чи страждання крім фізичної шкоди : неправомірний арешт чи тюремне ув'язнення; вторгнення на чужу територію; наклеп: усний та письмовий; змова, що має наслідком розірвання договору; порушення авторського права.

Існує ще одна група цивільних правопорушень, мірою відповідальності за які може бути відшкодування моральної шкоди. Шкода тут виявляється винятково в щиросердечних стражданнях і переживаннях, і відшкодуванню ця шкода підлягає навіть у тому випадку, якщо які-небудь матеріальні наслідки відсутні. Це делікти, що порушують приватність. В принципі, мається на увазі приватне життя, але юристи по всьому світу розходяться в думці, що ж може бути охоплено цим поняттям. Деякими авторами воно розглядається як «право бути одному». Уперше дане поняття було введено в 1890 р. американськими юристами Самуэлем Д. Варэном і Луїсом Д. Брэнди, які основну функцію цього інституту бачили в захисті недоторканості особи і всього того, що допомагає людині зберегти себе як особистість. [4, с. 24] У даний час американське право, на відміну від англійського, виділяє групу можливих деліктів у сфері «privacy». До них можна віднести: порушення самоти чи права на самітність, вторгнення в приватні справи позивача; публічне викриття фактів, що можуть бути надбанням тільки позивача чи вузького кола осіб; присвоєння імені позивача і використання його зовнішності з метою одержання вигоди; поширення зведень, що показують позивача у фальшивому світлі. Тут основним деліктом, звичайно ж, є наклеп, що служить підставою для відшкодування щиросердечних страждань у чистому вигляді (на відміну від англійської правової доктрини, що вимагає їхнього поєднання в позовній вимозі з фізичними стражданнями). Крім того, американське право, що домоглося найбільших успіхів у справі захисту немайнових інтересів особистості шляхом найбільш ефективного грошового відшкодування, на відміну від англійського, передбачає ще і відповідальність за «навмисне заподіяння сильного емоційного потрясіння». [4, с. 25]

Що стосується Німеччини, то тут проблема відшкодування моральної шкоди вирішується трохи інакше, ніж у країнах звичайного права. З одного боку, німецьке законодавство в сфері деліктів не виробило єдиного принципу відповідальності, характерного як для майнової, так і немайнової шкоди, як це було зроблено в цивільних кодексах інших країн. [5, с. 28] Німецькі суди розрізняють і захищають права в сфері так називаного Personlichkeit. При зверненні до німецького законодавства з'ясовується, що якщо шкода заподіяна особистості, а не майну, грошова компенсація може бути отримана тільки у випадках, спеціально обговорених у законі. Крім того, німецьке цивільне право має ще одну особливість у порівнянні з системою загального права. В області деліктної відповідальності грошова компенсація – не універсальний засіб захисту для усіх видів правопорушень. В якості основного принципа компенсації, відповідальності за шкоду визнано реституцію, тобто повернення потерпілої сторони в положення, яке б вона мала, якби не було правопорушення. А от якщо така реституція неможлива чи в результаті реституції не

можливо в повному обсязі компенсувати шкоду, то відповідальна особа повинна компенсувати заподіяний збиток грошима. [6, с. 408]

Цивільний кодекс Франції не проводить різниці між матеріальною і моральною шкодою. Наприклад, визначаючи збитки, французький Цивільний кодекс говорить про відшкодування збитку чи утраті взагалі, не обмежуючи тільки грошовим збитком. На відміну від Німецького цивільного уложення, Французький цивільний кодекс дозволяє одержати компенсацію за моральну шкоду, незалежно від того, що послужило причиною його виникнення – порушення договору чи делікт. [7, с. 583] У сфері дії деліктного права Франції інститут відшкодування моральної шкоди захищає особисті інтереси громадян, а саме: право на тілесну недоторканність, на честь і репутацію; право на усе, що індивідуалізує особистість (сюди входить право на ім'я і зображення); право на таємницю професійної діяльності і кореспонденції; авторські права; право на вільне пересування і вибір професії. Звичайними в судах Франції є позови про відшкодування моральної шкоди у випадках приниження жіночої честі, неправомірного використання чужого імені чи псевдоніма, зловживання чужим прізвищем на виборах, вторгнення в чуже житло, заподіяння шкоди здоров'ю і т. д.

Отже, чинне українське законодавство, що регулює питання, пов'язані із моральною шкодою та її відшкодуванням, ввібрало в себе положення законодавства багатьох європейських країн та США.

З огляду на те, що в законодавстві України поступово вдосконалюється інститут відшкодування моральної шкоди, необхідно прийняти ті нормативно-правові акти, що будуть встановлювати зазначений спосіб захисту прав людини. Також необхідно довести до громадськості, що свої права слід відстоювати. Коли права людини дійсно стануть пріоритетом нашого суспільства, тоді ми зможемо себе з впевненістю називати незалежною і демократичною Державою.

Список використаних джерел та лытератури:

1. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн / С. І. Шимон. – К. : КНЕУ, 2004. – 220 с.

2. Осакве К. Сравнительное правоведение в схемах / К. Осакве. – М., – С. 213–215.

3. Мачульская Е. Е. Проблемы возмещения морального вреда в трудовом праве / Е. Е. Мачульская // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. МГУ, 1994. – № 1. – С. 24–30.

4. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда: анализ законодательства и судебной практики / А. М. Эрделевский. – М., – С. 24.

5. Петренко В. Деякі питання компенсації моральної (немайнової) шкоди / В. Петренко // Право України. – 1994. – № 5–6. – С. 29–30.

6. Цивільне право України. Академічний курс : [підруч.] : У двох томах / [за заг. ред. Я. М. Шевченко]. Т. 2.Особлива частина. – К. : «Ін Юре», 2003. – 408 с.

7. Панченко М. І. Цивільне право України : [навч. посіб.]. – К. : «Знання», 2005. – 583 с.

Хомин Олег Адрійович
студент
Житомирський національний агроекологічний університет

Правове регулювання трансплантації та донорства в законодавстві України

Досягнення сучасної медицини дозволяють у багатьох випадках зберегти життя або поліпшити його якість. При цьому одним з найбільш ефективних і реальних способів досягнення таких результатів є трансплантація (пересадка). Трансплантація як метод лікування низки найтяжчих захворювань людини застосовується саме тоді, коли усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я хворого іншими методами лікування неможливе.

Щороку в Україні трансплантації органів при захворюваннях нирок потребує близько 1 тис. громадян, при незворотних захворюваннях печінки і серця – по 1,5 тис., при цукровому діабеті – 2 тис. Через відсутність необхідної кількості трансплантантів хворі не можуть своєчасно отримати кваліфіковану медичну допомогу. Кількість проведених щороку операцій з трансплантації органів становить 1,1 % загальної потреби. У таких країнах, як Норвегія, США, Італія, Франція, Польща, на 1 млн населення припадає відповідно по 57,6; 56; 33; 21; 14,7 операцій з трансплантації нирок, тоді як в Україні цей показник дорівнює 1,2. В Україні щороку реєструється на 1 млн. населення близько 150 хворих з термінальним ступенем хронічної ниркової недостатності [1].

Трансплантація в Україні регламентується низкою нормативно-правових актів. Так, відповідно до ст. 90 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором органів та інших анатомічних матеріалів. Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його.

Особа донора не повинна бути відомою реципієнту, а особа реципієнта – родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами.

Згідно Основ законодавства України про охорону здоров'я, застосування методу пересадки від донора до реципієнта органів та інших анатомічних матеріалів здійснюється у визначеному законом порядку при наявності їх згоди або згоди їх законних представників за умови, якщо використання інших засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я не дає бажаних результатів, а завдана при цьому шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту.

Взяття органів та інших анатомічних матеріалів з тіла фізичної особи, яка померла, не допускається, крім випадків і в порядку, встановлених законом. Таким спеціальним законом є діючий Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини». Саме Закон про трансплантацію визначає умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування.

Виходячи із вищенаведеного аналізу чинного законодавства України, що регулює питання трансплантації органів людини, можна визначити, що трансплантація – це спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини. Трансплантацію, як метод лікування, застосовують винятково за наявності медичних показань, які визначає консиліум лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи, і за умови, що використання інших засобів і методів для підтримання життя, відновлення або підтримання здоров'я не дає бажаних результатів.

Відповідно до чинного на сьогодні законодавства, в Україні діяльність, пов'язану з трансплантацією, мають право провадити виключно державні та комунальні заклади охорони здоров'я і державні наукові установи [2].

Законодавство України, на відміну від інших країн, не закріплює принципів регулювання досліджуваного інституту медичного права. Проте теоретиками була розроблена певну система таких принципів. Науковці виокремлюють наступні принципи: – оптимальної турботи про інтереси донора; – колегіальність; – пошани і дотримання прав пацієнта; – дотримання черги; – декомерціалізації трансплантації; - інтеграції в міжнародні трансплантологічні співтовариства.

Законодавство України виокремлює декілька видів анатомічних матеріалів або засобів, які можуть бути використані для трансплантації: 1) Гомотрансплантанти – анатомічні матеріали живої людини; 2) Біоімплантанти – засоби, виготовлені з анатомічних матеріалів померлих людей; 3) Ксенотрансплантанти – анатомічні матеріали тварин; 4) Фетальні матеріали – анатомічні матеріали мертвого ембріона.

Реалізація можливості реципієнта отримати необхідний біоматеріал суттєво залежить від регламентації донорства, оскільки донор є ключовою фігурою всього процесу трансплантації. У світі щороку констатується постійно зростаючий дефіцит донорських органів і на передній план виходить нормативне забезпечення здійснення операцій з використанням органів людей, які померли. Такий вид операцій має цілий ряд відмінностей. Враховуючи кількість щорічних дорожньо-транспортних пригод з летальним наслідком, вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб може змінити українську трансплантологічну статистику на краще та суттєво збільшити шанси хворих людей на видужання. Дана проблема активно обговорюється громадськістю в Україні, оскільки специфічні питання виникають щодо констатації смерті мозку можливого донора, адже саме з нею пов'язується смерть людини [3].

Хвилює громадськість, крім того, питання про право особи розпоряджатися власним тілом та органами після смерті.

В медичному праві існує дві основні юридичні моделі правомірності експлантації органів померлих людей для трансплантації: – презумпція згоди на вилучення органів; – презумпція незгоди на вилучення органів.

Відповідно до діючого законодавства, донором може бути і померла особа, яка за життя, будучи повнолітньою та дієздатною, дала згоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. Якщо ж така згода відсутня, а також відсутня письмова незгода стати донором, органи у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. У випадку смерті неповнолітньої, обмежено дієздатної або недієздатної особи таку згоду можуть надати законні представники. Саме такий підхід і має назву «презумпція незгоди», якщо за життя особа письмово не висловила бажання стати донором органів, вважається що така особа проти того, щоб бути донором.

Щодо кола осіб, які після смерті мають право надати згоду на вилучення органів, то тут є складнощі. Мова йде про родичів, які проживали з особою до смерті. Адже в законодавстві відсутній механізм щодо того яким чином родич повинен довести факт проживання з такою особою до її смерті, а шлях встановлення даного факту судом в даному випадку не є можливий, оскільки займає певний час, якого в питаннях трансплантації органів абсолютно немає.

Іншою проблемою є обмежене коло осіб, які можуть бути живими донорами. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» містить норму, відповідно до якої взяття гомотрансплантанта у живого донора допускається виключно у випадках, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами. Близькими родичами для цілей даного закону є батько, мати, син, дочка, дід, баба, онук, онука, брат, сестра, дядько, тітка, племінник,

племінниця. На мою думку, це суттєво обмежує можливість хворої особи вилікуватись, якщо в неї немає близьких родичів або ж знайти їх вчасно не вдасться. В свою чергу, законодавці аргументують необхідність існування даної норми тим, що за її відсутності соціально незахищені верстви населення почнуть масово продавати свої органи [4, с. 107].

Трансплантація сьогодні в усьому світі розглядається як надзвичайно ефективний та в цілому ряді випадків безальтернативний метод лікування незворотніх захворювань та ушкоджень таких життєво важливих органів як легені, нирки, печінка, серце тощо.

Існуюча ситуація, на жаль, змушує багатьох громадян нашої держави щороку виїздити за кордон для отримання такого лікування, а державу – витрачати значні бюджетні кошти на організацію такого лікування, і тим самим фінансувати розвиток систем медичного обслуговування інших країн замість власної країни.

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що для врегулювання ситуації з трансплантацією органів в Україні, в першу чергу треба починати не із ґрунтовних змін в законодавстві, а направити всі зусилля на реалізацію вже існуючого правового поля. А зробити перший крок можна з малого, що не потребує значних фінансових асигнувань із державного бюджету – спробувати змінити негативну суспільну думку, вести просвітницьку роботу серед населення та максимально популяризувати донорство в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Стеценко С. Г. Медичне право України / С. Г. Стеценко // Правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uristinfo.net/2011-01-16-19-18-47/121-sg-stetsenko-medichne-pravo-ukrayini/3192-glava-13-pravove-reguljuvannja-transplantatsiyi-organiv-ta-inshih-anatomichnih-materialiv-ljudini.html.

2. Бабич О. Трансплантація: правове регулювання та механізми реалізації в Україні / О. Бабич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://babich-law.com/ua/pres-tsentr/publications/327-transplantacia.

3. Кирильчук В. В. Деякі аспекти правового регулювання трансплантації як методу лікування / В. В. Кирильчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://3222.ua/article/deyak_aspekti_pravovogo_regulyuvannya_transplantats_yak_metodu_lkuvannya.htm.

4. Волкова О. Правові аспекти регулювання трансплантології в сучасній практиці / О. Волкова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 938. – 2011. – С. 104–109.

Степанченко Олена Сергіївна
студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Доцільність встановлення кримінальної відповідальності за використання примусової та рабської праці

Відповідно до ст.1 Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 р., під «рабством» розуміється становище чи положення фізичної особи, щодо якої здійснюються деякі або всі повноваження, притаманні праву власності [1].

У Додатковій конвенції про скасування рабства, работоргівлі, а також інститутів і звичаїв, подібних до рабства, від 7 вересня 1956 р., визначення рабства стало включати практику та інститути:

1) боргової кабали – становища або стану, що виникає внаслідок закладу боржником у забезпечення боргу своєї особистої праці або праці залежної від нього особи, якщо цінність виконуваної роботи, що належним чином визначається, не зараховується в погашення боргу або якщо тривалість цієї роботи не обмежена і характер її не є визначеним;

2) закріпачення – такого користування землею, при якому користувач зобов'язаний згідно з законом, звичаєм чи угодою жити і працювати на землі, що належить іншій особі, і виконувати певну роботу для такої іншої особи за винагороду або такої, і не може змінити цей свій стан;

3) будь-який інститут чи звичай, в силу якого: жінку обіцяють видати або видають заміж, без права відмовити з її боку, її батьки, опікун, сім'я чи будь-яка інша особа або група осіб за винагороду грішми чи натурою; чоловік жінки, його сім'я чи його клан мають право передати її іншій особі за винагороду або іншим чином; або жінка після смерті чоловіка передається у спадок іншій особі;

4) будь-який інститут чи звичай, в силу якого дитина або підліток молодше 18 років передається одним або обома своїми батьками чи своїм опікуном іншій особі за винагороду або без такої з метою експлуатації цієї дитини чи підлітка або його праці (ст. 1) [2].

Співставивши зміст наведених ознак зі змістом явищ, які на сьогодні законодавчо криміналізовані у чинному КК України, можна побачити, що кримінально-правове врахування, тобто криміналізацію, одержали не всі з них. Безперечно, такі форми протиправної діяльності, що в основному розкривають зміст фактичного володіння чи фактичного розпорядження, наприклад ,утримання людини або її продаж чи передача за певних обставин, підлягають кваліфікації за ст. 146 та ст. 149 КК України. Утім дії, що характеризують фактичне користування людиною на сьогодні залишаються без належної кримінально-правової уваги. Природно, не можна не відзначити, що певні сторони такого користування усе ж піддані криміналізації (мова йде експлуатацію дітей – ст. 150 КК України), разом із тим примусове використання праці повнолітньої людини, тобто проти волі останньої, котра фактично стала рабом, наприклад, унаслідок її продажу, на жаль, з огляду на юридичні ознаки цього діяння не відповідатиме жодній статті чинного Кодексу.

З огляду на наявні статті Особливої частини КК України можна зробити висновок про відсутність у його тексті й норм про криміналізацію діянь щодо використання з метою наживи чи без такої примусової праці людини, яка не стала «жертвою» учинення щодо нею злочинів, пов'язаних із її передачею, тобто не одержала статус «раба». Як і у вищенаведеному випадку, мова йде про незаконне використання праці потерпілого проти його волі. Різниця ж між обома цими явищами, як убачається, полягає лише в тому, що в першому випадку праця потерпілого використовується як праця раба, тобто з урахуванням того, що такий потерпілий з точки зору злочинця фактично належить йому (зокрема унаслідок продажу), а в другому – між потерпілим і злочинцем немає жодних «зобов'язань» жодної залежності (зокрема потерпілого без укладення стосовно нього будь-яких незаконних угод щоденно змушують виконувати тяжку роботу, застосовуючи на його адресу фізичний або психічний тиск) [3]. В основі обох цих явищ лежить експлуатація людської праці. Утім за своїм змістом примусова праця є ширшою за рабську. Рабська

праця – це спеціальний різновид примусової праці людини, її специфічний прояв, оскільки відповідно до свого змісту примусова праця передбачає певне коло діянь, що входять до неї, а рабська праця – особливий випадок у цьому колі. У теорії кримінального права такі явища прийнято розглядати як загальне, спеціальне. Аналогічний статус мають і норми, у яких ці явища описуються.

Отже, українське законодавство в цілому забороняє прояви рабства й работоргівлі. Хоча Конституція України, на жаль, не містить положень про це і взагалі не вживає термін «рабство». У той же час Кодекс законів про працю виключає можливість примусової праці, Сімейний кодекс проголошує добровільне взяття шлюбу, а Кримінальний кодекс встановлює покарання за торгівлю людьми. Однак вітчизняне законодавство не має чіткої заборони саме рабства, работоргівлі або інститутів, схожих на рабство або работоргівлю. Щоб уникнути ускладнень притягнення до відповідальності в разі вчинення подібних злочинів, потрібно внести в кримінальне законодавство України норми про заборону рабства, работоргівлі, інститутів і звичаїв, схожих на рабство. Окремі форми прояву рабства, зокрема використання рабської праці, мають заслуговувати на криміналізацію як суспільно небезпечні в межах розділу про злочини проти волі, честі та гідності особи, оскільки у разі виростання рабської праці відбувається посягання на свободу та недоторканність людини, бо людина, по-перше, знаходиться у фактичній залежності від винного,зокрема в «борговій», а по-друге, експлуатується проти власної волі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конвенція про рабство від 25.09.1926 р. (із змінами, внесеними Протоколом від 07.12.1953 р.): Міжнародний документ від 25.09.1926 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_161 (дата звернення: 16.01.2018).

2. Додаткова Конвенція про ліквідацію рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства від 07 вересня 1956 р.: Міжнародний документ від 07.09.1956 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_160 (дата звернення: 16.01.2018).

3. Наумова О. С. Кримінально-правова протидія злочинам проти волі особи (за статтями розділу ІІІ Особливої частини КК України) : дис… канд. юрид. наук. – К., 2017. С. 164–191.

Веремій Дмитро Васильович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сучасна правова система Німеччини як класичний зразок романо-германського права

В процесі історичного розвитку кожної країни були сформовані певні звичаї, традиції та особливості правової культури, які об’єдналися у загальне поняття «правової системи». У будь-якій державі сучасного світу правова система – це невід’ємна частина соціальної системи. Однією з найбільших правових систем сучасності є романо-германська або континентальна, яка сформувалася на

основі римського цивільного права. Головним джерелом права у країнах континентальної системи являється закон.

Романо-германська правова система за класифікацією поділяється на два підтипи: романська, де провідною вважається національна правова система Франції та германська, у якій ключове місце займає національна правова система Німеччини [2, с. 21].

За формою державного устрою Німеччина – це федерація, до складу якої входить 16 земель. Ці землі мають історичні корені, оскільки в минулому вони були окремими князівствами, королівствами або, навіть, самостійними містами-державами. У сучасному вигляді Німеччина (ФРН) була утворена 24 травня 1949 р., а 3 жовтня 1990 р. до її складу увійшла колишня Німецька Демократична Республіка.

Фундамент сучасної правової системи Німеччини був закладений у 1867 р., коли більшість німецьких земель (які були роздроблені на той час) під егідою Пруссії об'єдналися в Північнонімецький союз, який до 1871 р. перетворився на Німецьку імперію. Законодавча база відродженої Німецької держави розроблялася на основі законодавчих актів королівств Пруссії, Саксонії, Баварії та Ганновера, де вже у той час було досить розвинутим законодавство й традиції законотворчості [5, с. 95–96].

З утворенням Північнонімецького союзу, а згодом й Німецької імперії почався тривалий послідовний процес створення основоположних законів у різних галузях права, багато з яких, включаючи відповідні зміни, діють і до сьогодні.

До числа загальних німецьких законодавчих актів, які мали значний вплив на процес формування правової системи, слід віднести: Торгівельний кодекс 1866 р., Карний кодекс 1871 р., Цивільно-процесуальне і Кримінально-процесуальне уложення, а також Закон про судоустрій 1877 р. Крім того, сучасна структура німецького законодавства застосовує деякі акти, прийняті в період існування Веймарської республіки (1919–1933 рр.), які були пристосовані до нинішніх умов суспільного й державного розвитку [1, с. 525–527].

Головним джерелом сучасного права Німеччини є Конституція 1949 р. Саме Конституція регулює всі питання взаємовідносин між Федерацією та землями, котрі входять до її складу. Варто відмітити, що в Основному Законі чітко визначена система органів влади, управління й органів правосуддя. У відповідності до федеральної структури сучасної Німеччини, правова система тут базується на загальнодержавному праві й праві окремих земель. Таким чином, землі, що входять до складу Федерації, мають доволі широку законодавчу ініціативу, в рамках якої вони можуть створювати власну систему прецедентного права та законодавство. Тому, головною рисою правової системи Німеччини є наявність єдиного права для всієї держави та правових норм, що діють виключно на окремих територіях країни.

У правовій системі Німеччини, поруч з положеннями Основного Закону, важливе значення мають рішення Конституційного суду. Ці рішення за юридичною силою відповідні до звичайних законів. Саме рішення Конституційного суду мають вирішальний вплив на визнання законів конституційними або неконституційними і є обов'язковими для абсолютно всіх державних органів.

Вагомими джерелами права, наряду з законами, визнаються постанови Федерального уряду, федеральних міністрів і урядів земель [4, с. 41–44].

Усі галузі права в Німеччині поділяються на дві групи, зокрема: галузі публічного та приватного права. До числа галузей публічного права належать державне й адміністративне, міжнародне, канонічне, кримінальне, процесуальне

право, податкове та соціальне. Що ж стосується галузей приватного права, то сюди відносяться громадянське, торгове, трудове та акціонерне право.

Німеччина за формою правління є парламентською республікою, що має помітний вплив на розвиток системи права. У відповідності з положеннями Основного Закону, до вищих органів держави належать: Федеральний президент, бундестаг і бундесрат, Федеральний уряд на чолі з Федеральним канцлером і Федеральний конституційний суд. Федеральний президент в Німеччині є очільником держави, який обирається на 5 років Федеральними зборами. Повноваження Федерального президента заключаються в підписанні та публікації законів, призначенні та звільненні за згодою голови уряду посадових осіб, здійсненні права помилування, укладенні від імені Німецької держави угод з іншими країнами. Законодавча влада здійснюється парламентом – бундестагом. До складу федерального уряду входить Федеральний канцлер як голова уряду і федеральні міністри. Повноваження Федерального уряду досить широкі – він виконує всі функції, що стосуються процесу управління державою. Сильні позиції він займає і в питаннях законотворчості: Федеральний уряд володіє правом законодавчої ініціативи, а Конституція передбачає пріоритет урядових законопроектів над депутатськими [3, с. 10–14].

Отже, як бачимо, формування правової системи Німеччини – це досить тривалий процес, який продовжується і сьогодні. Правова система Німеччини займає провідне місце серед правових систем країн, що належать до романо-германської правової сім'ї. Вона має ряд власних особливостей, що ґрунтуються на основі форми державного устрою країни. Важливий вплив на розвиток та використання джерел права у Німеччині має форма державного правління у відповідності до якої й будується система законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства / В. Г. Графский. – М. : Норма, 2007. – 752 с.

2. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози. – М. : Международные отношения, 1999. – 399 с.

3. Жалинский А. Э. Введение в немецкое право / А. Э. Жалинский, А. А. Рерихт. – М. : Спартак, 2001. – 767 с.

4. Лафитский В. И. Сравнительное правоведение: национальные правовые системы. Правовые системы Западной Европы / В. И. Лафитский. – М. : КОНТРАКТ, 2012. – Т II. – 399 с.

5. Шульце Г. Історія Німеччини / Г. Шульце – К. : Наука, 2010. – 274 с.

Нікитчин Вадим Станіславович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблеми збереження культурної та історичної спадщини в Україні: правовий аспект

Культурно-історична спадщина є ключовим елементом розвитку історичної свідомості, впливовим чинником формування єдиної української національної

ідентичності та утвердження об'єднавчих цінностей у суспільстві. Ефективне збереження, відновлення та відповідне використання культурно-історичної спадщини потребує науково обґрунтованої державної стратегії та чіткої діяльності всіх органів влади щодо її втілення, тісної їх взаємодії з інституціями громадянського суспільства (недержавними організаціями, ЗМІ, благодійними фондами тощо). Це підтверджено успішним досвідом активної й послідовної гуманітарної політики найрозвинутіших країн сучасної демократії. Для України, яка протягом тривалого часу не мала власної державності, а її культурно-історична спадщина зазнавала цілеспрямованого нищення, це особливо актуально. За підрахунками фахівців, в Україні лише у XX ст. знищено близько 10 тис. архітектурних об'єктів, які мали історико-культурну цінність. Після здобуття незалежності під охорону держави було передано понад 140 тис. тільки нерухомих пам'яток історії та культури, а саме: понад 64000 пам'яток археології; понад 54000 пам'яток історії; близько 7000 пам'яток монументального мистецтва; понад 15600 пам'яток містобудування і архітектури [1, с. 180].

Збереження та раціональне використання такого багатства потребує погоджених цілеспрямованих зусиль з боку держави і громадськості. Вирішення комплексу зазначених питань сприятиме також формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені. Тому, цілком закономірно, що у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році» серед основних напрямів державної політики щодо формування історичної пам'яті Українського народу вказано «…сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи, краєзнавства, історичного туризму; відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії, історико-культурних заповідників…» [2, с. 44].

Недостатній контроль за виконанням чинних законів, правових актів та прийнятих рішень набули призвели до порушення законодавства з питань охорони та використання культурно-історичної спадщини під час відведення земельних ділянок під забудову та інших комерційних цілей (як от забудова в охоронній зоні Софії Київської). Навіть у разі припинення такої протиправної практики щодо порушників, здебільшого, не передбачено належної відповідальності. Почастішали випадки невиконання, несвоєчасного виконання, або ж виконання не в повному обсязі чи не належним чином рішень державної влади у даній галузі (зокрема указів Президента України). Приклад – зволікання з практичною реалізацією Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні» від 11.07.2005 р. (зокрема, створення Українського інституту національної пам'яті) та з відповідним фінансуванням, що викликало негативний громадський резонанс [4].

Чинне законодавство України з питань охорони та використання культурно-історичної спадщини, в основному, задовольняє потреби регулювання цієї сфери і відповідає нормам та принципам міжнародного права. Таке законодавство визначається передусім Конституцією України, Основами законодавства про культуру, Законом України «Про охорону культурної спадщини», низкою законів та спеціальних нормативно-правових актів. Однак зазначена галузь регулюється не тільки названими нормативно-правовими актами, але й нормативними документами, що стосуються питань власності. Тому виникають різні правові колізії між спеціальними правовими документами, що стосуються охорони пам'яток, та тими, що регулюють відносини власності. Тому нагальною є потреба їхнього узгодження. Актуальним залишається узгодження внутрішнього законодавства України у цій

галузі з підписаними і ратифікованими нею відповідними міжнародними конвенціями, договорами та угодами.

Недостатня активність органів влади на рівні міждержавних відносин щодо реституції (повернення) культурних цінностей Протягом усієї української історії значна кількість пам'яток культурно-історичної спадщини з різних причин опинилася за кордоном. Найбільш масовими потоками такого переміщення були: 1) вивіз пам'яток у минулому до колишньої метрополії (у різні періоди); 2) системне пограбування під час нацистської окупації; 3) кримінальне заволодіння предметами старовини та творами мистецтва і нелегальний вивіз їх за кордон у сучасний період. Випадки повернення культурних цінностей українському народу із-за кордону мають поодинокий характер і є символічними жестами доброї волі з боку тих чи інших держав, приурочених до певних політичних подій (за винятком Німеччини, співробітництво з якою у цьому напрямі є досить системним). Україна підписала всі міжнародні конвенції ЮНЕСКО з питань реституції. Але для її здійснення необхідно укласти двосторонні угоди з усіма відповідними державами та докласти зусилля, як з боку зовнішньополітичного відомства, так і з боку ЗМІ, громадськості. Двосторонні угоди з питань реституції вже укладено Україною з країнами СНД, Литвою, Латвією, Естонією, Францією, Угорщиною, Польщею, Італією, Чехією, ФРН.

Іще однією проблемою є безпрецедентне поширення «чорної археології». З року в рік зростає кількість «чорних археологів», інтенсивність їхньої діяльності та ареал її поширення. Такі групи мають найсучасніші технічні засоби, добре підготовлені та організовані, налагодили міжнародні зв'язки. Відомі випадки їхньої співпраці з корумпованими митниками, співробітниками МВС та місцевої влади. Охороняються тільки деякі археологічні об'єкти. За приблизними підрахунками, внаслідок злочинної активності «чорних археологів» щорічно приватні особи вивозять за кордон або ж знищують десятки тисяч археологічних знахідок, які назавжди вилучаються з наукового та культурного обігу. Інтерпол тільки у Західній Європі виявив понад 40 організованих злочинних угруповань з колишніх громадян СРСР, що спеціалізуються на викраденні, контрабанді та продажу історичних і культурних цінностей [3, с. 96–97].

Та й чи може бути інакше, якщо навіть кількісно вчені-археологи значно поступаються «чорним археологам»? В Україні всього лише близько 200 активно діючих археологів, тоді як у Великобританії – 4500, у США – 5500. Навіть у Польщі, населення і територія якої менші і археологічні знахідки значно бідніші за українські, фахових археологів у десять разів більше, ніж в Україні – близько 2000 [5, с. 30].

Це призводить до того, що, за даними академіка П. Толочка, в Україні легальна археологія досліджує протягом року максимум 400 пам'яток, «чорна» ж – нищить близько 1000. Протиправна діяльність «чорних археологів» за своїми масштабами вже становить безпосередню загрозу національній безпеці України. Діяти проти «чорної археології» потрібно не лише заборонами та посиленням правоохоронних заходів (хоча й вони необхідні). Дієвим важелем посилення офіційної археології (як кадровим, так і фінансовим) може стати розвиток археологічного туризму, залучення до участі у розкопках аматорів під керівництвом фахівців [6, с. 19].

Отже, зазначені проблеми не вичерпують існуючих загроз національній культурно-історичній спадщині. Але успішне їх вирішення, створило б підгрунтя для запобігання іншим. Тому наданий час потрібно приділити велику увагу культурній спадщині, а особливо її захисту. Так як ми можемо побачити що наші культурні

пам’ятки є мало захищеними і потерпають від зазіхань «чорних археологів» і іноземних держав, а відповідальності за це майже ніхто не несе.

Список використаних джерел та літератури:

1. Літопис відродження пам’яток // Пам’ятки України. – 1998. – № 1. – С. 180.

2. Україна у 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку : Експертна доповідь. – К. : «Славутич-Дельфін» ТОВ. – 2007. – 256 с.

3. Курило Т. В. Правова охорона культурної спадщини України / Т. В. Курило. – Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, 2005. – 156 с.

4. Про додаткові заходи щодо увічнення пам’яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні: Указ Президента України від 11.07.2005 р. № 1087/2005 // Урядовий кур’єр. – 2005. – № 132. – 20 липня.

5. Залізняк Л. Археологія України. Сучасний стан та перспективи / Л. Залізняк // Вісник Українського товариства охорони пам’яток історії та культури. – 2003. – № 1. – С. 30–31.

6. Толочко П. Пристрасті навколо проекту закону «Про охорону археологічної спадщини» // Вісник Українського товариства охорони пам’яток історії та культури. – 2003. – № 1. – С. 18–22.

Підписано до друку 9.02.2018 р. Формат 60х90/16
Ум. друк. арк. 21.0. Обк.-вид. арк. 21,47.
Наклад 150. Зам. 211.

м. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2018.